

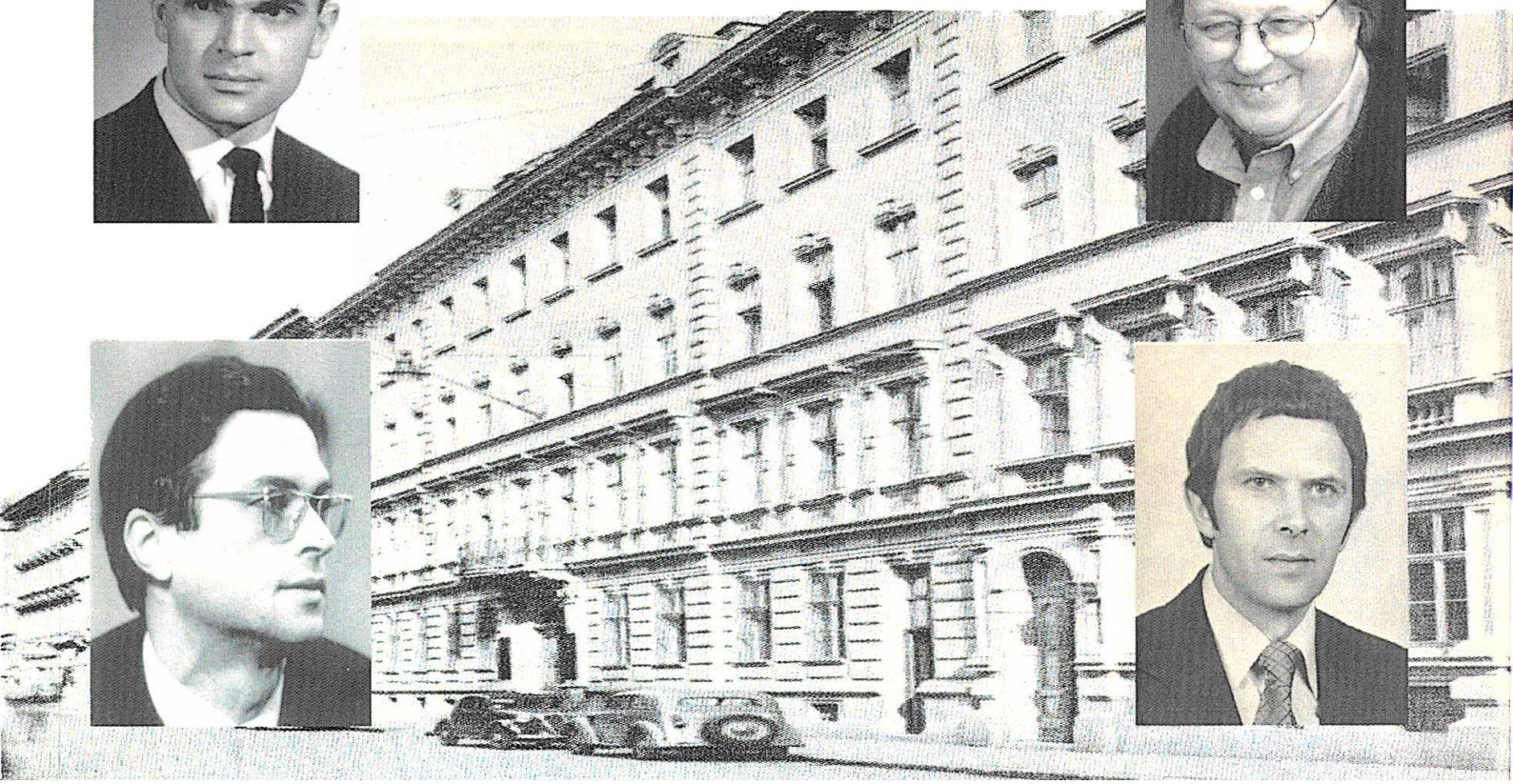
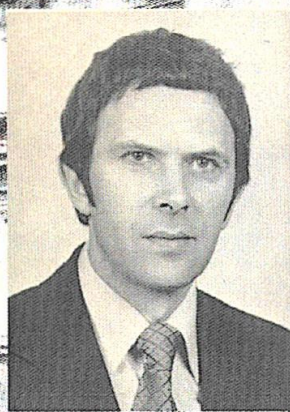
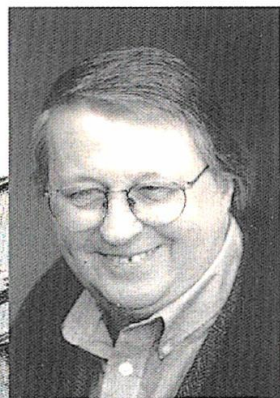
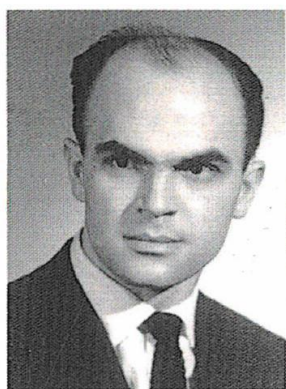
RÁDIÓFÓNIA

75 esztendő a magyar zene hullámhosszán (1925 – 2000)

A rádiósorozat rövidített, írásos változata

Összeállította: Bieliczky Éva

3. kötet : 1975 – 2000.

RÁDIÓFÓNIA 3. 1975 – 2000.

1975.

Új magyar zene a Rádióban

Közönségdíj – Hajdú Mihály: *Magyar capriccio*

Kritikusok díja – Balassa Sándor: *Táblaképek (Tabulae)*

1975. januárjában negyedik alkalommal rendezték meg az *Új magyar zene a Rádióban* - a közönség és a kritikusok díjáért c. seregszemlét, amelyen az 1974-ben, úgynevezett tartósított felvételtől bemutatott 28 zeneszerző 52 új műve hangzott el sorozatban.

A **közönségdíj** nyertese **Hajdú Mihály *Magyar capriccio*** című darabja volt, melyet Horváth László klarinétművész és a Rádiózenekar adott elő, Oberfrank Géza vezényletével.

A Kroó György vezetésével működő **kritikusok** zsűrije **Balassa Sándor *Táblaképek*** című művének ítélte a díjat. E darab ősbemutatója Grácban volt, majd a Budapesti Kamaraegyüttes Mihály András vezényletével a Rádióban elkészítette a stúdiófelvételt. Ennek meghallgatása után írta Barna István zenekritikáját: Balassa Sándor új művének *Táblaképek (Tabulae)* címe, önkéntelenül is valamiféle „programot” sugall. Pedig nem erről van szó. A cím háttere mindössze annyi: a zeneszerzőnek feltűnt, hogy a késő-középkori hármass-oltár többsége sajátos „dramaturgiáról” árulkodik. A baloldali, kis szárnyakon gyakori a „paradicsomi” ártatlanság ábrázolása, a középső nagy képen mintegy az emberi megismerést festik meg, s a jobboldali szárnyon a „megismerés eredménye”, a felbomlás tükröződik. Ezt a drámai folyamatot próbálta zenébe önteni, de minden konkrét „tartalom” nélkül. A kompozíciónak mindenekelőtt ragyogó hangszínei tűnnek fel. Véleményem szerint pillanatnyilag Balassa a „legszínesebb” magyar zeneszerző. Ezt az 1972-ben komponált, 25-ik opust jelentős állomásnak tartom a szerző eddigi életművében.”

Száz éve született Albert Schweitzer

1975. január 14-én emlékeztek Albert Schweitzer orgonaművész, orvos születésének 100. évfordulójára. „Él ebben a mi szomorú világunkban egy rendkívüli ember” - mondta róla egykor Albert Einstein. Az utókor, különösen a centenáriumi évfordulón azt kutatta, hogy miért is volt Schweitzer rendkívüli ember?

Raics István *Az Ember szolgálatában* című cikkében így írt: „Albert Schweitzer 21 éves korában gondolt arra, hogy milyen szerencsésen alakult addig az élete. A szülői házban harmónia vette körül, s adottságai, amelyek szinte párhuzamosan fejlődtek, e harmóniától nyertek buzdító segítséget. A zene, a filozófia, a teológia tartotta éberén szellemét, ám rádöbbsent: az élet boldogságát, sikerét nem szabad valami magától értetődő dologként fogadnia – mindezért fizetnie kell, s nem is apróval, hanem élete egész tartalékával. Talán itt és ekkor született meg benne, hogy az élet legfőbb tartalma: szolgálat.”

A muzsikus Schweitzer egyetlen zeneszerzőt szolgált: Johann Sebastian Bachot – erről Molnár Antal zenetudós így elmélkedett: „Schweitzer mint úttörő zeneesztéta és világhíres orgonaművész kizárólag Bachhal foglalkozott, nyilván azért, mert Bach működésében saját világ-szemléletét látta igazolni. Közismert, hogy Bach lelkivilága rokon a teológuséval, hiszen életében irányító szerepe volt a Bibliának. Schweitzer életművét is a Biblia-magyarázat alapozta meg.” Schweitzer másik, zenén kívüli nagy szolgálata így kezdődött:

„1905-ben reggeli postájában találta a párizsi missziós társulat havi közlönyét, amelynek felhívása szerint: Kongóban sürgős szükség van munkatársakra, főként orvosokra.

Schweitzer ekkor a filozófia doktora, a teológia tanára, megcsodált orgonaművész és orgonaszakértő, kiváló zeneesztéta (éppen készülöben van Bach-könyvének német nyelvű kiadása). A sikerekben gazdag életpálya csúcán elhatározta, hogy 30 évesen beül a diákok közé, hogy orvosi diplomát is szerezzon, majd Afrikába menjen négereket gyógyítani.”

Kisebbségi megszakításokkal 50 évet töltött el Lambarénében, ahol a betegek tízezreit gyógyította. Időnként európai hangverseny- és előadó-körutakra ment, hogy a kórház fenntartásához szükséges pénzt előteremtse. A világ felfigyelt önzetlen munkájára és háborúellenes magatartására: 1952-ben megkapta a Nobel-békedíjat. 1965-ben 90 éves korában halt meg. Élete végén sokszor mondogatta: „Sokan úgy vélik, sikeres, eredményes pályám volt. Csak az Isten tudja, mennyit fáradtam érte.”

Ismét Molnár Antal szavait idézem, amelyben Albert Schweitzert példaként állította mindenki elé: „Mesterünk nem titkolta, hogy kínzó aggodalmat érez jövőnkért. Mégsem torpant meg, mert a lelkiismeret, a kötelességtudás vezette. Ha mindenki mindenkor a legjobb képességével küzd emberi jóvoltunkért a maga megszabott helyén, úgy megtette kötelességét. Ennél több nem lehetséges, de ennél kevesebb már erkölcsi lazaság.”

Molnár Antal köszöntése 85. születésnapján

A Rádióban január 14-én Albert Schweitzer születésének századik évfordulójáról Molnár Antal zenetörténész emlékezett meg. Egy héttel korábban pedig éppen őt köszöntötték 85.

születésnapján. A pályatársak nevében Kecskeméti István többek között ezt írta róla:

„Kodályról mondtuk nemrég, hogy ő maga az élő, alkotó, közöttünk járó, telefonon is felhívható történelmi személyiség. És most, 85-ik születésnapján Molnár Antalról jut eszünkbe ugyanez. Hiszen a múlt század szülötte, azé az évtizedé, amikor Erkel is élt, Verdi is alkotott még. Emlékei közé tartozhat a századvégi Magyarország millenniumos, magyar-nótás vigassága, de tanúja és részese lehetett a zenei korszakváltásnak is. Ő volt Kodály első növendéke (1904-től), akit végig-követett egész pályáján. Molnár Antal életműve egy sokoldalú polihisztoré, sőt, részben autodidakta polihisztoré. Hiszen anélkül, hogy iskolában brácsatanszakot végzett volna, a modern zenét elsőként megszólaltató Waldbauer vonósnégyesnek válhatott mélyhegedűsége. Anélkül, hogy hivatalos tanulmányokban sajátította volna el a zenetörténetet, a zeneesztétikát, elmélyült magánstúdiumok eredményeként vált e tudományszakok mesterévé, és tanította azt a Zeneművészeti Főiskolán 40 éven keresztül. Írónak és szónoknak sem készült, mégis esszéistáink és előadóink legjobbjaihoz tartozik. Előadásait ironikus, humoros vonásokkal szövi át, a mások és a maga mulattatására. A tárgyyszerűen oknyomozó, bölcs és derűs szemlélet tartja meg ma is fiatal szelleműnek Molnár Antal professzort, az író és a tanítót, valamennyiünk buzdítására, okulására.”

Rádióhangversenyek az MTA kongresszusi termében és a Csepeli Munkásotthon színháztermében

A Magyar Rádió zenei főosztálya igyekezett a stúdió-falait kitágítani azáltal, hogy külső helyszíneket keresett hangversenyek számára. Így fedezték fel a Magyar Tudományos Akadémia kongresszusi termét kamarazenei koncertek, a Csepeli Munkásotthon színháztermét pedig zenekari és kórushangversenyek számára.

Az egyik újságíró így számolt be a csepeli helyszínről: „Fővárosunk hangversenyterem-gondjai köztudomásúak. Évek óta sok szó esett már róluk, s megoldásuk mindmáig a távoli jövő reménye maradt. Ezért olyan meglepő és örömteli tény, hogy mégis új koncerthelyiséget kapott a zenekedvelők tábora egy okos kezdeményezés és kitűnőnek ígérkező együttműködés jóvoltából, mégpedig Csepelen, Budapest nagy hagyományokkal rendelkező munkások által lakott kerületében.

Fontosságához és hasznosságához nem fér kétség, csak az a kérdés: jól érzik-e magukat a **Csepeli Munkásotthon** falai között az előadók és szívesen látogatják-e az érdeklődők?”

Az újságíró kérdése jogos volt, hiszen a szép elképzelések és tervek ellenére a csepeli-koncertek egy idő után megszűntek.

Az **MTA kongresszusi terme** azonban szerencsés választásnak bizonyult. A Várnegyed történelmi hangulatú környezetében, az egykori Országház országgyűlési – később az MTA kongresszusi terme igen kedvelt és népszerű hely lett a zenekedvelők körében.

1974. november 8-án, a Szovjet Kultúra Hete alkalmából rendezett ott először hangversenyt a Rádió. A jó akusztikájú, gyönyörű terem igazi birtokba-vétele azonban az 1975. január 16-án kezdődő *A dalirodalom remekei* című, 6 koncertből álló sorozat rendezése-közvetítése alkalmával történt meg. Az egyik lelkes hangú kritikus így írt róla: „A Magyar Rádió szép elgondolásából sikeres vállalkozás született: az új, várbeli hangversenyerem polgárjogot nyert a kamaramuzsika kedvelőinek körében. A valóban jó hangulatot keltő, nemes architektúrájú terem légköre és akusztikája kitűnő keret a dalirodalom megszólaltatására.

A dalirodalom remekei című bérlet-sorozatban a régen nélkülözött műfaj érdekes és változatos műsorszerkesztésben került a közönség elé. A hat koncert színvonala nem volt egységes és törésmentes, de együttesen mégis vonzó és rokonszenves képet adott. A sorozat ismét felvillantotta hangversenyéletünk palettáján azt a szint, ami nélkül zenekultúránk nem lenne (nem lehetne) teljes.”

Az MTA kongresszusi terme

Láng István: *A nagy drámaíró* – vígopera

1975. február 14-én mutatta be a Zenés Tv Színház Láng István *A nagy drámaíró* című vígoperáját Udvardy Tibor, Szőnyi Olga és Marczis Demeter előadásában, Pál Tamás vezényletével. A 15 évvel korábban komponált mű témájáról Láng István így nyilatkozott: „Karinthy Frigyes *A nagy drámaíró* című jelenetéből magam írtam a 20 perces vígopera szövegét. A könnyed, ironikus prózai jelenet a zenei átköltésben satirikus hangot kapott. Gyűlölöm ugyanis a Barom Bódog-ságot (így hívják a darab író-főszereplőjét), nemcsak századunk első harmadának jelenségeként, mert az nemcsak azé a koré, amikor Karinthy Frigyes felismerte. Ezért írtam a partitúra első oldalára: történik az 1920-as években, de történhetne ma is.”

Kárpáti János zenekritikus a Láng-opera Televíziós bemutatója után többek között ezt írta: „Láng István már több alkalommal is tanúbizonyságát adta kitűnő színpadai érzékének. A főiskolás korában írt *Pathelin mestertől* kezdve, az Operaházban bemutatott *Mario és a varázslón*, valamint a Pécsi Balettnek írt különböző darabokon keresztül *A gyáváig*, mely utóbbiból sajnos csak egy koncertelőadásra átalakított töredéket volt alkalmunk hallani. Mindezek alapján nem jelenthetett meglepetést számunkra, hogy a most bemutatott televíziós vígoperában is kiváló mesterségbeli tudással megírt dialógusokat hallottunk. Csupán azon lepődtünk meg, hogy Láng István –igaz, 15 évvel ezelőtt – Karinthy e szellemes, de a kabarétréfa műfaján nem túlmutató jelenetét átplántálta az operaszínpadra. Azt hiszem, hogy a vállalkozás mögött a Televízió zenei dramaturgiájának az a hamis koncepciója rejlik, hogy az ilyesféle *humoros és rövid* darabokon keresztül becsempészhető a közönség kegyeibe az igényes és mai hangvételű opera műfaja. Mi más magyarázhatná Láng igazi operájának, a Sarkadi Imre kisregényéből írt *A gyávának* mellőzését, mi indokolhatná helyette az ifjúkori kabarétréfa-megzenésítés műsorra tűzését.”

Durkó Zsolt: *Halotti beszéd* - oratórium

1975. február 21-én a Zeneakadémia nagytermében mutatták be Durkó Zsolt *Halotti beszéd* című oratóriumát, Fülöp Attila, Ütő Endre, a Rádió ének- és zenekara előadásában, Lehel György vezényletével.

A zeneszerző ebben a művében az ó-magyar nyelv és irodalom egyik nagyszerű emlékét használta fel. Az oratórium-műfaj hagyományai szerint van benne ária, recitativo, duett, zenekari fűga és dramatikus kórus.

A kompozíció 14 tételét három nagy formai egységbe rendezte el a szerző: az első részben az Édenkert, az otthonra találás hangja, a másodikban a szöveg ismert kezdősora, extatikus lobogású kórustömb formájában szólal meg, a harmadik tömb pedig a bűnbeesés, a halál látomása. Kárpáti János a bemutató után írta kritikáját, ebből idézek: „Régóta várt, jelentős eseménye volt a magyar zenei életnek Durkó Zsolt *Halotti beszéd* c. oratóriumának bemutatója. A kompozíció a Fővárosi Tanács felkérésére, Pest, Buda és Óbuda egyesítésének centenáriuma íródott, még 1972-ben. Az lett volna szép, ha megszólaltatására az ünnepi évben, 1973-ban kerülhetett volna sor. Jó ideje tudjuk, hogy Durkó Zsoltnak megvan a maga saját, átütően és összetéveszthetetlenül egyéni stílusa, és az a *Halotti beszéd* is minden ízében áthatja. Megtaláljuk benne a zenekari szólamoknak azt a dúsan szőtt, szinte őserdei vegetációját, mely a *Fioriture* óta Durkó egyik legerősebb eszköze, megtaláljuk az Ady-kantátákban kikísérletezett kórustechnikát, mely itt még nagyobb kontrasztokkal, még erősebb drámai funkcióval lép elő és végül megtaláljuk azt a bonyolult, kisebb egységekből építkező szerkezeti modellt, mely Durkó művein szinte a kezdetektől fogva végigvonul.”

1975. júniusában Párizsból jött az újabb nagy magyar siker híre: a Tribune International des Compositeurs elnevezésű, évről évre sorra kerülő nemzetközi rádiós zenei versenyen

Durkó Zsolt *Halotti beszéd* című oratóriuma kapta a legtöbb pontot.

(Csak emlékeztetőül jegyzem meg, hogy 1970-ben Szöllősy András, 1972-ben pedig Balassa Sándor egy-egy műve volt a győztes!)

A Magyar Rádiót Párizsban Kroó György képviselte, az ő beszámolójából idézek:

„Az Unesco egyik nagy tanácskozó termében egy hétig, napi hat és fél órán át kezelte a magnetofont a „Tribün” technikusa.

A Magyar Rádió felvételét a sorsolás szeszélye folytán legelsőnek forgatták le. Hatását az utána következő 89 mű sem tudta elhalványítani, s megszületett az eredmény, Durkó Zsolt nagy személyes diadala és a magyar zene rendkívüli nemzetközi sikere: öt év alatt a harmadik első hely.

Durkó nagyszerű kompozíciója Párizsban nemcsak önmagát, alkotóját és a magyar zeneszerzést képviselte, hanem tágabb értelemben a magyar zenekultúrát: hiszen kitűnőre vizsgázott előadógárdája, a Magyar Rádió ének- és zenekara, a két énekes szólista, Fülöp Attila és Ütő Endre, valamint a karmester: Lehel György.”

Durkó Zsolt zeneszerző

Durkó Zsolt zeneszerzőről köztudott volt, hogy életművét következetesen, felelős tudatossággal építette fel. Az itthoni gratulációkat a szokott szerénységgel hárította el: „Azok közé tartozom, akik mindennap dolgoznak, hiszen a zeneszerzés mesterség. Ami természetesen nem jelenti azt, hogy minden egyes napnak a munkája meg is marad a kompozícióban, távolról sem. Fontos szerepe van annak a bizonyos „jó órának”, a jó pillanatban megfogalmazott zenei gondolatnak, s hogy ez várható legyen, napi szorgos munkára van szükség, ez tölti ki életünket.”

Hidas Frigyes *Cédrus* című balettje az Operaházban

1975. március 28-án mutatták be az Operaházban Hidas Frigyes *Cédrus* c. balettjét.

Az évad egyik legemlékezetesebb estje élményt nyújtott azoknak, akik lelkes rajongói

Csontváry Kosztka Tivadar festményeinek, a képzőművészetet táncban kifejező balettművészetnek és e két műzsát szolgáló muzsikának. Csontváry életének néhány mozzanatából és festményeinek ihletéséből **Seregi László** koreográfus készített balettet,

Hidas Frigyes zeneszerző pedig a táncművész elképzeléseit teremtetten újra zenében.

A nagy siker nemcsak a Csontváryt idéző csodálatos színpadi látványnak, a nagyszerű táncos megvalósításnak, hanem a korhű zenei megszólaltatásnak is köszönhető.

Albert István kritikájából idézek: „Hidas Frigyes zeneszerzőnek nehéz feladat jutott: szolgálnia kellett a sokféle hatásból egybeszőtt koreográfiai elképzelést. Egységes stílusú kompozícióról aligha lehetett tehát szó, ezért az óriási színházi rutinnal rendelkező Hidas Frigyes a legszerencsésebb megoldáshoz folyamodott: zenéje nem a képek atmoszférájából, még kevésbé programjukból táplálkozik, hanem dallamokban visszhangozza a kort, amelyben Csontváry alkotott. Jól felismerhető minták alapján, egyéni invencióval is feltöltve, a századforduló éveinek, főként talán első évtizedének muzsikája – dallama, ritmusa, harmónia- és hangzásvilága – zeng a nagy zenekarban.”

Hidas Frigyes zeneszerző később így emlékezett a bemutató hangulatára:

„Számomra felejthetetlen az az este. Egy páholyban ültem Lehel György karmesterrel.

Szándékosan hátrahúzódtam, hiszen a próbák alatt már sokszor láttam a darabot, Gyuri pedig előttem ült. Amikor az *Adagio* tételre került a sor, ő hátrahajlott és megszorította a kezem.

Éreztem, hogy tetszik neki – szavak nélkül is ki tudta fejezni biztatását és elismerését.

Később szövegíróként, hogy komponáljak a balettéből hangversenydarabot is. Lehel György kérésére el is készítettem, amit aztán *Adagio* címmel a Rádiózenekar élén nagyon sokszor vezényelt itthon és külföldön. Az *Adagio* története, karrierje tehát a *Cédrus* operaházi bemutatóján kezdődött, azzal a kifejező kézzelírattal.”

Vántus István *Aranykoporsó* c. operája Szegeden

1975. április 11-én mutatták be a Szegedi Nemzeti Színházban Vántus István *Aranykoporsó* című 3 felvonásos operáját, amit a Rádió is közvetített.

A főszerepeket a Színház operatársulatának kitűnő művészei énekelték-alakították: Berdál Valéria, Réti Csaba, Gregor József, és még sokan mások.

Az egyik vélemény szerint: „Vaszy Viktor karmester – mint mindig – az ügy iránti felelősséggel, fáradhatatlan lelkesedéssel állt ki az új mű sikeréért.”

A bemutató után készült kritikák közül Boros Attiláét idézem: „Az opera műfaja világszerte heves viták középpontjában áll. Ennek egyik oka a műfaj bonyolultsága, hiszen az opera a legösszetettebb műforma – ének, zene, irodalom, színpad és színjáték ötvöze. A másik ok, hogy a zeneszerzők egyre igényesebbek a szöveggényv tekintetében. Vántus István Móra Ferenc *Aranykoporsó* c. népszerű regényét választotta, amelyben a szerelmi történet mellett meglátta a nagy történelmi forduló ábrázolását is: az új hit – a kereszténység születését és a régi istenek halálát. A szöveggényvet maga a zeneszerző írta: 22 oldalnyi anyagot sikerült úgy összeállítania – a több száz oldalas, bonyolult és szövevényes regényből -, hogy a könyv ismerete nélkül is érthető, önálló és világos színpadi művé lett.

Vántus énekközpontú operát írt: az énekhang hordozza a cselekményt és fejezi ki a legkülönbözőbb lelkiállapotot. És mindezeket túl a szereplők a magyar beszéd természetes lejtésén, ritmusán, zenéjén keresztül szólalnak meg. A zenekar – amikor csak kísér, nem fedi el az énekszólamot, egyébként hatásos, színes kifejezője a színpadi cselekménynek.”

25 éves a Magyar Rádió énekkara

Íme a kezdet: „Megalakult és 1950. február 1-jén elkezdte próbáit a Rádió énekkara. A vegyeskar minden tagja zeneileg képzett, iskolázott hangú énekes” - adta hírül a *Rádióújság*. A kórus vezető karnagya akkor Székely Endre, segítőtársa a „tehetséges fiatal karmester”, Erdélyi Miklós volt. Az együttes 1950. március 15-én, a 6-os stúdióban megrendezett ünnepi koncerten mutatkozott be. Első számként Mihály András *Szabadság és béke* c. kantátáját énekelték.

1950 és 1975 között egy negyedszázad telt el, sok munkával és elismeréssel. **Sapszon Ferenc**, az énekkar vezető karmestere – aki 1958-tól kezdve vett részt a munkában – 1975 februárjában így nyilatkozott: „Abban, hogy együttesünket ma a legjobbak között tartják számon, vitathatatlanul nagy érdeme van karmester-elődeimnek: Székely Endrén kívül Darázs Árpádnak, Vásárhelyi Zoltánnak, Vajda Ceciliának és Csenki Imrének. Ők indították el a kórust azon az úton, amelyen most járunk. A Rádiókórus jellegénél fogva úgyszólván mindent énekel – az operától az oratóriumig, népdaltól a tömegdalig és operettig. Az a capella műfajban, tehát a kíséret nélküli éneklésben pedig a legrégebbi művektől a legújabbakig terjed a skálánk. Legfontosabb és legismertebb tevékenységünk a 20. századi, ezen belül is az új magyar kórusművek bemutatása.” Eckert Alice, az énekkar egyik alapító-tagja gondosan feljegyezte, amit negyedszázad alatt előadtak: e szerint 1450 hazai és külföldi művet énekeltek, élő adásban, vagy hangszalagra, illetve lemezre rögzítve.

A Rádió énekkara 1975. *április 20-án* a Zeneakadémián megtartott ünnepi hangversenyén, közönség előtt adott számot a 25 év eredményeiről. Az egyik újságíró születésnapjára írt köszöntője így kezdődik: „Nem hiszem, hogy volna Magyarországon olyan zenét szerető ember, aki ennek a kedves és bensőséges jubileumnak ne örülne. Elsősorban azért, mert ez a nagyszerű testület annyi személyes öröm forrása valamennyiünk számára: hivatásos muzsikuskoknak (zeneszerzőknek, karmestereknek, hangszeres- és vokális közreműködőknek), zenerajongó amatőröknek (énekeseknek, akik időnként kiegészítőként csatlakoznak az együtteshez, és kórusoknak, amelyek követendő példaképüknek tartják), és természetesen a közönségnek (rádióhallgatóknak, hangverseny-látogatóknak, lemezgyűjtőknek).”

A Magyar Rádió Hegedűversenye

1975. *áprilisában* rendezte meg a Magyar Rádió zenei főosztálya a **8. zenei versenyt**, ez alkalommal **hegedűsök** számára. Az ország nyilvánossága előtti megmérettetésre 17 fiatal jelentkezett. Kovács Dénes hegedűművész, a zsűri elnöke nagy reményekkel várta a versenyt, és többek között ezt mondta: „Azt remélem, hogy a verseny színvonala magas lesz, hiszen éppen a Rádió első hegedűversenye után, 1969 őszén szerveztük meg a főiskolán – hosszú szünet után újra a művész-képző tagozatot. Ez az új tanítási forma persze nem éreztheti azonnal hatását, de azóta már eltelt annyi idő, hogy a változás, a megújulás jegyeit tapasztalhatassuk. A mostani versenyzőktől tehát várható, hogy a korábbinál nagyobb állóképességgel és több pódium-rutinnal rendelkezzenek.”

Sándor Frigyes karmester, a zsűri másik tagja így fogalmazott:

„Csak köszönettel gondolhatunk a Rádió áldozatkész igyekezetére, amellyel majd minden évben segítséget nyújt fiatal előadóművészek elindulásához. Szívesen emlékszem vissza Ligeti András szép Brahms-szonátájára, Bálint Mária gyönyörűen áradó hangjára és virtuozitására Bloch *Nigun*jában és Paganini verseny-művében, valamint Szenthelyi Miklós elegáns tolmácsolására Lalo *Spanyol* szimfóniájában.” 1975. május 2-án a Zeneakadémia nagytermében a Rádió Hegedűversenyének Gálaestjén **Szenthelyi Miklós** vette át az **I. díjat**, **Bálint Mária** pedig a Kulturális Minisztérium **különdíját**.

Öt esztendő új magyar zenéje

1975. május 12-től június 11-ig rendezte meg a Rádió zenei főosztálya az *Öt esztendő új magyar zenéje* című sorozatot, amelyről Petur György főszerkesztő így nyilatkozott: „A Magyar Rádió évtizedek óta elsőrendű feladatának tekinti az új magyar zene támogatását: zeneszerzőinknek folyamatosan adunk megrendeléseket, műveik javát bemutatjuk, majd rendszeresen sugározzuk azokat műsorainkban. Felszabadulásunk 30. évfordulója alkalmából, egy hónapon át jubileumi sorozat keretében szólaltatjuk meg a legutóbbi öt esztendő zenei termését. Stúdióhangversenyeken és hangszalagokról naponta kétszer hangzanak el az 1970 és 1974 között született művek: 54 zeneszerző 179 kompozíciója. A műsorokban megszólalnak maguk a zeneszerzők, hallunk majd zenetörténészeket, kritikusokat és felteszik kérdéseiket a hallgatók is.”

Bozay Attila: *Improvizációk citerára*

A sorozat **május 16-i** stúdióhangversenyén hangzott el **Bozay Attila *Improvizációk citerára* c.** kompozíciója a zeneszerző előadásában. Bozay a mű bemutatásakor nagy feltűnést keltett azzal, hogy a kedvelt népi hangszert, a citerát főszereplővé tette a koncertpódiumon is.

A zeneszerző-előadó így vallott erről: „Már régen megtetszett a népi citerások játéka. Szereztem magamnak egy hangszert és elkezdtem otthon pengetni, úgy éreztem, érdekes hangokat tudok megszólaltatni. Többször improvizáltam barátaim és a közönség előtt – sikerrel. Így született *Improvizációk citerára* c. kompozícióm. Egyetlen kérdés nyugtalanított: ki játsszon a koncerteken. Próbálkoztam egy kiváló népi citerással, megkísértem bevezetni a komoly zene rejtelseibe – sikertelenül. Így aztán magamra vállaltam az előadó szerepét.

Engem senki sem tanított citerázni, a hagyományos játékmód eleve nem elégített ki, mivel – a maga nemében nagyszerű ugyan, de – komoly zenei szempontból túl egysíkú. A mai zenében nem csupán dallam és kíséret fonódik egybe, a zenei szövet ennél sokkal összetettebb.”

Sárai Tibor: *II. szimfónia*

1975. június 24-én hangzott el első alkalommal a Rádió műsorában Sárai Tibor *II. szimfóniája*, a Rádiózenekar előadásában, Lehel György vezényletével. A Zenei Főosztály felkérésére készített alkotást a Zeneakadémián mutatták be nagy sikerrel, középiskolások számára tartott hangversenyen.

Kárpáti János zenekritikájából idézek: „Sárai Tibor, az 1967-ben befejezett *Hódolat Mikisz Theodorakis előtt* címet viselő *I. szimfóniája* még számos műfaji problémát hordozott magában. A most bemutatott *II. szimfónia* ehhez képest érettebb, letisztultabb. A szólamok bonyolult szövedékéből idézetszerűen zárt melódia emelkedik ki: régi magyar dallam, melyet a 17. századból származó Vietórisz-kéziratból ismerünk *Térj meg bujdosásidból* szöveggel. Nagy zeneszerzői „trouvaille”, ötlet, ahogyan Sárainak sikerült megtalálnia az emberi hang beléptetését: a zenei felépítés csúcspontjáról, a hangszerek szövetéből, a magas regiszterből szinte észrevétlenül ereszkedik alá a vokális szólam és csak azután hangzik fel a természetes egyszerűségű, összefoglaló és lezáró funkciójú melódia. A szoprán szólót Szőkefalvi-Nagy Katalin énekelte, igazi kultúrával és mélyen megértve a szerző elképzeléseit.”

Gáti István operaénekes nemzetközi sikerei

Gáti István operaénekes 1972-ben lett Operaházunk tagja. A kiváló karakter-basszus jó néhány versenyen: Bécsben, Trevisóban, Moszkvában szerepelt kitűnő eredménnyel, de legtöbbször az 1975-ös **Salzburgi Nemzetközi Énekversenyen nyert I. díjat tartotta.** A salzburgi Mozarteumban 19 ország 50 énekese indult a versenyen. A zsűri elnöke Erick Werba professzor volt, a kiváló pianista, világhírű énekesek kísérelője.

Az első díj átvétele után a *Salzburger Nachrichten* c. napilapban „*Ein Mozart Sänger*” címmel többek között ezt írták róla: „Gáti István nagy formátumú, tömör, fénylő hangú Mozart-énekes, akinek dús tartalékaiból az egész szerepre futja. Ki kell emelni stílusérzékét, énektechnikai biztonságát, szerepformáló tehetségét.”

Gáti István így foglalta össze salzburgi élményeit: „Noha két évvel korábban már a Trevisói-versenyen is első díjas voltam, mégis a Salzburgi Mozart-versenyt érzem eredményesebbnek. Itt nagyobb követelményeket támasztottak, magasabb volt a színvonal és nehezítette a dolgot, hogy mindez Mozart szülővárosában és a Mozarteumban zajlott. Csupa Mozart-művet kellett énekelni: dalokat, oratóriumokat, operaáriákat és két teljes operaszerepet. A verseny első

fordulójában szabadon lehetett választani, később a zsűri elnöke jelölte ki a feladatokat.

A gálakoncerten mindenki egy darabot adhatott elő, én a Figaróból a *C-dúr áriát* énekeltem. Életem legnagyobb élménye volt ez az este. Amikor beléptem a színpadra, már akkor elkezdtek éljenezni és az ária befejeztével hétszer hívtak vissza. Csodálatos, egyszerűen leírhatatlan este volt.”

Budapesti Nemzetközi Zenei Verseny

1975-ben rendezték meg a 14. Budapesti Nemzetközi Zenei Versenyt a **brácsaművészek és énekesek** számára.

A brácsaverseny egyik nyeresége, hogy a nem túl nagy irodalmú hangszerre három magyar zeneszerző: Dávid Gyula, Durkó Zsolt és Mihály András ez alkalomra szólódarabot komponált.

Érdekesség, hogy a döntőbe jutott hat versenyző közül öten játszották el Bartók Béla *Brácsaversenyét*. A zsűri döntése alapján a 12 országból érkezett 21 brácsaművész közül **Tóth Zoltán**, a Rádiózenekar szólamvezetője nyerte a **megosztott első díjat**, a másikat egy szovjet versenyző kapta.

Az **Erkel-énekversenyről** az egyik kritikus többek között ezt írta: „Különböző versenyek színvonalának összehasonlítása lehetetlen. Mégis meg kell jegyezni, hogy ebben az évben a dalverseny jelentősen felülmúlta az áriaverseny nivóját. Nekünk, magyaroknak, nagy meglepetést szerzett az a gondos felkészülés, amit a külföldi versenyzők az Erkel-áriák, a Liszt- és Kodály-dalok előadásában mutattak. A verseny tanulságaként a résztvevők, ha komoly művészjelöltek, megértik: a siker vagy kudarc milyen további munkára kötelezi őket.”

Az Erkel énekverseny **dalkategóriájában Polgár László és Tokody Ilona** kapta a **megosztott I. díjat**, az **áriaverseny** győztese pedig **Budai Livia** volt.

Október elseje: a Zene Világnapja

Yehudi Menuhin, a világhírű hegedűművész a szavak mestere is volt. Figyelemre méltóak azok a mondatok, amit a zenéről írt. Az ő meghatározása szerint a zene: ritmus, melódia és harmónia – amely avatott kezekben rendet teremt. „A zene a káoszából rendet teremt: mert a *ritmus* egyöntetűséget kényszerít arra, ami eltérő, a *melódia* folytonosságot kényszerít arra, ami darabos, a *harmónia* pedig összeillőséget arra, ami összeférhetetlen.”

Menuhin a *csendre* is felhívta a figyelmet: „Beethoven egyik legmegkapóbb vonása az, ahogy a csenddel bánik. Szünetei alapvetően fontosak a zene szempontjából. Úgy érezzük, a szünet idejére sem szűnik meg a lüktetés, és egészen csodálatos, ahogy aztán folytatódik a zene. Ha a következő mondat egy hajszállal hamarabb vagy később kezdődik, odavész a mágikus hatás, mert a csend tartama eleve elrendelt, végzetszerű.”

Ezt a két idézetet bevezetésnek szántam ahhoz az üzenethez, amelyet **1975. október 1-jén** Yehudi Menuhin küldött minden muzsikát szerető embernek. Az Unesco nemzetközi szervezet javaslatára és hagyományt teremtve, ekkor ünnepelték meg először a **Zene Világnapját**.

Íme Menuhin üzenete: „Az emberek ezen a napon legmélyebb érzéseiket és legszebb reményeiket juttatják kifejezésre. A szavakkal már nagyon sokszor visszaéltek, a zene azonban módot ad arra, hogy ma is megértsék egymást. Az igazság, ami a világ minden népművészetében, zenei stílusában ezernyi színben mutatkozik meg, képessé tesz bennünket arra, hogy egyetértésre jussunk egymással. Néhány éve Párizsban egy kongresszuson Witold Lutoslavski, a nagy lengyel zeneszerző javasolta, indítsunk mozgalmat az embernek a csendhez való jogáért. Jó lenne, ha a zene napján egy-két percet a csendnek is szentelnének mindenütt a világon, a gondolkodásnak, a hallgatásnak és az elmélyedésnek. Azt szeretném, ha a csend perceit követően minden otthonban, koncertteremben és operaházban megszólalna a zene.”

Száz esztendő a Zeneakadémia

Az **1875-ös esztendő** nemcsak híres, nagy szellemeket, művészeket, írókat adott a világnak, hanem egyik legfontosabb intézményünk, a **Zeneakadémia** is ekkor nyitotta meg kapuit.

A Zeneakadémia száz esztendő története elválaszthatatlan a magyar zenetörténet alakulásától, komponisták és előadóművészek sorsától.

Liszt Ferenc, a világjáró nagy művész gyakran megfordult Budapesten és a vidéki városokban, elsősorban művei bemutatásakor, valamint jótékony-célú hangversenyek alkalmával.

A magyar hazafiak és a zenei élet vezető egyéniségei azonban már az 1860-as évektől kezdve szerették volna elérni, hogy jobban kötődjék hazájához. Ezt a célt is szolgálta a Zeneakadémia megalapítása, Liszt Ferenc szellemi irányításával. A megvalósulást – a parlament képviselőinek kicsinyes intrikái miatt – öt évig tartó szívós küzdelem előzte meg. **1875. november 14-én** kezdődött el a zeneakadémiai tanítás a Hal-tér 4. szám alatti bérelt épületben. A kezdeti szerény körülmények évről évre változtak. A fejlődést érdemes számokban is kifejezni: az első 1875-76-os tanévben az elnök Liszt Ferencet és az első igazgatót, Erkel Ferencet is beleértve, 5 tanár 38 növendéket tanított zongora szakon.

Száz év elteltével pedig 122 kinevezett és 49 megbízott tanár tanított 21 tanszakon 354 magyar és 57 külföldi hallgatót. A centenárium alkalmából Kovács Dénes hegedűművész, a Zeneakadémia rektora így emlékezett: „Hálával tartozunk azoknak a haladó gondolkodású embereknek, akiknek hite, erős akarata hozzájárult ahhoz, hogy országunkban ma fejlett tudományos, művészeti, műszaki és gazdasági eredményekről, valamint Tudományos Akadémiánkról, és a centenáriumát megért Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolánkról beszélhetünk. Zeneakadémiánk a 100 év alatt mind az alkotó-, mind az előadóművészek képzésében elérte a nagy hagyományokkal rendelkező, európai zenei intézmények színvonalát.”

50 éves a Magyar Rádió

Egy régi mondás szerint „Magyarország szegény ásványkincsekben, de gazdag évfordulóiban.” 1975-ben 100 éves volt a Zeneakadémia és akkor ünnepelték a Magyar Rádió megindulásának 50. évfordulóját is. A *Rádióújság*ban számtalan cikk idézte fel a hőskor történeteit.

Emlékeinkben felidéződnek a „rádióhírmondó üzem” rendszeres műsoradásának hosszú évekig tartó előkészületei. Az újat alkotás minden izgalma jelen volt. Vajon sikerül-e? Milyen lelkesítő lehetett az első kísérleti hangverseny után az első levél: „Uraim, az adás olyan jó volt, hogy még a művésznő szívdobogását is hallottam.” Mindazok, akik megteremtették a technikai feltételeket a rádiózás megindulásához, tudták, hogy valami új, valami jelentős, valami nagy dolog indul el útjára. S így is lett. Hárs István, a Rádió elnöke ünnepi köszöntőjében többek között ezt írta: „Az 50 évből 30 – a nagyobbik fele – a felszabadult rádió korszaka. A háború végén a műszaki berendezések 80 %-a elpusztult. A Magyar Rádió a romokból született újjá, gyorsan felépültek az adók, a stúdiók. Vannak gondjaink, nem titkoljuk. Jó lenne, ha a vételi viszonyok jobbak lennének, ha gyorsabban épülnének az URH-adók, ha már meg lenne az új nagy-zenekari hangversenystúdió. De mégis épülnek – ha kicsit lassan is, új stúdiók és folyik a magyar rádiózás műszaki-technikai fejlesztése. A műsorkészítésben pedig fiatal riporterek, szerkesztők, rendezők nevével ismerkednek hallgatóink. Önelégültség nélkül, büszkén mondhatjuk: a közönség kedveli a rádiót, hallgatja, bírálja és magáénak tartja.”

A Zeneakadémia és a Rádió közötti jó kapcsolatról Varga Bálint András – sok szöveges zenei műsor és interjú készítője, így írt: „Még csak száz év telt volna el a Zeneakadémia alapítása óta? S már 50 éves volna a Rádió? Mindkét évfordulót az idén ünnepeljük, mindkettőről sugároz műsort, illetve műsorsorozatot a rádió. Ez ad aktualitást annak, hogy belegondoljunk: milyen végtelenül fiatal is az az intézmény, amely Bartókot és Kodályt adta nekünk, s amelyből annyi nagyszerű előadóművész rajzott szét szerte a világba.

Hozzá képest ez a természeténél fogva fiatal csoda, a Rádió, nem is olyan fiatal. Végül is Bartók, a Zeneakadémia első kiemelkedő neveltje, már ismerte a mikrofont, szerepelt a stúdióban!

A Rádió mikrofonja már régóta otthon van a Zeneakadémia falai között, a közönség megszokta a magasban, az orgona mellett ülő riporter látványát. A Zeneakadémia nagytermének patinája van, oda hazamegyünk, és bizonyosnak látszik, hogy ameddig lesz hangverseny a Liszt Ferenc téren, addig ez a mondat is elhangzik: „Kedves hallgatóink, kapcsoljuk a Zeneakadémia nagytermét.”

Így volt ez 1975. december 1-jén is, amikor a rádiózás megindulásának 50. évfordulóján ünnepséget rendeztek a Zeneakadémia nagytermében. Aczél György, a Minisztertanács elnökhelyettese köszöntötte a rádiózás fejlesztésében kitűnt műszaki dolgozókat, majd „ezüst antennát” nyújtott át a Magyar Rádió korábbi vezetőinek: Ortutay Gyulának, Barcs Sándornak, Benke Valériának és Tömpe Istvánnak.

Az est második részében a Rádió énekkara és szimfonikus zenekara adott jubileumi hangversenyt Lehel György vezényletével. A műsorban felcsendült Liszt Ferenc *A-dúr zongoraversenye* Ránki Dezső szólójával, és Bartók Béla *Cantata profana* c. műve, amelynek alapgondolata: „Csak tiszta forrásból” útmutató a mindenkori rádiósok számára.

1976.

Új magyar zene a Rádióban

Az 1976-os év elején, több éves gyakorlatnak megfelelően megrendezték „Az új magyar zene a Rádióban a közönség és a kritikusok 1975. évi díjáért” nevű seregszemlét.

Ez alkalommal a két zsűri 29 zeneszerző 49 művét hallgatta meg, amelyeket a Rádió 1975-ben úgynevezett tartósított felvételtől mutatott be.

Az 1976. január 27-ei eredményhirdetés meglepetést hozott: mind a **közönség**, mind a **kritikusok zsűrijének díját: Durkó Zsolt *Halotti beszéd*** című műve nyerte.

Durkó Zsolt nagy sikerű alkotásáról korábban már beszámoltam, most csak emlékeztetőül ismétlem meg: a művet 1975-ben mutatták be a Rádióban, majd a felvételt megmérettetésre kiküldték a párizsi zeneszerzői Tribünre, ahol a legtöbb szavazatot kapta. Újabb siker a magyar közönség és kritikusok díja, sőt, a Magyar Hanglezgyártó Vállalat is gyorsan megjelentette hanglemezen a Magyar Rádió felvételét.

***Mindenki zeneiskolája* – Földes Imre sorozata**

1976. januárjában a Rádió zenei fősztálya elindította Földes Imre *Mindenki zeneiskolája* című sorozatát. Kroó György szerkesztő műsorajánlatából idézek: „Valóban iskola és valóban mindenkié. Tanteremként a Rádió 13-as stúdiója szolgál, a tanulók pedig budapesti dolgozók, akik önként vállalták, hogy aktívan közreműködnek a 18 nyilvános órán. A „Tanár úr”, Földes Imre, a Zeneművészeti Főiskola tanára, szenvedélyes muzsikusként és megszállott nevelő.

Azt is mondhatnám, hogy ez a műsorsorozat az ő „egyszemélyes show”-ja.

A zenét szerető, de zenét sohasem tanult felnőttek számára teszi érzékelhetővé a zene alapelemeit. Arra tanítja őket, hogy meghallják a ritmust, a dallamot, a harmóniát és a formát. Mindehhez ezer ötlete van, fantasztikus hangzó példatára, rendelkezésére áll a zongora, a magnetofon, és segítenek a stúdióba hívott vendégek is.”

Íme egy újságíró véleménye: „A *Mindenki zeneiskolája* egyértelmű siker. Az értelem és a pedagógia győzelme, ami bebizonyította, hogy nincsenek megközelíthetetlen, megtaníthatatlan dolgok: hiszen a zene is nyelv, amit bárki megérthet, persze, egy olyan nagy-tudású, és kitűnő pedagógiai érzékű embertől, mint Földes Imre, aki a zeneművészeti szakiskolások és főiskolások százait, valamint a szabadegyetemek még nagyobb hallgatóságát neveli a zene értésére és szeretetére. Szűkebb „osztálya” most a stúdióban ülő húsz-egynéhány rádióhallgatóból állt – nagyobb közönsége az egész ország.”

Hétfélté panaráma

Az 1976-os év elején kezdődött a „Hétfélté panaráma” c. sorozat, amelynek egyik szerkesztője **Salánki Hédt** volt. A *Rádióújság*ban jelent meg a *Fiatal szerkesztőket* bemutató írás:

„Salánki Hédt nemrég cserélte fel a tanári katedrát a zenei szerkesztéssel. Korábban a tanári munka mellett úgynevezett zenei forgatóként, „külsőként” dolgozott a Rádióban.

Lelkesedése és mindenekelőtt a zene iránti szeretete minden műsorán érződik. Új és új ötletek jutnak eszébe, amelyek előbb-utóbb műsorokká formálódnak. Így jött létre a *Böngészde*, amelybe az elmúlt hónap zenei eseményeiből válogatja ki a legjobbakat. A *Zenelánc* c. műsorában különböző zenei műfajok ismert képviselői vallanak magukról és művészetükről, természetesen sok zenével. Fiatalos és jó ízléssel készített műsorait várjuk ezután is!”

És íme elkezdődött az új sorozat, amelyről Salánki Hédt így nyilatkozott: „Régi hiányt pótol a Zenei fősztály, amikor olyan műsort indít el, amely hasznos, tartalmas hétfélté időtöltésre hívja fel a rádióhallgatók figyelmét. „Ajánlóműsor sok muzsikával” - így foglalhatjuk össze röviden a

Petőfi adón jelentkező összeállítás tartalmát. Mi mindennel is foglalkozunk majd a heti 107 percben? Elsősorban a hétvége érdekesnek ígérkező komoly- és könnyűzenei eseményeivel – az egész országra kiterjedően. A zenei programok ajánlása közben nem feledkezünk meg egyéb kulturális időtöltésről sem: helyet adunk a könyvajánlatoknak, a képzőművészeti kiállításoknak és a mozgással, kirándulással kapcsolatos ötleteknek is.”

Farkas Ferenc: „*Aspirationes principis*” című Rákóczi- kantáta

1976. május 6-án a Zeneakadémián, majd a Rádió *augusztus 20*-ai ünnepi műsorában mutatták be Farkas Ferenc „*Aspirationes principis*” című Rákóczi-kantátáját, Palcsó Sándor és Sólyom-Nagy Sándor szólójával, a Rádiózenekar előadásában, Medveczky Ádám vezényletével.

A kantáta komponálására és bemutatására II. Rákóczi Ferenc születésének 300-ik évfordulója adott alkalmat. Rákóczi a magyar történelem egyik legjelentősebb alakja, életének példája évszázadokon át a szabadságra vágyó, érte harcoló emberek jelképe.

Farkas Ferenc zeneszerzőhöz különösen közel állt a Rákóczi-kor hangja, stílusa. Így beszélt róla:

„1943-ban a *Rákóczi nótája* c. film zenéjének komponálása idején tanulmányoztam először a kuruc zene stílusát és hangulatvilágát. Ezt tíz esztendővel később a *Rákóczi hadnagya* c. film zenéje követte, majd további, e stíluskörbe tartozó kompozíciók: kísérőzene Szigligeti *II. Rákóczi Ferenc fogsága* c. színdarabjához, főképpen pedig a *Csinom Palkó* c. daljáték.

A jubileumi megemlékezéssel kapcsolatos feladathoz beható filológiai tanulmányokat végeztem.

Felhasználtam II. Rákóczi Ferenc önéletrajzának latin nyelven írt részleteit, Ráday Pál *Kiáltványát* a magyar nemzethez, Mikes Kelemen *1735. április 8-án írott, Rákóczi haláláról szóló levelét*, valamint a konstantinápolyi sírfeliratot – és az ezek alapján kialakítható emberi vonások zenei ábrázolására vállalkoztam.” Farkas Ferenc Rákóczi-kantátájának bemutatója után Kárpáti János zenekritikus így kezdte írását: „A Rákóczi-évforduló, több zeneszerzőnknek is alkalmat adott ünnepi művek komponálására.

Minden művésznek egyformán joga van arra, hogy tiszteletét nemzeti múltunk e kimagasló alakja előtt alkotásban rója le, de – úgy érezzük – Farkas Ferenc tisztelgése mindenki másénál illetékesebb, hiszen ő már mintegy 30 év óta kerülgeti a témát, a kuruc kor zenéjét, nagy alakjait – belső vonzástól vezetve, függetlenül az évfordulók aktualitásától.”

Gulyás György köszöntése 60. születésnapján

Gulyás György iskolateremtő-kóruskarnagy élete főleg Békéstarhoshoz és Debrecenhez kötődött. 60. születésnapján sokan köszöntötték, köztük egyik leghűségesebb tanítványa:

Szokolay Sándor zeneszerző. A *Muzsika* c. folyóiratban megjelent írásából idézek:

„Gulyás György nevét nem tudom anélkül kimondani, hogy eszembe ne jusson Békéstarhos – amit ő hívott életre. Nekünk, „tarhosiaknak” az ott töltött évek felbecsülhetetlen értékűvé növekedtek. A népművelés legizgalmasabb missziójára vállalkozott: ő mutatott példát elsőnek arra, hogyan lehet a gyakorlatban megvalósítani azt, amit Kodály megálmodott.

1946-ban, Békéstarhoson, az üresen maradt grófi rezidenciában létrehozta az ország első zenei általános- és középiskoláját. De 1954-ben, szégyenteljes módon bezárták az iskola kapuit.

Gulyás György azonban a vereségek és kudarcok sokaságából mindig talpra tudott állni.

Megújuló ereje Debrecenben új Tarhost varázsolt. A Zeneművészeti Szakiskola igazgatója lett.

Kodály-kórusával (először női karával, majd vegyes-karával) első volt, aki abban az időben nemzetközi kórusversenyekről győztesen tért haza. Szikrázott körülötte a levegő, a

közömbösséget nem tűrte, valamiféle mágneses tér vette körül – elveiért dühödten tudott harcolni, vakmerő bátorsággal. Furcsa sors az övé: ami lehetetlennek tűnt, azt mindig meg tudta valósítani. Ami már lehetőség, sőt megvalósulás volt, azt legtöbbször el kellett veszítenie.”

Gulyás György tervezte és 1961-ben indította el a debreceni nemzetközi kórusversenyeket és fesztiválokat, sőt még egy új Főiskola felépítése is érdemei közé tartozik. Vezetésével a Debreceni Kodály kórus mindig élen járt az új magyar kórusművek bemutatásában.

Szokolay Sándor: *Ady-kantáta*

1976. május 17-én mutatták be a Zeneakadémián Szokolay Sándor *Ady-kantátáját*, a zeneszerző vezényletével. E mű komponálása közben Szokolaynak talán eszébe jutott egykori tanára:

Gulyás György is, hiszen az Ady-versekben megfogalmazott igazság-eszme mindkettőjükhöz közel állt. A szólistára, ének- és zenekarra komponált kantátában Ady Endre *Futás a gond elől*, *A halál-tó fölött* és az *Ifjú szívekben élek* című verseit zenésítette meg.

Kárpáti János zenekritikus többek között ezt írta a bemutató után: „Ady Endre költészete – úgy látszik – kiapadhatatlan forrása az új magyar zenének. Szinte nincs év, hogy ne keletkeznék legalább egy nagyszabású mű az ő versei alapján – a sokféle szólódalról és kamarakompozícióról nem is beszélve. Szokolay Sándor most bemutatott *Ady-kantátája* tehát jelentékeny hagyományból táplálkozik, amihez – tegyük hozzá – ő maga is hozzájárult két korábbi,

ugyancsak Ady-megzenésítésével: *A tűz Márciusa* c. oratóriummal és a *Magyar Kórus-szimfóniával*. Szokolay hazai és nemzetközi sikerei után talán kissé furcsán hat, ha leírjuk: a szerző ismét tanúbizonyságát adta, hogy mesterien kezeli a zenekart és jól bánik az énekhanggal. Kellemes meglepetést okozott a szerző karmesteri bemutatkozása. Szokolay Sándor esetében olyan zeneszerzőt ismertünk meg, aki a zenén kívül még sok közlési lehetőséget ismer, aki szavával, lényével is mindig hatni akar – és hatni tud. Ez alkalommal karmesteri közreműködése növelte az előadás hitelét és közrejátszott sikerében.”

Bozay Attila: *Pezzo d'archi* Op. 14.

Szokolay Sándorhoz hasonlóan, egykor ugyancsak „tarhosi” diák volt Bozay Attila is, aki az akkori élményekhez lelke mélyén mindig ragaszkodott. Az ott tanult sok-sok népdal formája, szerkezete, ritmusa fellelhető kompozícióiban, bár, rendszerint a legkorszerűbb zeneszerzési technikával egyesülve. Ismerte a legújabb kompozíciós „praktikákat”, sőt, tovább is fejlesztette azokat. A citerára és csőrfuvolára írt kompozícióiban a népi hangszerek komolyzenei lehetőségeivel kísérletezett. Bozay Attila életművében általában egymást váltották a különböző műfajoknak szentelt alkotói periódusok. 1956-1958 után néhány évig csak kamarazenét írt, majd megszületett a zenekar iránti érdeklődését kifejező, úgynevezett „pezzo-sorozat”.

E ciklus harmadik műve az Op. 14-es *Pezzo d'archi*, amelyről Feuer Mária zenekritikus többek között ezt írta: „Bozay Attila pezzo-sorozatán éveken keresztül dolgozott. Hat év ugyan nem nagy idő az alkotó életútján, ám erre a periódusra esik Bozay stílusváltása, tudatos befelé koncentrációja, a rendezettséget előtérbe állító igénye.

A korszak-lezáró, korszak-búcsúztató *Pezzo d'archi*, azaz *Vonósdarab*, ha nem is kelt olyan szuggesztív hatást, mint e mű elődei, a szerző muzikális közlendője, témáinak színessége, hangszerelésének gazdagsága, dallamszerkesztése mégis figyelmet és érdeklődést ébreszt.

A *Vonósdarabot* a Rádiózenekar Lehel György vezényletével mutatta be: a mű vonzó jegyeit hangsúlyozó előadásuk jelentősen hozzájárult a kedvező fogadtatáshoz.”

Szóllósy András: *Lehellet – V. concerto*

1976. május 27-én a Zeneakadémia nagytermében a Rádiózenekar Lehel György vezényletével mutatta be Szóllósy András *Lehellet* című művét. Ez a darab személyes-baráti gesztusként született, amelyre a zeneszerző később így emlékezett:

„Egyik darabomnak a lemezfelvételét készítettük, úgy emlékszem a pasaréti református templomban. Utána megittunk egy kávé a közeli eszpresszóban. Beszélgetés közben Lehel György azt mondta: „Holnapután leszek 48 éves”. Mire én: „Az 50. születésnapodra írok neked egy Lehelletet, hogy ki ne fogyjon belőled a szusz!” Ennyi volt az ötlet. S ha egyszer megígértem, meg is írtam. Abban az időben különösen izgatott, hogy lehet-e művet írni úgy, hogy mind a 12 hang egyszerre szóljon az egész darab folyamán. Ezt a komponálási módot próbáltam meg a concertóban. És valóban, az első taktustól az utolsóig mind a 12 hang egyszerre szól.”

Kárpáti János zenetörténész – a Szőllősy-művek legjobb ismerője – többek között ezt írta a bemutató után: „Szőllősy András *Lehellet* c. művét a Magyar Rádió megrendelésére komponálta, s ajánlása a karmesternek szól. Ez – és csakis ez – magyarázza a furcsa, kissé tréfás címet is, ne keressen tehát benne senki valamiféle „légiesen könnyű” programot, vagy zenekari karaktert! A mű alcíme – *V. concerto* – talán hívebben fejezi ki a mű jellegét, mert visszaül Szőllősy korábbi zenekari műveire, másrészt hűen tükrözi a kompozíció valóságos eszközeit: a szólóhangszerek fokozott előtérbe hozását.”

Elhunyt Anda Géza zongoraművész

1976. június 14-én 55 éves korában halt meg Anda Géza, az 1942-óta Svájcban élő világhírű zongoraművész. Tanulmányait a budapesti Zeneakadémián Dohnányi Ernő művészképzőjében fejezte be 1941-ben. Diplomakoncertje után Péterfi István zenekritikus többek között ezt írta:

„Tudása, talentuma az új magyar pianista nemzedék első soraiban jelölik ki helyét és azt hamarosan nemzetközi elismeréssel fogja betölteni.”

A zenekritikus jóslata bevált: Anda Gézát, a fiatal zongoraművészt Európában mindenütt lelkesen ünnepelték. Ám a sikert számára sem adták könnyen. 1967-ben három hangversenyen szerepelt Budapesten és egy újságíró kérdésére őszintén beszélt művészi életének nehéz korszakáról is.

Anda Géza zongoraművész

Íme az interjú részlete: „1942-ben mentem ki Berlinbe, mint ösztöndíjas, majd Wilhelm Furtwängler, a híres karmester szerződést kötött velem. Azonban a nagy lendület, a kezdeti sikerek láza a magam számára 22 éves koromban kihunyott. Mindent előlről kellett kezdenem.

A háború alatt nem hangversenyeztem, hanem csak tanultam, tanultam. Egymagam. Újra elővettem Bach kétszólamú invencióit és Cortot ujjgyakorlatait. A mélyponton talán csak 1948-49-ben jutottam túl. Nagyon sokat tanultam minden nagy karmestertől, akivel együtt koncerteztem, de a fizikai érzéseket, a feszültség és a feloldódás váltakozását nem tanulhatom meg senki mástól, csak saját magamtól.”

A Magyar Rádió Gyermekköre Japánban

A 70-es években még szenzációnak számított, ha muzsikuskaink közül valaki távol-keleti országban szerepelt, vagy egy művész onnan érkezett Európába. A Magyar Rádió Gyermekköre 1976-ban már harmadik alkalommal járt Japánban sikeres hangversenykörúton. Botka Valéria és Csányi László vezetésével 65 nap alatt 45-ször énekeltek, részben nyilvános hangversenyeken, részben pedig rádió-, televízió-, és hanglez-felvételen. Hazaérkezésük után Csányi László a fellépések műsoráról így beszélt: „Kétféle programot állítottunk össze, egy zeneértőknek és jobbra felnőtt hallgatóságnak szóló műsort, illetve egy népszerűbbet. Klasszikus, romantikus és modern kórusműveket egyaránt előadtunk, de Bartók, Kodály és Bárdos kompozíciói mindig különös hangsúlyt kaptak. Mindkét műsortípus második részeként egy népdaljátékot mutattunk be: az „Este a faluban” című összeállítás zenéjét Szokolay Sándor, koreográfiáját pedig Botka Valéria készítette. A produkció nagyon hatásos volt: a magyar gyerekek kalocsai népviseletben egyszerre mutatták be hangszeres-, énekes- és táncstudásukat. A konferálást egy-egy kórustagunk japán nyelven mondta el, így aztán kivétel nélkül mindig nyílt-színi tapsot kaptunk.”

A muzsika ifjú követői az alkalomhoz illően japán dalokat is énekeltek, és mindenütt nagy tetszést váltott ki az az összeállítás, melyben különböző népek dalai, köztük európai gyermekdalok szerepeltek Sebestyén András feldolgozásában.

A Bayreuthi Ünnepi Játékok 100 éves jubileuma

1976. júliusában a Magyar Rádió négy este közvetítette Richard Wagner *A Nibelung gyűrűje* előadásait Bayreuthból. E nagyszabású alkotáson Wagner 28 évig dolgozott. A teljes ciklust egy külön erre a célra épült színházban, négy egymást követő estén kívánta előadni. Erre az első Bayreuthi Ünnepi Játékok alkalmával, 1876. nyarán került sor, Hans Richter, a magyar származású – győri születésű – kiváló karmester vezényletével.

A száz évvel későbbi, 1976-os előadások alkalmával Kertész Iván szerkesztő a következőket írta

a *Rádióújság* műsorajánlatában: „Idén ünneplik a Bayreuthi Ünnepi Játékok százéves jubileumát. Amikor Richard Wagner először ott járt, annyira megtetszett neki ez az erdős, lankás dombokon elterülő észak-bajorországi kisváros, hogy elhatározta: ott fogja felépíteni színházát.

Így 1876 óta – rövidebb megszakításokkal – Bayreuth ad otthont az évente megrendezett Wagner-fesztiváloknak, amelyeken a legkiválóbb művészek adják elő a nagy német zeneszerző színpadi műveit. Az elmúlt száz év alatt nagyon sokat változott a Wagner-operák színpadi tolmácsolása. A mester bizonyára csodálkoznék, ha láthatná zenedrámáit modern díszletek között, korszerű világítással, mai rendezési felfogásban! Annál jobban megőrizték viszont Bayreuthban az előadások egyéb régi tradícióit. Például azt, hogy az előadások délután négykor kezdődnek és eltartanak este 10-11 óráig, a kétszer egyórás szünetben pedig a közönség az épület körül elterülő szép parkban pihenéssel töltheti az időt.”

Ádám Jenő köszöntése 80. születésnapján

1976. december 13-án köszöntötték a muzsikusként doyenjét, a 80 esztendőes Ádám Jenőt.

A Rádió műsorajánlatában ez olvasható: „A 80 éves muzsikusként pályája nem foglalható össze néhány mondatban, hiszen színes, sokoldalú művészegénységében együtt kell méltatni a komponistát, a karnagyot, a zene fáradhatatlan népszerűsítőjét, a jeles pedagógust, nemzedékek nevelőjét. De Ádám Jenő nem csupán szakmuzsikusként nevelt, hanem – népszerű, szuggesztív rádióelőadásai révén – széles tömegeket tanított meg zenét hallgatni.”

Ádám Jenő élete utolsó évtizedében többször felkereste az Észak- és Dél-Amerikában élő magyarokat, és népdal-ismertetéseivel, Magyarországról szóló előadásaival erősítette azok hazaszeretetét. Egyik méltatója így fogalmazott: „Ádám Jenőnél erőteljesebb vonzást talán senki nem fejt ki a szórvány-magyarokra, akik valami módon ragaszkodni kívánnak magyarságukhoz, és az óhazához fűződő szálakat nem eltépni, hanem megerősíteni óhajtják. Ádám Jenő legutóbbi útjai is ezeket a szálakat erősítették. Lelkesítő egyénisége, nem fogyó tüze odakint éppoly eleven hatású, mint idehaza – amikor a magyar népdal múltjáról, jelenéről és várható jövőjéről beszél a rádióban, a televízióban, vagy másutt. Ha közönség előtt tart előadást, - szuggesztív szavai hatására – az a közönség mindig közösséggé alakul.”

80 esztendővel a vállán óhatatlanul múltba tekint az ember, így tette ezt Ádám Jenő is.

„A nyolc évtized figyelmeztető, summázásra készítő. Nyugtalanító, gyakran feddő számvetés. Mint afféle mindenese, aki sokfelé próbáltam szolgálni, keresem a valamelyes eredmény megnyugtató elégtételét. Talán abban bízhatom, hogy amit tettem, az felszín alatt megbúvó érként szívárgott oda, ahová a természetes rendeltetése vezette.”

1977.

Erkel Ferenc *Brankovics György* c. operája a Rádióban

1977. január 1-jén ünnepi műsorként mutatta be a Rádió Erkel Ferenc *Brankovics György* c. operájának stúdiófelvételét. Az Operaház kitűnő fiatal szólistáit, a Rádió ének- és zenekarát Kórodi András vezényelte. Feuer Mária zenekritikus írásából idézek: „A Hunyadi család történetköréhez kapcsolódó, Szerbia földjén játszódó opera zenei nyelvezetében – Erkel korábbi műveihez képest – gazdagodott. A magyar verbunkos, illetve a népies műzene talajából fakadó hangvételhez szláv és törökös elemek társultak. Dallami súlyosabbak lettek és tömegjeleneteinek ábrázolása is színesebbé vált. Nemcsak a nemzeti kegyelet, hanem ezen erények fölismerése bátorította az Operaházat, hogy a zenedrámát gyökeresen átdolgozva 1962-ben ismét műsorára vegye. Romhányi József a librettót írta újjá. Kókai Rezső – a kor zenéjének kiváló ismerője, a nagy műveltségű zenetudós-zeneszerző – pedig, a partitúra kiigazítását végezte el. A mű azonban megváltozott formájában sem tudta a közönség rokonszenvét igazán kivívni, s végül lekerült a játékrendről. Ilyen előzmények után látott hozzá a Rádió a *Brankovics György* hangszalagra rögzítéséhez – az eredmény hallatán csak azt mondhatom: méltán.”

Új magyar zene a Rádióban

1977. januárjában hatodik alkalommal rendezték meg az *Új magyar zene a Rádióban a közönség és a kritikusok díjáért* elnevezésű seregszemlét. Az előző évben tartósított felvételtől bemutatott 26 zeneszerző 39 műve hangzott el a sorozatban. Két zsűri pontozásos módszer alapján hozta meg döntését. A közönség zsűrije **Balassa Sándor** *Kvartett ütőhangszerekre* c. művét, a kritikusoké pedig **Kósa György** *Bikasirató* c. kantátáját díjazta.

Kósa György: *Bikasirató* – kantáta

Egy interjú során Kósa György így beszélt művéről: „Kantátám **Devecseri Gábor** *Bikasirató* c. verse alapján készült. A költemény mottója egy humánus ötlet: „A torreadort valamikor mégis megkérdezték, akar-e küzdeni, de a bikát nem kérdezte meg senki.” Művem nem követi a verset – mert zenei szempontból nagyon hosszú lenne – csak azokat a sorokat zenésítettem meg, amelyek legjobban kifejezik elképzelésemet. A 3 tételes kantátát tenor szólóra, kórusra és zenekarra komponáltam. A legszuggesztívebb gondolatokat a szólista tolmácsolja.

Érdekes módon, a különböző hangulatok víziószerűen követik egymást. Különleges, nagy élményem volt a *Bikásirató* rádiófelvétele. Lehel György karmester, Palcsó Sándor énekművész, valamint a Rádió ének- és zenekara – vagy 150-200 ember – hallatlan lelkesedéssel, meggyőződéssel dolgozott. Éreztem, hogy mindnyájan örömmel vettek részt a mű megszólaltatásában, és a felvétel kitűnően sikerült.” Feuer Mária így kezdte zenekritikáját: „Devecseri Gábor egyik (ha ugyan nem a) legszebb költeményét választotta kantátája tárgyául Kósa György. A hallgató első gondolata a csodálkozás: hogyan is nem jutott eszébe valakinek ezt a gyönyörű és zenébe kívánczoló költői hitvallást megkomponálni? Az irodalmi érzékenységről ismert zeneszerző ezúttal is biztos érzéssel talált rá a nagy témára: a „bikapárti” művész humánus sugárzó mondanivalójára. S amilyen nemes anyagú a költemény, épp olyan sugárzó a zenébe öntése. A költemény cselekményét és balladisztikus, érzelmi mondanivalóját színesen ábrázolja a zene és a tolmácsolás.”

A 70 éves Ferencsik János köszöntése

1977. január 18-án töltötte be 70. életévét Ferencsik János karmester. Ez alkalomból zenei intézményeink ünnepi műsorral köszöntötték: az Operaházban Mozart *Figaro házassága* c. operáját újították fel tiszteletére, a Zeneakadémián a Magyar Állami Hangversenyzenekar élén Beethoven-hangversenyt vezényelt, a Televízióban a róla készített filmet sugározták, a Rádióban pedig egy az alkalomhoz kapcsolódó összeállítás hangzott el. Várnai Péter zenetörténész, s egykori tanítvány írta Ferencsik Jánosról: „Ha a magyar zenei élethez: nagyközönséghez és szakmabeliekhez körkérdést intéznénk, ki a legnépszerűbb magyar muzsikusz, alig vitatható, hogy a szavazók döntő többsége Ferencsik Jánost említené. Az Operaházban és a hangversenytermekben, kül- és belföldön előadások, *sikeres előadások* ezrei fűződnek nevéhez s emellett valóságos apostola a magyar zene ügyének.”

Egy újságíró megkérdezte tőle: „Tisztelt mester! Ön nagyon elfoglalt művész, mégis, mit jelentenek Ön számára az élet apró örömei?” Ferencsik János így válaszolt: „Az 1977-es év azért kezdődött jól számomra, mert Beethoven *Fidelio* c. operáját vezényeltem Bécsben. A nagy örömök – a vasárnapok. De az nincs mindennap. Az élet apró örömei teszik ki a hétköznapiakat. Egy napot úgy kell megtervezni, mint az életet. Fontos, hogy milyenek a reggelek: ha jól megalapozott, ha jó az indítás, akkor jó az egész nap. Egy kellemes kis torna után leülök a zongora mellé, vagy partitúrát olvasok és így már jól indul a nap. Kis örömök ezek, de megnyugtatóak: az ember nem fecsérli el az időt, amivel már inkább takarékoskodnia kell.

Gyakran gondolok egy Montaigne-idézetre, amely bölcs útmutatás hátralevő időmre: „Ahogy az életem egyre rövidebb lesz, mind mélyebbé és teljesebbé kell azt tennem.”

Emlékezés Kodály Zoltánra, halálának 10. évfordulóján

Mint ismeretes, 1967. március 6-án hunyt el Kodály Zoltán. Halálának tizedik évfordulóján emlékhangversenyen szólaltatták meg a zeneszerző legszebb műveit a Zeneakadémia nagytermében. De ezen kívül is koncertek, cikkek, tanulmányok emlékeztek zeneszerzői és pedagógusi küzdelmeire és diadalaira. De minden, a nagy egyéniség **hiányáról** szólt. Az egyik újságban ez olvasható: „Felidézzük alakját, emlegetjük szállóigévé kerekedett mondásait, hogy mindinkább közelébe férközhessünk a már megközelíthetetlennek. Kapaszkodunk belé, szükségét érezzük támaszának, jóra intő, okos szigorának. Hivatkozunk rá, hogy magunkat erősítsük, s tudni véljük – pedig dehogyis tudhatjuk -, mit szólna ma ehhez, vagy ahhoz, ha fizikai valóságában is itt volna közöttünk.”

Gách Marianne – az egyik legragyogóbb újságíró – egy 25 évvel korábbi interjúról számolt be – amely fiókban maradt. Így emlékezett: „Kodály Zoltán 1952. júniusában Palló Imréék pándi nyaralójában pihent és dolgozott. Ott látogattam meg és arra kértem, törje meg hallgatását és szólaljon meg annak a hétfői újságnak a hasábjain, amelynek akkor munkatársa voltam. Tudtam, hogy sokféle égető, megoldatlan zenei és pedagógiai kérdés gyötri, volt miért síkra szállnia. S ha szavát hallatja, talán hasznára válik az ügynek. „Kíséreljük meg ... hátha csakugyan közli az újság!” - mondta Kodály és vállalkozott az interjúra. A cikk megjelenése hiú reménynek bizonyult. A kézirat a lapot ellenőrző felső szerv egyik vezetőjéhez került. Lakásomon hívott fel telefonon, és közölte, hogy az interjú nem jelenhet meg, de ez a határozat semmiképpen ne jusson Kodály tudomására. Mit mondjak neki? - kérdeztem. „Azt, hogy helyhiány miatt szorult ki a lapból”. És mit mondjak a jövő héten? „Jelentsen beteget, ne menjen telefonhoz”. - Ízetlen tréfának is hátborzongató ...”

Kodályt abban az időben két fontos probléma foglalkoztatta. Az egyik: a Zeneművészeti Főiskola 1949-es reformja eltörölte a szolfézs oktatást, a másik: megszüntetéssel fenyegették a békéstarhosi iskolát. A *Süketnéma zenészekről* szóló, 1952-ben betiltott nyilatkozatot végül is Bónis Ferenc tette közzé 1964-ben, a *Visszatekintés* c. kötetben, amelyben Kodály Zoltán írásait, beszédeit és nyilatkozatait gyűjtötte össze.

Bozay Attila: *Pezzo concertato* – citerára és zenekarra

1977. március 20-án hangzott el a Zeneakadémia nagytermében Bozay Attila *Pezzo concertato* c. citerára és zenekarra komponált műve, a zeneszerző szólójával, a Rádiózenekar előadásában Lehel György vezényletével.

Bozaynak ez volt a harmadik citerára írott darabja a *Két tájkép* és az *Improvizációk* után. A hangverseny meglepetését az jelentett, hogy itt a népi hangszert szimfonikus zenekarral együtt alkalmazta. Az egyik zenekritikus így írt: „Bozay Attila új kompozíciója a *Pezzo concertato* nak nevezett citeraverseny zeneakadémiai bemutatója a zenei élet eseménye volt: vonzó és izgalmas darab. A zeneszerző meggyőző előadása és a Lehel György vezényelte Rádiózenekar emlékezetes produkciót eredményezett. Bozay a hangszer-kínálta effektusokat színesen és ötletesen használta ki és összekapcsolta zeneszerzés-technikájának korábban kikísérletezett eredményeivel. A magyar népzenei hangszert valóban pódium-hangszerré, a szimfonikus zenekar egyenrangú társává léptette elő, s eközben egészen szokatlan és lenyűgözően gazdag akusztikus világot keltett életre.” Néhány sort idézek még Fodor András „baráti-hangon” fogalmazott írásából: „Bozay Attila és a citera „találkozása” 1969 szeptemberében történt Kecskeméten, egy népzenei összejövetelen. Az ott szereplő Pribojszky Mátyás játéka lobbantotta fel benne a hangszer iránti szenvedélyes érdeklődést. Hamarosan volt saját hangszere, amelyet részben átalakított: módosította a húrok helyét és szerepét, lábakra állította a hangszert, - így adva nagyobb zengő teret a hangszekrény rezgéseinek, és a szokástól eltérően, ülve játszott rajta. De a maga útját járó Bozay elszánt kísérletező kedve, minden sablont kerülő bátorsága kellett ahhoz, hogy a népi citerát saját kompozíciós eszközévé tegye, s megszólaltatásának virtuózává képezze magát.”

A Rádió Dalversenye

1977. április 24 és május 8. között rendezték meg a Rádió Dalversenyét. A részvevő 25 fiatal művész közül a megosztott **első díjat Póka Eszter és Polgár László** kapta.

Lázár Eszter zenei szerkesztő a következő szavakkal hívta fel a hallgatók figyelmét a versenyre: „A daléneklés – halk művészet. Zenéből, költészetből, a csend apró neszeiből, finom rezdüléseiből szőtt teljes világ, amelynek üzenetét csak akkor érthetjük, ha magunk is csendben fülelünk. Legyen tehát e néhány sor ajánlat arra, hogy a rohanásban egy percre megálljunk, a lármában megteremtsük a pillanatnyi csendet.”

Mihály Andrásnak, a zsűri egyik tagjának összegző nyilatkozatából is idézek:

„Hat évvel korábban, az első rádiós dalversenyen is részt vettem a zsűri munkájában – összehasonlítva, határozottan érezhető a fejlődés! Ami arra mutat, hogy ifjú művészeink kezdik érteni a műfajt, megpróbálnak a dalok kis-formájába színpadi eszközök nélkül is teljes drámát vinni – ez ugyanis a dal lényege. A döntőbe jutott minden versenyző hangja adottsága reménykeltő. Öröm, hogy a nálunk oly ritka tenor hangfaj képviselőjében két nagyszerűen képzett, töretlen, egészséges hangú fiatal jelent meg: Gulyás Dénes és Bárdi Sándor. Engem is valósággal elbűvölt Kukely Júlia sokat-ígérően bársonyos szopránja, Polgár László férfias és hajlékony basszusa, valamint Póka Eszter kivételes szépségű hangja, rendkívüli dallamformáló képessége.”

A Magyar Rádió énekkara a Milánói Scalában

Az 1977-es év elején nagy feladat várt a Magyar Rádió énekkarára: a Milánói Scalában vendégszerepeltek. Arnold Schönberg 1930 és 1932 között komponált *Mózes és Áron* c. operájának előadásában vettek részt, amelyet Christoph von Dohnányi – Dohnányi Ernő unokája vezényelt. A produkcióban két kórusra van szükség, ezért hívták meg a Scala énekkara mellé a mi Rádiókórusunkat is.

Az öt hetes fárasztó vendégszereplés után Sapszon Ferenc, az énekkar vezetője így nyilatkozott: „Bár számos modern mű előadásában vettünk már részt, ilyen nehéz feladat még nem hárult az énekkar tagjaira, amely igen nagy szakmai erőfeszítést, koncentrációt és komoly fizikai próbatételt is jelentett. Schönberg operájának megközelítése dodekafon szerkezete és változatos ritmikája miatt igen problematikus. Bármennyire igyekeztünk több hónapon keresztül itthon felkészülni, Milánóban „szembe kellett néznünk” a Scala 100 tagú, tehát a miénknél nagyobb létszámú, vérbő olasz hangzású énekkarával, amellyel együtt énekeltünk a hat előadáson. A Scala hatalmas színpadára az alkalomhoz illően nagy meghatottsággal és tisztelettel léptünk. A nagy múltú operaház vezetői köszönetüket és elismerésüket fejezték ki a Rádióénekkar kiváló közreműködéséért.”

Durkó Zsolt *Mózes* c. zenedrámája az Operaházban

A bibliai Mózes története sok művészt ihletett alkotásra, mint az előbb említett Schönberget. Legújabb, magyar zenei feldolgozása Durkó Zsolttól származik, aki a következőket mondta: „A 60-as évek végén adták elő a Nemzeti Színházban Madách Imre *Mózes* c. drámáját. Mivel a kísérőzenét én komponáltam, a darab valamennyi próbáján jelen lehettem. Nagy érdeklődéssel figyeltem, hogy a színészek miképpen keltik életre a nyomtatott szöveget.

A Mózes-témából régóta szerettem volna operát írni. A munkám kezdetén a Biblia és a Madách-mű mozzanatainak egymásba fonódásából akartam a szövegkönyvet megalkotni. De amikor rájöttem, hogy az operának mások a törvényei, önállóan, a magam zenei elképzelései szerint készítettem el a librettót. Közben arra törekedtem, hogy szép magyar nyelven megírt, jól énekelhető szöveget zenésítsek meg.” Boros Attila *30 év magyar operái* c. könyvében ezt írta: „Durkó Zsolt művében Mózes és a nép kapcsolata fogalmazódik meg. Az opera fő vonulatát, zenei és dramaturgiai arculatát a hőstenor és a kórus párbeszéde határozza meg. A drámai konfliktust a mások helyett is gondolkodó Mózes és a maga sorsát irányítani nem tudó nép egymásra-utaltsága jelenti. Ezt a kettősséget is sugallja, sőt szuggerálja Durkó zenedrámája, amelynek legszebb részei a magányos hős köré fonódnak monológként, természet-, tűz- és éjszaka-zeneként. Ugyanakkor hatalmas kórustablók kommentálják az eseményeket.” Durkó Zsolt négy évig dolgozott e művén. Betanulása rendkívüli feladatot rótt az operaház művészeire. A kórus például több mint 150 próbát tartott. *1977. május 15-én* volt a *Mózes* bemutatója az Operaházban, Kórodi András vezényletével. A címszerepet Szőnyi Ferenc, az Anyát Sass Sylvia énekelte.

Elhunyt Szervánszky Endre zeneszerző

1977. június 25-én 66 éves korában elhunyt Szervánszky Endre zeneszerző, főiskolai tanár. Az egyik jó barát, Raics István búcsúztatójából idézek: „Négy évtizedes, nagy csúcsokat bejáró zeneszerzői pálya s majdnem ugyanekkora időközt felölelő pedagógusi tevékenység zárult le Szervánszky Endre távozásával. Pályakezdő szakaszában Bartók Béla bővületében élt. Jellemző emlék: külföldön jelent meg Bartók *Mikrokozmosz*ának hat füzeté – a kotta szinte az utolsó pillanatban érkezett Budapestre, a háborúval fenyegetett Európán keresztül. Mohón vetettük rá magunkat. Szervánszky elemző-szenvedélye tekintélyes időt fordított tanulmányozására, s ez rakta le alkotómunkájának elméleti alapjait, ez fordította következetesen és módszeresen a tudatos munka felé. Tanított és komponált, - nyugtalan, tépelődő, vívódó világa a kibontakozás szellemét kereste. Fiatal éveinek alakulásában sajátos módon osztozott a közösség és a magány. Erkölce nagyon is közösségi volt, magánya pedig – a magába szálló embernek, az „egyedi példánynak” elvonulása.” A fiatal Szervánszky Endre esztétikai mércéje Bartók Béla mellett József Attila volt. A József Attila-élmény, - amely a költővel való barátság emlékéből táplálkozott – elsősorban az 1954-ben komponált *Concerto József Attila emlékére* c. alkotásában jutott kifejezésre.

A Szervánszky Endrére emlékező írások egyike így fejeződött be: „Fejlődése oly dinamikus volt, hogy életművét korántsem mondhatjuk befejezettnek. A végső következtetéssel, az érett-kori nagy alkotásokkal adósunk maradt a zeneszerző. Ő a kérdések merész felvetésére vállalkozott - a választ azonban, e kérdésekre – most már tanítványainak kell megadniok.”

Száz éve született Dohnányi Ernő

1977. július 27-én emlékezett a zenei világ Dohnányi Ernő születésének 100-ik évfordulójára.

1939-ben Tóth Aladár így írt róla: „Ezerszer is és mindig újra valljuk, a földkerekségen ma Dohnányi ért legjobban a zongorához, költője a hangszernek, olyan teljesen, olyannyira maradék nélkül, mint ma senki más.” Ám, egyre ritkul a zongorajátékára emlékező közönség és mára csak néhány hanglemeze maradt meg örökségként. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy Dohnányi művészetének fénykorából sajnos kevés felvétel maradt játékaról, azok is kezdetleges hangtechnikával készültek. Az időskoriak pedig nem állíthatók egy sorba a fiatalabb művész páratlan teljesítményeivel. A centenárium alkalmával Kecskeméti István zenetörténész írt elemző, értékelő tanulmányt, ebből idézek: „Hosszú pálya volt Dohnányi Ernőé.

Évszázada, hogy 1877. július 27-én megszületett, de még csak jó másfél évtizede, hogy meghalt. Térben és időben egyaránt hosszú utat tett meg 83 éve során. Élethatáraival körül-érte az új zenét, s ha nem is mindig alkotó részese, de tanúja volt a roppant ívű átváltozásoknak. S éppen mert századunk zenei életműveinek egész sora pergett le szeme-láttára, valósággal meghökkentő, hogy ugyanez a Dohnányi Ernő a korábbi, letűnt történeti kor mestereivel is találkozhatott még. Talán láthatta Liszt Ferencet (édesatyja egyszer együtt muzsikált vele!), élvezhette Brahms személyes pártfogását, amikor a pályavégző mester saját otthonában fogadta a pályakezdő zeneakadémistát, és előadatta *c-moll zongorás-ötösét*.

Dohnányi Ernő folytatta két nagy magyar muzsikus elődjének: Erkelnek és Lisztnek a pályáját is. Erkel Ferencnek részben még az élettrajzát is örökölte. Mindketten 83 évet éltek, s amellett, hogy zongoraművészként és zeneszerzőként működtek, elnök-karnagyai voltak a Budapesti Filharmóniai Társaságnak, továbbá igazgatói és a tanárai a Zeneakadémiának.

Az utókor mégis inkább Liszt Ferenc, mint Erkel örökösének érzi. Nemcsak abban az értelemben vált a 20. század Liszt Ferencévé, hogy tüneményes zongorázásával világrészek zeneközösségét hódította meg, hanem azért is, hogy káprázatosan tudott első látásra partitúrákat megszólaltatni, zeneszerző-társak friss kottakéziratait náluk is jobban elzongorázni, páratlan érzékkel rögtönözni, sőt csodálatos memóriával rögzíteni és a távoli múltból is felidézni a valamikor átolvasott vagy egyszer eljátszott kompozíciót.”

Dohnányi Ernő zeneszerzői munkásságát 48 opus-számmal ellátott, illetve nyomtatásban megjelent műve jelzi. Valójában, az átiratokat és feldolgozásokat is magába foglaló katalógus 164 darabot tüntet fel. Mindemellett – szólistaként, kamaramuzsikusként és zeneszerzőként – közel kétezer hangversenyen lépett fel Európa és Amerika több mint 20 országában.

Koncerthallgatóit, tanítványait elsősorban lenyűgöző szépségű zongorajátéka vonzotta.

Dohnányi hosszú élete folyamán mindvégig megőrizte optimista életfelfogását, derűs emberszeretetét. Humorát a *Változatok egy gyermekdalra* c. népszerű kompozíciója fejezi ki leginkább.

Ady Endre születésének 100. évfordulója

Az 1877-es esztendő a magyar kultúra csillagos éve volt. Ebben az évben született az akkori Nagy-Magyarország két távol-eső helyén a zenei- és az irodalmi élet két meghatározó egyénisége: Pozsonyban Dohnányi Ernő és az erdélyi Érmindszenten Ady Endre.

Bár Ady Endre születésének 100-ik évfordulója *november 22-én* volt, az egész 1977-es évet a költőre való emlékezésnek szentelték. A műsorok szerkesztői, készítői írásban is megfogalmazták munkájuk célját, értelmét. A *Rádióújságban* megjelent cikkből idézek néhány gondolatot: „Tudjuk, hogy az Ady-életmű vállalása egy időben a haladás táborához tartozás egyik fontos ismérve volt. Máskor úgy látszott, mintha alkotásainak népszerűsége csökkenne, mintha fényét a magyar költészet más csillagai elhomályosítanák. A mostani készülődés – születésének századik évfordulójára – mindennél ékebben bizonyítja, hogy ez tévhit volt! Ady művészete egyre inkább velünk, bennünk él! Az ország tisztelgése Ady előtt felteszi a kérdést: beteljesedett-e Ady látomása életének, munkásságának halhatatlanná hosszabbodásáról? Visszhangra talál-e amit sűrítetten így fogalmazott meg: „Ifjú szívekben élek, s mindig tovább, / Hiába törnek életemre / Vén huncutok és gonosz ostobák / Mert életem millió gyökerű.”

„*Akarom: tisztán lássatok!*” címmel 1977. februártól júliusig zajlott a Magyar Rádió műveltségi versenye Ady Endréről. A sorozat ismertetőjében ez olvasható:

„A megközelítően 60 évnyi utóélet és a költő kora annyi vitát hozott az életmű megítélésében, hogy az irodalomtörténészek még napjainkban is birkóznak a feladattal: minél igazabb, teljesebb képet adni a magyar költészet egyik legjelentősebb alakjáról. Miközben a verseny résztvevőivel az élmény és az értés gyökereit kereshetjük, a vetélkedő sorozat be akarja mutatni a kort is, amely világot hódító szándékot és annyi nemes indulatot támasztott a költőben.”

Az irodalmi műsorokhoz kapcsolódtak az Ady verseihez fűződő zeneművek, köztük olyanok is, amelyek erre az alkalomra készültek. Felcsendültek Bartók Béla és Kodály Zoltán Ady-verseire komponált igényes dalai, valamint kórusművei. De megszólaltak Reinitz Béla szononjai is, amelyek oly sokat segítettek valamikor Ady-verseinek megértésében, népszerűsítésében.

Szvjatoszlav Richter és Kocsis Zoltán négykezes zongoraestjei

Az 1977-es év zenei eseményei között élen járnak azok, amelyek Szvjatoszlav Richter zongoraművésszel kapcsolatosak. Igaz, hogy az év folyamán csak egyszer adott hangversenyt Debrecenben, ám a Rádióban augusztustól kezdve sorozatban hangoztak el Richter magyarországi hangversenyein készült felvételek. A nagy szenzáció nyáron történt: együtt szerepelt az akkor 25 éves Kocsis Zoltánnal. Az emlékezetes koncertek történetéről a fiatal zongoraművész így beszélt: „Személyesen már 3-4 éve ismertük egymást Richterrel. 1975-ben meghívott a Tours-i fesztiválra, ahol a megbetegedett Pollini helyett játszottam egy szólóestet. Ennek „eredményeként” született meg Richter fejében a négykezes koncert terve. Teljes Schubert-műsort állított össze. A próbák már akkor elkezdődtek, amikor Richter azt a felejthetetlen debreceni szólóestjét adta. Aztán egy svájci turnéján kísértem őt végig, ahol a koncerteken én csak hallgatói minőségben voltam jelen, de közben próbáltunk, még hozzá rendkívüli intenzitással. Amikor Richter megmondta nekem a műsort, azt is közölte, ki, mikor játssza az alsó és a felső szólamot. A Magyar Rádióban augusztus 27-én elhangzott Schubert *B-dúr szonátájában* én voltam lent, a *Magyar divertimentó*ban pedig fordított felállásban játszottunk. Nyilvánvalóan olyan meggondolásból – ezt nekem nem mondta, csak feltételezem –, hogy magyaros műről lévén szó, játssza egy magyar a felső szólamot.”

Szvjatoszlav Richter és Kocsis Zoltán a Schubert négykezes zongoraműveiből összeállított műsort a voralbergi Hohenemsben, majd a franciaországi Tours-i fesztiválon adták elő.

Elhunyt Maria Callas operaénekes

Maria Callas, a világhírű operaénekes rajongói számára kétszer okozott szomorúságot: egyszer 1965-ben, amikor abbahagyta az éneklést, mert elvesztette a hangját, majd pedig 1977. szeptember 16-án bekövetkezett halálával. De most emlékezzünk a mindössze 18 évig tartó tüneményes pályafutásra. Várnai Péter zenetörténész így írt róla: „Maria Callas 1947 augusztusában Ponchielli *Giocondájának* címszerepében tűnt fel a Veronai Arénában. Ettől kezdve világsztár, sőt őt volt a II. világháború után a **díva**, korunk nagy primadonnája.

Fantasztikus tudása, technikája, óriási színészi tehetsége és szuggesztív egyénisége, no meg hírhedt sztár-botrányai tették világhíressé. Szerepkörének skálája Izoldától Luciáig és Violettaig terjedt. Ő kezdte el újra énekelni a már-már elfeledett Cherubini, Bellini és Donizetti operákat.” Maria Callas szerepkörének változatossága – éppen egyik oka volt tragédiájának, annak, hogy a hangja többször is válságba került és pályafutását idő előtt abba kellett hagynia. Egyrészt szerencse volt, hogy a fiatal énekesnő találkozott Tullio Serafinnal, a nagy olasz karmesterrel, aki nagyszerű előadásokat produkált vele a Milánói Scala színpadán. Ugyanakkor a dirigensnek is része volt abban, hogy Callas túlerőltette a hangját a gyakori fellépésekkel és a nem neki való szerepekkel. A Maria Callas által énekelt 26 főszerep közül végül 5 maradt meg számára: a Norma, a Tosca, a Traviata, a Lucia és a Medea – amelyekben lenyűgöző hatást ért el mindvégig. Legtöbbször, 89 alkalommal énekelt el Bellini operájában Normát. E szerepben hangja tele volt színnel, emberséggel, érzelemmel és szerelemmel.

Székely Zoltán hegedűművész Budapesten

1977. szeptember 26-án, Bartók Béla halála napján tartották a Budapesti Zenei Hetek megnyitó hangversenyét. A koncert hangulatát Székely Zoltán, a külföldön élő neves művész jelenléte emelte, aki – mint 1939-ben a bemutató alkalmával – ezúttal is eljátszotta Bartók Béla *Hegedűversenyének* szólóját. Székely Zoltán 1903-ban született. A Zeneakadémián Kodály Zoltán zeneszerzés- és Hubay Jenő hegedűszakos növendéke volt. 1922-től Hollandiában, 1950-től kezdve pedig Amerikában élt. A Bartók Bélával való jó kapcsolatát közös hangversenyek mélyítették el. „Kedves barátomnak, Székely Zoltánnak” - így szól Bartók *Hegedűversenyének* ajánlása. Valóban, a Hollandiában élő hegedűművész szólaltatta meg első alkalommal a versenyművet. A bemutató-hangverseny Amszterdamban volt 1939. március 29-én, a Concertgebouw zenekarával, Willem Mengelberg vezényletével. A koncerten Bartók nem vett részt. (A zeneszerző e művét zenekar-kíséretes előadásban csak 1943. októberében a New York-i Carnegie Hallban, Tossy Spivakovsky szólójával hallotta először.) Kroó György zenekritikájában azt emelte ki, hogy a bemutató után 38 évvel, Székely Zoltán Budapesten is eljátszotta Bartók *Hegedűversenyét*. „Az évad első koncertje volt ez a hangverseny, de nyilván bekerül a magyar zenei előadó-művészet mementóinak sorába. A jelentős eseményen Székely Zoltán szólóját hallgatva – elámultunk, hiszen vonós előadó-művészt, élete nyolcadik évtizedében ilyen szép hangon játszani, ennyire tökéletesen működő izomtónussal vonót vezetni soha máskor nem hallottunk. Előadása lírával átítatott, személyes jellegű, anélkül, hogy egy pillanatig is másról beszélne, mint amit a zeneszerző rábízott!”

A Magyar Televízió II. karmesterversenye

Sok zenekedvelő emlékezetében izgalmas élményként maradt meg 1974-ből, a Magyar Televízió I. nemzetközi karmesterversenye. A három díjnyertes: Kobajasi Kenicsiro, Medveczky Ádám és Ondrej Lenard azóta már számtalanszor bizonyította, hogy az értékelés tekintetében a zsűri és a közönség összhangja nem volt véletlen. Akkor előfordult az a ritka eset is, hogy egy komolyzenei műsor döntőjén rendőrkordon irányította a Zeneakadémia épületébe igyekvő tömeget. Íme egy rajongó véleménye: „Miért is aratott elsöprő sikert ez az „őrülten lehetetlen” műsorötlet? Talán azért, mert a televízió „megfordította a karmestert”. A vezénylő a kamera jóvoltából egész egyszerűen minket is dirigált, akik otthon ültünk házikabátban. Mert a tehetséges dirigens gesztusaival, arckifejezésével, szuggesztivitásával, egész lényével miránk, házikabátosokra is rá tudta kényszeríteni akaratát. Ez a volt a karmesterverseny legigazibb varázslata.”

1977-ben a Televízió meghirdette a **II. karmesterversenyt**, és mindenki azt latolgatta: megismétlődhet-e a három évvel korábbi, várakozások felüli siker? A felhívásra 46 muzsikusként jelentkezett, 16 európai és amerikai országból, valamint Japánból.

„A verseny nem a résztvevők és a zsűri magánügyes többé, a küzdelem a képernyő előtt ülő közönséget is aktivizálja. Mindenki drukkol, viszonyít, bírál, és eközben szinte magától értetődően a zeneirodalom jeles műveivel ismerkedik meg.”

Karolos Trikolidis görög karmester és aláírása

Ez alkalommal a zsűri és a közönség véleménye nem egyezett. A legnagyobb ellentmondás a görög **Karolos Trikolidis** értékelésében mutatkozott meg. Mivel az elődöntőben és a középdöntőben ő kapta a legmagasabb pontszámot, várható volt, hogy a végső győzelem is az övé lesz. Az összes vidéki zenekar, valamint a döntőben játszó Rádiózenekar is ő rá szavazott, mint legjobb helyezettre – a zsűri viszont a **megosztott 3. helyre** találta csak méltónak.

A zenekarok művészei szerint Trikolidis volt a mezőny legrutinosabb és legjobb kezű dirigense. A „közönség kedvence” volt, persze, ahhoz előnynek számított, hogy ő személyesítette meg a televíziós közvetítésekhez legjobban alkalmazkodó show-man típusát is.

Hidas Frigyes *Bösendorfer* című operája

1977. október 2-án mutatták be a Rádióban Hidas Frigyes *Bösendorfer* c. operáját, amelyet Karinthy Frigyes kétszemélyes színdarabjából komponált. Barlay Zsuzsa és Gáti István énekelt, a Rádiózenekar játszott, Lukács Ervin vezényelt. A darab főhőse az unalmas őszi délutánt furcsa tréfával teszi szórakoztatóvá: egy zongorahirdetésre telefonon jelentkezik, meghozza többféle hang-álarcban. Az egyik kritikus így írt róla: „Telefonszínházat játszom – határozta el a rádióopera szereplője, s a *Bösendorfer* hallgatója megfigyelhette, miként alakul át Gáti István hangja, énekes egyénisége katonatiszté, kisfiúvá, a kisfiú nagypapájává, sőt női alakká. Miként kerül a telefon-trükkök sajátos játékával szórakozó- unatkozó férfi maga is az átváltozások bűvkörébe, hogyan csábítja újabb és újabb fordulatokra az alakítás sikere, s végül milyen változást idéz elő benne is kalandos játéka.”

A rádióopera készítői: a rendező, a dramaturg és mások, a darab sikeres bemutatója után elhatározták, hogy a zenei felvételt vizuális élménnyé teljesítik ki, azaz televíziós filmet is készítenek. Így a rádiós bemutató után néhány hónappal, nemcsak a két szereplő bravúros hangját, hanem színészi játékát is élvezhették a televízió nézői.

Elhunyt Kun Imre hangversenyrendező

1977. október 3-án elhunyt Kun Imre, a legendás hangversenyrendező, akit tisztelői alig néhány hónappal korábban köszöntöttek 85. születésnapján. A közkedvelt Imre bácsi még akkor is aktívan dolgozott, mint a Zenei Versenyek Irodájának igazgatója és a Magyar Rádió tanácsadója. 1919-ben kezdte el hangversenyrendező munkáját és a két világháború közötti magyar koncertélet legtöbb eseménye az ő nevéhez fűződött. Hívására úgyszólván minden jeles, világhírű művész eljött hozzánk: Fjodor Saljapin, Bruno Walter, Otto Klemperer, Yehudi Menuhin, Pablo Casals, és sokan mások. A *Harminc év művészek között* c. népszerű könyvében közreadta emlékiratainak egy részét, bemutatva mozgalmas, színes életét.

Balassa Sándor. *Az ajtón kívül* - egyfelvonásos opera

1977. december 28-án mutatta be a Magyar Rádió Balassa Sándor *Az ajtón kívül* c. operáját. A szöveggönyvet Wolfgang Borchert, a tragikus sorsú, rövid életű, német író drámája alapján, Fodor Géza dramaturg készítette. A zeneszerző így beszélt az előzményekről:

„Borchert *Az ajtón kívül* c. drámáját főiskolás koromban ismertem meg, már akkor elhatároztam, hogy egyszer megkomponálom. Gyermekként éltem át a világháborút, amelynek hatása egész életemet végigkísérte. Borchert drámájában éppen a háborúellenesség ragadott meg. Később, amikor Fodor Géza megtudta, hogy vállalkozásom dramaturgiai okok miatt elakadt, segített és sok húzással, sűrítéssel kialakítottuk a végleges szövegkönyvet.

Balassa Sándor zeneszerző

Az egyfelvonásos opera 5 tételre tagolódik. Az író víziószerű megfogalmazását balladaszerűen dolgoztam fel. A zenében igyekeztem a szereplőket olyan kiélezett helyzetekben megragadni, amelyekben felmutatják igazi énjükét. Hősöm: Beckmann, a katona, aki – társaihoz hasonlóan – vesztésként került ki a háborúból. Mintegy élet és halál között lebegve vánszorog és ezen az úton szerettem volna zenémmel elkísérni. A dráma és a zene egységével igyekeztem az emberi lélek legmélyebb kifejeződését megkomponálni. Már munka közben voltam, amikor rádiós felkérést kaptam az opera komponálására. Három és fél év után a darab 1976. novemberben készült el. Elkezdődött a rádiófelvétel. Úgy éreztem, hogy a zenészkollégák mind szívesen muzsikáltak, az énekesek is nagy fantáziával, teljes személyiségükkel vettek részt a produkcióban. Mint szerzőnek, nagyon tanulságos, hogy a kottalapokból miként lépnek elő hús-vér figurák – a darab hordozói”. A rádiófelvétel kitűnő énekművészek – köztük Palcsó Sándor és Tokody Ilona, valamint a Rádió ének- és zenekara közreműködésével készült, a karmester Lehel György volt. Figyelemre méltó az opera további sikersorozata is: A rádió-bemutató után alig egy évvel Balassa Sándor *Az ajtón kívül* című operája az Operaház színpadán is debütált:

1978. október 20-án és 22-én kettős szereposztásban. Íme egy kritikus véleménye: „Az előadás bebizonyította, hogy az operának kifejezetten előnyére vált a színpad, mert drámaiságát fokozta, zenéjét jobban emberközelbe hozta, s hatását a scenika sokrétűségével elmélyítette. Az első szereposztás karmesteréről, Lehel Györgyről (akinek ez volt élete első operai fellépése) csak annyit: bárcsak mindegyik operakarmester ilyen felkészültséggel és odaadással dirigálná előadásainkat.” Az operáról szóló hazai és nemzetközi kritikások a jeles modern hagyományokkal rendelkező magyar operaművészet kitűnő folytatásának tekintették Balassa művét. 1980-ban pedig a Hungaroton adta ki az opera eredeti rádiófelvételét hanglemezen, négy nyelvű librettót és Eörsze László ismertető tanulmányát tartalmazó kísérfüzettel együtt.

1978.

Új magyar zene a Rádióban

1978. januárjában – a Rádió több éves hagyománya szerint sorozatban hangoztak el az előző évben felvételre rögzített és bemutatott új magyar művek. A közönség és a kritikusok zsűrije 41 zeneszerző 68 zenekari, kamarazenei és kórusműve közül választotta ki a legjobbnak ítélt kompozíciót. Ám a zsűri tagjai ez alkalommal kissé csalódottan nyilatkoztak.

Íme az egyik vélemény: „Az idei seregszemle gyengébb volt az előző évekhez képest. Némi megtorpanást éreztünk a mai zene gyakorlásában. A „mezőnyre” általában az mondható, hogy ami újnak tetszett az nem volt jó, ami viszont jó, az korántsem „új”. Vagyis az új gondolatok csak ritkán társultak mesterségbeli tudással. Nyilvánvaló, hogy a markánsabb színfoltok kiemelkedtek az alapszövegből. Végül egyhangú eredmény született: **mindkét zsűri Kurtág György *Eszká emlékszaj*** című művét jutalmazta. A közös vélemény az volt, hogy ez egy tökéletes mű, hiszen minimális zenei eszközzel a maximumot mondja el – amelyre csak a legnagyobb mesterek képesek.”

Kurtág György: *Eszká emlékszaj* - dalciklus

Kurtág György *Eszká emlékszaj* című hét dalát Tandori Dezső verseire komponálta. Az 1977-es koncerttermi bemutató után kiemelkedő sikert aratott a Korunk zenéje sorozat hangversenyén is. A dalokat Pászthy Júlia énekelte és Ligeti András kísérte hegedűn. Kurtág leegyszerűsített közlésmódja nehéz feladat elé állította az előadókat. Az énekhang és a hegedű a zene lényegét, aforisztikus sűrítettségét közvetítette, de sikerült a mű sajátos humorát és különös líráját is érzékeltetni. A Magyar Rádió Pászthy Júliát nívódíjjal jutalmazta e dalok előadásáért.

Elhunyt Palló Imre operaénekes

1978. január 25-én a magyar zenei életet szomorúsággal töltötte el a hír: 87 éves korában elhunyt Palló Imre, az Operaház örökös tagja.

Pályafutása 1917-től 1960-ig tartott: körülbelül 1600 operai estén 127 szerepet énekelt el, köztük 83 jelentős, vezető bariton-szerepet. Híres ősbemutató-főszerepe közé tartozott: a *Háry János* 1926-ban, a *Kukorica Jancsi* – operaházi bemutatója 1931-ben, a *Székelylefő Kérője* 1932-ben, Mosonyi Mihály *Álmos* fejedelme 1934-ben, és a baritonra átírt *Bánk bán* 1940-ben.

De nemcsak operai feladatokban állt helyet: Bartók és Kodály dalainak és nagy vokális műveinek, a két mester életében, nem volt nála hivatottabb tolmácsolója.

Németh Amadé karmester igen jól ismerte a művészet, hiszen ő írta róla az 1970-ben megjelent életrajzot. A *Palló Imre halálára* megfogalmazott gondolataiból idézek: „Szomorú kötelesség hárult rám: végső istenhozzádot kell mondanom Palló Imrének, a felejthetetlen művésznak, aki igen mély nyomokat hagyott maga után az előadó-művészetben és – remekművek ihletőjeként – a magyar zenetörténetben. Imre bácsi azon kevesek közé tartozott, akiknek az énekszó az anyanyelvük volt. S ez – ízes magyar kiejtéssel, góbé humorral, nemes pátoosszal szerencsésen társulva – olyan jelenséggé avatta művészetét, amilyent csak ritkán terem egy emberöltő. Jól emlékszem az 1969-es esztendőre, amikor életrajzát írtam. Akkor kerültek hozzám pályája tüneményes ívének dokumentumai: plakátok, műsorok, röplapok, fényképek, levelek, kritikák. Különös volt találkozni az élő zenetörténettel.”

Kodály Zoltán *Háry János* c. daljátékát 1926. október 16-án mutatták be az Operaházban, a címszerepben Palló Imrével. Mást, jobbat, rátermettebbet el sem lehetett volna képzelni.

A megjelent kritikákból idézek: „Zamatos magyar beszédű dalia, aki elhiteti nézőivel a hihetetlen kalandokat. Csupa magyar ösztönösség, hetyke huszárság, tréfacsináló, kemény markú és vajszívű.” „Palló Imre Háry János szerepében a magyar legény délcegsége, végtelen jósága, arany derűje, ötletessége, tisztasága testesül meg.”

Nagy László költő emlékezete

1978. január 30-án nagy veszteség érte az irodalmi életet. Váratlanul – kegyes-gyors szívhalállal elhunyt Nagy László költő. Csak 53 év adatott neki, hogy életét beteljesítse. Hogy sikerült-e? Nem teljesen, hiszen még oly sok munkája lett volna. Utolsó verseskötetének címe: *Jönnek a harangok értem* – rossz előérzetet keltett a költőben. A korrektúrát még maga nézte át, de megjelenését már nem érte meg – ám halála után négy hónappal ez volt a könyvhét legkeresettebb műve. Csoóri Sándor – a költőtárs és jó barát – megalapozott és jogos reménnyel írta: „Ezen a szóra, hitre és emberi tisztességre kiéhezett földön elkezd növekedni azok száma, akik Nagy Lászlót megérdemlik, s akiket ő is megérdemel.”

Nagy László gyermekkorától kezdve verselgetett, mégis festőnek készült. 22 éves kora táján döntött az irodalom mellett. Úgy érezte, hogy versben jobban ki tudja fejezni önmagát.

Alkotóműhelyében azonban tovább élt a képzőművész is: táplálta költői képzeletét, vagy ha nem ment az írás, akkor előtérbe került a festő, a grafikus, vagy a fafaragó ezermester.

Életművében nemcsak az irodalom és a képzőművészet egyesült, hanem a zenéhez, különösen Bartók Bélához fűződő szellemi-lelki kapcsolata is kimutatható. Úgynevezett portréversei Csontváryról, Bartókról és József Attiláról szólnak. „Bennük találja meg a 20-ik század legnagyobb példaadóit. Mindhárman ugyanazt a drámát élték át: az elhivatottság és a szenvedés, a meg nem értés és a nagyra törés tragikus ellentétét.” *Bartók és a ragadozók* c. prózaversében írta: „Bartók nekem példa és megváltás. Őt látom a magasban, fehéren izzó haját, a sztratoszférát legyőző szemeit. Tenyerében óra: - méri és ellenőrzi a Mindenség zenéjét.”

Nagy László verseinek muzikalitását zeneszerzőink is felismerték. Az elsők egyike: Bárdos Lajos a korai *Tűz-szivárvány* c. költeményt zenésítette meg, majd követte Szokolay Sándor, Petrovics Emil, Kocsár Miklós, Dubrovay László és még sokan mások.

Solti György karmester Budapesten

1978. márciusában a budapesti közönség számára a legnagyobb élményt a Bécsi Filharmonikus zenekar két hangversenye nyújtotta. A rendkívüli érdeklődést fokozta a karmester: Sir Georg Solti, azaz: nekünk Solti György, aki már 30 éve nem szerepelt idehaza, mialatt a világ legjobb 4-5 karmestere közzé küzdötte fel magát. Gách Marianne újságírónak adott interjújában Solti György így vallott önmagáról: „Igaz, hogy évtizedekig nem jártam itthon, mert féltem a rám-szakadó emóciótól, a lelki megrázkódtatástól. De most már nem akartam tovább húzni-halasztani. Budapesti tanulmányaim emléke soha nem halványul el bennem. Dohnányi, Kodály, Weiner – a Zeneakadémia légköre csodálatos volt. Most, hogy Pesten dirigálok, hangversenyeim honoráriumát két tehetséges fiatal magyar karmesternek ajándékozom, fél-féléves külföldi tanulásra. Hálám szerény jeléül mindazért, amit fiatal koromban a Zeneakadémián kaptam. 1937-ben a budapesti Operaház korrepetitora voltam, amikor váratlanul be kellett ugranom Arturo Toscanini mellé, a salzburgi *Varázsfuvola* előkészítésébe. Rajongtam Toscaniniért! Lenyűgözött a munkatempója. Tőle tanultam, hogy utolsó leheletünkig küzdeni kell azért, hogy zenei elképzeléseinket megvalósíthassuk. Engem már gyermekkorom óta ez az eltökéltség fűtött, mégis igen fontos volt számomra, hogy valaki, akit bálványozok, megerősítsen ebben a hitemben.

Karmesteri pályám évtizedekig az opera műfajához kötött Münchenben, Frankfurtban és Londonban – hangverseny vezénylesére csak mellékesen került sor. Tíz évvel ezelőtt úgy véltem, hogy itt az ideje annak, hogy megfordítsam az arányt. Azóta dolgozom együtt a Chicagói Szimfonikusokkal és csak egy-egy opera betanítására, dirigálására vállalkozom.”

Kocsis Zoltánt és Ránki Dezsőt Kossuth-díjjal tüntették ki

Kocsis Zoltán és Ránki Dezső, a két fiatal zongoraművész a 60-as évek végén és a 70-es évek elején robbant be a magyar és a nemzetközi zenei életbe. Tehetségüket 1978-ban Kossuth-díjjal ismerték el. Az egyik hetilap munkatársa úgy vélte, hogy magas kitüntetésük korábbi zeneakadémiai mesterük: Kadosa Pál diadala is. Az újságíró megkérdezte a neves professzortól, miképpen vélekedik arról, hogy két rendkívüli tehetségű növendékét csaknem példátlanul fiatalon, 26 évesen jutalmazták a Kossuth-díjjal. Íme Kadosa Pál válasza:

„Mindig zavarba ejt, ha növendékeim sikerét nekem tulajdonítják. Nem valami álszerénység szól belőlem, de Kocsis és Ránki eredményeiben voltaképpen kevés az érdemem. Mind a ketten csodagyerekek voltak, abban a vonatkozásban, hogy játékkal a növendékkoncerteken minden alkalommal feltűnést keltettek. Amikor hozzám kerültek, már magas-szinten tudtak zongorázni. A zene iránti lelkesedésük kiapadhatatlan. Ránki lírikus alkatú, de hogy izzó drámaiság is fűti, az kiderült Liszt *h-moll szonátájának* előadásakor. Kocsis drámai és intellektuális zenész és tevékenysége igen sokoldalú. Az, hogy már főiskolás korukban javában koncerteztek, csak hasznukra vált, mert hamar otthonosan érezték magukat a pódiumon.

Hogy ilyen fiatalon tüntették ki őket Kossuth-díjjal? Ez a döntés nem elhamarkodott, sőt nagyon is igazságos, hiszen mind a ketten bebizonyították már, hogy itthon is, külföldön is megállják helyüket, s világszerte igen nagy sikereket aratnak.”

Bartók Béla: *A kékszakállú herceg vára* – Moszkvában

Az 1978-as év meglepetése Bartók Béla operájának *A kékszakállú herceg várának* orosz nyelvű előadása volt a Moszkvai Nagyszínházban: Jevgenyij Nyestyrenko és Jelena Obrazcova tolmácsolásában. Az előadás létrejöttét magyar művészek is segítették.

Ferencsik János volt a karmester, Mikó András a rendező és Forray Gábor a díszlettervező.

Az opera megértése idegen hallgató számára nagy nehézségekbe ütközik a nyelvi problémák miatt. Ám erre a moszkvai előadásra Natalja Misonov és Nemes András (Rádiónk szerkesztője) kiváló orosz fordítást készített Balázs Béla szöveggönyvéből.

Az operaelőadás nagy sikerű bemutatóján jelen volt Breuer János zenetörténész is, aki részletesen beszámolt élményeiről – többek között ezt írta: „Tizenegy percig zúgott a taps, elragadtatott kiáltások hangzottak a nézőtérrel, hullott a virágcsó a színpadra – *A kékszakállú herceg vára* orosz nyelvű színpadi bemutatóján. Feljegyeztem a napot, - hisz fontos a nemzetközi Bartók-fogadtatás történetében - : 1978. április 29-ét írtunk.

Jelena Obrazcova és Jevgenyij Nyesztyerenko – a két csodálatos énekes-színész hangjával, játékaival és személyiségével tökéletesen betöltötte a hatalmas színpadot.

Obrazcova ezerszínű, kiművelt énekhangja a felső régiókban szopránfénnyel ragyog, a mély regiszterekben a legnemesebb alt puhaságával szól. Judit szerepének nyughatatlan aktivitásával szemben Nyesztyerenko a monumentális mozdulatlanságot, kevés gesztust, ám annál kifejezőbb énekesi teljesítményt nyújt. A két zseniális énekművész csillagos órán találkozott Ferencsik János évtizedek alatt kikristályosodott Bartók-képével.”

A két énekes és Ferencsik János művészi munkája folytatódott Budapesten is, amikor elkészítették Bartók operájának magyar nyelvű hanglemez felvételét.

A King's Singers Budapesten

1978. június 2-án meglepetés-szerű, nagy sikert hozott a King's Singers együttes első magyarországi fellépése – amelyre a Magyar Rádió *Együttesek hangversenyei* c. sorozatában került sor, a Hilton Szálló dísztermében. A világjáró együttes minden tagja a jeles angol King's College növendéke volt, ezért vették fel a King's Singers nevet. Repertoárjukban a vokális zene minden műfaja – a miséktől a könnyűzenéig, és minden korszaka – a reneszánsztól az avantgardig megtalálható.

Első budapesti hangversenyükről Laki Péter írt kritikát, ebből idézek: „Végre élőben hallhattuk a világhírű angol King's Singers együttest. A hat férfiénekessel Thomas Tallis *Jeremiás siralmait* feldolgozó mesterművét adta elő, majd angol és olasz madrigálok következtek.

A számukra komponált modern darabok közül kettőt énekeltek el magyarországi bemutatónként: Berio *Londoni kiáltások* és Patterson *Idő-játék (Time-piece)* c. műveit. A műsor második felében főleg 20. századi örökzöld dallamokat hallottunk. A szextett előadásmódját a tökéletes tisztaság, pontosság, virtuozitás és az egymásra-figyelés jellemezte. Nem csoda, hogy fellépésükön tomboló sikert arattak.”

A 75 éves Horusitzky Zoltán köszöntése

1978. július 8-án Horusitzky Zoltán zeneszerzőt 75. születésnapján köszöntötték barátai, tanítványai és pályatársai. Horusitzky a 20. századi magyar zeneszerzés jeles komponistája. Kodály zeneszerző-iskolájának kiemelkedő tehetségű, nagy műveltségű képviselője volt. Szerkesztette *A zene* c. folyóiratot, igazgatója volt a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolának, majd a Zeneakadémia tanáráként működött több mint két évtizeden át.

Zeneszerzőként főleg hangszeres műveket, valamint dalokat és kórusokat komponált, nem egyszer saját verseire. *Báthory Zsigmond* c. nemzeti-történeti operáját a Magyar Rádió mutatta be 1955-ben, ezt követte a németországi, majd a budapesti Operaház előadása.

A születésnap köszöntőben Raics István többek között így fogalmazott: „Horusitzky Zoltán műveiben zúgnak a hegyek és zeng a természet. A 75. életéve küszöbére érkezett mester intenzíven benne él a természetben. Dömös páratlan szépségű hegyei közt, erdőbe épített nyaralója épp úgy együtt lélegzik a Dunával, a természettel, mint Budapesten Gellért-téri lakása. Hogy hol alkot szívesebben? Mindkét helyen megtalálja ihlető-inspiráló indítékait, mindkét helyen kitűnő zongora segíti, nem is annyira az alkotásban, mint inkább a nagy mesterekkel való társalgásban.” A Dunakanyar szépsége ihlette *A hegy* c. zongoraszonáta alkotására, amelynek történetéről a zeneszerző így beszélt: „Dömösön vagy a nyaralóm, szemközt a Szentmihály hegygel. Egy festőművészről panaszkodott nekem, hogy már évek óta próbálja ezt a hegyet megfesteni, de nem sikerül. Akkor tréfásan azt mondtam, hogy kihívom egy versenyre: én megkomponálom, ő pedig fesse le. Így született *A hegy* című zongoraszonáta. A Dunakanyarból szinte kiugró hegy monumentalitását és a meredek sziklákat próbáltam zeneileg kifejezni. Petri Endre mutatta be a Rádióban, de külföldön én magam is többször előadtam. 1976-ban pedig a Versaillesban megrendezett nemzetközi Cziffra-zongoraverseny kötelező darabja volt. Ezt tartom művem legnagyobb sikerének. A kottakiadásban az ajánlás ezért szól Cziffra György zongoraművésznek.”

Szvjatoszlav Richter Budapesten

1978. augusztus 10-e előtt röviddel futótűzként terjedt el a hír, hogy Szvjatoszlav Richter, a világjáró zongoraművész – jól-ismert szokása szerint váratlanul, boldogító meglepetést okozva, Budapestre érkezik. Megnyíltak a Zeneakadémia kapui, hirtelenjében a terem szőnyeget sem sikerült leteríteni, a hangulat mégis felfokozott volt, a levegő szinte szikrázott a villamosságtól. Richter ez alkalommal Schubert, Schumann és Debussy műveket játszott.

Kivételesen nem zenekritikus véleményét idézem, hanem egy zenerajongó újságíró elragadtatott hangulatjelentését: „Emlékszem, amikor Szvjatoszlav Richter először szerepelt Budapesten, a haja barna volt és a játék hevében olykor a homlokába csapódott. S ahogy teltek-múltak az évek, a haja lassan-lassan gyérült, fehér szálak vegyültek közé és zseniális koponyája mintha még beethovenesebbé formálódott volna. Megjelenik a pódiumon, s jellegzetes, sietős lépteivel a zongorához közeledik. Tomboló ünneplés fogadja. Ő egy kicsit fölhúzza jobba vállát, mintha védekezne, s félrehajtott fejjel gyorsan, révülten meghajlik.

Aztán jóformán még le sem ül a székre, keze máris a billentyűkön, mint aki rátalált valamire, amit régóta keresett. És játszik: oly magától értetődő természetességgel muzsikál, mint ahogy lélegzik, s már a Schubert-szonáta első frázisait oly gazdag érzellemmel-költészettel telíti, hogy attól kezdve egész estén úgy érezzük, a zongora hangszer-volta szertefoszlik, s mi Richter személyes vallomását-üzenetét halljuk.”

Elhunyt Serly Tibor zeneszerző, karmester

Bartók Béla jut eszünkbe a következő szomorú hírről: „1978. október 9-én 78 éves korában, tragikus körülmények között elhunyt Serly Tibor zeneszerző, karmester.”

Serly Tibor 1900-ban született Losoncon, ám 5 éves korában, muzsikus édesapjával együtt Amerikában telepedtek le. A 20-as években azonban a budapesti Zeneakadémián Hubay hegedű- és Kodály zeneszerző-osztályában tanult tovább. 1925-ben Kodály a nevezetes „*Tizenhárom magyar zeneszerző*” c. cikkében ezt írta róla: „Serly Tibor Magyarországon született, de Amerikában nevelkedett, ami nem kedvezett zenei fejlődésének: zavaros, formátlan, dallamtalan kísérletekkel került ide pár éve. Itthon megtisztult, a hazai levegőben felvirult benne a dallam szeretete, újra megtalálta lelkét.” Tanulmányai végeztével visszatért Amerikába, zenekarokban hegedült és vezényelt, később inkább tanított. Breuer János megfogalmazása szerint „Serly Tibor muzsikus pályájának legragyogóbb időszaka Bartókék emigrációs éveiben következett el. Barátként, támaszként állt a magányos magyar génusz mellett.” Bartók halála után pedig befejezte azt a két művet, amelyre a zeneszerzőnek már nem volt elég ideje.

Bartók Béla 1945-ben – életének utolsó évében, William Primrose rendelkezésére kezdett hozzá a *Brácsaverseny* komponálásához, de betegsége miatt nem tudta befejezni. Serly Tibor a bőséges vázlatok alapján, gondosan egybedolgozta és meghangszerelte a művet.

A *III. zongoraverseny* azonban, a hangszerelés 17 ütemének híjával, egészen Bartók munkája. Az utolsó partitúraoldalon dolgozott éppen, amikor a kórházba vonulása előtti napon Serly Tibor meglátogatta. Serly, saját elbeszélése szerint úgy érezte, hogy az ő látogatása miatt maradt csonka a partitúra. Már csak ezért is kötelességének tartotta a hangszerelés befejezését. Ujfalussy József szerint: „A zenetörténet mindig hálás lesz Serly Tibor fáradságáért.”

Hangverseny délidőben a Magyar Nemzeti Galériában

A Magyar Rádió a stúdiók szűk kereteit kitágítva, új helyszínt keresett koncertek rendezése céljából.

Így vált a múzsák találkozóhelyévé a Budavári Palota kupolás épületrészében levő Nemzeti Galéria. Az 1978. október 17-én kezdődött *Hangverseny délidőben* c. sorozatban zenekari és kamarazenei, vagy kórusműsorokat lehetett élvezni, akár tárlatlátogatással egybekötve. Bebizonyosodott, hogy délben is van érdeklődés a komolyzene iránt, ha az szép környezetben és jeles művészek előadásában hallható.

A Budapesti Filharmóniai Társaság megalakulásának 125. évfordulója

1978. őszén emlékeztek a Budapesti Filharmóniai Társaság megalakulásának 125. évfordulójára. Raics István így kezdte emlékidéző írását: „Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc bukását követő évek nyomasztó légköre, a gyülekezési és egyesületi jog korlátozása nem tette lehetővé hivatalos társaságok működését. Az élet azonban kikövetelte a maga jogát, s négy évvel a nemzeti összeomlás után már kulturális megmozdulások jelentkeztek. Egy kis csoport - társadalmi szükségletből és hazafias érzésből táplálkozó művészi szándéka, és a cél érdekében megsokszorozott ereje létrehozta a Filharmóniai Társaság zenekarát, amely Erkel Ferenc vezényletével 1853. október 20-án tartotta meg első hangversenyét a Nemzeti Múzeumban.” Az első hangverseny óta eltelt 125 év alatt körülbelül 1500 koncerten játszottak, melyen a legnevesebb karmesterek és szólisták szerepeltek. Az első évtizedekben Liszt-, Brahms- és Mahler-, később Bartók-, Kodály- és Dohnányi-művek bemutatói jelzik tevékenységük felbecsülhetetlen értékét. A 125 éves évfordulón az Operaházban ünnepi hangversenyt rendeztek, a Rádióban az alkalomhoz méltó műsort készítettek, a Zeneműkiadó pedig tartalmas, szép könyvben foglalta össze a zenekar történetét.

Budapesti Nemzetközi zenei versenyek

1978 őszén 16-ik alkalommal rendeztek Budapesten nemzetközi zenei versenyeket. A **Weiner vonósnégyes verseny** első díját a zsűri nem adta ki, a **második díjat** pedig megosztotta a moszkvai Gnyeszin Intézet vonósnégyese és a magyar **Takács-Nagy vonósnégyes** között. Nagyobb érdeklődést váltott ki a Liszt Ferenc emlékére első alkalommal megrendezett **Orgonaverseny**. A zsűri döntéséről Lantos István véleményét idézem: „Az **első** helyezett **Francesco Finotti** személyében kivételes tehetségű olasz művészt ismerhettünk meg, akinek az orgonajátszás valóban a vérében van. Technikai és szellemi készségei, könnyed eleganciával előadott verseny-programja mindvégig lenyűgözte a hallgatót. **Elekes Zsuzsanna**, aki **második** díjat kapott, a verseny folyamán élményszerű előadásokkal ajándékozta meg a közönséget.”

Luigi Nono olasz zeneszerző Budapesten

1978. őszén ötödik alkalommal rendezték meg a *Korunk zenéje* sorozatot. Egy hét alatt két világhírű művésszel: Witold Lutoslawski lengyel és Luigi Nono olasz zeneszerzővel találkozhatott a Zeneakadémia közönsége. A nagyobb hangsúlyt Nono kapta, mivel – a hangversenyre időzítve – megjelent Várnai Péter *Beszélgetések Luigi Nonóval* c. könyve. A kötetből – amely elsősorban szakmai, komoly eszmefuttatásokból áll – megismerhettük a szülővárosáért, Velencéért rajongó, magas, nyílt tekintetű, arcán az adriai napfényt hordozó, vonzó megjelenésű férfit is. Magánéletéről megtudtuk, hogy felesége Schönberg legfiatalabb lánya és két gyermekük van. Szenvedélye a tenger és elbűvöli a tengeralatti világ szépsége is. „Luigi Nono – főleg fiatal korában – a harcos baloldaliságot egyeztette össze a legkorszerűbb zenei kifejezőeszközökkel. Pályája kezdetén a schönbergi dodekafónia híve, később az elektronikus zene egyik jelentős művelője – ez azonban számára csak eszköz, amely céljait szolgálta. Nono a komponáláson kívül sokat utazott, előadásokat tartott, tanulmányokat írt, részint azért, hogy műveit érthetőbbé tegye.

Luigi Nono budapesti szerzői estjén két nagyszabású műve hangzott el. Az *Il canto sospeso*t 1956-ban, az antifasiszta ellenállók búcsúleveleiből vett megrendítő szövegekre komponálta. A hangverseny második részében szólalt meg a *Mint erő és fény hulláma* c. oratórikus darab. Az 1972-ben alkotott műben a zeneszerző a zongora és az énekszólam lehetőségeit kitágította azáltal, hogy először magnetofon felvételeket készített a zongoraművésszel és a szoprán szólistával. Az így előkészített zenei anyag elektromos keverőasztal segítségével kísérte – a hangversenyen valóságban megszólaló zongorát, énekhangot és zenekart. Mindez együtt rendkívüli, új hanghatást ért el.

Emlékezés Franz Schubertre

Franz Schubert, a nagy osztrák zeneszerző 1828. november 19-én 31 éves korában, nagyon szegényes körülmények között halt meg Bécsben. Halálának 150. évfordulóján azonban nagy tisztelettel emlékeztek rá. „*Schubertet ünnepli a világ*” áll az egyik újság nagybetűs címében. Életrajzírói rendszerint megjegyzik, hogy a korabeli hatalmasságok részéről mennyi közömbösséget kellett elviselnie. Ugyanakkor, a mai zenés esték szervezői szeretnék újra idézni a híres Schubertiádák baráti-művészi hangulatát. A Schubertiádák az 1820-as években Schubert és baráti körének összejövetelét jelentették, ahol muzsikuskok és költők, énekesek és festők, társasági hölgyek és urak voltak jelen.

Itt szólaltak meg elsőként Schubert dalai, rendszerint egy Michael Vogl nevű híres énekes előadásában.

Erdélyi Miklós karmester – Schubert műveinek egyik legjobb ismerője – könyvet írt a zeneszerzőről. Íme egy rövid részlete: „Schubert mesterműveinek tanulmányozása közben egyre nagyobb csodákra bukkanok és rajongásom egyre növekszik. Mert ahogy a zeneszerző haladt életének útján, a nagy reményektől nagy magányossága felé – aközben érzelmi világa elmélyült, közölnivalója gazdagodott – és mind csodálatosabb szimfonikus és kamarazenei műveket komponált. Ám életének jelentős részét több, mint 600 dala teszi ki. Minden megzenésített vers úgy hat, mintha az már eredetileg zenével együtt született volna. A versek lendülete, indulata, hangulata, az ő számára mind különös, szerencsés zenei inspirációk forrásai voltak.”

1979.

Új magyar zene a Rádióban

1979. januárjában nyolcadik alkalommal rendezték meg az *Új magyar zene a Rádióban* című seregszemlét, amelyben újra elhangzottak az előző évben tartósított felvételtől bemutatott komolyzenei kompozíciók. 28 zeneszerző 41 alkotása közül – mind a dr. Mester Endre orvosprofesszor vezette **közönség-zsűri**, mind s Kroó György által vezetett **szakzsűri**, **Durkó Zsolt Turner illusztrációk** című művét értékelte a legjobbnak. Érdemes megemlíteni, hogy Durkót már hat alkalommal díjazták e seregszemlén, és másodszor történt, hogy mind a két zsűri az ő művére szavazott – 1975-ben *Halotti beszéd* c. oratóriuma nyert két díjat.

Durkó Zsolt: Turner illusztrációk

A hegedűre és kamaraegyüttesre komponált *Turner illusztrációk* címében a híres angol tájképfestőre utal. Joseph Turner, a 19. század első felében a romantika egyik legkiválóbb festőművésze, az impresszionizmus előfutára volt. Művészete Durkó Zsoltot is megihlette. Így beszélt róla: „Londonban láttam a nagy Turner-kiállítást, amely mély benyomást tett rám. Nyomon követhettem, hogyan jutott el a természetes tájképfestészettől az impresszionisztikus festészeti kifejezésig. Ez a folyamat zenében is megragadható, pontosan ez a képlékenység, ez a változékonyság volt az, ami engem a festői elemeken túl vonzott. Bár a cím Turner festészetére utal, a mű mégsem illusztratív zene, hanem önálló hangzó világa van.

Nagy öröm számomra, hogy a közönség és a kritikusok felfigyeltek erre a darabra, amelyet 1976-ban komponáltam a BBC megrendelésére. Bemutatójára a Leeds-i Fesztiválon került sor Lionel Friend dirigálásával. Az ősbemutatón és Budapesten is a kitűnő Erick Gruenberg hegedűművész működött közre. A hazai koncerten és a rádiófelvételen a Rádiózenekar játszott, Lehel György vezényletével.”

A Rádiózenekar Amerikában és Angliában

1979. január 6-tól kezdve a Magyar Rádió szimfonikus zenekara – külföldön Budapest Szimfonikus Zenekar néven, hathetes koncertkörúton vett részt az Egyesült Államokban. Még kimondani is sok: 8 ezer kilométer utat tettek meg autóbusszon, és 33 városban 35 koncertet adtak. Az egyik amerikai újság beszámolójából idézek néhány sort: „A Budapest Szimfonikus Zenekar és Lehel György karmester 1979. február 11-én igen lelkes közönség előtt tartotta nagy sikerű hangversenyét Clevelandban. Műsoruk nyitó száma Haydn egyik Londonban komponált műve, a 93. számú *D-dúr szimfónia* volt. A zenekar játékát egyenletes, szép hangzás jellemezte, különösen a fegyelmezett vonósok, valamint az elsőrangú fa- és rézfúvósok tűntek ki. Lehel György kiváló karmester, aki a zene sajátos törvényeit hagyja érvényesülni, nem erőltet semmit a hatás kedvéért, vezénylese élénk, világos, finoman árnyalt.”

Ezt az amerikai turnét az előző év végére tervezték, ám a véletlenek miatt az időpont csúszott. Így történhetett, hogy röviddel a hazaérkezés után, az együttesnek angliai körútra kellett indulnia, ahol újabb 12 hangversenyt adtak. Amikor a zenekar a két hosszú, több mint 8 hetes turné után hazatért, a *Rádióújság* munkatársa megkérdezte az együttes vezető-karnagyától, hogy két ilyen monstre turné nem jár-e aránytalan energia-befektetéssel? Íme Lehel György válasza: „Az igaz, hogy ez a hangverseny-turné hosszabb volt, sőt jóval hosszabb, a megengedhetőnél.

Eszményinek a kéthetes turnét tartom. Talán nem dicsekvés: a fizikai-idegi megterhelést figyelembe véve, maximálisnak ítélem a zenekar teljesítményét. Az ilyen turnék alatt művészileg is jobban összekovácsolódik az együttes, a sikeres szereplés után pedig mindenki gyorsabban új erőre kap. Hadd szóljak azonban egy feloldhatatlan ellentmondásról. Valamennyi turnénk műsorát úgy tervezzük, hogy a magyar zene – s benne a kortárs muzsika – megfelelő arányban szerepeljen. A külföldi partner viszont a közönségre hivatkozva, szinte minden alkalommal ellenáll ennek a törekvésünknek. Így az összeállítás szempontjait a meghívók adták meg és főként klasszikus-romantikus, repertoár-darabokat kértek.”

Ránki György: *A holdbeli csónakos* – operafantázia Győrben

A győri Kisfaludy Színház új épületében 1979. február 23-án volt először operabemutató.

A magyar költészet és zene két kiemelkedő alakjának **Weöres Sándornak** és Ránki Györgynek közös művét: *A holdbeli csónakos* c. operafantáziáját mutatták be. Az előadást a győri és a szegedi színház, valamint az Operaház művészeinek példás együttműködése hozta létre.

A bemutatót a Magyar Rádió is közvetítette.

Ránki György nagy sikerű filmzenéin, zenés játékein és gyermekoperáin kívül két operát írt, a *Pomádé király új ruháját* és *Az ember tragédiáját*. Mindkettőt bemutatta a budapesti Operaház is. *A holdbeli csónakos* c. dalműve Weöres Sándor 1941-ben írt, hasonló című, kalandos, mesés játékból készült. Albert István jelen volt a nagy sikerű bemutatón, az ő zenekritikájából idézek: „Az embert minden élethelyzetben elkíséri a mese: szürke hétköznapiak és fény-teli ünnepen velünk lehet, csak ki kell tární szívünket befogadására. Weöres Sándor *A holdbeli csónakos* c. mesejátékában az előadóknak kölcsönözte bravúros nyelvi leleményét, virtuóz verselésének muzsikáló sorait-rímeit, és elragadó ritmus-képleteit. Ránki György zeneszerző pedig kihasználta a lehetőséget: a mese kavargó epizódarabkáihoz nagy tapasztalattal és fölényes mesterségbeli biztonsággal illesztette színes zenei mozaikjait. Közben felcsillantotta melódia-alkotó készségét és számtalan groteszk-ironikus ötletét.”

Elhunyt Vaszy Viktor karmester

1978-ben a pályatársak szeretettel köszöntötték Vaszy Viktor karmestert 75. születésnapján.

Vántus István akkori írásából idézek: „A Vaszy Viktort köszöntő sorok írója kissé zavarban van. Mit is próbáljon felvillantani a jubiléum sokirányú, gazdag életművéből? Hiszen Vaszy Viktor több mint félévszázados munkássága legalább négy területét érintette és érinti zenei életünknek. Híres énekaraival sikerrel szerepelt Európa-szerte. Zeneszerzőként mértéktartóan újszerű, latinos tisztasággal szerkesztett, egyéni hangú műveket írt. Ám Vaszy Viktor elsősorban karmester és operatársulat-szervező színházi szakember. Kolozsvárott, majd Szegeden kétszer is teremtett gazdag repertoárral és nagy vonzóerővel rendelkező operai kultúrát.

A romantikus és klasszikus remekművek mellett minden évben színre vitt Magyarországon még soha, vagy csak ritkán játszott operákat. A színházi munkához kötődött nevelő tevékenysége – az operaénekesek hosszú sora köszönheti neki a felfedezést, a pályára való felkészítést, a karriert.”

A születésnap köszöntő után alig egy év telt el, és Vaszy Viktorral kapcsolatban már a szomorú hírről kellett beszélni: a szegedi színházban, Verdi öregkori, bölcs és derűs remekművének, a *Falstaff*nak vezénylése közben érte a halál. Álljon itt az az írás, amelyben Gregor József operaénekes, Vaszy Viktor hűséges és hálás tanítványa számolt be az utolsó közös próbáról: „1979. március 12-én Vaszy Viktor a *Falstaff*ot dirigálta a próbán. A másnapi előadásra készültünk. Lendülettel vezényelte az első képet, felmosolygott ránk, ha szép megoldást hallott. A második képet ugyanígy kezdte, aztán a szerelmi duettben lassan előrehajolt, mintha mondani akart volna valamit zenekarának, majd ráborult a karmesteri pultra – és ...

Vaszy Viktor nem vezényel többé, nem varázsol pálcájával gyönyörűséget énekeseinek, muzsikusaiknak, hallgatóinak. Mi, akik szerettük, ilyen utolsó órát kívántunk neki.”

Lendvay Kamilló: *A tisztességtudó utcalány* – opera

Az 1979-es esztendőben nagy sikert ért el Lendvay Kamilló *A tisztességtudó utcalány* című egyfelvonásos operája, melynek zenei felvétele *április 1-jén* a Rádióban szólalt meg, *április 6-án* pedig a televízió képernyőjén láthatta a közönség. A Zenés TV Színháza számára 1972-ben az első darabot is Lendvay Kamilló komponálta: Karinthy Frigyes *A bűvös szék* című szatirikus darabja alapján. A televízió nagy sikerű sorozata az eltelt hét év alatt 13 új zenés bemutatóval gazdagodott. Lendvay Kamilló újabb operájának szöveggönyvét Jean-Paul Sartre drámájából maga írta. A dráma és az opera arra keresi a választ, meddig terjed az egyén választási, döntési szabadsága, hiszen a szereplők nem hősök, hanem az őket körülvevő világ kiszolgáltatottjai. A Magyar Rádió hangfelvétele a Hungaroton jóvoltából hamarosan hanglemez formájában is megjelent és jelentős nemzetközi elismerésben részesült: a Francia Akadémia nagydíját kapta. Komlós Katalin hanglemez-kritikájából idézek: „Lendvay Kamilló *A tisztességtudó utcalány* című operája rendkívül jól énekelhető, látszik, hogy a szerző ismeri a szöveg-megzenésítés fortélyait. A szereplők közül Pászthy Júlia viszi el a pálmát: fantasztikus szín- és árnyalat-gazdagsággal formálja meg Lizzie szólamát, muzikalitása és hangszépsége megragadó. Szép hangon énekel Gáti István, érzelmi fűtöttséggel vesz részt az előadásban Gulyás Dénes, a legdrámaibb figura: a Néger szerepe pedig Polgár Lászlóé. A bonyolult partitúra igen pontosan, korrektül szólal meg a Rádiózenekarból alakult Kamaraegyüttes előadásában, Breitner Tamás vezényletével.”

Balassa Sándor: *Glarusi ének* Op. 29.

Balassa Sándor *Glarusi ének* című zenekari műve a híres Koussevitzky-alapítvány felkérésére készült. Ösbemutatója Miskolcon volt. 1979. április 26-án pedig a budapesti koncert-látogató közönség is megismerkedhetett a darabbal, amikor a Rádiózenekar Lehel György vezényletével, a Zeneakadémia nagytermében előadta. A zeneszerző a 29-es opusz-számmal jelölt művéről így beszélt: „A *Glarusi-ének* valójában természetzene. Inspirációm forrása a fenséges svájci Glarusi Alpok volt, mégsem programzene. Jelképesen: a dallam kiindulási pontja az ember helye a természetben, mélység és magasság között, ahol a távolságok folytonosan változnak, de a fő dimenziók, a térbeli kiterjedések állandó érvényűek. Eszmei szinten pedig az a felismerés vezetett, hogy a megtisztulás csak a természettel harmóniában élő ember számára lehetséges.”

Elhunyt Martzy Johanna hegedűművésznő

A svájci Glarus még egy eseménynek volt színhelye: 1979. augusztus 13-án itt halt meg Martzy Johanna, a legendás hírű magyar hegedűiskola egyik képviselője. Hosszú idő óta itt élt visszavonultan és mindössze 55 évet élt. Martzy Johanna 1932-ben, 8 évesen kezdte el tanulmányait a Zeneművészeti Főiskolán, Gábrriel Ferenc, majd Hubay Jenő tanítványaként. 16 éves korától kezdve versenyeket nyert, díjakat kapott. Hallatlanul gyorsan óriási sikereket ért el., közönség és kritika mindenütt egyöntetű lelkesedéssel fogadta játékát.

Nagyszerű zenekarokkal, kitűnő karmesterekkel és zongorakísérőkkel szerepelt együtt Európa, Amerika, Afrika és Ausztrália legnagyobb koncerttermeiben. Játékában előadói kultúra, sok kritikus által jellegzetesen magyarnak ítélt féktelen temperamentum, és érzelmi mélység párosult a kifogástalan technikai tudással.

Martzy Johanna hegedűművésznő

Hubay Jenő egykori hegedűje, a csodálatos zengésű Stradivári, Martzy Johanna tulajdonába került. Ezen a hangszeren különösen Bach szóló-szonátáinak nemes hangját tudta tökéletesen kifejezni. Közreműködésével az ötvenes években igen sok hangfelvétel készült, többek között barátja és pályatársa Fricsay Ferenc vezényletével.

A Magyar Rádió országos zongoraversenye

A Rádió zenei főosztálya 1979. májusában tizedik alkalommal rendezett zenei versenyt – ez alkalommal magyar zongoristák számára. A rádió egyenes adásban közvetítette a versenyt a Csepeli Munkásotthon díszterméből, ahol a zenekedvelő közönség is jelen lehetett. A Magyar Rádió zongoraversenyén 26 fiatal művész, illetve főiskolai hallgató vett részt.

1979. május 22-én a Zeneakadémia nagytermében hirdették ki az eredményt, amely szerint az **első díjat megosztották Nagy Péter és Kassai István** között.

Petrovics Emil, a Zeneművészeti Főiskola tanára, a zsűri tagja így értékelte az eredményt: „A zsűri ítéletét – vagyis, hogy két első díjat adott ki – igazságosnak tartom, mert ezzel két ellentétes, legalábbis nagyon különböző stílust ismert el. Persze nem egymással szemben álló, inkább egymást kiegészítő kategóriákról van szó. A világhoz való kapcsolódásnak is két – egymástól jól megkülönböztethető típusa van, az egyikben a harmóniára, a békességre való hajlam él erősebben, a másikban pedig a türelmetlen igazságkeresés. Mindkét egyéniség része az egésznek, belőlük tevődik össze a teljesség – így van ez a zeneművészetben is.” Nagy Péter fogalmazta meg a kettőjük közötti különbséget: „Kassai István valóban más típust képvisel, mint én. Ő nyugodtabb, én türelmetlenebb vagyok. Őnála a tévesztés szinte elképzelhetetlen, mindenre van ideje, játékaival az otthonlét nyugalmit kelti az emberben. Én ezt ritkán érzem magamon, pedig engem hétéves koromtól – akkor kerültem a főiskolára – pódiumhoz szoktattak, és ez nagy előny. Mégis, számomra minden fellépés vibráló küzdelem.”

Kassai István még ismerkedett a sikerrel, szavai szerénységet fejeztek ki: „Én eddig keveset koncerteztem, valahogy nem volt hozzá elég önbizalmam. Ez az első alkalom, amikor mindent megtettem, amit magamtól elvárhatok. Azt hiszem, akkor játszom jól, ha közben jól érzem magam, és most így volt. Gondoltam arra, hogy valamit nyerhetek, azt viszont tudtam, hogy Nagy Péternek első díjat kell kapnia, csakis így lehet igazságos.”

Elhunyt Sándor Frigyes karmester, pedagógus

1979. június 1-jén 74 éves korában elhunyt Sándor Frigyes karmester, pedagógus, akinek neve összefonódott a Liszt Ferenc Kamarazenekar megalakulásával és sikeres működésével.

Elsőként az együttes tagjait illeti az emlékezés: „Zenei tanulmányaink kezdetén a *Hegedűiskola* címlapján találkoztunk először Sándor Frigyes nevével. A mi generációnk az ő hegedűiskoláján nevelkedett fel. Személyes kapcsolatunk a Zeneművészeti Szakiskolában kezdődött, ahol akkor ő volt az igazgató és a növendék-zenekar vezetője. Keze alatt ismerkedtünk a zenekari játékkal.

A közös muzsikálást annyira megszerettette velünk, hogy fiatalos lelkesedésből kamarazenekart alakítottunk, és megkértük: tanítson, irányítson bennünket ezután is. Így vált mesterünkkel további másfél évtizedre.” A nemzetközi hírnevet szerzett együttes és vezetőjük a régi muzsika mellett kortársak műveit is megszólaltatta. Szöllősy András kifejezetten számukra komponálta *III. concertóját*, amelynek rádiós felvétele rendkívüli sikert aratott: 1970-ben az Unesco párizsi zenei Tribünjén első helyezést ért el. Szöllősy András emlékeiben bizonyára ez a győzelem is felidéződött, amikor Sándor Frigyeszt búcsúztatta: „Ha karmesteri emelvényre álltál, létrejött a csoda: a nagy mesterek leszálltak a zenetörténet piedesztáljairól, hazakísértek bennünket, átmelegítették életünket. Mi volt a titkod, amivel ezt létrehoztad? A tehetség útját nem tudjuk nyomon követni, de volt valami az életedben, ami a szemünk előtt zajlott, s amit mindnyájunk számára tanulságul örökölt hagytál: a szakadatlan munka, a véget nem érő tanulás gyönyörűsége. Belőled merítettünk hitet és erőt a kemény munkára, az újrakezdés bátorságára.”

Budapesti Nemzetközi Zenei Verseny

1979. őszén ismét megrendezték a Budapesti Nemzetközi Zenei Versenyt – ez alkalommal a brácsa- és hegedűverseny területén, amelyről Raics István kritikáját idézem: „Fővárosunk hivatalosan is fesztiválváros lett. Az évek óta rendszeresen visszatérő zenei hetek, a kortársaink kompozícióit színvonalasan bemutató *Korunk Zenéje* sorozat, s a magyar zeneélet általánosan elismert sajátosságai mellett, a nemzetközi zenei versenyek járultak hozzá a kitüntető cím megszerzéséhez. A **brácsaverseny** majdnem hazai specialitásnak mondható – nemzetközi szinten alig találkozunk vele. Fiatal brácsisták első találkozóját 1968-ban Lukács Pál, kiváló brácsaművész-pedagógusunk kezdeményezte. A mostani versenyen a nemzetközi jelleg némi visszaesése mutatkozott meg. Különösen nyilvánvalóvá vált a Szigeti József emlékére rendezett második hegedűversenyen, mindössze 13-an mérték össze tudásukat. A **hegedűverseny** értékelésénél a zsűri mind az első, mind a második díjat megosztotta, harmadikat pedig nem adott ki. Ily módon a díjakat **Szederkényi Nándor** és Edward Zienkowski, illetve **Falvay Attila** és **Stuller Gyula** nyerte el. Bár versenyünk nemzetközisége csorbát szenvedett – a magyar mezőny előretörésével viszont - hozzájárult vonósaink hírének javításához.”

Bárdos Lajos köszöntése 80. születésnapján

1975. október 1-je óta rendezik meg, több mint félszáz országban, a Zenei Világnapot.

Véletlen egybeesés, de mégis mély értelme-jelentősége van annak, hogy a zene ünnepe hazánkban összefonódott Bárdos Lajos zeneszerző, tudós és karmester születésnapjának köszöntésével. 1979. október elsejei 80. születésnapjának ünneplését már hónapokkal korábban elkezdték az ország szinte minden városában. Bárdos tanár úr pedig folytonosan utazott, meghallgatta az ünnepi esteket, közben pedig tanfolyamokat, előadásokat tartott, énekkarokat patronált. Az újságokban, folyóiratokban megjelent írások között az egyik így kezdődött: „Bárdos Lajos nyolcvanéves? Ez az évszám sehogy sem illik szikrázó szelleméhez, tündöklő humorához, fürge mozgásához, sem pedig szüntelen alkotókedvéhez.”

Íme, Bárdos Lajos tiszteletreméltó életmódjáról szóló, egyik szellemes nyilatkozata: „A kotta-papírost meg az írógép-papírost szívesen váltogatom, hol zeneműveken, hol pedig zeneelméleti és pedagógiai írásokon dolgozom. Legutóbbi kórusműveimben két Ady-verset, Radnóti *Nyári vasárnapját* és Váci Mihály *Szülőföldem* című költeményét zenésítettem meg. A munka mellett számon tartom és szeretettel figyelem 11 gyermekem, valamint 47 unokám életét is. Úgyhogy unatkozni nem szoktam. De fájdalom, ma már nem halad úgy a munka, mint 79 éves koromban!”

Ligeti György szerzői estje

A Budapesti Zenei Hetek kiemelkedő eseménye volt 1979. október 8-án Ligeti György szerzői estje, amelyet Kovács Sándor zenekritikus is igen nagyra értékelt: „Ha egykor az 1979-es hangverseny-évre emlékezünk, elsősorban a Ligeti-est jut majd eszünkbe. Régen várt találkozásra kerülhetett végre sor a Zeneakadémia nagytermében. A meghatottan ünnepi hangulathoz hozzájárult az a tény, hogy Ligeti Györgyben világhíres hazánkfiát ünnepelhettük. De talán még fontosabb, hogy személyében olyan mester látogatott hozzánk, aki napjaink zenéjének meghatározó egyéniségei közé tartozik. Három kompozíciót hallhattunk: az 1965-ös *Requiemet*, az 1972-es *Kettősversenyt* és a 3 évvel későbbi *San Francisco Polyphonyt*. A koncert végén úgy érezhettük, hogy Ligeti pályájának igen fontos szakaszát követhettük figyelemmel.”

Kroó György kritikája szerint a hangverseny sikeréhez az előadók is hozzájárultak: „Ligeti György szerzői estje ismét a mai zene reprezentatív fórumává emelte e *Korunk Zenéje* fesztivált. A zeneszerzői minőséghez előadói minőség társult – elsősorban a *Requiemben*: a Magyar Rádió szimfonikus zenekara és énekkara, Pászthy Júlia, Takács Klára és az élete szuper-teljesítményét nyújtó Lehel György méltó volt a nehéz és szép feladathoz.”

A Zeneműkiadó másodszor hajtott végre bravúros vállalkozást. Az előző évben Luigi Nono ittjártakor, 1979-ben pedig Ligeti György szerzői estjéhez igazítva jelentette meg Várnai Péter interjú-kötetét. Ebből idézem Ligeti Györgynek a *Requiem*hez kapcsolódó gondolatait:

„Gyermekkoromban sokszor nagyon félttem. De felépítettem magamnak egy képzeletbeli országot, mely biztonságot adott a félelmek ellen. Elemista koromban szinte nem is láttam a való világot. Később pedig gyakran foglalkoztatott az *Utolsó ítélet*-eszme, minden vallástól függetlenül. Lényege a félelem, a halálfélelem, szörnyű események elképzelése – és, ezeknek a túlzott expresszivitás, kifejező erő révén való elidegenítése, kihűtése. Állandóan bennem élt az elképzelés, hogy egyszer írok egy *Requiem*et. 1961-ben Stockholmban rendelték tőlem egy nagyobb méretű zenekari művet kórussal. A harang megkondult bennem, és felajánlottam, hogy írnék egy requiemet. Az ajánlatomat elfogadták.”

A nagy sikerű budapesti koncert végén az előadókkal együtt a zeneszerző is meghajolt a közönség előtt. De hogy hogyan – azt Fodor András költő fogalmazta meg legszebben:

„Ligeti György szögletes-kényszeredetten sietett ki a pódiumra, megköszönni a közönség ünneplő tapsait. Lépteiben, darabos gesztusai belső lendületében mindazonáltal ott érződött a megtért fiú öröme, akit, lám, akkor is szívesen fogadnak, ha nem tékozlóként, hanem gazdagon jött vissza az atyai házba.”

A Liszt Ferenc Társaság hangversenye

A Budapesti Zenei Hetek kiemelkedő eseménye, 1979. október 22-én, Liszt Ferenc születésnapján, a Liszt Ferenc Társaság által rendezett ünnepi hangverseny volt.

A Zeneakadémián a legnevesebb zongora- és orgonaművészek játszották Liszt műveit. Hamburger Klára, a neves kutató, Lisztről szóló tanulmányának 2. javított, bővített kiadásához, éppen 1979-ben írott előszavában foglalta össze a magyarországi Liszt-kutatás, valamint a kotta- és hanglemezkiadás eredményeit. Az értékes munka egyik fő szervezőjéről, a Liszt Ferenc Társaságról a következő sorok olvashatók: „Forrai Miklós professzor lelkes szervező munkája eredményeképpen 1973-ban létrejött, illetőleg újjászületett az eredetileg 1893-ban alapított Liszt Ferenc Társaság, amelynek ma már az egész országban működő hálózata van. Koncertekkel, nemzetközi hanglemez-díjakkal és előadóművész-versenyekkel, „zarándok-utakkal”, előadássorozatokkal, pályázatok kiírásával és más módon szorgalmazza a Társaság a hazai Liszt-kultusz fejlesztését, és összeköttetésben áll külföldi testvér-szervezetekkel is.”

Szabó Miklós operaénekes köszöntése 70. születésnapján

Az idősebb zenekedvelők egyik kedvenc énekese Szabó Miklós volt, aki 1939-től 1969-ig három évtizeden keresztül nagyon sok élménnyel ajándékozta meg hallgatóit. Várnai Péter így írt róla: „Szabó Miklós egyike a leguniverzálisabb énekeseinknek. Színpadon nagyszerű hősi-alakokat és karakter-figurákat formált, de ő volt legkiválóbb oratórium-szólistáink egyike is. Énekesi kultúrája éppúgy vonatkozik az énektechnikára, mint a muzikalitásra és a stíluskésztségre – de kitűnő műfordító is, aki számos opera szövegkönyvét ültette át magyarra.” Szabó Miklós 1979. november 27-én ünnepelte 70. születésnapját, amikor egyaránt nagy szeretettel köszöntötték a pályatársak és a közönség. A muzsikusok nevében Till Géza így írt róla: „Szabó Miklós nyugodtan tekinthet vissza életpályája bármelyik szakaszára. Sokoldalú tehetségét mindig műgonddal, szakmai felkészültséggel és művészi lelkiismeretességgel állította az éppen megoldásra váró feladat szolgálatába. Művészete nem ismert korlátokat. De nem azért, mert az opera- és oratóriuménekes Szabó Miklós „le tudott ereszkedni” az operett vagy daljáték „alacsonyabb” színvonalára, hanem azért, mert utóbbiakat is ugyanolyan komolyan, és ami a legfontosabb: ugyanolyan magas színvonalon szólaltatta meg, mint az előbbieket.”

1980.

A 90. esztendő Molnár Antal köszöntése

A magyar zenei élet „nagy öregje”, Molnár Antal professzor 1980. január 7-én volt 90. esztendő. A mindenki által tisztelt és szeretett mestert a Rádió is ünnepi műsorral köszöntötte, ezt követően megismételték a 19. századi zeneszerzőkről szóló előadásait.

A Wagner *Parsifal* c. operáját elemző írásának néhány gondolatát idézem: „Richard Wagner, túljutva ifjúkori kísérletein, körülbelül 26 éves korától kezdve ismeri föl, hogy legendából és mondából születik a leggazdagabb opera-téma. A mondavilágot kutatva mámorosodott meg a *Trisztán és Izolda* szerelmén, ismerte föl az ősgermán Nibelung monda termékenységet, és ámult el a Gráf-legenda biblikus időkbe visszahajló, eleven varázsán. Utóbbiból sarjadt a *Parsifal*. Költői tartalmában a *Parsifal* az életösztön leküzdésének és a szellem tisztaságának magasztos színjátéka. Meséje közeli rokona a hindu bölcsekről szóló regéknek.”

Molnár Antalt a zene polihisztorának nevezték, mivel a muzsika minden területén kimagasló eredménnyel dolgozott. Breuer János *Tollvonások Molnár Antal portréjához* címmel többek között így írt róla:

„Egy-egy szellemi teljesítmény jellemzésére olykor bizony olcsón adományozzuk az „úttörő” jelzőt. Kevés zenei életműre érvényes azonban ez a meghatározás oly teljes joggal a hazai égbolt alatt, mint Molnár Antal professzorra, és nemcsak annak okán, hogy bibliai kort megélvén, bejárta a muzsikusi-tevékenység egész területét: zeneszerzőként, a zenetudomány művelőjeként, előadói és tanári munkájával. Ennél fontosabb, hogy mindazt, amit tett, elsőként cselekedte meg Magyarországon. Alighanem Kodály Zoltán legelső növendékét tisztelhetjük benne, hiszen – mint írta: „Kodály még bennlakója volt az Eötvös Kollégiumnak, nekem pedig házitanítóm a zeneelméletben.” A 20 éves Molnár Antal a Waldbauer-Kerpely Vonósnégyes brácsásaként Bartók és Kodály 1910-es szerzői estjeinek részese. Tanult mestersége a hegedű és brácsajáték, valamint a zeneszerzés, ám mindegyiket feláldozta a zenetudomány, a kritika és a pedagógia oltárán.”

30 éves a Magyar Rádió énekkara

1980. február 2-án ünnepelte a Rádió énekkara fennállásának 30-ik évfordulóját.

„Öröm velük dolgozni, élmény őket hallgatni” – írta egyik méltatójuk. A kórus magas színvonalú munkáját kiváló karnagyok segítették. Nevüket érdemes minden jubileum alkalmával elsorolni: Székely Endre, Darázs Árpád, Vásárhelyi Zoltán, Vajda Cecília, Csenki Imre és Sapszon Ferenc. Íme néhány mondat az egyik újságíró születésnapi köszöntőjéből: „A hölgyek nagyesztélyi öltözéke és a férfiak szmokingja csak alkalmi viselet a Rádiókórus számára. Többnyire próbatermükben és a stúdióban élik az életüket: hang- és zenemű-csiszolással. Ugyanazt finomítva sokadszor is, vagy épp ellenkezőleg: szinte első hallásra énekelve. Itt ugyanis kevés az idő, sok a feladat: nem elég a szép hang, kell a zenei intelligencia, a „gyors-olvasási” készség és a rutin is.”

25 éves a Magyar Rádió Gyermekkórusa

1980-ban a Rádió Gyermekkórusa alapításának 25 éves jubileumához érkezett.

Jobbágy Péter szerkesztő – alkalomra írott cikkében alig győzte felsorolni az addig elért nagyszerű eredményeket: „Botka Valéria és Csányi László karnagyok vezetésével a Gyermekkórus Európa minden országában koncertezett, többször járt Japánban és az Egyesült Államokban. Útját mindenütt nagy közönségsiker és elragadtatott kritikák sora kísérte. Idehaza is eljutottak az ország szinte minden helyiségébe.

A kórus rendkívüli népszerűségére jellemző, hogy például a legutóbbi próbaéneklés alkalmával több, mint 1800 gyerek meghallgatása után választották ki a jövő énekeseit. Sikeres munkájuk „kézzel-fogható” eredményét mutatja, hogy eddig Magyarországon 16, Japánban 8 és Amerikában 1 hanglemezük jelent meg.”

Új magyar zene a Rádióban

1980. február 19-én hirdették ki az *Új magyar zene a Rádióban* – a közönség és a kritikusok 1979. évi díjáért sorozat eredményeit. A megmérettetésen 32 zeneszerző 58 alkotása vett részt. Ez alkalommal **Bárdos Lajos *Jeremiás próféta könyörgése*** című kórusműve érdemelte ki a társadalom zeneszerető rétegeiből álló **közönség-zsűri** díját. A **kritikusok** elismerését pedig **Kurtág György *12 mikroludium*** című kompozíciója kapta.

Bárdos Lajos: *Jeremiás próféta könyörgése* – kórusmű

A nemzetéért aggódó, mélyen vallásos Bárdos Lajos – 1956 tavaszán – gondolatait, érzéseit kifejező, megzenésítésre alkalmas szöveget az Ószövetség lapjain találta meg. A bibliai Jeremiás szerint a kilátástalan helyzetben nem marad más, mint Istenhez kiáltani. A bűnös, megalázott, kifosztott, örömtelen nép számára az egyetlen remény az a megújulás, amiről Jeremiás próféta. Bárdos Lajos erre a szövegre megrázó hatású, nagyszabású kórusművet komponált. A remekmű rádiófelvétele – 23 évvel születése után – 1979-ben készült a Rádiókórus előadásában, Mohayné Katanics Mária vezényletével.

Peter Schreier és Ránki Dezső dalestje

1980. március 3-án a Magyar Tudományos Akadémia kongresszusi termében rendezte meg a Rádió következő sorozatát: a *Dalirodalom remekeiből* címmel.

Peter Schreier, a világhírű énekművész a mi ifjú zongoraművészünkkel: Ránki Dezsővel együtt lépett fel. Emlékezetes dalestjükről Kerényi Mária így írt: „A sorozat varázslatos nyitánya Peter Schreier estje volt – a zongora mellett Ránki Dezsővel. Meggyőződésem, hogy neves vendégünk, aki operaénekesnek és oratórium előadónak is kiváló, sőt a karmesteri poszton is helytáll – igazi hazáját a dalirodalom területén találta meg. A műsorán elhangzott Mozart-művek éppúgy, akár Schumann felülmúlhatatlan *Dichterliebe*- (A költő szerelme) ciklusa az ő megszólaltatásában nem csupán esztétikai élvezetet nyújt, hanem morált és etikát sugároz:

egyszóval a művészet ajándékát. S akihez üzenete eljut, teljesebb, valamiképpen emberibb emberré válik, mint annak előtte volt. A Mozart-dalok hangulatáról, a *Kis német kantáta* karaktereiről esszé-terjedelembe lehetne írni. Műsorának második részében pedig *A költő szerelme* kelt életre, valóban úgy, hogy el kell hinnünk: Schreier és Ránki – Schumannal társalog. Az előadók művészi összhangja és emberi szerénysége sugallta: itt és most „Der Dichter spricht” - A költő szól.”

Barangolás régi hanglemezek között

1976-ban kezdődött el a Rádióban egy kéthetenként jelentkező népszerű sorozat: *Barangolás régi hanglemezek között* címmel. 1980. március 12-én a **századik adás** alkalmával a *Rádióújságban* szó esett kulisszatitkokról is. A műsorban szereplő hangfelvételek ugyanis nem a Rádió archívumából, hanem dr. Marton Gyula ügyvéd lemeztárából kerültek elő, aki az évtizedek óta tartó gyűjtő-szenvedélyéről így beszélt: „Gyermekkorom óta gyűjtöm a könyveket és a műtárgyakat, de a régiség és a zene iránti kettős érdeklődésem miatt szenvedélyem elsősorban a hanglemezekre vonatkozik. 35 év óta kutatok lemezek után, az összes fellelhető helyen, az Ecseri piactól a szemetes kukákig – mert sokan oda hajigálják, nem tudván mit kezdjenek vele. De nagy segítségemre vannak a Múzeum körúti zenei antikvárium dolgozói is. Jelenleg 16 ezer lemezem van, ez súlyban több tonnát jelent, melyeket sikerült egy száraz pincében szakszerűen elhelyezni. Archívumnak tekintem az anyagot, legkorábbi lemezem 1898-ból való és az 1960-as évnél álltam meg a gyűjtésben.” A hanglemezek közül Várnai Péter zenetörténész válogatott és fűzött hozzájuk szakszerű kommentárt a rádióműsor számára.

Búcsú Pernye András zenetörténészről

1980. április 4-én fájdalmas hír terjedt el: „Pernye András gyógyíthatatlan betegsége miatt öngyilkos lett.” Egyik méltatója így írt róla: „Pernye András neve férfikora delén, 52 éves korában került föl a magyar zenei élet veszteséglistájára. Közéleti címeinél – Liszt-díjas zenetörténész, kritikus, tudományos kutató, főiskolai tanár – többet mond róla egyetlen szó: muzsikus. Mert a zene töltötte be életének minden napját. Ha nem könyvei között búvárkodott, lektorált, vagy saját tanulmánykötetein dolgozott, akkor koncertekre, operába járt, tanított, előadásokat tartott a rádióban, és még a televíziós vetélkedők zsűrijében is látható élvezettel vett részt. Mindezt óriási lelkiezővel, testi fájdalmainak hősiességével tette, hiszen gyermekparalízisből eredő súlyos betegsége erősen korlátozta mozgásában.

Többnyire derűvel, mosollyal, tréfával vont önáltató fátyolfüggönyt fájdalmai köré.”

A tanítványok nevében Hollós Máté búcsúzott tőle: „Pernye András több tantárgyat tanított a Zeneakadémián – én zeneszerző-hallgatóként általános zenetörténet-óráit látogattam három évig.

Halála lesújtó, de nem megdöbbenő. Ő nem dobta el az életét, hanem a felnőttkorban elszenvedett gyermekparalízis súlyos terhét több évtizeden át hőiesen viselte.

Mesterkéletlen derűt tudott sugározni, tudásával pedig lelkesítette növendékeit. Ki ne emlékeznék arra, amit Mozart *h-moll adagiójáról* mondott: „E szomorú zenében Mozart szemérmesen meghal”. S miközben szólt a hanglemezzel, félrefordított fején, tekintetén látszott: magában ő járja meg azt az utat.”

A Magyar Televízió III. karmesterversenye

1980. április 18 és május 12-e között harmadik alkalommal rendezték meg a Magyar Televízió karmesterversenyét. A háromévenként sorra kerülő esemény iránti fokozódó érdeklődést számadattal is ki lehet fejezni: az első versenyre közel 27 ezer, a harmadikra pedig közel 212 ezer közönség-szavazatot futott be. Emlékeztet, hogy az első versenyen mekkora sikert aratott Kobajasi Kenicsiro és Medveczky Ádám. A második verseny díjazottjai közé már nem jutott be magyar karmester, és sajnos, így történt 1980-ban is. Breuer János zenekritikus próbált meg erre a problémára magyarázatot keresni: „12 magyar karmester jelentkezett a versenyre, közülük 5 jutott az elődöntőbe és csak egy a középdöntőbe. Bizonylatos hatásos volna, ha most a karmesterképzés belügyeit feszegetném. Csakhogy a vezénylet története azt mutatja, hogy nem az iskola tett elsősorban karmesterré valakit, hanem a gyakorlat – és most ez hiányzik.

A felsőfokú tanulmányait végző karmesterjelölt egy-egy tanévben mindössze 3 órát dolgozhat zenekarral. Szimfonikus zenekaraink többségében nem alkalmaznak másodkarnagyot, és nincs ösztöndíj sem inaséveik eltöltésére – az operaházi korrepetitori munkán kívül. Így érthető, miért olyan gyámoltalan a mi ifjú karmestereink többsége. De ha már karmesterversenyt rendezünk, valakinek gondoskodnia kellene arról, hogy a magyar résztvevőket ésszerűen megválogassa és gyakorlásuk lehetőségét megszervezze.” A III. karmesterversenyre 17 országból több mint 50-en jelentkeztek. A **III. díjat és a közönség-díjat** a Nyugat-Németországból érkező **Hans Richter** nyerte: sugárzó tehetségével nagy hatást tett a zenekarra és a hallgatókra egyaránt. A bolgár **Ivan Kozsuharov** mindvégig vezetett és a **II. díjat** nem leplezett csalódottsággal vette át, szenvedélyesen romantikus alkat, vezénylete soha nem öncélú, mindig a zenét szolgálta. Az **I. díjat** a holland **Gerard Oscamp** kapta: aki felvillanyozó, dinamikus, vérbeli muzsik, született karmester-egyéniség.

A döntőbe jutott versenyzőknek kötelező volt új magyar művet is vezényelni. **Balassa Sándor** erre az alkalomra komponálta *Az örök ifjúság szigete* című nyitányát. A partitúrával való ismerkedésre 48 órát, próbára pedig csak fél órát kapott mindenki. „Gerard Oscamp volt az egyetlen, aki felismerte a vezénylés-elgondolás szempontjából egyaránt roppant nehéz kompozíció titkát.” - írta egy kritikus.

Láng István: *Hegedűverseny*

1980. május 1-jén a Zeneakadémia nagytermében hangzott el Láng István *Hegedűversenyének* bemutatója. A szólót Pauk György hegedűművész játszotta, a kamarazenekart Lehel György vezényelte. A szokástól eltérően a versenyművet a bemutató előtt, még 1979 nyarán hanglemez-felvételen rögzítették, így a hangversenytermi premier időpontjában a mű – már kinyomtatott partitúra és hanglemez formájában is hozzáférhető volt. A Pauk György fölkérésére komponált és neki ajánlott alkotásról a hegedűművész többek között így nyilatkozott: „Láng István régi jó barátom, hegedű-darabjainak főiskolás korom óta első előadója voltam. Mai magyar szerzőtől az utóbbi években nem játszottunk hegedűversenyt, azért kértem őt egy új mű megírására. Tudtam, hogy elképzelése egyezik az enyémmel abban, hogy a hegedű valójában éneklő hangszer. Az új *Hegedűversenyben* nagyon sok örööm tellett, és azt remélem, hogy nemcsak Budapesten, hanem a kiváló Londoni Simfoniattával sokszor és sokfelé eljátszhatom, ahol velük együtt szerepelek.” Székely András zenekritikájában így fogalmazott: „A főiskolai tanulóévekre visszanyúló barátság az alapja Láng István és a Londonban élő kiváló magyar hegedűművész, Pauk György kapcsolatának. A hegedűművész elsősorban a széles ívű, daloló kantáilitásban találja meg saját hangját. A zeneszerző újat kereső és a hegedűművész hangszerének múltba néző jellege ellenére, a versenyműben találkoztak: a *hagyományos* hangszer – *mai* lehetőségeinek területén. A szólóhangszert vonóskar nélküli kamarazenekar kíséri (hadd legyen a szólóhegedű a maga nemében egyedülálló!). A bemutató előadáson és a hanglemezfelvételen Láng István *Hegedűversenyével* Pauk György remekelt: magától értetődő természetességgel és eleganciával játszotta a helyenként boszorkányosan nehéz szólamot.”

Szvjatoszlav Richter hangversenyei

Szvjatoszlav Richter, a világhírű zongoraművész 1980. június 11-én Miskolcon, 12-én pedig Budapesten lépett fel, ugyanazzal a műsorral. A tőle megszokott módon robbant be hozzánk: jövetelének szándékáról kevéssel a hangverseny időpontja előtt adott hírt.

A rajongók így is elfoglalták a Zeneakadémia minden talpalatnyi helyét. A Richter-koncertekről a kritikusok mindig a nagy élmény hangján szólnak. Ez alkalommal Mészáros Mihály szobrászművész megfigyeléséből - *Richter közéről* c. írásából idézek. „Szvjatoszlav Richter gyors léptekkel jön be, azonnal leül és játszani kezd. Két vállal a hangszer fölé hajol. Tartása teljesen az ujjá hegyére koncentrálódik. Teste néha alázatosan kúszik a hangok elé, máskor birtokba vevő mozdulattal húzza maga alá a zongorát. Hatalmas állkapcsát összepréseli, szája ilyenkor legörbült vékony vonal – amivel szokásos Beethovent is ábrázolni. Néha bal kezét lelógatva, széken hátradőlve jobb kézzel szólózik, énekeltetve a húrokat. Majd a bal kéz egy pillanat váltásával bekapcsolódik a játékba, hatalmas lendülettel ugrik a billentyűk fölé, de odaérve lágyan érinti azokat. Máskor oly erővel és súllyal üt a bal kéz kisujjával, hogy a hangszer beleremeg. Játékát befejezve kitör a tapsvihar, feláll, meghajol, hatalmas mellkasát egyenesen, bal vállát enyhén lejjebb lógatva, fejét kissé hátra és jobbra döntve kimegy.”

Kroó György zenekritikus Schumann *C-dúr fantáziájának* előadásáról többek között ezt írta: „A téma első, áldással, szivárvánnyal fölrő megjelenése az egész első tételt jellemezte. Ha az ember ilyet hall, valósággal elnémul és valahol mélyen tudja, hogy életének egyik legboldogabb félóráját élte át.”

***Így láttam Bartókot* – Bónis Ferenc sorozata**

1980. augusztus 20-tól kezdve 32 vasárnap és ünnepnap lehetett hallgatni Bónis Ferenc zenetörténész-szerkesztő nagyszabású vállalkozását: az *Így láttam Bartókot* című sorozatot. A kötetbe gyűjtött emlékezéseket a Zeneműkiadó – nem sokkal a sorozat befejezése után, az 1981-es Ünnepi Könyvhéten jelentette meg. Bartók Béláról, a 20. század kiemelkedő muzsikusként készült emlékmozaiakat Bónis Ferenc így ajánlotta a *Rádióújságban*: „A sorozat „gyökerei” mélyek, negyedszázadon át követhetőek. Az 50-es évek közepe táján határoztam el, hogy összegyűjtöm azok emlékezéseit, akik még ismerték Bartókot és a közvetlen élmény erejével képesek felidézni messze-tűnő alakját. Portrészorozatról akkor még természetesen nem volt szó, ezek egyedi műsorok voltak, interjúk, előadások, zenés beszélgetések. De nem csupán emlékeket örökítettek meg, hanem az emlékezők hangját, sajátos gesztusait is: valamit a Bartókot körülvevő légkörből.”

Erkel Ferenc: *Névtelen hősök*

A Magyar Rádió egyik nagyszerű törekvése volt, az Erkel-hagyaték elfelejtett műveinek felvétel-sorozata, amelynek segítségével a zenetörténeti emlék eleven, hallható élménnyé vált.

1980. december 26-án karácsonyi-ünnepi műsorként hangzott el – az ősbemutató után 100 évvel a legújabb értékmentés: Erkel Ferenc *Névtelen hősök* című operája. A régi leírásokból tudjuk, hogy Erkel Ferenc nagy kedvvel fogott hozzá a *Névtelen hősök* című, idillikus történetet feldolgozó opera komponálásához. Bátorság volt a 70 éves mestertől újra átélni élete legnagyobb, meghatározó élményét, a szabadságharc korát – olyankor, amikor már csak kevesen kívántak emlékezni a régmúlt napokra. A zeneszerző utolsó előtti művét 1880. november 30-án mutatták be a pesti Nemzeti Színházban. Az opera librettóját Tóth Ede, az egykori jeles népszínmű szerző írta. Átdolgozását Romhányi József-re, a magyar nyelvet briliáns ügyességgel használó verselő-szövegíróra bízta. Az ő szavait idézem: „Az 1848-49-es szabadságharc idején játszódik a történet: egy kapzsi asszony módos gazdához akarja kényszeríteni lányát. A lány azonban megszökik a tervezett kényszer-esküvő elől, és szerelmesét követve-keresve beáll a honvédek sorába. A fordulatos cselekményt megtartva – de a mai magyar prozódíának megfelelő, új szöveggel szövegíróra írtam, a prózai jeleneteket pedig versbe szedtem. Így most már a zenéhez illőbb szöveggel szólalhat meg, ez a vígjátéki elemeket sem nélkülöző zenedráma.” Kórodi András karmesternek is része volt az Erkel-mű felfedezésében: „Amikor az eddig tetszhalott *Névtelen hősök* partitúráját előástuk az operai kottatár mélyéről, csakugyan porosnak látszott. De a leporolt kottában eleven, számomra ismeretlen Erkel-muzsikát találtunk: hazafias érzés, nemes dallamok, jó színpadképesség jellemzi a darabot. A zeneszerző kísérlete, hogy műveibe beépítse a *népzenét*, sehol sem olyan szerencsés, mint itt ebben a kései operában.”

1981.

Új magyar zene a Rádióban

1981. január hónapban tizedik alkalommal rendezték meg a seregszemlét az *Új magyar zene a Rádióban* – a közönség és a kritikusok 1980. évi díjáért. Tizenkét összeállításban hangzott el 36 zeneszerző 55 kompozíciója. Közülük a zenekedvelő **közönségből** választott **zsűri** **Sárközi István** *Vallomások (Confessioni)*, a **kritikusokból** álló **zsűri** pedig **Decsényi János** *Sírfelirat Aquincumból* című művét jutalmazta első díjjal. Kovács Sándor *A kritikusok díjáról – a kritikus szemével* c. írásában ez olvasható:

„Az *Új magyar zene a Rádióban* című seregszemle a legjobb hazai fórum, amely minden műfajról és stílusirányzatról tájékoztatást adott. Tény, hogy nincs párja zenei életünkben és aligha lehetne helyette valami mást kitalálni. Csakhogy „csal” ez a fesztivál, hiszen 1980 hangszalagra rögzített opuszait veszi sorra, s ezek csupán egy részét képviselik a friss termésnek, akad köztük akár évtizedes darab is. Töprengésre késztet, hogy a magyar alkotók vezéregyéniségei közül többek nevét hiába kerestük. Nem hangzott el Kurtág, vagy Szőllősy-mű, mások – pl. Durkó Zsolt – csak kisebb darabbal szerepeltek. Vajon nem azt jelzik, hogy a magyar zeneszerzés egyfajta „átmeneti” korba érkezett? A 60-as, korai 70-es esztendőök lendülete világszerte leapadt, s az ilyesmi, mint tudjuk, előbb-utóbb hozzánk is „begyűrűzik”. Pesszimista gondolatok? Szerencsére az ellenkezőjére is bőven adott alapot a zenei seregszemle - mindenekelőtt Decsényi János *Sírfelirat Aquincumból* című művével.”

Decsényi János győztes művét 1979-ben – az Óbudai Kamarazenekar fennállásának 25. évfordulójára komponálta. A rádiófelvételen Gazda Péter vezényletével Szőkefalvi-Nagy Katalin énekelt, Ella István orgonált és a Liszt Ferenc Kamarazenekar játszott.

A mű harmadik részében megszólaló énekhang latin szövege a tulajdonképpeni *Sírfelirat*, amellyel Titus Aelius Iustus aquincumi orgonista gyászolta fiatalon meghalt feleségét: Aelia Sabinát – az időszámítás utáni III. században. Megközelítő nyersfordításban így hangzik: „Kőkoporsóba zárva nyugszik feleségem, a drága, szelíd Sabina. Kedves hangja volt, ujjá húrokat pengetett, de hirtelen elragadva, hallgat most. 30 évig élt. Emléke megmarad az emberek között, hisz olyan kedvesen orgonált nekik. Légy boldog, aki e sorokat olvasod, oltalmazzanak az istenek, és gyengéd hangon énekeld: Aelia Sabina köszöntlek.”

Kókai Rezső születésének 75. évfordulója

1981. január 15-én emlékeztek Kókai Rezső születésének 75. évfordulójára. A nagyszerű zeneakadémiai tanár alakját, egyéniségét, a hálás tanítványok idézték fel. A Rádió azonban mint egykori zenei vezetőjét, majd lektorát tisztelte benne, az archívum pedig őrzi zeneműveinek hangfelvételét. Kókai Rezső Magyar Rádióval való kapcsolata 1945 tavaszán kezdődött. A háború utáni első esztendőben Lajtha László volt a zeneigazgató. Távozása után a komolyzenei osztály vezetője Kókai, a könnyűzenei osztályé Polgár Tibor lett. Kókai igyekezett felvenni a kapcsolatot az előadóművészekkel és a zeneszerzőkkel – telefonon, levélben, élő szóval – ahogy a nehéz, ám hősi korszakban lehetett. Kérésére sokan és szívesen jöttek a Rádióba muzsikálni.

Kókai Rezső mint zeneszerző nem tudott igazán kibontakozni, bár művei kitűnő felkészültségről és választékos ízlésről tanúskodtak. Kortársainak műveit azonban jól ismerte, tájékozott volt a legújabb irányzatokban is. 1960-tól kezdve – mint a Rádió zenei lektora – nagy örömmel és lelkesedéssel végezte munkáját, korai, 1962-ben bekövetkezett haláláig.

Kókai Rezső egyik legismertebb műve a *Hegedűverseny*, amelynek alkotásához **Ney Tibor** hegedűművész nyújtott baráti ösztönzést, segítséget és aki egy beszélgetés alkalmával így emlékezett munka-kapcsolatukra: „Kókai Rezsővel egy időben jártunk a Zeneakadémiára. Én játszottam első triójának hegedűszólamát és életre-szóló muzsikus-barátságot kötöttünk. Amikor a *Hegedűversenyét* írta, a hangszerrel kapcsolatos tapasztalataimat igyekeztem átadni neki. A komponálás minden mozzanatát megbeszéltük, kipróbáltuk. A művet a szerző nekem ajánlotta és én mutattam be 1953-ban a Rádiózenekarral, Lehel György vezényletével.”

Ney Tibor emlékezete

Különös és szomorú egybeesés, hogy 1981 januárjában emlékeztek Kókai Rezső születésének 75. évfordulójára, februárban pedig eltemették Ney Tibor hegedűművészt.

A Rádiózenekar koncert mesterétől Lehel György karmester búcsúzott: „Egy olyan muzsikus család tagjától veszünk búcsút, amely Ney Dávid – a 19. század második felében élt, híres magyar operaénekes óta öregbítette hazánk zenekultúráját. Ney Tibor több, mint fél évszázadon át jelen volt a zene különféle területén: mint kiváló hegedűművész, kamaramuzsikus és a Rádiózenekar koncertmestere. Főiskolai tanárként pedig az utánpótlást nevelte a zenekarok számára. Mindig az „ügy”, azaz, a zene szolgálata érdekelte.”

Muszorgszkij halálának 100. évfordulója

1881. március 16-án, európai időszámítás szerint március 28-án – Bartók Béla születése után három nappal – halt meg egy pétervári katonai kórházban Mogyeszt Muszorgszkij orosz zeneszerző. A centenáriumot a Rádió méltó módon ünnepelte: műsorra tűzte a zeneszerző operáit, dalait és hangszeres műveit. Egy másik sorozatban pedig levelek, visszaemlékezések és följegyzések alapján idézték fel Muszorgszkij életútját. Papp Márta zenei szerkesztő műsorajánlatában ezt írta: „Milyen sors jutott a 19. századi orosz zene legnagyobb mesterének osztályrészül? Ellentétekben zajló élete: szépen induló katonai karrier és a szomorú alkoholista vég, komor hivatali reggelek és az alkotás lázában töltött éjszakák, hangos társasági sikerek és a muzsikus társak bántóan kemény bírálatai, szertelenül lelkes kitárulkozás és szemérmes

tartózkodás. Mindennél hitelesebb és megrázóbb képet adnak levelei és a kortársak feljegyzései.”

A Muszorgszkijról készült közismert festmény – amelyet Ilja Jefimovics Repin orosz festő,

Muszorgszkij orosz zeneszerző

a realizmus egyik legjelentősebb mestere készített – kitűnő témául szolgált **Zsoldos Péter** – a Rádió szerkesztője számára és **Portré négy ülésben** címmel rendhagyó életrajzi regényt írt a zeneszerzőről. Mint mondta: „Muszorgszkij életének tanulmányozása során eljutottam ahhoz a négy naphoz, amikor – alig két héttel halála előtt – a szándékaiban, művészi elképzeléseiben vele oly rokon Repin megfestette róla a híres portrét. Csábított a lehetőség, hogy négy délelőtti dialógusaiba sűrítsem a tragikus sorsú muzsikusz alakját.”

Muszorgszkij – Rimszkij Korszakovval, Borogyinnal, Balakirevvel és Kjuival együtt alkotta az „ötök” baráti együttesét, amelynek célkitűzése: - a népdal és az ország történelmi hagyományára épülő – orosz nemzeti opera és hangszeres zene megteremtése volt. Az „ötök” célkitűzéseit legmarkánsabban Muszorgszkij valósította meg. Dalaiban és operáiban megrázó erővel, hatalmas drámaisággal szólal meg az orosz néplélek.

Bartók Béla születésének 100. évfordulója

Az 1981-es esztendő mindvégig áthatotta a Bartók Béla születésének 100. évfordulójára való emlékezés, melynek mottója egy Bartók-idézet volt: „Zenét szereztem s zenét szerzek, amíg csak élek. Ez a zene aztán álljon helyt magáért és beszéljen magáért, nincs szüksége az én segítségemre.” A centenárium alkalmából a zene valóban önmagáért beszélt, a bőséges és változatos események talán még Bartók várakozásait is felülmúlták volna. Petur György, a Rádió zene főszerkesztője a nagyszabású tervekről többek között így nyilatkozott:

„Több mint egy esztendeje kezdtük meg a Bartók-év előkészületeit. Az ünnepi program mintegy 150 rádióadást tartalmaz, amelyet három témakörre csoportosíthatunk: szöveges műsorokra,

zenei sorozatokra és az évforduló jegyében rendezendő hangversenyekre.

Bartók Béla születésének 100. évfordulóját nemcsak a hazai, hanem számos európai és amerikai zenei intézmény is megünnepli. Különösen nagy figyelem és érdeklődés kíséri a zeneszerző születésnapján, *1981. március 25-én* a Zeneakadémia nagytermében megrendezendő gálaestünket, amelyet mintegy 30 külföldi rádióállomás közvetít.”

A gálakoncert műsorában felcsendültek Bartók *27 egyenemű karának* részletei. A kis remekművek megszületését Kodály Zoltán annak idején a következő szavakkal köszöntötte: „A magyar gyermek még nem tudja, hogy életére kiható ajándékot kapott 1926 karácsonyára. De tudják mindazok, akik a magyar gyermeket olyan világba akarnák elvezetni, ahol tisztább a levegő, kékebb az ég, melegebb a nap. Akiknek régi óhajtasuk teljesül azzal, hogy Bartók is közéjük áll.”

Szokolay Sándor zeneszerző az alkalomra készült írását adta közre *Bartók művészetének ihlető erejéről* címmel. Íme egy részlete: „Bartók Béla *27 egyenemű karával* zenetanulásom kezdetén, gyermekkoromban ismerkedtem meg Békéstarhoson. Bartók és Kodály zenéjét előbb szívhattam magamba, mint a klasszikus mesterek művészetét. Bartók kórusműveivel szinte egy időben zongorázhattam a *Gyermekeknek* és a *Mikrokozmosz* című sorozatának darabjait. Így lett Bartók a zenei bibliám. Műveinek sokféle jelentése van. Megközelítésükhöz alig-alig adott kulcsot, írásbeli segítséget, titkait műveibe rejtette. Művészetének megfejtését az utókorra bízta. Élete üzenet, biztatás. Erőt meríthetünk további magányunkhoz belőle. Morális erőt. Emberi tartást. Egy-egy éltető, frissítő kortyot a „tisztá forrásból”.

Az emlékezetes ünnepi koncert befejezéseként Bartók *Concerto két zongorára, ütőkre és zenekarra* című művét adta elő Kocsis Zoltán és Ránki Dezső zongoraművész, Kaszás Mihály és Madarassy Gábor ütőhangszeres művész, valamint a Magyar Állami Hangversenyzenekar Ferencsik János vezényletével. A két zongorára és ütőhangszerekre írott *Szonáta* zenekari változatát 1940-ben készítette el Bartók, arra számítva, hogy a zenekari kíséret talán megkönnyíti a mű előadását. Az átdolgozott változatot *1943. január 21-én* Bartók Béla és felesége mutatta be New Yorkban. Az első megfogalmazás népszerűbb maradt, hangzásának különös varázsa, eredetisége miatt. A zenekari változat csak ritkán hangzik el – mint például a Bartók Béla születésének 100-ik évfordulójára rendezett hangversenyen.

Szokolay Sándor zeneszerző 50. születésnapja

1981. március 30-án ünnepelte 50. születésnapját Szokolay Sándor. Egy újságíró megkérdezte tőle, milyen érzésekkel érkezett el ehhez a jubileumhoz. Íme a zeneszerző válasza:

„Ötven év és öt nap választ el Bartók Béla születésétől. Ez a tudat a zeneszerzőt bizony elgondolkoztatja, mert úgy érzi, hogy a bartóki életmű örökségéhez sem egyéni, sem közösségi vonatkozásban nem nőhet fel. Kétségtelen, hogy mindenki csupán önmagához mérhető, én mégiscsak Bartók születésének 100-ik évfordulóján döbbsenem rá arra, hogy a tartalmas, vagy olykor csak látszólagos megemlékezések özönében ez az évforduló számomra kettős értékű, hiszen egyaránt kényszerít belső és külső világunk újragondolására.”

Szokolay pályakezdésének éveit az oratóriumok és kantáták komponálása jellemezte, majd valami ellenállhatatlan erő sodorta az opera műfajához. A zeneszerző így beszélt erről a korszakáról: „Már a *Tűz márciusa* című Ady-oratóriumom és sorozatos kantátáim komponálása idején a szöveges zene bűvöletében éltem. *Vérnász* című operámat az örömnak akkora mámorával-szenvedélyével írtam, hogy majd elégttem. A *Hamlet* munkája a megújulás és a kísérletezés korszakaként szakadt rám. Harmadik operám, a *Sámson* az első kettőnek az ötvöze. Az operairások évtizede már-már a magam börtönébe zárt. Éreztem, hogy változásra van szükségem, ezért fordultam másfajta műfajok: a szóló és kamaraművek komponálása felé.” Szokolay új korszakának termékei: a *Gordonka szólószonáta*, a *II. vonósnégyes* és a *Jeremiáda* című kantáta, melynek rádiós bemutatója 1981. február 6-án volt. A közel negyedórás mű 1979-ben készült, a Károli Gáspár fordította bibliai szövegek felhasználásával. A felvétel előadói: Csajból Terézia és a Magyar Barokk Trió.

Idézek néhány sort a zeneszerző műsorajánlatából: „Nagy megpróbáltatások szorítása közben próbáltam a biblikus szövegből emberi és művészi erőt meríteni. Most szembesültem azzal az új érzéssel, hogy a zeneszerző az alkotásban vigasztalást is nyer. Pedig a siratóének-szerű *Jeremiádam*ban zaklatott érzéseket fejeztem ki. Ma már nem annyira a konfliktus, sokkal inkább az azon való felülemelkedés sarkall. A megtisztulásig ...”

Doráti Antal karmester 75. születésnapja

1981. április 9-én Doráti Antal karmestert köszöntötték barátai, pályatársai 75. születésnapján. A világszerte ismert karmesterről talán kevesen tudják, hogy egyike volt a nevezetes 13 fiatal zeneszerzőnek, akik 1920 és 1924 között Kodály Zoltán növendékei voltak. Az osztály tagjai tanulmányi idejük végeztével szerteszóródtak a szélrózsa minden irányában. Doráti Antal útja Németországon és Franciaországon át Amerikába, majd Svájcba vezetett. Bónis Ferenc - a Rádió szerkesztője – Doráti Antal 75. születésnapja alkalmából 13 részes műsort készített. Az *Életem muzsikája* című, augusztus 21-én kezdődő sorozatban a karmester elmesélte izgalmas és érdekes történeteit.

De nemcsak a rádió hullámhosszán számolt be minderről, hanem a Zeneműkiadó jóvoltából emlékiratainak magyarra fordítása is ez évben jelent meg. Feljegyzései bölcsességről tanúskodnak – amit a következő részlet is igazol:

„Kodály Zoltán – többek között – a lényeges és a kevésbé lényeges dolgok közötti határvonal szigorú meghúzására vezetett rá. Életem során megtanultam azt a nagy és egyszerű igazságot is: nem fontos *mennyit* adunk embertársainknak, ha *mindent* odaadunk, ami bennünk van. Amit nyújtunk, annak érvényességét, értékét nem a mennyisége, hanem a *teljessége* határozza meg.”

Hidas Frigyes: *Hárfaverseny*

Hidas Frigyes alkotásai között jelentős helyet kaptak a versenyművek – a zenekari partitúra majdnem minden hangszere főszerephez jutott általa. Közös jellemzőjük, hogy a koncert ajánlása rendszerint a szólóhangszer virtuóz előadóművészenek szól. E műfaj egyik legszebb darabja a *Hárfaverseny*, amelynek bemutatója 1981. április 15-én volt a Zeneakadémián. A Rádiózenekart Fischer Iván vezényelte, a hárfaszóló bravúros előadásával pedig Maros Éva aratott nagy sikert. A bemutató után megjelent kritikák közül Székely András írásából idézek:

„Hidas Frigyes *Hárfaverseny*ének bemutatóján – a várakozásnak megfelelően – egy remekül megírt, a szólóhangszer testére szabott, jól meghangszerelt, arányos, formás és mindenkifelett: derűt keltő zeneművet kaptunk.

A bemutató előadáson **Maros Éva** hárfaművésznő játszotta a szólót – a mű ajánlása is neki szól. Játékából áradt az őszinte hit, ami az új művek tolmácsolására vállalkozó szólista elsőrendű kötelessége. Egyaránt szépen szólaltatta meg az első tétel heroikus-romantikus bevezető témáját,

a második líráját, vagy a harmadik lenge táncmuzsikáját. A bemutatót Fischer Iván vezényelte odaadón, jól ismerve és megértve a művet és stílusát.

A Rádiózenekar a régi, kedves kollégának kijáró szeretettel játszotta Hidas Frigyes művét.”

Maros Éva hárfaművésznő

Karl Böhm karmester emlékezete

1981. augusztus 14-én Salzburgban elhunyt Karl Böhm, a század nagy karmester-nemzedékének egyik utolsó tagja. Az egyik méltatója így írt róla:

„Graz nagy szülötte néhány nap múlva töltötte volna be 87. életévét. Művészi karrierjét Bruno Walter támogatásával kezdte 1921-ben. Több német nagyvárosban dolgozott karmesterként, ám 1941-től pályája a bécsi Staatsoperben való működése határozta meg: többször is volt az intézmény igazgatója, illetve a legendás Filharmonikusok elnök-karnagya.

Mivel vezérlő csillagainak tekintette Mozartot és Wagnert, ezért több mint 40 éven keresztül állandó résztvevője Salzburg és Bayreuth nyári fesztiváljainak. Richard Strauss pedig számos művének ősbemutatóját bízta a kiváló karmesterre és személyes jó barátára.”

Karl Böhm *Pontosan emlékszem* címmel könyvet írt. Az olvasmányos emlékirat egyben a 20-ik század hét évtizedének zenetörténete, amelyet olyan művész fogalmazott meg – aki kissé „csinálta”, alakította is ezt a zenetörténetet. A könyvet Boros Attila – a Rádió szerkesztője – fordította magyarra és 1977-ben jelent meg. A kötet első oldalán a nagy karmester hozzánk szóló „ajánlása” olvasható: „Nagyon örülök, hogy most már azok is, akiket Magyarországon barátaim közé számíthatok, anyanyelvükön olvashatják önéletrajzomat. Szívből köszönöm a fordító munkáját és kívánom, hogy ez a szerény kis könyv épp olyan sikeres fogadtatásra találjon, mint amilyenben Németországban, Ausztriában és Japánban része volt. Karl Böhm”

Geszty Szilvia dalestje Budapesten

1981. szeptember 26-án Geszty Szilvia budapesti dalestjén szinte elbűvölte hallgatóit a Duparc-dalok franciás szellemességével, Bartók Béla nagyszabású *Falun* ciklusának és *Öt Ady-dal*ának muzikális megszólaltatásával, valamint Richard Strauss miniatűr zenei gyöngyszemeinek előadásával.

Geszty Szilvia a budapesti Zeneakadémián készült fel a sikeres nemzetközi pályafutásra. Már főiskolás korában több verseny díjnyertese volt, 1961-ben pedig a berlini Operaház szerződtette. Művészetében kiváló stílusérzék, jó színészi játék és ragyogó technika ötvöződött. 1972-től kezdve a Stuttgarti Operaház tagja, egyben az ottani zeneakadémia énektanára volt. A dalok előadása is közel állt hozzá – ezt bizonyította a Zeneakadémián megtartott dalestje.

A koncert után egyik kritikusa így írt róla: „Geszty Szilvia most is művészete teljében lépett a pódiumra. Amit nyújtott, az formájában is, tartalmában is méltó volt világhíréhez (s éppen ezért

szívből sajnáltuk, hogy az operaszínpadon ezúttal *sem* találkozhattunk vele, a 60-as és 70-es évek első számú Éj királynőjéből lett Donna Annával – illetve Fiordiligivel, Mimivel, Gildával, Norinával, hogy csak a pesti repertoár aktuális darabjait említsem.) Geszty Szilvia állócsillag a nemzetközileg hangverseny- és operaéletben, - immár két évtizede -, holott a legkényesebb, a legérzékenyebb hangfaj az övé. Csakhogy ez a hang *tökéletesen iskolázott* és olyan *gondosan ápol*t, hogy fénye, hajlékonysága, virtuóz könnyedsége változatlanul káprázatos és elragadó. Bizonyára nem természeti csodának, inkább a fáradhatatlan és intenzív műhelymunkának köszönhetően.”

Yehudi Menuhin gondolatai Bartókról

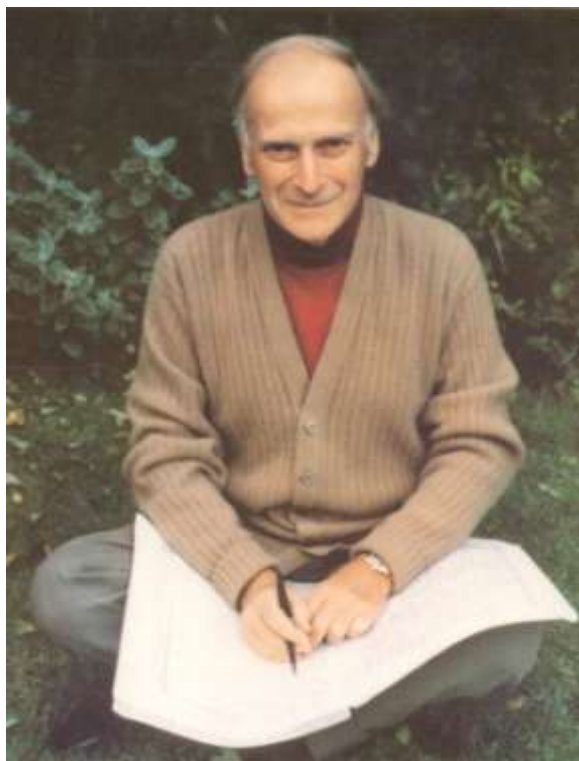
Az 1981-es esztendő Bartók Béla-éve volt. Születésének 100-ik évfordulójára való emlékezés egész éven át tartott. A *Film Színház Muzsika* c. hetilap emlékszámot szentelt a zeneszerzőnek. A szerkesztőség felkérésére Yehudi Menuhin – Bartók utolsó éveinek tanúja – is elküldte az általa nagyon tisztelt mesterről megfogalmazott gondolatait. Írásának részlete következik:

„Bartók teste jó néhány évig olyannak látszott csak, mintha egy vékony kifeszített pergament borítottak volna egy rezonáló üvegre, amely minden lüktetéssel kiürül, mert csupán azért létezik, hogy mestere vasakaratát szolgálja -, hogy rögzítse és továbbítsa a magába fogadott rezgéseket. Az őt kínzó betegség végzetes ítélete alatt, napról napra mind többet bízott önmagából a szellemre. Így, amikor utolsó hangjegyét a pergamenre lejegyezte, és végső visszhangját a szél szárnyára bocsájtotta, úgy rémlett, a halálnak nagyon kevés követelnivalója maradt.

A kortárs zeneszerzők közül senki más nem vonzott olyan ellenállhatatlanul, mint Bartók. Eggyé váltam az ő kérlelhetetlen, összetett ritmusaival, dallamvonalainak absztrakt, de kifejező szerkezetével, harmóniáinak hihetetlen gazdagságával, és eggyé váltam mindenekfölött elgondolásainak és megvalósításainak áramvonalas tisztaságával, amely épp olyan határozott metszetű és átható, akár arcéle és a szeme.”

Yehudi Menuhin nemcsak gondolatait küldte el Budapestre, hanem – kilenc esztendő után – koncertezni is eljött hozzánk, Jeremy nevű zongorista fiával együtt.

1981. október 18-án szonáta-estet adtak a Zeneakadémián, másnap pedig az Erkel Színházban egy-egy versenyművet játszottak a Magyar Állami Hangversenyzenekar kíséretével, Kórodi András vezényletével. Mindkét alkalommal csak Beethoven- és Bartók-műveket szólaltattak meg, eltekintve a ráadásoktól. Menuhin ez alkalommal jobb fizikai erőben játszott, mint az előző budapesti fellépésén. Az egyik kritikusa írta: „Le tudta győzni a betegséget, izmait és idegpályáit új módon – jóga gyakorlatokkal - megtanította a belső sugallat követésére.”

Yehudi Menuhin hegedűművész

1981. október 8-án kezdték vetíteni a Magyar Televízióban *Az ember zenéje* c. nyolc részes filmsorozatot, amelyet Yehudi Menuhin és a kanadai televízió készített. A világhírű művész a munkában íróként és narrátorként vállalt tevékeny szerepet. Mivel nyolc órába nem lehet belesűriteni a zene fejlődését, ezért választották a film készítői azt az utat, hogy Menuhin szemével láttassák a zenevilágot, az ő ítéletei vezessenek zeneszerzőtől zeneszerzőig. A televízió adásával egy időben –a Zeneműkiadó gondozásában könyv alakban is megjelent a sorozat szövege, számos fotóval illusztrálva.

Rajeczky Benjamin köszöntése 80. születésnapján

1981. november 11-én a magyar zenei élet (és sok ezer hálás tanítvány) nagy tisztelettel és szeretettel köszöntötte Rajeczky Benjamin zenetudóst 80. születésnapján.

Gách Marianne újságíró így kezdte az alkalomra készített interjút:

„Rajeczky Benjamin arca, szeme, ma is nevetős, egész lénye csupa derű, mégis jóleső nyugalom. A fáradtságnak nyoma sem mutatkozik rajta, pedig Pásztórol jár föl Pestre, hogy hetenként három napig a Zenetudományi Intézet Népzenei Kutatócsoportjában folytassa régóta megkezdett nagy jelentőségű munkáját, és a Zeneakadémia zenetudományi tanszakán tanítson.”

A feltett kérdésekre a mindenki által szeretett Béni bácsi így válaszolt: „Ifjú koromban Innsbruckban tanultam teológiát és abból doktoráltam. Amikor hazajöttem, Budán a Szent Imre ciszterci gimnázium tanára lettem. Mi szerzetes tanárok nem fizetésért dolgozunk, (csak zsebpénzt kapunk), életünket a gyerekek nevelésére tettük föl. Már az Innsbruckban töltött éveim alatt felkeltette érdeklődésemet a gregorián, az európai zenekultúra korai dallamtára. A hatalmas és gazdag kincs kutatására azonban csak 1970-től kezdve nyílt lehetőségem – amióta hivatalosan nyugdíjban vagyok. A Zenetudományi Intézetben munkatársaimmal, főképp Dobszay Lászlóval és Szendrei Jankával együtt, az a fő feladatunk, hogy a középkori magyar gregorián anyagát rendszerezzük és dallamanyagát publikáljuk.”

Rajeczky Benjaminnak sorra jelentek meg tudományos kutatási eredményei. Éppen az 1981-es évben adták ki *Mi a gregorián?* című könyvét, amelyben szakszerűen, kottapéldákkal illusztrálva, tárta fel a középkori zene történetének értékeit. Mint mondta: ezt a munkáját a nagyközönségnek írta, a népszerűsítés szándékával. Nemcsak Rajeczky Benjamin és munkatársai, hanem a Zeneműkiadó is igen áldozatos kulturális missziót vállalt, amikor a magyar gregoriánnal kapcsolatos köteteket, kottákat és hanglemezeket kiadta. Az ezer éves hangjegyek megszólaltatásában a Schola Hungarica együttes jeleskedett, Dobszay László és Szendrei Janka vezetésével.

1982.

A 75 éves Ferencsik János karmester köszöntése

Az 1907-es esztendőben különleges csillag-állás lehetett: jó néhányan születtek akkor, a későbbi híres, nagy magyar zeneművészek közül. Így aztán 1982-ben a zenei világ – itthon és külföldön – egymás után köszöntötte őket születésük 75. évfordulóján. A hónapok sorrendje szerint: januárban született Ferencsik János, februárban Veress Sándor, márciusban Polgár Tibor és októberben Ránki György. A felsorolást lehetne még folytatni, hiszen az 1907-es év szülötte volt Vincze Ottó és Rózsa Miklós is.

A felsorolt hírességek közül elsőként az *1907. január 18-án* született Ferencsik János karmesterről lesz szó. Közismert, hogy a zeneszerzők közül a két nagy magyart: Bartókot és Kodályt szerette legjobban, de sokszor műsorára tűzte egykori kedves tanára, Lajtha László műveit is. Ugyanakkor „mint hal a vízben” elemében érezte magát a bécsi klasszikusok és Wagner kompozícióinak dirigálása közben is. Operaházunkban eltöltött évtizedei alatt számos előadást vezényelt.

„Ferencsik János karmester 20 éves korában már az Operaház tagja volt, pályáját ettől kezdve sikerek ragyogják be, mégis művészi diadalainak igazi csúcsára érett korában, 60-ik éve táján jutott fel.” írta Gách Marianne újságíró – majd megkérdezte az ünnepelettől: „Milyen érzéseket, indulatokat kavart fel benne a megmásíthatatlan 75-ik esztendő?” Íme Ferencsik válasza:

„Nem érzek semmit sem. Amikor átrepülünk az Egyenlítőn, azt sem érezzük, nem suhint meg a pillanat rendkívülisége. De születésnapomon meghökken az idő rövidsége, azé, amelyre további életemből telik. Lehetetlen, hogy az ember ebben a korban ne gondoljon a halálra is.

De jelszavam mégis az ismert német szólásmondás: „Meg kell halnom, de sürgetni nem hagyom magamat.” Különben is a zene az én természetes elemem, amelyben úgy élek, mint hal a vízben.

Amikor dirigálok, nem gondolok se az Életre – nagy É-vel, se a Halálra – nagy H-val -, mert olyankor más a dolgom. Amikor muzsikálok, érzem, hogy a hallgatóság velem együtt lélegzik. Voltaképpen ez az egyetlen ellenőrizhető szál, amely a karmestert a közönséggel összefűzi. Ha ez a szál, bármilyen okból meglazul, elszakad, akkor nincs tovább. Akkor le kell tenni a karmesteri pálcát. De most még örülök ennek a különleges dátumnak, és főképp annak a megtiszteltetésnek, hogy oly sokan és szeretettel gondolnak az én január 18-ámra. További vágyam és kérésem az élettől pedig az, amit Beethoven a *Missa Solemnis*ben, a *Dona nobis pacem* elé mottóul írt: *Külső és belső béke.*”

Veress Sándor zeneszerző 75. születésnapja

Veress Sándor zeneszerzőnek 1982. február 1-jén volt a 75. születésnapja, ám őt nem köszönthettük itthon személyesen, hiszen 1949-ben elhagyta hazáját, melyet viszontlátnia többé nem adatott meg. Bulla Károly újságíró külföldön készített vele interjút, amely a születésnapra a *Film Színház Muzsika* hetilapban jelent meg. Címéül a komponista-tanár egyik fájdalmas mondatát emelték ki: „Nem ismernek otthon engem eléggé”. Az írás bevezetését idézem: „Veress Sándor 1982-ben ünnepli 75-ik születésnapját. Ez az ünnep talán ismét fölhívja a figyelmet a svájci Bernben élő zeneszerzőre és népzene kutatóra, a berni egyetem immár nyugdíjas professzorára. Veress Sándor Kodálynál tanult zeneszerzést és Bartóknál zongorát. Világhírét itthon alapozta meg, ám a koncepciók hatására, a negyvenes évek végén elhagyta az országot. Olaszországban járva találkozhattam a neves komponistával, aki vállalta a beszélgetést.”

Az évforduló alkalmával, Berlász Melinda szerkesztésében tanulmánykötet jelent meg a Zeneműkiadó jóvoltából. A három részes könyvben Demény János bemutatta Veress Sándor életének és művészi fejlődésének legfőbb állomásait, dokumentumokkal igazolva műveinek sikeres hazai és külföldi bemutatóit. A kolozsvári Terényi Ede a kiemelkedő műveket elemezte, Berlász Melinda pedig a Bartók és Kodály nyomdokain haladó népzene kutató munkásságáról számolt be. Veress 1930-ban ment először népdalokat gyűjteni, mégpedig a moldvai csángó-magyarok közé, s ezzel kivívta mestereinek elismerését is. A tanulmánykötet elején olvasható Ujfalussy József *Köszöntője*, amelynek néhány gondolatát idézem: „Zenei életünk ezzel a könyvvel köszönti a 75 éves Veress Sándor zeneszerzőt, népzene tudóst és pedagógust, századunk magyar és egyetemes zenekultúrájának kiemelkedő mesterét. Vagyunk még jó egy-néhányan, pályatársai, egykori növendékei, tisztelői, barátai, akik annak idején személy szerint ismerhették őt.

Láthattuk, ünnepelhettük egy-egy művének előadása után, hallhattuk zongorajátékát, népzenei előadásait, kérhettük véleményét zenei művelődésünk dolgaiban. De azóta, hogy külföldön él és dolgozik, itthon zenész-generációk nőttek fel. Számukra Veress Sándor neve, művészete már inkább fogalom, mint kortársi valóság.”

Veress Sándor egyik legismertebb műve hazánkban a *Szent Ágoston psalmusa az eretnekek ellen*, amelyet 1943-44-ben komponált, a békére vágyakozva. A középkori zsoltár szövegének mottója: „Mind, akik Békére vágytok, nézzétek az Igazságot!” A gyönyörű oratórium bemutatója 1948. február 19-én volt a Zeneakadémián: Jámbor László, a Budapesti Kórus és a Székesfővárosi Zenekar előadásában, Somogyi László vezényletével. A mű elismeréseként neki ítelt Kossuth-díjat a zeneszerző nem vette át. 1949-ben Olaszországban tartózkodott, amikor a hazai törvénysértések hallatára (Rajk László perének döntő jelentősége volt ebben) feleségével együtt úgy döntöttek, hogy nem térnek vissza Magyarországra.

Sugár Rezső: *Savonarola* – oratórium

1982. február 14-én mutatták be Sugár Rezső *Savonarola* című hatalmas oratóriumát a Zeneakadémia nagytermében. Az öt férfi szólista között a címszerepet Melis György énekelte, a Magyar Rádió ének- és zenekarát, valamint Gyermekkórusát Kórodi András vezényelte. Az 1919-es születésű Sugár Rezső a Zeneakadémián abba az évfolyamba járt, amelyik utoljára tanulhatott Kodály Zoltánnál zeneszerzést.

Tanulmányai befejezése után tanított, 1968-ban lett a Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanára. 1952-ben mutatták be rendkívüli sikerrel *Hősi ének* c. Hunyadi Jánosról szóló oratóriumát, amely magasan kiemelkedett a korszak zenei terméséből. A zeneszerző egyéniségéről egyik méltatója így írt: „Sugár Rezső energikus, robbanékony és szenvedélyesen őszinte alkat. Nem tartja magát tévedhetetlennek, de igazát – pontosabban: hitét – meggyőződéssel vallja. A nagy témák izgatják: eszmék és cselekvések összeütközése, az emberiség drámai pillanata, a történelem forró helyzetei. Keresi és kutatja a megoldást, a feloldást.” Sugár Rezső mélyen elgondolkodott azon, hogy mi a fontosabb a művészetben: az igazság, vagy a szépség. Ennek nyomán jutott eszébe Savonarola, a 15. században élt szerzetes, aki a Mediciek reneszánsz pompájú Firenzéjében a társadalmi igazság nevében ostorozta a gazdagokat és a főpapokat – de úgy, hogy közben minden fényt és életörömet kipusztított maga körül. Az ő sorsa – felemelkedése és bukása – példája annak, hogy az igazság nevében senki sem törölheti ki a szépséget az emberek életéből. Savonarola története annyira magával ragadta a zeneszerzőt, hogy maga írta meg az oratórium szöveggönyvét, majd a zenéjét.

A mű bemutatója után többek között Nagy Ferenc írt kritikát, amelynek első mondatait idézem: „Az európai történelem áttekintése során sokszor felvetődött a ma is időszerű kérdés: a különféle társadalmi rendszerek meddig mehetnek el az anyagi és szellemi jólét élvezetében, s mikor válik a szerzés, a javak hajszolása társadalmi szempontból károssá, s mikor csap át az örömök kergetése az erkölcstelenségbe, romlottságba? A kérdést persze a másik oldalról is fel kell tenni: a hibákat, sőt bűnöket ostromozó irányzatok, vagy akár a haladóbb ideológiák meddig mehetnek el az erkölcsök és eszmék bírálatában? Erre a kérdésre keresi a választ Girolamo Savonarola életének tükrében Sugár Rezső nagyszabású oratóriuma.”

A *Savonarola* bonyolult zenei nyelvezete, filozofikus mélységű mondanivalója ellenére utat talált a hallgatósághoz. Amint a zeneszerző mondta: „Meggyőződésem: minden műalkotás létrejöttének alapfeltétele, hogy mondjon valamit a társadalom számára.” Sugár Rezsőnek ez volt az utolsó nagy műve.

Új magyar zene a Rádióban

Mint ahogy évek óta, az 1982-es esztendő első heteiben is műsorra tűzték az előző évben felvételre rögzített és bemutatott magyar művek sorozatát. Két zsűri pontozásos módszerrel alakította ki a kompozíciókról alkotott véleményét, és a legtöbb pontot elért művek szerzői kapták meg a győztesnek járó díjat. Az 1982. február 16-ai eredményhirdetésen – a *Rádió-újság*ban megjelent fotón látható –, hogy a talán legidősebb és az egyik legfiatalabb zeneszerző ül egymás mellett. A **kritikusok díját** a 85 éves **Kósa György** vette át *Homályban* című – Hajnal Anna verseire komponált dalciklusáért. A **közönség** tagjaiból álló zsűri pedig az alig 30 éves **Márta Istvánnak** ítélte az első díjat, *Karácsony napja* című darabjáért, amelynek felvételén a fiatal muzsikusból álló „180-as csoport” játszott.

A 85 éves Kósa György köszöntése

Kósa György 1982. április 24-én ünnepelte a 85. születésnapját. Ez alkalomból a Rádió *Új Zenei Újság* c. műsorában Albert István zenetörténész köszöntötte a mestert. Többek között ezt mondta: „1897. április 24. Zavarba ejtő dátum az évforduló naptárban: Kósa György 85 éves. Még a múlt században született, de együtt nőtt fel az immár utolsó negyedében járó századdal, s együtt él vele ma is. Fiatalon és éltesen – mindig, mindenkor – alkotó egyéniség volt. Nagy fogékonyságot tanúsított a kor értékei iránt, de a bizonytalan kimenetelű stílus-divatokat gondosan kerülte, nem hagyta magát mulékony áramlatokkal sodortatni.

„Bach és Bartók az eszményképem. E két név égő fáklya szívemben” - hangoztatta egy önvallomásban, de azért mindig megkereste saját útját, saját hangját.”

Kósa György családjában, baráti körében több fájdalmasan korai és tragikus haláleset történt. Nem csoda, ha műveiben – különösen azokban, melyeket élete utolsó 15 évében alkotott – újra és újra felbukkan a halál motívuma. E témakörbe tartozik a Hajnal Anna verseire komponált dalciklusa is, amely a kritikusok díját nyerte. A *Bevezető*, *Homályban*, *Esti idill* és *Karsztvíz* című versek az ember – halálhoz fűződő viszonyát vizsgálják különböző nézőpontból. A rádió felvételén a dalokat Pászthy Júlia énekelte a zeneszerző zongorakíséretével.

Polgár Tibor 75 éves

Az 1982-es év harmadik 75. évese Polgár Tibor volt, akit *március 11*-én csak a tengeren túl lehetett köszönteni. Rádiótörténetünk első évtizedeiben gyakran emlegettem Polgár Tibor nevét, aki egész fiatalon került az éppen megszülető Magyar Rádióhoz. Hamarosan kiderült, hogy amolyan „zenei mindenesként” képes működni: mint zeneszerző, karmester, zongorakísérő, hangszerelő – sőt egy időben a könnyűzenei osztály vezetőjeként is.

Születésnapj jókívánságait a Rádió hullámhosszán keresztül, ezúttal a jó barát – a szintén 75 éves! - Ránki György küldte a kanadai Torontóba. Mivel közeli ismerte Polgár Tibort, beszélhetett róla azoknak, akik még emlékeztek rá és azoknak, akik már nem tudták, ki is volt Polgár Tibor! Íme egy részlet Ránki György gondolataiból: „Polgár Tibor – egykor Weiner, Lajtha és Kodály tanítványa – teljes körű muzsikus volt. Mint zeneszerző egyformán tudott beszélni a komoly és a könnyű múzsa nyelvén. Palettája szinte minden műfajt felölelt: az irodalmi sanzontól a szimfonikus muzsikáig, a filmzenétől és daljátékoktól a kantátáig, a rádiószünetjeltől az operáig. Rengeteget komponált, kimeríthetetlen invencióval és fantasztikus munkatempóban.

Felesége Nagykovácsi Ilona énekesnő volt, munkájuk sokszor összefonódott, sikereik nagy része közös sikerré vált. A fényes „páros-csillag” elérte a zenitjét – de az égen felhők tornyosultak. Ekkor utaztak külföldre, és az amerikai Torontóban teremtték meg az új élet-lehetőségüket. Elgondolkodtató, mi lehet az oka, hogy olyan sok – itthon nagy sikert aratott – magyar művész vonul önkéntes emigrációba, élete második felében? Ugyan miért vállalja az otthontalanságot, honvágyat, a magányos öregedést idegen földön, távol társaitól, természetes környezetétől, éltető légkörétől? Talán bizony azért, mert kevésbé fáj az idegenek magától értetődő, szinte jogos közönye, mint az otthoni mellözöttség, a hazai hálátlanság.”

Cziffra György zongoraművész Budapesten

Cziffra György zongoraművész – 9 évi távollét után – *1982 tavaszán* ismét Budapestre érkezett. Tisztelői nem sokkal korábban megdöbbenéssel hallották a szomorú hírt: egyetlen fia – ifjabb Cziffra György karmester – fiatalon, tragikus körülmények között elhunyt.

A művész koncert utáni nyilatkozatából idézek: „Amióta a nagy csapás ért, minden fellépésemet lemondtam. A Budapesti Tavaszi Fesztivál megtisztelő meghívását azonban, az izgalmaktól megrendült egészségem és lelki megrázkódtatásom ellenére is elfogadtam. Az újjáépített Vigadóval most ismerkedem. Délelőtt órák hosszat zongoráztam a pódiumon, kísérleteztem, hogy játékom hangzásának hogyan kell majd este alkalmazkodnia a terem akusztikájához. Csodagyerek koromban a Vigadóban hangversenyeztem legelőször, így hát most a Vigadótól a Vigadóig jutottam el.”

Íme néhány sor Kroó György zenekritikájából: „A Budapesti Tavaszi Fesztivált Cziffra György hangversenye nyitotta meg. Mivel a művész neve nálunk legendás, közönségünk megostromolta a pénztárat és lelkesen, elragadtatva végigtapsolt egy Chopin-Liszt estet.

Majd a nagylelkűségből is jelesre vizsgázott, amikor – méltányolva, a zongoraművészt néhány hónappal ezelőtt ért tragédia súlyát, és egészségi állapotát – felmentette őt a várva várt ráadás tűzijátéka alól. Cziffra zongorista nagyságára mi sem lehetne jellemzőbb, minthogy minden fizikai, lelki gátlást elsöpörve, a hihetetlen várakozást tökéletesen kielégítve zongorázott – a játékáról élő legszebb emlékeket is beteljesítve.”

Joseph Haydn születésének 250. évfordulója

1982. március 31-én ünnepelte a zenei világ Joseph Haydn születésének 250. évfordulóját. Hazánkban az előkészületek már korábban elkezdődtek. Felújították a fertődi Esterházy kastély nagy részét, ahol Haydn 29 évig élt és alkotott a hercegi család szolgálatában. Fertőd – mint színhely igen alkalmas volt a *Haydn-kincsek Magyarországon* című kivételesen gazdag kiállítás megrendezésére. A közönség csaknem teljes számban láthatta a magyar nemzeti könyvtár Zeneműtárában őrzött eredeti Haydn-kéziratokat: kottákat és leveleket. A Haydn-kutatók beszámoltak munkájuk legújabb eredményeiről, magyar és külföldi hangszeres művészek pedig a zeneszerző-műveit adták elő a hangulatos, ihletet-nyújtó nagyteremben. A Magyar Rádió műsorában hangzott el Somfai László *Haydn billentyűs muzsikája* című hat részes előadása. A neves zenetörténész többek között ezt írta műsorajánlatában:

„Az évfordulókban gazdag év egyik eseményeként a 250 éve született Haydnt ünnepeljük, akit egy kicsit mi magyarok is magunkénak vallunk. A Rádió többféle műsorban szólaltatja meg műveit: neve gyakrabban bukkan most fel hangverseny közvetítések, stúdiókoncertek, lemez-válogatások alkalmával. Előadás-sorozat is dukál az ünnepeltnek, amelynek témája: *Haydn billentyűs muzsikája*. Olykor nem tudjuk pontosan, melyik fajta billentyűs hangszerre készültek a ma jobbra zongorán játszott darabok. Azért beszélünk inkább *billentyűs* muzsikáról, mert a zenei illusztrációkban a modern Steinway-zongorafelvételek között, egész sor történeti hangszer is megszólal majd: mint például fortepiano, csembaló és orgona.”

Új műsorok a Magyar Rádióban

1982 tavaszán vezették be hazánkban az ötnapos munkahetet. A hosszabb hétvége megváltoztatta a rádióhallgatási szokásokat. Ezt kívánta követni, kielégíteni az április 5-én kezdődő új műsorrend. A Zenei főosztályon jó néhány ötletes és hamarosan népszerűvé váló sorozat született. Ezek közül emelek ki néhányat. Szombat esténként a Kossuth rádióban hangzott el a *Szülőföld muzsikája* című összeállítás Máder László és Solymosi János szerkesztésében. Tamási Áron ismert idézetével indult a sorozat: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” A muzsika és olykor a hozzátársuló költészet és széppróza segítenek ennek valóra váltásában. A szülőföld, a haza érzelem-húrjai jobbra minden ember lelkében rejtve vagy felfedve ott feszülnek. Csak a megfelelő dallamot, az emlékeztető muzsikát kell felidézni, s egyszerre rezonálni kezdenek!

Az új műsorrend egyik meglepetése a *Komolyzenei zsákbamacska* volt, amelyben a műsorvezető-szerkesztő minden leleményét latba vetette a hallgatók megnyerésére. A *Déli zeneparádé* a zeneirodalom könnyedebb hangvételű darabjaiból, a komoly zene slágereiből válogatott. A szerkesztők kölcsön merték venni egy másik műfaj jól ismert fogalmát és megszületett a *Komolyzenei lemezlovas* sorozat. Műsorvezetői: Varga Bálint András és Batta András voltak.

A Magyar Rádió Országos Hegedűversenye

1982. április 21. és május 5-e között rendezték meg a Magyar Rádió Országos Hegedűversenyét fiatal művészek számára. 12 napon keresztül 30 versenyző vetélkedett 7 tagú zsűri előtt, élő egyenes adásban. Az eredmény: **Szabadi Vilmos** az **első** és **Stuller Gyula** a **második** díjat kapta. A verseny után Jobbágy Péter szerkesztő így fogalmazott:

„A fiatal hegedűművészek megmérettetése által új tehetségek tűntek fel. Mivel a résztvevőknek előre meghatározott zeneművek közül kellett kiválasztani hogy mit játszanak, - ezek a darabok rövid időn belül többször szólaltak meg. Ez pedig ragyogó lehetőség a művek alapos megismerése – a zenében kevésbé járatos, de érdeklődő hallgató számára is. A szakmai értékelés szerint a hazai vonósképzés elmozdult a holtpontról és egyértelmű fejlődést mutat. Ez pedig öröm a közönségnek, a muzsikuskoknak és a verseny szervezőinek egyaránt.” A győztesek hangversenyét *1982. május 5-én* rendezték meg a Zeneakadémia nagytermében. Szabadi Vilmos Brahms *Hegedűversenyét* játszotta, a Rádiózenekar kíséretével, Pál Tamás vezényletével.

Szabadi Vilmos hegedűművész és közönsége

A győztes: Szabadi Vilmos – akkor még főiskolai hallgató – számára ez volt az első verseny, amelyen részt vett. Éppen ezért a megtanulandó anyag mennyisége nagy feladatot jelentett. Mint mondta: „Január óta 460 órát töltöttem otthon tanulással. A szobámat magam szigeteltem, hogy visszhang nélkül halljam a hegedűm hangját. No meg, a magnetofont és a lemezjátszót, a felkészülés fontos kellékeit. Hogy bírja az iramot a fej és a kéz, ahhoz a lábnak is segítenie kell: ezért rendszeres futással, kocogással erősítettem, tartottam fizikai kondícióm.”

Elhunyt Ádám Jenő

1982. május 15-én, 86 éves korában elhunyt Ádám Jenő, - egykor Kodály Zoltán zeneszerző-növendéke, majd évtizedeken keresztül nemzedékek mestere, tanítója.

1929-től kezdve tanított a Zeneakadémián, ahol a hallgatókból alakult ének- és zenekar élén

Ádám Jenő otthonában

emlékezetes oratórium-esteket vezényelt. Kodály biztatására ő dolgozta ki a magyar ének-tanítási módszert, amelyet világszerte elismertek. Könyvei, cikkei, zenei tanulmányokat segítő kiadványai, a *Dal mesterei* sorozat kötetei máig nélkülözhetetlenek. Hatásos és népszerű ismeretterjesztő előadásokat tartott a Rádióban, majd a Televízióban.

Horusitzky Zoltán – a pályatárs és jó barát – búcsúztatójában többek között ezt írta:

„Ádám Jenő nincs többé. Magam elé idézem Liszt Ferencre emlékeztető markáns arcát, látom értelemtől villogó tekintetét, hallom szenvedélyes, szépen zengő beszédét és érzem szeretetét. Ki és mi volt Ádám Jenő? - teszem fel magamnak a kérdést. Tanár, zeneszerző, karmester, a magyar népdal apostola? Igen, mindez volt, de több ennél. Egyszer azt mondta önmagáról: „Legjobban szeretem, ha tanítónak neveznek.” A tanító nemcsak ismereteket közöl, hanem hitet és eszmét ad, fellobbantja a lelkesedés tüzét. Ilyen tanító volt Ádám Jenő. Lelkének lobogása, tanítási szenvedélye sohasem csökkent. Egész életét átfűtötte a magyar népdalokért való rajongása. A Rádióban egy-egy népdal elemzése: hogy az miért szép, s az, ahogyan ő maga énekelte, olyan művészi teljesítmény volt, ami átforrósította a lelkeket.”

Maros Rudolf zeneszerző emlékezete

1982. augusztus 2-án súlyos betegség után, életének 66. évében elhunyt Maros Rudolf zeneszerző. A Magyar Rádió különös megbecsüléssel viseltetett iránta: műveinek nagy részét a Rádiózenekar játszotta elsőként Lehel György vezényletével. A Zenei lektorátus tagjaként pedig véleményezte a magyar komponisták darabjait. Mivel ezt a felelősségteljes munkát is hivatott pedagógusként végezte, az idős mesterek és az új utakat kereső fiatalok egyforma bizalommal adták át neki partitúrájukat. És a segítő készség nem maradt el. A Rádió emlékműsorában Láng István zeneszerző többek között ezt mondta: „Ha Maros Rudolf művészi, tanári és emberi magatartását egy szóval kellene jellemeznünk, akkor keresve sem találhatnánk jobb szót, mint három részes zenekari művének a címét az: Eufóniát – ami magyarul jóhangzást, széphangzást jelent.

Nem stílusokban, hanem a zene eszményében gondolkodott. Ezért akart és tudott férfikora delén megújulni. A sikeres Kodály és rövid Alois Hába tanítvány így jutott arra a gondolatra, hogy 40-ik évén túl, a Zeneművészeti Főiskola tanáraként, nyaranta kurzusokra utazzon külföldre. Ám az ott tapasztaltakat gondosan mérlegelte: az új zeneszerzési módszerek stílusváltást eredményeztek ugyan, de eszményváltást nem.” Muzsikuskörökben közismert, hogy Maros Rudolf szenvetélyesen gyűjtötte a legújabb 20. századi műveket: külföldi útgairól kottákat, hanglemezeket hozott haza és a nyugati rádióállomások által közvetített műsorokat magnetofonnal rögzítette. Pályatársait, barátait és a kezdő zeneszerzőket rendszeresen meghívta lakására, hogy együtt tanulmányozzák a nálunk még eléggé ismeretlen darabokat.

Magyarország orgonái

1982. augusztus 21-én kezdődött a Rádióban a *Magyarország orgonái* című sorozat Ménes Aranka szerkesztésében. A műsor ismertetéssel, valamint egy-egy orgonista játékaival mutatta be az ország nevezetes hangszer-építményeit. A *Rádióújságban* Pécsi Sebestyén – a neves előadóművész és az orgonisták tisztelt professzora – részletesen írt e csodálatos hangszer történetéről. Íme egy részlete: „Az orgona az antik római kultúrában, valamint a reneszánsz és a barokk korban kedvenc hangszer volt. A hangszerek királya mai újjáéledését tükrözi a modern orgonairodalom gazdagodása, az orgonahangversenyek látogatottsága, és megannyi új orgona, amelyet koncert-termekbe, rádiók, televíziók, hanglezgyárak stúdióiba, zeneművészeti iskolák tantermeibe építettek az utóbbi évtizedekben. A koncertlátogatók számára legnépszerűbb a Zeneakadémia 1967-ben készített új orgonája. Ez a hangszer 68 regiszterével, 7518 sípjával a legnagyobb, amelyet 1945 után szocialista országban építettek. Az orgonaművésznek kell kiválasztania az egyes stílusoknak, zeneműveknek megfelelő hangszínezést, és hangversenyén több száz regisztrációs kapcsolást kell végrehajtania. Bach az orgonajátékról azt mondta: „Könnyű, csupán a megfelelő hangot kell a megfelelő időben megszólaltatni.”

Erkel-Kodály Énekverseny

1982. őszén rendezték meg Budapesten az Erkel-Kodály Énekversenyt, opera- és dal-kategóriában. A kínai, japán, szovjet és román versenyzők mellett egy magyar győztes: **Ardó Mária** mindkét kategóriában **II. díjat** nyert. A művésznő így mutatkozott be: „Mindig szerettem énekelni és zongorázni. A konzervatórium elvégzése után magánúton tanultam tovább énekelni, s közben statisztáltam az Operaházban.

Ma már szinte csodálkozom a bátorságomon, hogyan tettem fel erre az életemet? A főiskolát 21 évesen kezdtem, rögtön a második évfolyammal. A harmadik év után jelentkeztem az operaszakra, ahová másodszorra vettek fel. Azon a nyáron két külföldi versenyen indultam és mindegyiken második lettem.”

Az Erkel-Kodály Énekverseny egyik zsűri-tagja így nyilatkozott: „Örvendetes volt magyar versenyzőink szereplése a dal-kategóriában, de külön is ki kell emelnem Ardó Mária művészi és fizikai teljesítményét. Ő mindkét kategóriában indult, s mint egyetlen magyar versenyző jutott el az operaszínpadi döntőig. Mindkét versenyszámban második díjat nyert, sőt az Erkel-áriaversenyben is kiérdemelt egy különdíjat. A verseny tartama alatt szinte mindennap pódiumon volt, teljesítményének szintje ennek ellenére nem csökkent, sőt az énekesnő talán éppen a finisben nyújtotta a legjobbat.”

Ránki György zeneszerző köszöntése 75. születésnapján

Ránki György zeneszerző 1907. október 30-án született, így 1982-ben ő is belépett a nevezetes 75 évesek csoportjába. 1926 és 1930 között Kodály Zoltántól tanult zeneszerzést. Tanárának útmutatása egész életére hatással volt. Így emlékezett erre a korszakra: „25 esztendő választott el minket. Én 19 éves voltam, amikor a Zeneakadémián növendékévé fogadott, ő 44.

Profétai jelenség volt: megtanított bennünket az igazmondásra, morális felelősségre, igényességre, jó értelmű maximalizmusra. Rendkívüli művészi és nemzetnevelő elképzelése nemzedékek számára nyújtott feladatot, élelcélt.”

Ránki György zeneszerzőt a sokoldalúság jellemezte. Látszólag játszi könnyedséggel szökött át egyik műfajból a másikba. Elmésen verselt, zeneműveihez remek szövegkönyveket írt, virtuózan zongorázott. Raics István köszöntőjéből idézek:”Ránki György 75. születésnapján elmondhatjuk róla, hogy ő az egyik legtermékenyebb zeneszerzőnk. Talán nincs műfaj, amivel ne próbálkozott volna, s amiben nem tudott volna újat, igazán *ránkis* dolgokat mondani. Komponált oratóriumokat, kantátákat, szimfóniákat és nagy hatású tömegdalokat. Pillantása átfogni vágyott az egészet: Madách már nagyon korán kezdte foglalkoztatni, hogy aztán nekifogjon a merészségek merészségének, és *Az ember tragédiájából* misztérium-operát alkosson.

A színpad világa mindig is vonzotta. 1950-ben aratta egyik leglátványosabb sikerét *A Pomádé király új ruhája* című vígoperával. Az *Egy szerelem három éjszakája* is legnagyobb színházi sikereink közé tartozik.”

Ránki György fiatal éveiben elsők között jelentkezett az európai avantgarde hangján. Idősebb korában azonban így nyilatkozott: „Mivel megrögzött természethívő és humanista vagyok, ezért a mai avantgarde-művészethez képest a jövő számára természetesebb, emberibb, szabadabb és közösségibb jellegű zenei fejlődést képzelek el.”

Elhunyt Bartók Béláné Pásztory Ditta

1982. november 21-én 79 éves korában Budapesten elhunyt Bartók Béláné Pásztory Ditta

Bartókné Pásztory Ditta

zongoraművésznő. Egyik méltatója írta róla: „A Bartók fényében és árnyékában töltött esztendőket a saját maga köré vont csönd évei váltották fel”

Bartókné Pásztory Dittával elég ritkán készítettek interjút, keveset lehetett arról hallani, hogyan él, mit csinál – éppen ezért érdekes Palotai Erzsí írása, amely elsősorban a művésznő gyermek- és ifjúkoráról szól. De megtudhatjuk azt is, hogy férje halála után hónapokig gyógykezelték Amerikában. Mihelyt jártányi ereje lett, 1946-ban hazatért. Pedig senki sem hívta, a „híres kis Magyarország” nem fogadta diadalkapuvál.

Lakása nem volt, egy miskolci rokonnál húzódott meg. Nyugdíjat akkor még nem kapott, a szerzői jogdíjak ügye sem volt rendezve. Végül az öccse szerzett neki nagy nehezen Budapesten egy leválasztott lakást, ott élt tíz éven keresztül, anélkül, hogy valaki rányitotta volna az ajtót. De változott a világ. Elérkezett az idő, amikor Bartókot itthon is érdeme szerint kezdték becsülni. S lassan azt is észrevették, hogy itt él közöttünk Pásztory Ditta, Bartók felesége, előadói stílusának gondozója, őrzője.

Palotai Erzsí 1976-ban a következő jellemzést írta Bartókné Pásztory Dittáról: „A mátraházi üdülő kertjében ülünk, fenyőerdő közepette, rózsák karéjában. Simán hátrafésült, szoros kontyba font, ezüstbejátszó sötétszőke haj, tág, kék szemek, szorosra zárt száj, szorosra zárt lélek.

Megszenvedett ember – magatartásának igazáért, lelki nagyságáért poklokat járhatott meg. Ha szól, bartóki módon beszél: tömören, sallang nélkül, lényegre-törően. Mit jelentett Bartókkal élni? - kérdezzük. S a feleség válasza: „Állandó alakulást, érzelmi, értelmi növekedést.

Létezést.” Arra a kérdésre, hogy mik a tervei? - az alapigazságok egyszerűségével feleli:

„Részt venni abban, amiben lehet és kell.” Amikor alkalma volt zongoraművészként nyilvánosság elé lépni – szinte kizárólag Bartók-műveket játszott. Hanglemezfelvételeken és koncerteken vállalkozott arra, hogy tovább adja e művek előadási stílusából mindazt, amit képes volt elsajátítani. Halála után hat évvel, amikor hazahozták Bartók Béla hamvait, a Farkasréti temetőben közös sírba helyezték el nagy zeneszerzőnket és hűséges feleségét, Pásztory Dittát.

Szóllósy András: *Phaedrus mese*

A híres King's Singers, a hat férfi-énekesből álló angol együttest 1978-ban ismerte meg a budapesti közönség. A Rádió hangversenyciklusában 1982. november 23-án szerepeltek újra a Hilton szállóban. A koncert szenzációja Szóllósy András *Phaedrus mese* című ének-szextettjének bemutatója volt. A zeneszerző egy beszélgetés alkalmával így emlékezett:

„A King's Singers együttesel Varsóban találkoztam először, amikor nálunk még nem is hallottak róluk. Kodály országában hozzá voltam szokva a szép énekléshez, de azt mégsem tudtam elképzelni, hogy emberi hangokon ilyen magas fokon is meg lehet szólalni. Amikor megrendeltek tőlem egy darabot, igen megtisztelve éreztem magam. Két előtanulmányt is írtam, annyira igyekeztem, hogy jó legyen. Vidám témájú, latin szöveget választottam és határidőre el is készültem a komponálással. A partitúrát Ausztráliába küldtem az együttes után, mert éppen ott szerepeltek.”

A koncertről Boronkay Antal zenekritikus így számolt be: „Szóllósy Andrásnak a King's Singers számára komponált és bemutatóként elhangzó *Phaedrus mese* című műve a zenei karakterek változatosságával, a szerkezet tisztaságával és nem utolsósorban a kompozíció bájával óriási sikert aratott.”

Kárpáti János pedig – a zeneszerzőről írott monográfiájában többek között így fogalmazott: „A *Fabula Phaedri* című, humoros, virtuóz darabnak nemcsak Szóllósy életművében, de az egész magyar kórusirodalomban nincs se előzménye, se párja, megfelelője. Phaedrus, az első században élt nagy római meseíró egy menyezgő pajzán történetét mondja el. Két ifjú: egy gazdag és egy szegény szeretett egy leányt, ki végül is a gazdagnak ígérte a kezét.

A nácsi ünnepet azonban vihar zavarta meg, s a menyasszonyt hordozó számár, amely véletlenül a szegény ifjúé, félelmében megbokrosodott és hazavágtatott. Így esett meg, hogy az esküvői aktust végül is a szegény ifjú fejezhette be. A zeneszerzőt az elbeszélés ábrázolhatósága ragadta meg: a nászmenet forgatagától kezdve, a vihar festésén keresztül a számár vágójáig. Szóllósy nem riadt vissza ezektől, különösen nem ebben a humoros közegeben.”

Kálmán Imre operett-szerző 100 éve született

Két zeneszerzőnk születésének 100. évfordulóját ünnepeltük 1982-ben.

Kálmán Imre 1882. október 24-én, **Kodály Zoltán** pedig néhány hét múlva, december 16-án született. A Zeneakadémián mindketten a híres Koessler Jánosnál tanultak zeneszerzést.

A diploma megszerzése után azonban pályájuk más-más irányba indult el.

Albert István zenetörténész az egyik ünnepeltről így írt: „Kálmán Imre a budapesti Zeneakadémia elvégzése után dalokat, zongoradarabokat, rövid szimfonikus műveket komponált és a *Pesti Napló*ban szókimondó, szigorú kritikákat írt. A Vígszínházban 1908-ban mutatták be *Tatárjárás* című operettjét – kirobbanó sikerrel. A zeneszerzőt végleg elcsábította a könnyű műzsa – és a nagyobb színházi múlttal rendelkező Bécs. Kálmán Imre azonban Bécsben is, Amerikában is szívében magyar maradt. Őszinte vallomásainál is ékeesebb bizonyága finom dallamvezetésű, diszkrétén pikáns, friss ritmusú, gráciával teli, de sohasem érzeltgős muzsikája, melyet át-meg átszó a magyaros színezet, a magyaros hangvétel.”

Kálmán Imre egyike volt azoknak a komponistáknak, akiknek a „bécsi operett másodvirágzása” köszönhető. Csaknem húsz operettjének java bejárta a világot. Nagy énekes-színészek örömmel vállalták egy-egy szerep eljátszását és a népszerű részletek előadását.

Kodály Zoltán születésének 100. évfordulója

Kodály Zoltán születésének 100. évfordulóját egész évben ünnepeltük. Különösen a Magyar Rádió járt élen a Kodály-műsorok gazdagságával. Szirányi János főszerkesztő beszámolójából idézek: „Kodály Zoltán zeneszerzői repertoárja teljes egészében hallható lesz az év során, egyrészt hangverseny-közvetítések révén, másrészt különböző műsor-sorozatokban. A nyári hónapokban 15 adásban *Kodály-művek legszebb hangfelvételeiből* válogatnak a szerkesztők, októbertől pedig 14 műsor *Kodály kórusművészetét* mutatja be. 1982. december 20-án újdonságként hangzik el a *Canticum Rákóczián*um. A kompozíciót – Kodálynak a kuruc kort idéző *Cinka Panna balladája* című kísérezzenéjéből – Bárdos Lajos és Nádasdy Kálmán állította össze. Kodály nemcsak zeneszerző, hanem népzene kutató, nyelvész, irodalmár, zenetörténész, nemzetét jobbitani akaró pedagógus is volt. A Rádió hangarchívumának felbecsülhetetlen értékét, Kodály 1950 és 1955 között elmondott és hangszalagon is megőrzött öt tudományos értekezését decemberben ismét hallhatjuk.”

A Kodállyal kapcsolatos rádióműsorok felsorolását még hosszan lehetne folytatni.

Így láttam Kodályt címmel 57 adásban emlékeztek barátai, tisztelői – Bónis Ferenc mikrofonja előtt. Mások az újságok hasábjain írták le gondolataikat. Keresztury Dezső költő mondandójából idézek: „Közös gyökerek tápláltak minket. Kodály Zoltán az Eötvös Kollégium első nagy alapító nemzedékéhez tartozott. Később én a Kollégiumnak növendéke, majd tanára és igazgatója voltam. Kodályt ezért is tekintettem szellemi ősömnak. Ha megkérdeztük tőle, mi készíteti a minden tekintetben egészséges életmódra, azt válaszolta: „Sok évtizedes, hosszú, nehéz munkára szántam el magamat, ezért sokáig kell élnem.” Meglehetősen jól ismerem a magyar történelem, irodalom és művészet nagy alakjainak életét, munkásságát. De mondhatom, hogy Kodály az egyetlen, akinek életműve: kerek, teljes, befejezett. Egyetlen, zárt tömb. Egyetértettünk abban is, hogy a magunk-féle embernek idehaza a helye. Mindig és minden körülmények között.” Egy újságíró megkérdezte Kodálytól, hogy mi indította arra, hogy tűzön-vízen keresztül mindig idehaza maradjon, idehaza éljen. Ezt felelte: „Ha valaki elhatározza, hogy mondjuk Duna–Tisza csatornát épít, akkor nem viheti magával külföldre sem a Dunát, sem a Tiszát. Amit én sok évtizeddel ezelőtt elkezdtem, az valami *zenei* Duna-Tisza-csatorna-féle, amely a Duna vizét elviszi a Tiszántúlra és megtermékenyíti a pusztaságot. Ezt a munkát be akarom fejezni.”

1983.

Új magyar zene a Rádióban

Hosszú évek hagyományát folytatva, a Magyar Rádió zenei főosztálya megrendezte az 1982-ben bemutatott új magyar művek seregszemléjét – a közönség és a kritikusok díjáért. A Rádió 1983. januári műsorában 37 zeneszerző 61 kompozíciója hangzott el. A 80 esztendőn felüli nemzedékhez tartozó komponisták művei éppúgy részt vettek a sorozatban, mint a legfiatalabbak, nemzetközi hírű nevek mellett ott voltak a reményteljes kezdők is. A **közönség zsűritől** a legtöbb pontszámot **Kósa György *Homályban*** című gordonkaversenye kapta, amely Banda Ede és a Rádiózenekar előadásában hangzott el Breitner Tamás vezényletével.

A **kritikusok díját** Kurtág György *A megboldogult R. V. Truszova üzenetei* című orosz nyelvű dalciklusa kapta, Csengery Adrienne, valamint a Mihály András vezette Budapesti Kamaraegyüttes előadásában. Ez a kompozíció a *Korunk zenéje* 1981-es fesztiválján, valamint külföldi bemutatóin egyaránt jelentős sikert aratott. A Magyar Rádióban 1982. április 17-én hangzott el új felvételnként. Kurtág György a Magyarországon élő orosz költőnő: Rimma Dalos 21 versét zenésítette meg.

„A versek tömörsége pontosan megfelelt Kurtág igényeinek, ugyanakkor tartalmuk, a kendőzetlen női szenvedély és az elkeseredett lemondás közötti vergődés az emberi kapcsolatokat szemléletének új területét nyitotta meg előtte.” - írta róla Halász Péter zenetörténész. Érdeemes megjegyezni, hogy Csengery Adrienne e dalciklus előadásával énekesi pályájának egyik csúcspontját érte el.

Wagner: *Parsifal* – Ferencsik János vezényletével

Az 1983-as esztendő gyakran megszólaló zeneszerzője Richard Wagner volt, aki 100 évvel korábban halt meg Velence egyik palotájában. Albert István zenetörténész így emlékezett rá: „Nyugodt lelkiismerettel állíthatjuk: hogy az 1813 és 1883 közötti 70 esztendőben – emberi gyarlóságokkal terhelt – ám a 19. század korszakalkotó muzsikusa zsenije, a zenés színpad legnagyobb reformátora élt, munkálkodott. Teremtő szellemével egymaga váltotta valóra a „művészetek testvériesülését”, nála az opera összefüggő lírai egész: egyenértékű a vers, a díszlet, a jelmez, amelyet egybefoglal a zene, a „végtelen dallam”. 1867 nyarán elkészült „műveinek otthona”, a Festspielhaus – ezután már nyugalom következhetett volna. Csakhogy Wagner nem ismerte a „polgári” nyugalmat, neki még meg kellett alkotni a *Parsifalt*, a megbocsájtó-megváltó szeretet művét, hogy felmutathassa a romlott világnak a „Grál” - fényt sugárzó kelyhét.”

Richard Wagner halálának 100. évfordulója alkalmával a Rádió műsorra tűzte a zeneszerző mind a 13 operáját. A jubileum napján Wagner utolsó alkotása: a *Parsifal* című ünnepi színjátéka csendült fel az Erkel Színházban – melyet a Rádió is közvetített. Zenei életünk nagy eseménye volt a *Parsifal* felújítása – hogy ezt megértsük, ahhoz az előzményeket is fel kell idézni. Wagner kívánsága szerint az opera 1882-es ősbemutatója után, még 30 éven keresztül csak Bayreuthban volt szabad előadni. De a tilalom lejártát követő legelső napon – tehát *1914. január 1-jén* – a budapesti Városi Színházban tüstént bemutatták a *Parsifalt* német nyelven, Reiner Frigyes vezényletével. 1944-ben azonban becsukódtak a partitúra lapjai. Csaknem 40 évnyi hallgatás után **1983. február 13-án** újították fel, ugyanabban a színházban, ahol első ízben szólalt meg. Az idő megérlelte a pillanatot, a Wagner-centenárium jó alkalom volt rá, hogy életre keljen a remekmű. Ferencsik János az előző évtizedekben sokszor igyekezett – akárcsak koncertszerűen – megszólaltatni a *Parsifalt*. Most végre – szinte jutalomként vezényelhette: hosszas, gondos előkészület, a mű titkaiba való elmélyülés és áhítattal teli közvetítés jellemezte dirigensi munkáját. A szereplők élén Polgár László és Molnár András neve említhető, akik a kritikák szerint „messze a várakozáson felüli teljesítményt nyújtottak”.

Elhunyt Kadosa Pál zeneszerző

1983. március 30-án Kadosa Páltól búcsúzott a magyar zenei élet. A 80 éves korában elhunyt zeneszerző, zongoraművész és a Zeneművészeti Főiskola tanára gazdag életművet hagyott maga után.

1921 és 1927 között Kodály Zoltán magánúton tanította zeneszerzésre, Székely Arnold pedig a Zeneakadémián zongorázni. A 20-as évektől kezdve az avantgarde művészek csoportjához, valamint József Attila és Kassák Lajos baloldali gondolkodású köréhez tartozott.

Zongoraművészként nemcsak a saját, hanem kortársai műveit is játszotta – mindenekelőtt Bartókét. Kadosa Pál művei egyéni hangot képviseltek. Írt operát, kantátákat, szimfóniákat, versenyműveket, kamarazenét, valamint dalokat és kórusokat.

Élete vége felé abbahagyta a komponálást, mert úgy érezte, művei fölött eljárt az idő. „Az ifjú szívekben nem élek már” - hangoztatta. Zongoraművészi ambícióit is felváltotta a tanítás.

Kadosa Pál zeneszerző-tanár

1945-től volt a Zeneakadémia zongoratanára, a tanszak vezetője. Pedagógiai eredményei legendássá váltak: tanítványai közül kerültek ki világhírű zongoraművészeink. 70-ik születése napján emlékezetes hangversenyt tartottak a Zeneakadémián. Négy fiatal növendéke ünnepi műsorral köszöntötte mesterét: Ránki Dezső, Kocsis Zoltán, Jandó Jenő és Schiff András Kadosa-műveit játszotta.

A koncert végén az idős zeneszerző szemmel láthatóan meghiúsultan hajolt meg velük együtt a dobogón. Kadosa Pál életét még egy zongoraművész ragyogta be: Szabó Márta, aki előbb tanítványa, majd felesége lett. Ő adta az ihletet az 1946-ban komponált *Szonáta két zongorára* című darab alkotásához. A hatásos koncertmuzsikát Kadosa és kiváló pianista felesége együtt játszotta idehaza, elsőként a Rádióban, majd nagyon sokszor külföldi koncerteken is.

Illyés Gyula költő, író emlékezete

1983. április 15-én, 81 éves korában meghalt Illyés Gyula.

Gách Marianne újságíró emlékező írásának bevezető mondatait idézem: „Hogy Illyés Gyulát elveszítettük, az mindenki számára hihetetlennek rémlik. Nem egyszer sújtotta betegség, nem egyszer döntötte le lábáról a depresszió, mindig bízunk abban, hogy újra erőre kap, és nem hagy cserben minket, akik oly nagyon szeretjük, tiszteljük. Öregedésének, elmúlásának a gondolata, őt magát, azt hiszem, 30 év óta tűnődttette. Eleinte csak egy-egy versében pendítette meg a halál borongós közeledtét, majd ahogy az évek múltak, mind gyakrabban hallatta öngúnyorral átszőtt félelmét költészetében, prózájában és beszélgetéseinkben. Mi pedig ahelyett, hogy ilyenkor reszkettünk volna érte, megriadásunk helyett növekvő elragadtatással habzsoltuk minden szavát, a *Kháron ladikját* csakúgy, mint vers-remekléseit.”

1982-ben Sumonyi Papp Zoltán, a Rádió irodalmi szerkesztője otthonában kereste fel Illyés Gyulát és feleségét. Közel egy év múlva a szerkesztő már az emlékező írását adta közre – ebből idézek: „Abban a nyugodt tudatban éltem, hogy Illyéssel bármikor és bármeddig (!) készíthetünk még műsorokat. Hogy is gondoltuk volna, hogy az a tavaly májusi volt az utolsó látogatásunk?! Hogy még egy év sem telik el, és már búcsúműsort szerkesztünk. A halálhírt követő két napon Illyés Gyula felvételeit hallgattam az archívumban. Szerencsére 30 órányi magnetofon-szalag őrzi a hangját.”

A zenét szerető embereknek különösen két Illyés Gyula-vers jut eszébe. *Bartók* című hatalmas verse minden nemzeti érzelmű ember lelkét, nyugalmát feldúlta. Közismert az is, hogy bensőséges rokonszenv és barátság fűzte Kodály Zoltánhoz. De találkozásai nemcsak örömet jelentettek, hanem sok közös gond is keserítette őket. Emlékezetes, hogy Rákosi Mátyás arra akarta rábírní, sőt kényszeríteni mindkettőjüket, hogy írjanak, komponáljanak új Himnuszt a magyar népnek. Nyilvánvaló, hogy erre egyikük sem vállalkozott.

Bevezetés egy Kodály-hangversenyhez című megrendítő versét ő maga olvasta fel a kecskeméti színházban, az ünnepelt 80.-ik születése napján.

Hangversenyciklus századunk zenéjéből

A Magyar Rádióban 1983. április 28 és május 26-a között **tizedik** alkalommal jelentkezett a *Hangversenyciklus századunk zenéjéből* című sorozat Lázár Eszter szerkesztésében.

Különösen a sorozat befejező koncertje keltett nagy feltűnést zenei körökben.

Hat zeneszerző hat alkotását mutatták be, melyek születését a Magyar Rádió kezdeményezte, mecénási feladatának megfelelően. A művek előadóinak skálája a hangszerszólótól, a duókon és az avantgarde csoportosulásokon át a szintetizátorral kombinált szimfonikus nagy-zenekarig terjedt. A hangversenyt egyenes adásban közvetítette a Francia Rádió is, mert ez a műsor képviselte az új magyar zenét Duna-menti sorozatukban.

A koncerten Sály László, Decsényi János, Márta István, Petrovics Emil, Kurtág György és Dubrovay László művei szólaltak meg. Közülük Decsényi- és Dubrovay-művét emelem ki.

Decsényi János: *Weöres Sándor tizenkettedik szimfóniája*

A szoprán hangra és ütőhangszerekre komponált műről Decsényi János így beszélt:

„Weöres Sándor költészete ihletet adó kincsestárat jelent a magyar zeneszerzők számára, én magam is jó néhány Weöres-verset zenésítettem meg. A költőnek vannak olyan művei, amelyeknek szimfónia nevet adott. Ezek egyikehez: a *Tizenkettedik szimfóniához* komponáltam zenét. Elsősorban Weöres versének zenei elemei: hanglejtése, ritmikája fogott meg, de nagy hatással volt rám a szavak mágiaja, varázslata is.” A mű Csengery Adrienne énekesnő és Rácz Zoltán ütőhangszeres művész előadásában szólalt meg.

Dubrovay László: *4. concerto*

Maróthy János zenekritikájából idézek: „Dubrovay László *4. concertónak* elnevezett zongoraversenye harsány nagy-zenekari mű, mondanivalóját nem az intimitásba zárja, hanem fényszórózott színpadra helyezi. Éppen ebben rejlik a mű iróniája. Az ironikus közelítés tartozéka, hogy nemcsak a szimfonikus hangszerekből csal ki szokatlan és groteszk természethangokat (a Medveczky Ádám vezényelte Rádiózenekar valóságos bűvészműtávjára!), hanem Kocsis Zoltán bravúros zongorajátékát maga a szerző alakítja át szintetizátor segítségével harsány, vagy éppen gépies hangzásokká.”

A Magyar Televízió IV. Karmesterversenye

1983. május 4-től kezdve a Magyar Televízióban megrendezték a IV. nemzetközi karmesterversenyt. 19 országból 61 fiatal karmester jelentkezését fogadta el a rendezőség.

Szokolay Sándor *Concerto* címmel, 6 tételes zenekari művet komponált az alkalomra. Egy-egy tételének vezénylése a döntőbe jutott versenyzők kötelező feladata volt.

Kovács Sándor zenekritikus többek között azt írta: „A versenyzők technikai felkészültsége, muzikalitása – legalábbis ami a döntősöket illeti – bizonyos reményekre adott okot. Új Toscaninit, Furtwänglert ugyan ez a verseny sem fedezett fel, ám ügyes, képzett fiatal dirigenseket igen. S ez nem kevés. **Craigh Zerbe** – a fiatal amerikai versenyző személyében a zsűri a legvirtuózabb karmestert tüntette ki az **I. díjjal**. Zerbe technikája imponáló: szabatosan, pontosan dirigál és remekül használja a bal kezét is az irányításra. Rátermettségét mindvégig igazolta. Hogy ugyanakkor elképzelései itt-ott még kiforratlannak tünnek – talán az életkor magyarázza. Ne feledjük, ő volt a döntő legifjabb résztvevője.

A **II. díjas Andreas Weiss** NSZK-beli versenyző tűnt itt és most a legérettebbnek. Erényei igen jelentősek: kifinomult ízlés, mértéktartás, biztonság jellemzi munkáját.”

Lovro von Maticic Wagner-estje

Korábban beszámoltam arról, hogy Richard Wagner halálának 100. évfordulója alkalmából az Erkel Színházban felújították a *Parsifalt*. Az emlékező ünneplés azonban folytatódott a Rádióban, Televízióban és a hangversenytermekben.

1983. május 11-én a Zeneakadémián hangzott el Wagner *Az istenek alkonya* című zenedráma III. felvonása Lovro von Maticic vezényletével, a Magyar Rádió ének- és zenekara előadásában. Az énekes szólisták között pedig: Kovács Eszter, Manfred Jung és Faragó András neve tűnt fel. Boronkay Antal zenekritikus írásából idézek: „84 éves korban maximális intenzitással elvezényelni *Az istenek alkonya* III. felvonását, nem kis teljesítmény. Lovro von Maticic egy hatalmas ívű karmesterpálya alkonyán vállalkozott a Wagner-tetralógia záró-részenek elvezénylésére. Az idős mester felmutathatta hogy ő hogyan látja szépnek, megrendítőnek és felemelőnek a rendkívüli alkotást. Azt, hogy a zene bőségesen ontotta kincsét, azt a nagyszerű énekeseknek is köszönhetjük. Első helyen **Kovács Eszter** nevét kell kiemelni, aki beugrásával (Kasza Katalin helyett) nemcsak megmentette az előadást, hanem annak rangban is egyik főszereplője lett. Szólamismerete tekintetében kollégái fölött állt, énekhangjának és előadasmódjának kifejező-erejével pedig minden pillanatot varázslatosan hihetővé tett.”

Kovács Eszter nemzetközi karrierje 1972-ben indult. Ettől kezdve főleg külföldi operaházak felkéréseinek tett eleget. Várnai Péter kritikájában meg is jegyezte: „Kovács Eszter, a több éve külföldet járó, itthon fájdalmasan nélkülözött énekesnő, igazi nagy művész lett. Szárnyaló hangja, mélységes átélése, muzikalitása, stílusa nagy-nagy diadalt ült Brünnhilde magasztos-emberi Zárójelenetében.”

Mahler VIII. szimfóniája Joó Árpád vezényletével

1983. június 11-én előadás-történeti esemény színhelye volt a Budapest Sportcsarnok: Gustav Mahler VIII. szimfóniája először hangzott el Magyarországon. A zeneszerző a *Veni Creator Spiritus (Jöjj el Teremtő Lélek)* kezdetű középkori himnuszban találta meg művének eszmei mondanivalóját: „Gyújts fényt az értelemben, tölts szeretetet a szívekbe!” Majd Goethe *Faustjának* zárójelenetével folytatta e nemes gondolat zenébe foglalását.

Mahler 1906-ban Willem Mengelberg karmesternek küldött levelében írta: „Most fejezem be nyolcadikomat – a legnagyobb, amit eddig csináltam. Tartalomra és formára oly sajátos – hogy írni sem lehet róla. Képzeld el, hogy az egész világmindenség hangzásba és zengésbe kezd. Nem emberi hang már: kerengő bolygók és naprendszerek szólalnak meg benne.”

Mahler monumentális kompozíciójának budapesti előadására a Magyar Rádió teremtette meg a lehetőséget. Betanításának, az előadók összefogásának és dirigálásának különleges feladatát pedig **Joó Árpád karmester** vállalta magára.

Joó Árpád a Zeneakadémián Kadosa Pál és Kurtág György növendéke volt. 20 éves korában ösztöndíjjal ment New Yorkba, hogy a Juilliard akadémián folytassa tanulmányait.

Ám pályafutása a továbbiakban már Amerikához kötötte. Hosszú idő után, éppen a Mahler-szimfónia rendkívüli teljesítményt kívánó bemutatásával lépett a hazai közönség elé. Az „Ezrek szimfóniájának” előadásában a 140 tagúvá bővült Rádiózenekar, 8 énekes szólista, valamint 2 felnőtt és 2 gyermek-kórusból álló együttes vett részt.

A hangversenyről Boronkay Antal zenekritikus többek között ezt írta: „Bármilyen profánul hangzik is, egy sportcsarnoknak kellett Budapesten felépülnie ahhoz, hogy felhangozzék hazánkban először Mahler VIII. szimfóniája – 73 évvel az ősbemutató után. A közreműködők áldozatos felkészülése gondosan kimunkált előadást eredményezett.

A legnagyobb teljesítményre azonban – fizikai és szellemi értelemben egyaránt – a karmester, Joó Árpádot készítette feladata: egyfelől rugalmasan alkalmazkodott a mamut előadó együttes hangzásarányaihoz, másfelől gazdag, szinte képszerű mozdulatokkal dirigált, amitől a megszólaltatás részleteiben is pontos lett. A megszólaló zene grandiozitásával, koncentrált, nagy egységeket összefogó formálásával és merész tempójú előadásával teremtette meg a szimfónia eszmeiségét. Az alaposan kibővített Rádiózenekar művészi teljesítményéről csak elismeréssel szólhatunk. Az esemény egyedi rangja rendkívüli energia- és figyelem-koncentrációra készítette őket. Az énekes szólisták amolyan elitgárdát alkottak, kitűnő hanggi adottságaikkal az előadás biztos támaszai voltak.”

Szvjatoszlav Richter zongoraestjei

1983. augusztus 3-án Bécsből hazafelé tartva Szvjatoszlav Richter zongoraművész megállt Budapesten. A rövid hírre zsúfolásig megtelt a Zeneakadémia. Sőt, a jegyhez nem jutottak, a kívül-rekedtek kedvéért másnap megismételte műsorát. A jelenlévő zenekritikusok élménybeszámolójából idézek néhányat: Pándi Marianne írta: „Nemcsak az vall meghitt kötetlenségről, ahogyan Richter ötletszerűen beállít hozzánk, hanem műsora is: nem protokoll-műsorral jön, hanem olyan művekkel, amelyek e pillanatban őt érdeklik. Van valami mélységes közvetlenség abban is, ahogyan ezeket a darabokat megszólaltatja, elsötétített teremben, az egyetlen kis lámpa a kottatartót világítja meg. Mindez azt a hangulatot idézi fel, mint amikor valaki otthon, egyedül, a maga kedvtelésére muzsikál.” Richter ez alkalommal Csajkovszkij apró darabjaiból és Rachmaninov etűdjeiből állította össze műsorát. Várnai Péter szerint: „Ahogyan Richter ezeket a Csajkovszkij-miniatűröket eljátszotta, az nem egyszerűen nosztalgia volt, hanem felidézés: életre keltette a régi Oroszország regényekből oly jól ismert világát.” Raics István kritikájában így fogalmazott: „Az idilli hangulatot árasztó Csajkovszkij-zenék után Szergej Rachmaninov viharos világát tárta elénk Richter. Az „etűd-képek” két esztendő termékei: az 1911-es és 1917-es év az orosz élet forradalmi átalakulásának előkészítő, illetve beteljesülő szakasza. Rachmaninov, - ez a zeneszerzőként, zongoraművészként és karmesterként az élvonalhoz tartozó robbanékony jelenség – képszerű, de szavakba alig foglalható etűd-muzsikákba vall a benne és a körülötte kavargó viharról. Richter lenyűgöző virtuozitással tárta fel e Rachmaninov-művek szélsőséges világát. Komoran tragikus muzsikák ezek! S talán nem véletlen, hogy Richter válogatásában főként a moll hangnemű etűdök jutottak szóhoz.”

Emlékezés Zathureczky Ede hegedűművészre

1983. augusztus 24-én Zathureczky Ede hegedűművészre - születésének 80. évfordulóján Homolya István zenetörténész emlékezett a Rádió műsorában. Korábban ő írta a művész életéről és tevékenységéről szóló könyvet a *Nagy magyar előadóművészek* sorozatban.

Zathureczky Ede 14 éves korában lett Hubay Jenő növendéke, majd Európa és Amerika-szerte ünnevelt hegedűművész. Gyakran szerepelt együtt nagy magyar zongoraművészekkel, így Bartókkal, Dohnányival és Fischer Annieval. Később egykori mestere nyomába lépett: mint a Zeneakadémia hegedű tanszakának professzora és az intézmény főigazgatója.

Az említett életrajzi könyv bevezetőjét Kovács Dénes hegedűművész írta Zathureczky Edéről, egykori tanáráról. Íme néhány jellemző gondolata:

„Ritkán találkoztam olyan művésszel, akit annyira fűtött volna a belső kényszer, hogy hangszerén, szinte már ötvös műgonddal, a zenei jelentést kutatva, keresve fejezte volna ki magát. Nyugtalan, lobogó művész volt. Nemcsak a zenében, hanem egész életében nagyon sokat vállalt. Rengeteg energiát emésztett fel nála az az intenzitás, amellyel tanított, koncertezett. Ugyanakkor a zenei élet gondjai is erősen foglalkoztatták. Gyorsabban égett, és ez a környezetét is magas hőfokon tartotta. Beláttatta növendékeivel, hogy a művésztől, a zenétől elválaszthatatlan az örök tanulás, amely épp oly véget nem érő folyamat, mint a természet mozgása. Kaphatunk-e bárkitől többet, mint ösztönzést erre a küzdelemre? Ezért vagyok végtelenül hálás a Mesternek.” Való igaz, Zathureczky Ede gyorsan égette el élet-energiáját: 1959-ben, 56 éves korában Amerikában halt meg. Az évforduló alkalmával özvegye: Elfer Vera zongoraművésznő Amerikából Budapestre látogatott. Magával hozta a művész 1726-ból való „Rogieri” hegedűjét, sőt a „Sartori” vonóját is, amellyel egykor Hubay Jenő játszott. Az volt a szándéka, hogy a négy évenként megrendezendő Hubay-Zathureczky verseny győztese használhassa a hangszert a következő négy évben. Az első versenyt **Szabadi Vilmos** főiskolai hallgató nyerte meg, aki később így emlékezett: „Valóban, 1983-ban én nyertem meg a főiskolások számára kiírt versenyt. Jutalmul megkaptam használatra Zathureczky hegedűjét és Hubay Jenő vonóját. Élmény volt, hogy megismerhettem Zathureczky feleségét, aki ünnepélyesen nyújtotta át nekem a nagy művész hegedűjét. Már a hangszer tokját is úgy érintettem meg, mint amiben féltett kincset őriznek. Majd áhítattal szólaltattam meg a hegedűt, amelynek mély tónusú erős hangzása volt. Mindenesetre, fejlődésemben ugrásszerű, minőségi változást jelentett, hogy – az én akkori olcsóbb hegedűm helyett – évekig ezen a hangszeren játszhattam.”

A II. Budapesti Orgonaverseny

1983. szeptember 3-tól 16-ig második alkalommal rendeztek Budapesten nemzetközi orgonaversenyt 26 fiatal művész részvételével. A versenyszámok középpontjában Liszt Ferenc orgonaművei álltak – ezzel is tisztelegve a nagy mester emlékének. A Liszt-művek előadása azonban a huszonéves orgonistákat rendkívül nehéz feladat elé állította.

A zsűri eredményhirdetése szerint: az NSZK-ból és Japánból érkezett két versenyző megosztott első díjat, egy csehszlovák művész pedig II. díjat kapott. A kritikusok véleménye szerint a hazai résztvevők a verseny átlagos jó színvonalán szerepeltek, sőt, a liszt-hagyomány mélyebb ismerete előnyt jelentett számukra. A magyarok közül a legjobb eredményt ifjabb **Révész László** főiskolai hallgató érte el: ő lett a **III. díj** tulajdonosa. A Cziffra Alapítvány különdíját is ő kapta Liszt *B-A-C-H prelúdium és fuga* című művének tolmácsolásáért.

Perényi Miklós és Carlo Zecchi szonátaestje

1983. október 12-én a Zeneakadémia nagytermében Perényi Miklós gordonkaművész és Carlo Zecchi, a neves olasz zongoraművész, karmester előadta Johann Sebastian Bach *G-dúr, D-dúr és g-moll szonátáját*. Zecchi budapesti szereplése idején 80 esztendő és beteg volt, már csak mankóval tudott járni. Bach muzsikája azonban neki is szárnyakat adott.

Boronkay Antal zenekritikájából idézek: „Megható volt. És természetesen lelkesítő és lebilincselő is Perényi Miklós és Carlo Zecchi szonátaestje, amely túlnőtt a pillanatnyi muzsikálás aktualitásán, és a két művész közös zenei hitvallásává emelkedett. Mindkettőjüknek életeleme, szinte életfeltétele a muzsikálás, egyik oldalon vezérfonal a csodagyerekből érett művésszé válás kemény útján, a másikon a megtört fizikai lét feletti győzelem jelképe. Perényi játékában főleg az érzelmi megnyilvánulások hangsúlyozása és a dallamszépség elsődlegessége tűnt fel, Zecchi többek között zongorahangjának kamarazenei árnyalatával, valamint a zenei anyag szemléletes frazírozásával remekelt. A közönség lelkes ünneplését több ráadással köszönték meg az előadók, ami újabb fizikai áldozatot követelt Zecchitől. De ahogy mankóit lerakva leült a zongorához, egyszerűen prófétává változott. Amint ujjai a billentyűkhöz értek, feszültséggel telítődött a levegő, és csak a zene létezett körülöttünk.”

Babits Mihály születésének 100. évfordulója

Időnként érdemes számba-venni születési évfordulókat, azt, hogy egy-egy évben kik tették nevezetessé a magyar zenei, irodalmi és művészeti életet. 1883-ban született például Babits Mihály író, költő, műfordító, Juhász Gyula költő, Kós Károly író, építész, Egry József festőművész, Jacobi Viktor operett szerző, vagy a színészek közül Csontos Gyula és Somlay Artúr. A felsorolt nevek közül az 1983-as esztendő legtöbb kulturális, irodalmi eseménye Babits Mihály születésének 100. évfordulójához kapcsolódott. A Magyar Rádióban Keresztury Dezső több részes műsorban fogalmazta meg Babits „sokarcúságát”. Műsorajánlatában többek között ezt írta: „Babits Mihály századunk magyar irodalmának egyik központi alakja. Életművének mélységét, minőségét, sokrétűségét tekintve egyaránt a kivételes nagyságok közé tartozik. „Poeta doctusnak” nevezték, s méltán: rendkívüli irodalmi, filozófiai tájékozottsága és fölkészültsége mély műveltségére épült. Igen sokoldalú író volt. Szépprózai művei, bírálati és esszéi egyenrangúak költői alkotásaival. Ha egyéniségének fő vonását, pályája egészének meghatározó kifejezőerőit keressük, mégis főként költészetének vonulatát kell követnünk: ebben mondott el legtöbbet önmagáról, céljairól, válságairól, diadalairól.”

A pályatársak, barátok olykor megemlégették, hogy Babitsnak nem volt jó zenei hallása. Tehetségének örök titka azonban, hogy versei mégis muzsikálnak és jó néhány zeneszerzőt ihlettek alkotásra. Többek között: Bárdos Lajos, Kósa György, Szőnyi Erzsébet és Szokolay Sándor komponált dalokat, kórusműveket Babits Mihály versei alapján.

Elhunyt Molnár Antal zenetudós

„1983. december 6-án, egy hónappal 94. születésnapja előtt csendben távozott közülünk Molnár Antal professzor, zenekultúránk köztiszteletben álló mestere” - értesültek az ismerősök, barátok és tanítványok. Bónis Ferenc lexikonba illő tömörséggel fogalmazta meg, ki is volt, aki 1983-ban eltávozott: „Molnár Antal zenetörténész, a magyar zenekritika megalapozó mestere, 1919-től közel 40 éven át a Zeneművészeti Főiskola tanára. Gimnazista korában lett az egyetemi hallgató Kodály tanítványa. A Waldbauer-Kerpely vonósnégyes brácsásaként részese volt 1910-ben Bartók és Kodály első vonósnégyese ősbemutatójának. Ő az első tudományos Bartók-elemzés és az első Kodály-monográfia írója. A két mester munkásságával foglalkozó főbb tanulmányait *Írások a zenéről* és *Eszmények, értékek, emlékek* című kötetei összegzik.” Molnár Antal nagyszerű előadó, szórakoztatóan csevegő ember volt. Régi vagy új dolgokra egyformán tudott hivatkozni, tévedhetetlen pontossággal és humorral fűszerezve mondandóját. A Rádióban tartott zenei ismeretterjesztő műsoraiból a széles közönség is tanulhatott.

1984.

Új magyar zene a Rádióban

1984. januárjában – immár 11-ik alkalommal rendezték meg az *Új magyar zene a Rádióban* elnevezésű seregszemlét. Az 1983-as évben bemutatott 36 zeneszerző 49 kompozícióját sugározták 12 adásban. Ménes Aranka műsorajánlatában többek között ezt írta:

„A zene mindenki életében fontos szerepet játszik. A régebbi korszakok muzsikáját az idő rostája már megszűrte. De mi a helyzet a napjainkban születő új alkotásokkal?

Ezeket nem bízhatjuk az „idő rostájára”. Válogatásukat bízhatjuk viszont a hallgatókra, a közönségre, a szakemberekre, a kritikusokra. Sőt, a Rádiónak egyik fontos feladata, hogy a kortárs zeneműveket inspirálja, mérlegre tegye, és válogassa ki a termés legjobbait.”

Az 1984. január 31-ei eredményhirdetés szerint: a **közönség díját Kocsár Miklós *Hat női kar Sandburg verseire***, a **kritikusokét pedig Szöllősy András *Phaedrus mese*** című műve nyerte. Szöllősy ezt az ének-szextettjét a világhírű King's Singers felkérésére komponálta 1982-ben. Budapesti bemutatójáról korábban beszámoltam.

Kocsár Miklós: *Hat női kar Sandburg verseire*

Egy kritikus szerint: „Kocsár Miklós az elsők között újította meg Magyarországon az énekkari hangzás világát, az elsők között bizonyította, hogy az *a capella* kórus is érzékenyen közvetítheti a zeneszerzői gondolkozás korszerű megnyilvánulását.” Kocsár Miklós az egyik debreceni kórusfesztiválon ismerkedett meg az írországi résztvevőkkel, akik felkérték, hogy komponáljon számukra egy nem magyar nyelvű kórusművet. A zeneszerző Carl Sandburg amerikai költő *Köd, Noktürn, Dal, Töredék, Tengerzúgás és Fohász* című verseit választotta megzenésítésre. A művet 1982-ben mutatták be Írországbán, a Cork-i Nemzetközi Fesztiválon. A Magyar Rádióban Biller István vezényletével a Budafoki kamarakórus énekelte felvételre, angol nyelven.

***Határ-Idő-Napló*. Interjú sorozat Ferencsik Jánossal**

Ferencsik János, a népszerű karmester a kevésbé beszédes mesterek közé tartozott, fontos közlendőjét mindenkor a muzsikára, az általa megszólaltatott zeneművekre bízta. Éppen ezért nagy érdeklődés kísérte a Rádió sorozatát, amely *Határ-Idő-Napló* címmel 1984. január 15-én kezdődött, a dirigens 77. születésnapja közelében. Bónis Ferenc zenetörténész-szerkesztő mikrofonja előtt Ferencsik János ezúttal, mint *elbeszélő* szólalt meg. Egy gazdag életmű krónikáját idézte fel, azaz, sorsának, fejlődésének, találkozásainak, utazásainak, sikereinek és kudarcainak történetét. Bónis Ferenc a műsorajánlatban így írt róla: „Évek óta terveztük már e sorozatot, a végső indíttatást azonban az 1983-as Ferencsik vezényelte *Parsifal* felújítás adta. Úgy éreztem, e rendkívüli művész – pályájának olyan csúcsára érkezett, melyről érdemes széttekinteni, melyről immár vissza *kell* tekinteni. Szerencsére Ferencsik János egyetértett javaslatommal. Újabb szerencse, hogy a *Parsifal* felújítás után, a jubiláris Brahms-ciklus előkészítése közben - 1983 februárjától májusáig – talált időt a beszélgetésre. Sőt, minden felvételre alaposan felkészült. Jegyzeteket készített azokról a főbb eseményekről, amelyekről beszélni akart, emlékezete erősítésére keze ügyébe tette mindenkori határidő naplóját is. A sok órnyi beszélgetésnek formát kellett adni – legcélszerűbb rendező elvnek az időrend bizonyult. S miután ezt elhatároztuk, Ferencsik gondolatai szabadon szárnyalhattak időn és téren át.

E fegyelmezett-fesztelen fantázia-futtatásból alakult ki a *Határ-Idő-Napló*. ”

A Ferencsik-rajongók ezeket a felvételeket számos vasárnap délutánon keresztül hallgathatták.

A beszélgetés szövege pedig könyv formájában is megjelent, címe: *Tizenhárom találkozás Ferencsik Jánossal*.

Lendvay Kamilló: *Jelenetek Thomas Mann „József és testvérei” tetralógiájából*

1984. február 5-én a Zeneakadémia nagytermében mutatták be Lendvay Kamilló *Jelenetek Thomas Mann „József és testvérei”* tetralógiája alapján komponált kantátáját. A mű 1978 és 1981 között keletkezett, a Rádió felkérésére. A Lehel György karmesternek ajánlott kantátát Kincses Veronika és Polgár László valamint a Rádiózenekar adta elő.

Lendvay Kamilló három részletet választott ki Thomas Mann monumentális regényéből, amelyet a világirodalom legszebb szerelmi vallomásai között tart számon. Ezeket a szerelmi témájú részleteket azonban átszínezi a halál érzete. A nagyszabású mű központi témája Ráhel és Jákób szerelme. Az első tétel *Ráhel türelmetlen szerelmi vallomása*, a második tételben a Ráhelt vigasztaló Jákób szenvedélyes, erőt sugárzó melódiai szólalnak meg, és a harmadik tétel *Ráhel búcsúja*: meg-megszakadó énekbeszéd, lírát, fájdalmat, tragikumot, elmúlást sejtető zene.

Soproni József: 3. szimfónia - *Sinfonia da requiem*

1984. február 24-én csendült fel első alkalommal a Zeneakadémia nagytermében Soproni József *Sinfonia da requiem* alcímű 3. szimfóniája, két szólista, valamint a Rádió ének- és zenekara előadásában, Medveczky Ádám vezényletével. Soproni József a Rádió megrendelésére 1979-1980-ban komponált oratórikus jellegű művében Nagy László két közismert versét: a *Ki viszi át a szerelmet* és a *Kórust dolgozta fel*. Csengery Kristóf kritikájából idézek:

„Igen jelentős művet ismertem meg Soproni József 3. szimfóniájában. A *Sinfonia da requiem* ösztönös közvetlenséggel ható, és mégis minden hangjával a zeneszerzői kézműves munkájáról tanúskodó, forró őszinteségű vallomás szerelemről és életről, múlttól, hagyományról, maradandóságról, hűségről. A halállal viaskodó requiem a szerelem megtartó erejének köszönheti hitét, szépségét, „pozitív végkicsengését”. Mindennek mélysége és ereje nagy hatással volt a közönségre. Ezért történhetett meg, hogy a hangversenytermi bemutató hallgatósága az alkotást – kortárs művek elhangzását követően igencsak ritkán hallható – egyértelmű, határozott vastapssal jutalmazta.”

Sztereoó tévé-rádió

A sztereoó-hangú televízió-közvetítés külföldön a 70-es évek elejétől kezdve mind gyakrabban jelentkezett. Ennek kifejlesztésére nálunk még sokáig nem volt lehetőség. 1984 tavaszán azonban érdekes kísérletről számoltak be a *Rádióújságban*: „Sztereoó tévé-rádió. A jelenség nem új: a hajdani néző úgy követte a labda-rugó mérkőzések eseményeit a képernyőn, hogy - ragaszkodván a kedvelt sportriporter stílusához – közben a rádiót hallgatta. Most egyenesen felszólítják a néző-hallgatót e párhuzamos befogadásra – ám egészen más műfajban.”

1984. március 15-én *Romantikus kamaraestek* címmel kezdődött a Rádió és a Televízió közös hangversenysorozata a Magyar Tudományos Akadémia kongresszusi termében. A közvetítéseket egyidejűleg láthatták a képernyőn és sztereoó-adásban hallgathatták a rádió 3. műsorán.

Az akkor még érdekes kísérletnek nevezhető közvetítésről **Erkel Tibor**, a Rádió Zenei főosztály vezetője számolt be: „Már a korábbi években is gyakran előfordult, hogy azonos időpontban közvetítettünk egy-egy jelentős koncertet. Ez azt jelentette, hogy a TV is felállította mikrofonjait, a rádió is. A sok mikrofon persze a közönséget és a televíziós közvetítést is zavarta. Ezt elkerülendő, megállapodtunk abban, hogy ha mindkét intézmény műsorára tűzi a koncertet, akkor a rádió veszi fel a hangot, és „kész termékként” átadja a tévének. A művészi haszon kölcsönös: a tévé nagyobb sikert érhet el a kitűnő minőségű sztereoó-hanggal, a rádióhallgatókban pedig a jelenlét érzetét fokozza a képernyő nyújtotta látvány.”

Peskó Zoltán hangversenye Budapesten

1984. március 25-én Beethoven-hangversenyt rendeztek az Erkel Színházban. A Magyar Állami Hangversenyzenekart Peskó Zoltán vezényelte. Személyében olyan külföldön élő karmester szerepelt a zenekar élén, aki 27 éves koráig Budapesten készült fel a muzsikusi pályára.

A Zeneakadémián zeneszerzőként végzett, majd 1963-tól a római Santa Cecilia Akadémián, Goffredo Petrassi mesterkurzusán tanult tovább. A következő sorsfordító elhatározással átkanyarodott a karmesteri pályára – ugyancsak híres mesterek szakmai segítségével.

Tanulmányait befejezve a Nyugat-Berlini Operaházhoz szerződött Lorin Maazel munkatársának és repertoár-karmesternek. Legnagyobb sikereit Olaszországban aratta, mint a milánói RAI – azaz, a rádió és televízió szimfonikus zenekarának főigazgatója, továbbá a híres operaházak vendégkarmestere. Peskó Zoltán első hazai hangversenyén 1983-ban Mahler *III. szimfóniáját* vezényelte. Ez a bemutatkozó szereplése feltűnést keltett.

A következő, 1984-évi budapesti két koncertjén azonos műveket szólaltatott meg – Beethoven *VIII. és IX. szimfóniáját* – első este a Zeneakadémián, másodikon az Erkel Színházban. Érdekes volt megfigyelni, hogy a neves karmester zenei-alkati adottsága, egyéni kifejezőmódja miképpen mutatkozik meg a sokszor hallott Beethoven-szimfóniák tolmácsolásában.

Peskó Zoltán interjúi közül azt a részletet választottam, amelyben egyik példaképéről, Ferencsik Jánosról beszélt: „Fájdalom, sem régen, sem most nem nyílt alkalmam a Ferencsik Jánossal való találkozásra. Pedig oly sok mindent szeretnék tőle kérdezni, tanulni – emberi és zenei vonatkozásban. Felejthetetlen élményeket őrzök magamban róla. 20-25 évvel ezelőtt, amikor még csak sarjadt bennem a karmesterség vágya, gyönyörű koncertjeit hallottam. Ferencsik művészi egyénisége többféle alapvető tulajdonságból tevődik össze. Nemcsak a tökéletes szakmai tudás avatja korunk nagy karmesterévé, korunk kultúrájának részévé, hanem sokféle szerteágazó tudásszomja, különleges jártassága a társművészetekben, az irodalomban. Mindez a zenélésben is megmutatkozik.”

Elhunyt Ferencsik János

1984. január 18.-án, a 77-ik születésnapja alkalmából készült interjúban Ferencsik János még felidézte Wagner *Parsifal*-jának vezényletét és beszélt arról, hogy nagy várakozással készül a felújított Operaház megnyitására. Íme néhány gondolata: „A *Parsifal* felújítása szerencsés csillagzat alatt született. A közönség is megérett a monumentális mű befogadására és bennem is megérlelődött a darab. Wagner idős korában írt művének elmélyültebb megértésében és átadásában a magam idős kora segített. Most pedig *A rózsalovag* előadására készülök – már a felújított Operaházban. Évekkel ezelőtt szomorúan figyeltük Operaházunk épületének fizikai leromlását, de mekkora boldogság, hogy most újjászületik, kinyitja kapuit és mi is mindent újra kezdhünk. Meghatottan gondolok arra, hogy 1927 óta kötődöm ehhez az intézményhez, ott nőttem karmesterré, és ott tanultam meg a dirigálás minden fortélyát.”

Ferencsik János szinte repeső örömmel várta az újjáépített Operaház 1984. szeptember 27-ei megnyitását, hogy ott az ő intésére csendüljön fel a *Himnusz* és a *Hunyadi László* című Erkel-opera nyitánya. A várva várt napot azonban nem érte meg. Élete 1984. június 12-én befejeződött. Mihály András, az Operaház igazgatója így búcsúzott tőle: „Magyarország zenészeinek és zenei intézményeinek nevében búcsúzom Ferencsik Jánostól. Nagy karmester, nagyszerű zenész, lenyűgöző művész volt. Már 1930-ban, első vezénylese után világossá vált, milyen vérbeli karmester lépett a magyar közönség elé.

Néhány év alatt a legtöbbet szereplő, legnépszerűbb dirigens lett nálunk, külföldi vendégszereplései nyomán pedig ismertté vált a világ zenei közvéleménye előtt is. Birtokába vette a legfontosabb operákat és a zenekari hangversenyeken szereplő remekműveket is. Műsoraiban mindig megkülönböztetett helyen álltak Bartók és Kodály zenekari és színpadi művei. Különleges vonzalom fűzte Wagnerhez, életművének egyik betetőzése lett a *Parsifal* felújítása. De művészi, emberi alkatához legközelebb mégis az a muzsika állt, amely Haydn szimfóniáival indult el és Mozart, Beethoven szimfóniáin, operáin keresztül Schubertig és Brahmsig tartott. Az általa tolmácsolt muzsika annyi tisztaságot sugároz, hogy rajongóinak milliós tábora újra és újra visszafordul Hozzá megnyugvásért, lelki vigaszért.”

Ferencsik János hosszú időn keresztül volt az Operaház főzeneigazgatója, a Budapesti Filharmóniai Társaság elnökkarnagya és a Magyar Állami Hangverszenyzenekar vezető karmestere. A Magyar Rádió zenekarával számos felvételt és a három nagy-zenekar mindegyikével sok nagyszerű hanglemezt készített.

Kósa György zeneszerző búcsúztatása

1984. augusztus 16-án vettünk búcsút Kósa Györgytől, a muzsikuskok doyenjétől. A 87 éves korában elhunyt zeneszerző szorgalmas és termékeny volt: több mint ezer művet alkotott, melyeknek egy része még bemutatásra vár. A lexikonban hasábokon keresztül sorolják színpadi kompozícióit, oratóriumait, miséit, szólóhangszerekre írott műveit, magyar költők verseire komponált dalait, nagy-zenekari és kamara-zenekari alkotásait. Sokak számára emlékezetes zongoraművészi tevékenysége – Mészáros Mihály szobrászművész is ezt idézte:

„1949 őszén a főiskolások menzáján hallottunk arról, hogy Kósa György zongorázik vasárnaponként. Művész ifjancok számára jó délutáni programnak ígérkezett a Bach névvel fémjelzett koncert. Így felkerekedett az egész elsőéves szobrászosztály és betelepedtünk a Zeneakadémia kistermébe a *Wohltemperiertes Klavier* sorozatot hallgatni. A több vasárnapon át tartó műsor rendkívüli élményt jelentett számunkra. A muzsika csodáján kívül az előadó arca, a rajta megjelenő szelídség és derű teljesen egy karakterű volt a zenével.

Évtizedek múlva találkoztam újra Kósa Györggyel. Azonnal megfogalmazódott bennem egy portré készítése – a körülmények is szerencsésen alakultak a megvalósításhoz. Mindegyik modellülés azzal kezdődött, hogy a zongorán eljátszott egy darabot, ezzel közös nevezőre hozta hangulatunkat. Utána már teljes oldottságban folyhatott bármiről a beszélgetés, rendszerint kedves derűvel mesélte élete epizódjait.”

Pándi Marianne – egykori tanítványa – így kezdte búcsúzó sorait: „Amint élt, úgy halt meg: csendben, igyekezve minél kevesebb feltűnést, riadalmat kelteni, még szenvedésével sem zavarni, terhelni senkit. A 87 esztendő alatt, amit megélt, talán soha nem ejtett ki egy hangos szót. Nem perlekedett művészi igazáért, amikor mellőzték, nem dicsekedett, amikor elismerést kapott. Nem kérte számon zúgolódva a sorstól a reá mért megpróbáltatásokat és nem próbált ügyeskedve feltűnni a művészet zajos és látványos vásárán. Most attól búcsúzunk, aki mindenki másnál jobban értette, hogyan kell elhunyt szeretteit zenéjével elsíratni.”

Budapesti Nemzetközi brácsa- és trombitaverseny

1984. szeptemberében 22-ik alkalommal rendezték meg a Budapesti Nemzetközi Zenei Versenyeket. Trombitaművészek számára először, brácsaművészeknek pedig negyedszer hirdették meg a versenyt. A felhívásra több, mint 60-an jelentkeztek négy kontinens államaiból. A *Muzsika* c. folyóirat hasábjain részletes elemzés olvasható a rendezvényről. Nézzük először a bíráló megjegyzést: „Feltűnő, hogy a trombitások milyen könnyedén birkóztak meg a 20-ik századi – választható, illetve a kötelező új magyar mű értelmezésével, de sajnos, olyan nehezen tudtak lelket lehelni egy Haydn-, vagy Tartini concertóba. Annál kellemesebb volt viszont hallgatni a brácsások biztonságát a különböző korok zenéje által megkövetelt játékmódokban.” A versenyek eredménye: A trombitaművészek között két **első** díjas művész volt: **Kovács Zoltán** magyar és egy ausztrál versenyző. A mélyhegedűsök közül az egyik **második** díjat **Gál Zoltán** nyerte. Az **első** díjas pedig **Tabea Zimmermann** német brácsaművésznő volt. A kritikus róla csak dicsérő szavakkal írt: „Tabea Zimmermann a legfiatalabb brácsás résztvevő. És a legjobb. Vitathatatlanul. Már az elődöntő után nyilvánvaló volt, hogy a szép, biblikus nevet viselő, alig 18 éves lány érmes lesz. Határozott fellépése, biztos technikája, rendkívüli zeneiségre valló dallamformáló készsége mindenkit meggyőzött. Brahms *f-moll szonátája*, melyet ezúttal játszott először nyilvánosan, élményszerű előadásban úgy szólt, mintha évek óta repertoáron tartaná. Ezek után Bartók-Serly *Brácsaversenyét* szinte izgalom nélkül adta elő, hiszen jó párszor játszotta már zenekarral.”

A 100 éves Operaház felújítás utáni megnyitása

1984. szeptemberében ünnepelték a budapesti Operaház megnyitásának 100-ik évfordulóját. Alkalom nyílt a visszatekintésre is – milyen volt az élet a gyönyörű palota felépítése előtt.

A Rádióban Albert István *Zenei események a régi Nemzeti Színházban* címmel, hat részes sorozatban számolt be ezzel kapcsolatos kutatásairól. Műsorajánlatában így írt:

„A régi Nemzeti Színházban, amely a Kerepesi út elején (a mai Rákóczi út és a Múzeum körút sarkán) állt. 1837 és 1884 között egy fedél alatt élt, fejlődött a magyar dráma- és operaművészet. Bár a két különböző műfaj együttélése nem mindig volt békés, a sok kiváló tehetség révén, mégis felvirágzott. Itt mutatták be Erkel Ferenc *Hunyadi László* és *Bánk bán* című operáját, sok-sok előadáson szerepeltek világhírű énekesek. Itt zongorázott a fiatal Liszt Ferenc, e falak között csendült fel először a *Szózat* és a *Himnusz*, Berlioz hangversenyén a *Rákóczi-induló*.

A színház muzsikusai alapították a Filharmóniai Társaságot, majd itt vezényelte műveit Richard Wagner.” Mivel a Nemzeti Színházban nehezen fért el együtt a prózai és az operatársulat, eljött az ideje az önálló „dalműszínház” felépítésének. Ybl Miklós tervei alapján 9 év alatt készült el a főváros egyik legszebb épülete, amely nem csak zenekultúránk, hanem a képzőművészet szimbóluma is. 1884. szeptember 17-én Ferenc József jelenlétében tartották meg az ünnepélyes megnyitó előadást.

Az 1884-től 1980-ig eltelt évtizedek alatt számos nagy siker, és emlékezetes bemutató helyszíne volt a Sugár-úti palota. Az épület azonban az idők folyamán megkopott, elhasználódott, szükségessé vált a felújítás. Négy évig – amíg a munkások vették át a terepet – az operai élet csak az Erkel Színházban működött. Az átalakítás küzdelmes évei után Mihály András, az Operaház igazgatója így nyilatkozott: „Amikor korábban ott tébláboltam az építők között, a munkások biztattak: ne féljen direktor úr, elkészül a színház és széppé varázsolódik.

Ha most megnézem az Opera újjáépült nézőterét, a gyönyörűen restaurált freskókat, aranyozásokat, a visszafehéredett köveket, akkor eláraszt a boldogság. Valóban, a magyar építőipar egy becses ékszeréhez illő pontossággal és áldozatos erőfeszítéssel végezte a ráháruló munkát – éppen ezért az ünnepi előadás előtti főpróbánkat nekik mutatjuk be, ajándéku és hálánk jeléül. Másnap pedig kitarulnak az ajtók az opera barátai előtt!” „Áll a nagyszerű csarnok” címmel Albert István számolt be a megnyitás élményéről: „Újra régi pompájában áll a nagyszerű csarnok: 1984. szeptember 27-én megnyílt az újjáépített Operaház. Megilletődve léptem át zeneszenvedélyem ösküszöbét, hogy a második emeleti páholy pótszéke felé igyekezzek. Letekintettem a földszinti zsöllyék és páholyok ünneplőbe öltözött közönségére, és eszembe jutott, hogy száz éve díszmagyarok sarkantyúi pengtek, földet söprő nehéz selymek suhogtak itt. Nem volt idő hosszabb tűnődésre: a népes kórus elénekelte a *Himnusz*t, a zenekar a *Hunyadi nyitány*t játszotta, majd a *Bánk bán* II. felvonásának első képe következett. A múlt után közelebb jutottunk századunkhoz: Bartók *A fából faragott királyfi* című táncjátékának tündéri muzsikája csendült fel, végül a *Psalmus*, Kodály *Magyar zsoltára* zárta az ünnepet.”

Bárdos Lajos köszöntése 85. születésnapján

1984. október 1-jén, a zene világnapján volt Bárdos Lajos 85 éves. A tiszteletére rendezett hangversenyeken gyermekek és felnőttek szólaltatták meg énekkari műveit, szerte az országban. A tanár úr élete folyamán több ember számára elegendő munkát végzett. Kodály Zoltán híres osztályában fejezte be tanulmányait 1925-ben, mint zeneszerző. Elkötelezett híve volt az énekkari munkának: az általa vezetett kórusok közül kiemelkedett a Cecília kórus, a Palestrina kórus, majd később a kettőből alakult Budapesti kórus. Kertész Gyulával közösen működtették a *Magyar Kórus* nevű énekkari folyóiratot és zeneműkiadót. 42 éven keresztül tanított a Zeneakadémián, majd maga kérte a nyugdíjaztatását, hogy egyre többet komponálhasson és zenetörténeti, zenetudományi tanulmányokat írhasson.

Bárdos Lajos még idős korában is elment mindenhová, ha hívták és várták. Közben csalódottan figyelte az iskolai énekoktatás csökkenő színvonalát. Így beszélt róla: „Az iskolai énekoktatásban hol a győzelem, hol a kudarc kerekedik felül. Kiváló kórusaink szerveződtek, és egy-két tucat kiváló zeneiskola működik. De vajon mi történik a többi iskolában? Úgy rémlik, az ügynek nem vált hasznára, hogy a tanításból egykor kiirtott népdal mára kötelezővé lépett elő. Nem győzöm mondani, az énektanár azzal a fűtöttséggel tanítsa a kötelezőt, mintha tilos volna. Úgy érzem, messzebb kerültünk a kodályi álomtól, mint ahová eljutottunk 45 évvel ezelőtt.”

Szóllósy András: *Tristia* (Maros sirató)

A Szegedi Kamarazenei Fesztivál szervezői 1983-ban Szóllósy Andrást kérték fel új mű komponálására. Ekkor született a *Tristia* (Maros sirató). A kompozíció megírásának és bemutatásának körülményeire a zeneszerző később így emlékezett:

„Egy évvel korábban temettük el Maros Rudolfot, és azóta foglalkoztatott a gondolat, hogy komponálni kellene valamit az emlékére. A mű címe *Tristia* lett, ami szomorú dolgot jelent, zárójelben pedig odaírtam: *Maros sirató*. Amikor én Marost siratok, akkor nekem két Marosom van: egy ember és egy folyó is. Maros Rudolf az egyik legjobb barátom volt, és a Maros folyó mellett születtem. Egy régi zenei emlékem is felmerült. Hindemithnek van egy brácsa szólóra és vonós együttesre írott *Gyászzenéje*, amit nagyon sokszor játszottunk Rudival, úgy, hogy én játszottam a vonós együttest zongorán, ő pedig a brácsaszólóban csillogtatta meg hangszeres tudását. Hindemith művének egyik legszebb részlete a korál.

Ehhez hasonlóan az én darabomban a korál a 90. genfi zsoltár, amely Maros temetésén is elhangzott: „*Tebenned bízunk eleitől fogva*”, a második strófája pedig: „*Az embereket te meghagyod halni, És ezt mondod az emberi nemzetnek: Légyetek porrá, kik porból lettetek!*” A *Tristiába* ezt is belekomponáltam, a hegedűszólóval pedig Maros egykori hangszerjátékára emlékeztem.”

A művet a megrendelő szegedi Weiner Kamarazenekar mutatta be 1984 tavaszán, Weninger Richard vezényletével. Ősszel pedig Budapesten a Liszt Ferenc Kamarazenekar adta elő Gazda Péter dirigálásával, a *Korunk Zenéje* egyik hangversenyén, majd a rádiófelvételen is. Íme néhány mondat Csengery Kristóf zenekritikájából: „Magyar zeneszerzők műveiből összeállított kamaraest színhelye volt 1984. október 8-án a Pesti Vigadó. Szöllősy András vonós zenekari tételére, a *Tristiára* a hangverseny legjelentősebb élményeként emlékezhetünk, a közönség is így fogadta. Azzá tette eszköztelenül egyszerű volta, a mélyről fakadó őszinteség hitele.”

Liszt Ferenc szimfonikus költeményei

1984-ben kezdődött el az a sorozat, amelyben a Rádiózenekar Liszt Ferenc valamennyi szimfonikus költeményét eljátszotta Budapest hangversenytermeiben, rádiófelvételen és hanglemezen. A nagyszabású vállalkozás irányítója Joó Árpád Kanadában élő karmester volt, aki egyre gyakrabban vendégszerepelt Budapesten.

Liszt Ferenc életművében a szimfonikus költemények kiemelkedő helyet foglalnak el. Számukat a szerző eredetileg 12-re tervezte – a régi mesterek szokása volt 6-os, 12-es, vagy 24-es szériákat komponálni – később azonban megtoldotta még egy, *A bölcsőtől a sírig* című, Zichy Mihály rajzának ihletésére született kései remekművel. A sorozat legnépszerűbb darabja a *Les préludes*. Figyelmet érdemelnek azonban azok is, amelyek Liszt magyarság-tudatát, hazafias érzéseit fejezik ki. Ezek közé tartozik a *Hungária* című szimfonikus költemény.

Amikor Liszt Ferenc 1838-ban Pestre érkezett, Vörösmarty Mihály *Liszt Ferenchez* című lángoló szavú ódával köszöntötte a világhírű zeneszerzőt, akiben ez a vers mély nyomokat hagyott és a *Hungária* című művével válaszolt rá. Ez az egyetlen szimfonikus költemény, amelyet idehaza – a pesti Nemzeti Színházban – mutattak be, a zeneszerző vezényletével. A kompozíció magyaros témái, dallamvilága, ritmikája, színes hangszerelése jelentősen hozzájárult Liszt Ferenc magyarországi népszerűségéhez.

1985.

Bozay Attila: *Csongor és Tünde* – bemutató az Operaházban

Alapításának 100-ik évfordulóját ünneplő Operaházunk – felújítás utáni első bemutatója
1985. január 20-án Bozay Attila *Csongor és Tünde* című operája volt.

Bozay Attila egyéni hangvételű zenekari és kamarazenei művei gyakran elhangzottak hangversenyeken és a rádióban, operája azonban első alkalommal került színre. A szövegkönyvet maga a zeneszerző állította össze Vörösmarty Mihály *Csongor és Tünde* című veretes nyelvezetű, vidám-bölcs, romantikus játékából.

Bozay Attila zeneszerző

Bozay Attila az alkotás folyamatáról így nyilatkozott: „Vörösmarty rendkívül muzikális költő volt, verseinek sorait szinte zenei dallamosság fűti át. Évekig dolgoztam azon, hogy a *Csongor és Tündét* opera-szövegkönyv méretűvé tömörítsem. Hogy nagy romantikus költőkhöz milyen zene illik igazán, az persze szerteágazó vita témája lehet. Úgy éreztem, hogy a hozzá illő stílus megvan az én zenémben, nemcsak azért, mert mindig támaszkodtam a hagyományokra, hanem mert ehhez a népies, ugyanakkor filozofikus darabhoz akár sajátosságosan 20. századi muzsika is elképzelhető. Akik csak az újabb darabjaimat ismerik, elcsodálkoznak, hogy az úgynevezett avantgarde elemeim ezúttal igen korlátozottak. A zene szorosan kötődik a szöveghez, és valósággal fellélegeztem, hogy végre-valahára kiélhetem a bennem bujkáló romantikát.” Az új opera sikert aratott, hiszen minden közreműködő tehetsége javát nyújtotta: különösen a *Csongor* szolamát éneklő Molnár András és a *Tündét* megszemélyesítő Csavlek Etelka. A zenekritikák közül Albert István írásából idézek: „Bozay Attila egész eddigi munkássága – a dallamosság, az énekhang iránti vonzalma, és az abban megmutatkozó kifejezőkészsége – sejtetni engedte, hogy előbb-utóbb elérkezik az operaműfajhoz.

A *Csongor és Tünde* első nagy lélegzetű színpadi kísérlete, kitűnő tehetség megnyilatkozása, telve ékes alkotói erényekkel, melyek azonban nem fedik el szemünk előtt az első művekre csaknem mindig jellemző gyengeségeket. Tehetségre vall az együttesek biztos kezű megfogalmazása. A hangszerelés többnyire áttetsző, levegős, a zenekar kísérőszerepében is plasztikus. Az előadást Mihály András, a kortárs zene kiváló értője és misszionáriusa vezényli, jól tudván, hogy Bozay operájának értékét nem a drámai feszültség izgalma adja, hanem a változatos szituációk és a bensőséges ihlet.” Bozay Attila operájának sikerét a Zeneműkiadó azzal erősítette, hogy a bemutató idejére megjelentette a partitúrát. A Hungaroton pedig hanglemezen adta közre az előadásokon készült hangfelvételt.

Új magyar zene a Rádióban

A Magyar Rádió 14-ik alkalommal készítette el a szimfonikus-, kamarazene és kórusművek leltárát – az 1984-ben bemutatott 32 zeneszerző 54 alkotását – azzal a céllal, hogy eldönthessék, melyek a legjobbak. Változást jelentett, hogy nem hangzott el újra az egész évi termés, hanem csak a sikeresebbeket tűzték ismét műsorra. Változás volt az is, hogy nem két, hanem három zsűri alakult. A kritikus- és közönség-zsűri mellett – a Kórusok Országos Tanácsa (KÓTA) közreműködésével - kórus-zsűrit is összehívtak. Azért, hogy egyenlő esélyük legyen a vetélkedésben a rövidebb kórus- vagy kamarazene-műveknek és az olykor terjedelmesebb zenekari kompozícióknak. 1985. február 12-én négy díjazott zeneszerző nevét hirdették ki. A szimfonikus kategóriában a **kritikusok** zsűrije **Kalmár László Hórák** című három szimfonikus tételét ítélte legjobbnak, a **közönség**-zsűri pedig **Durkó Zsolt Zongoraversenyét**. A kamarazene kategóriában mindkét zsűri **Kurtág György Jelenetek egy regényből** című dalciklusát emelte ki. Az első alkalommal átnyújtott KÓTA-díjat **Szokolay Sándor** kapta **Tabernákulum** című. Pilinszky János verseire komponált kórusművéért.

Durkó Zsolt: Zongoraverseny

Durkó Zsoltot, - mint rendkívüli tehetséget – először a Zeneakadémia zongoraszakára vették fel, majd tanulmányait zeneszerzés tanszakon, Farkas Ferenc osztályában folytatta. Komponált kantátákat, oratóriumokat, zenekari és kamaraműveket, ám a zongorával való jó kapcsolata egész életét végig kísérte. Ennek egyik kimagasló eredménye a *Zongoraverseny*.

Íme néhány sor Boronkay Antal zenekritikájából, amelyet a zeneakadémiai koncert után írt:

„A partitúra tanúsága szerint a mű 1981-ben készült el, hangversenytermi bemutatójára azonban csak 1984. május 9-én került sor. A szólót Ránki Dezső játszotta, a Rádiózenekart Lehel György vezényelte. Az előadó-apparátus sejteti: Durkó „hagyományos” zongoraversenyt írt, és ezt nemcsak a nagy szimfonikus zenekar ténye húzza alá, hanem a mű formája, hangkészlete és karaktere is. Durkó egytétéles *Zongoraversenye* érzelmi hatásában kellemes zene, vagyis nem kísérletező, hanem inkább összegezõ alkotás, egy nagyon csiszolt zeneszerzői stílus érdekes megnyilvánulása.”

Megnyitották a Budapesti Kongresszusi Központot

1985. február 20-án megnyitották a Budapest Kongresszusi Központot és benne fővárosunk új, 1800 személyt befogadó hangversenytermét. Az avató koncerten a Rádió szimfonikus zenekara és énekkara szerepelt, Lehel György vezényletével. Az ünnepi est két műsorszámát Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus* című műve és Beethoven *IX. szimfóniája* volt.

Az eseményen jelenlévő Csengery Kristóf zenekritikus írásából idézek: „Sokan és joggal fájlalják azt az aránytalanságot, amely a főváros kulturális fórumokkal (mindenekelőtt színházakkal és hangversenytermekkel) való ellátottsága terén a Duna két partjának viszonyát hagyományosan meghatározza. Épp ezért nagy szerencse, hogy a szellemi-művészeti élet új, jelentős helyszíne, a Novotel szálló épület-együtteséhez kapcsolódó Budapest Kongresszusi Központ Budára került. A Kongresszusi Központnak több különböző méretű terme is van, ezekből most a legnagyobbat, a „Pátria” elnevezésűt ismertük meg. A terem – akárcsak a hozzá tartozó előcsarnokok, lépcsők, folyosók, öltöző- és kiszolgálóhelyiségek rendszere – nagyon szép, ízléssel és gondnal tervezett, technikailag is korszerűen felszerelt, berendezése a manapság dívó tartózkodó elegancia jegyében készült. Nagyon fontos az akusztika! Egyetlen este tapasztalata alapján mondhatom, hogy a terem jól viszi a hangot, a zengés nem visszhangos, de nem is fedett. A fellépő szólistáknak és együtteseknek azonban az új helyszín követelményeihez kell igazítani a hangzás arányait.”

300 éve született Händel és Bach

Az 1685-ös évben különleges csillagzat ragyogott Németország felett: néhány héten belül világra jött a barokk korszak két nagy zenei mestere. 1685. február 23-án Halléban megszületett Georg Friedrich Händel, március 21-én pedig Eisenachban Johann Sebastian Bach. Születésük 300-ik évfordulója ünnepé nemesítette az 1985-ös esztendő zenei életét.

A Rádió igyekezett méltómódon emlékezni: azaz a két mester hatalmas életművéből a lehető legtöbb kompozíciót műsorra tűzni. A **10 részes Händel-sorozatban** operák, kantáták, versenyművek és más hangszeres darabok szólaltak meg.

Egész évben Bach – hangzott a Rádió zenei jelmondata. A **20 részből** álló kamarazenei hangversenysorozat Lázár Eszter szerkesztésében 1984 őszén kezdődött el. A zeneszerző 1080, jegyzékbe foglalt művéből így is mintegy 50-et tudott felsorakoztatni.

A műsorajánlatban többek között ez olvasható: „A Bach-zenével való együttélés sokkal meghittebb, mintsem azt egy-egy hangverseny időtartamára, vagy a beavatottak műélvezetére lehetne korlátozni. Halála után műveit alig-alig játszották, igazi jelentőségével úgyszólván csak a muzsikuskok voltak tisztában. Amikor Mendelssohn a 19. század húszas éveiben előadta a *Máté passiót*, nem sejthette, hogy máig is megismételhetetlen posztumusz karriert indított útjára. Mert példa nélkül való, ahogyan a jámbor életű, konzervatívnak tartott, műveit elvont matematikai képletek alapján szerkesztő zeneszerző alkotásai mindennapjainkban – az atom, a számítógép és a tömegkommunikáció korszakában – magától értetődő természetességgel jelen vannak.”

Emlékezés Weiner Leóra, születésének 100. évfordulóján

1885. április 16-án született Weiner Leó. Születésének 100 évfordulóján emlékeztek rá egykori tanítványai itthon és külföldön egyaránt. Hangversenyeket, tudományos üléseket rendeztek tiszteletére, de egy akkor megjelent könyv is őrzi életművét. Weiner Leó Budapesten született és itt élt csendes visszavonultságban, szenvedélye a muzsika és a tanítás volt. A *Rádióújságban* „Remete a Nagykörúton” címmel Udvardi István, a Rádiózenekar tagja írta le emlékeit hajdani kedves tanáráról. Ebből idézek: „Ha Weiner tanár úr jellegzetes, zömök alakja feltűnt a Zeneakadémia oldalbejáratánál, a főiskolai agórán csivitelő növendékek hirtelen elcsitultak, és láthatatlan hullámokon felröppent a hír a harmadik emeletig: megjött Leó! A tanár urat rajongó tiszteletlenséggel öveztük. A rajongásra a tudása, a tiszteletlenségre agglegény-különcségei adtak alapot. Vele minden találkozás esemény volt a 23-as teremben, ahol kamarazene óráit tartotta. Pedig egyáltalán nem volt ige hirdető. Inkább szüksézáú és a könyörtelenségig őszinte. „Bizony ez nagyon csúúnya” - mondta, így, nyújtott ú-val, a reménykedő művészjelölteknek, egy-egy reszkető vonóval előadott szonáta vagy vonósnégys végén. Ismerte a hangszerek lelkét, meg a hangszeresekét is. Tudta, kiből mennyit lehet kihozni, s a maximumnál alább nem adta.”

Elhunyt Horusitzky Zoltán zeneszerző

1985. április 25-én 82 éves korában elhunyt Horusitzky Zoltán zeneszerző, zongoraművész.

Tisztelői a nagyszerű muzsikusra, a humánus művészre és a természetkedvelő emberre emlékeztek. Vele kapcsolatban egy régi történet jut eszünkbe: 1925-ben a Zeneakadémia növendék-hangversenyén Kodály Zoltán 13 zeneszerző hallgatója mutatkozott be. A koncert után rosszindulatú kritika jelent meg a fiatal komponistákról. Kodály válaszában megvédte tanítványait és megjósolta, közülük kerülnek majd ki zenekultúránk újjáépítői. E névsorban szerepelt Horusitzky Zoltán is. Tekintsük át, pályája során mit tett a Kodály által megálmodott zenekultúráért.

Horusitzky Zoltán 1927-től 1945-ig a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola tanára, majd igazgatója volt. 1946-tól 1968-ig – nyugdíjba vonulásáig – a Zeneakadémia zongora tanszakán tanított. Közben 12 éven keresztül szerkesztette a *Zene* című folyóiratot, számos ismeretterjesztő és zenepolitikai cikket írt. Zongoraművészként is sikereket aratott (bár egy sérülés évekig akadályozta a gyakorlásban), saját műveinek előadása azonban újabb ösztönzést adott számára. A Rádió archívuma őrzi játékát, hiszen több zongoraművét és dalainak kíséretét ő játszotta a felvételeken. Zeneszerzői munkásságát kantáták, zenekari- és versenyművek, 4 vonósnégyes, zongoradarabok és dalok jelzik. Mivel a versírást is művelte, néhány vokális kompozíciójának, például a *Báthory Zsigmond* című operájának szövegét maga írta. Ezt a történelmi operát – Romhányi József összekötőszövegével, kerestmetszet formájában a Magyar Rádió mutatta be 1955-ben. Nagyszerű előadók: többek között Szecsődy Irén, Tiszay Magda, Szabó Miklós és a Rádió zenei együttese Polgár Tibor vezényletével sikerre vitték a darabot. Később Németországban, majd 1960-ban a budapesti Operaházban is színpadra állították.

A Magyar Rádió Zongoraversenye

A Magyar Rádió 1985-ben országos zongoraversenyt rendezett fiatal művészek számára. A verseny anyagát ezúttal Chopin és Liszt életművéből válogatták. A vetélkedő ezzel mintegy előfutára volt a soron következő két nagy nemzetközi zenei eseménynek: az őszi varsói Chopin- és a következő évi budapesti Liszt versenynek.

Magyar Kornél műsorajánlatából idézek: „A Magyar Rádió országos zenei versenyek már nagy hagyományra tekintenek vissza. Az idei a 12-ik a versenyek sorában, közülük ez a 6-ik zongoraverseny. A korábbi vetélkedők díjazottjainak egész sora szerzett mára hírnevet.

Pl. Kocsis Zoltán, Szenthelyi Miklós, Jandó Jenő, Szabadi Vilmos nevét már a nemzetközi zenei világban is jegyzik. Mindig jóleső érzéssel vesszük kezünkbe, szerkesztjük műsorainkba egyre gyarapodó, szép felvételeiket. De már itt kopogtatnak az ifjú „trónkövetelők”, helyet, lehetőséget keresve a nagyok mögött, esetleg a nagyok között. Kísérjük odaadó figyelemmel, együtt érző izgalommal az ő viadalukat is.”

A Rádió 6-ik zongoraversenyén a **III. díjas Hauser Adrienne** külön elismerést is kapott Chopin *Polonéz-fantáziájának* tolmácsolásáért, a **II. díjas Oravec György** vérbeli pódium-zongorista alkatnak bizonyult és kitűnő hangulatot teremtő erővel játszott. Az **I. díjat Király Csaba** nyerte, akinek zongorázása sokszínű, ritmusa rugalmas, előadásmódja elegáns volt.

Otto Klemperer emlékezete

1985. május 14-én Otto Klemperer születésének 100-ik évfordulóján a Magyar Rádióban emlékműsor hangzott el. A híres karmester 3 éven keresztül Budapesten élt és gyönyörű opera-előadásokkal, valamint hangverseny-élményekkel ajándékozta meg a muzsika híveit.

Boros Attila zenei szerkesztő a 70-es években felkutatta és összegyűjtötte a karmesterrel kapcsolatos emlékeket. Ezek részben „Budapesti operaesték Klempererrel” címmel, a rádió 6 részes műsorában hangzottak el, - másrészt: az egykori előadások szereplőivel folytatott beszélgetések szövege, kritikákkal, opera- és koncertműsorokkal, fotókkal kiegészítve könyv formájában is megjelent. Az ünnepi évforduló alkalmából többek között ezt írta a *Rádióújság*ba: „Otto Klemperer művészpályája közel hét évtizedet fogott át, ebből – túlzás nélkül állíthatjuk – 3 évig a mienk volt. 1947-1950-ig tartó budapesti tartózkodása révén zenei életünket pezsgésbe hozta. Ő is jól érezte magát nálunk. Itt gyógyult fel súlyos agyoperációját követően, itt nyerte vissza régi munkakedvét. Sokéves hanyattatás, betegség és emigráció után végre állandó működési teret adott számára a magyar főváros. Még tovább is maradt volna, ha úgy hagyják dolgozni, mint korábban. De akkor – 1950-ben -, amikor Bartók *A csodálatos mandarin* című műve sem szerepelhetett színpadon, Klemperer elképzeléseit, műsortervét sem hagyták jóvá. Ebből, s egyéb baljós jelekből – élénken figyelte a napi politikát is – világossá vált számára, hogy jobb, ha elmegy. Hatása nem múlt el távozásával. Emlegetik őt a zenekari tagok, énekesek és emlékezik rá egykori közönsége. Akik láthatták, hallhatták őt annak idején az Operaházban, hangversenyteremben, életre szóló élményt kaptak.”

Klemperer nem szerette a hanglemezfelvételeket, az ismétléseket, vágásokat, a stúdió rideg technikai világát, a tökéletességre való törekvésnek azt a fajtáját, amely – úgy érezte – megbénítja a zene spontán örömet, varázsát.

Örölnünk kell, hogy mégis sok hanglemezz-felvétele maradt az utókorra. Számunkra különösen becsesek a budapesti operaelőadásokon, koncerteken készült, és a Rádió archívumában fellelhető lakklemezek, amelyeket a Hungaroton technikailag javított formában újra közreadott. Az évfordulón a Rádió 18 részes sorozatban sugározta Otto Klemperer felvételeit.

A Magyar Rádió Gyermekkorának új karnagyai

Az 1985-ös esztendő a Gyermekkor számára az ünneplés, a búcsúzás és az újrakezdés jegyében telt el. A Magyar Rádió Gyermekkorát 1955-ben hívta létre két lelkes, nagyszerű karnagy: Botka Valéria és Csányi László. 30 év múltán az első kórus tagjai ismét eljöttek, hogy „utódaikkal” együtt közös koncerten ünnepeljenek és egyben búcsúzzanak a kórus megteremtőitől és vezetőitől – nyugalomba vonulásuk alkalmából.

1985. május 23-án a Televízió részletet közvetített a Magyar Rádió Gyermekkorának zeneakadémiai ünnepi hangversenyéből. A műsorajánlat mottója ez volt:

„A film egy olyan kórust mutat be, melynek emléke sose lehet hüvös, melynek emléke teher is, de kincs is. Ez a kórus 30 éve itthon és külföldön sikert sikerre halmoz.”

A Rádió Gyermekkorának élére **Reményi Jánost** nevezték ki, munkatársai pedig **Thész Gabriella** és **Igó Lenke** karnagyok lettek. Reményi János nevét sokan jól ismerték a gyermek- és ifjúsági kórusmozgalomban elért sikeres munkája alapján. Nyilatkozatából idézek: „A Rádió Gyermekkórusa ez évben ünnepelte fennállásának 30-ik évfordulóját. Botka Valéria és Csányi László – az előző karnagyok - „fantasztikus” teljesítménye a jól ismert hazai és nemzetközi sikersorozatot eredményezte. Ez az örökség megkönnyíti a további munkát, de ugyanakkor kötelezettséget is jelent a hasonló színvonalú folytatásra. Elképzelésem szerint új színekkel szeretném gazdagítani a kórus munkáját. Két irányba: egyrészt a gregorián zene, másrészt korunk zenéjének újabb, eddig még kevésbé érintett területei felé igyekszem kitágítani a gyermekek zenei tájékozódását és ezáltal a repertoár gazdagodását.

Harmat Artúr születésének 100. évfordulója

1985. június 27-én, születésének 100-ik évfordulóján emlékeztek Harmat Artúrra, akit kiváló zeneszerzőként, karnagyként és a magyar egyházzene megreformálásának „atyjaként” tisztelnek. A Szlovákiához tartozó Nyitrából telepedett át Budapestre. A Zeneakadémián tanári, majd zeneszerzői diplomát kapott. Harmat Artúr sokoldalú munkásságából csak néhányat említek:

1922-től 1956-ig a Belvárosi Főplébánia templom, majd a Szent István Bazilika kórusának karnagya volt. 1926-ban a Zeneakadémián megszervezte az Egyházzenei Tanszakot. 1931-ben „*Szent Vagy, Uram*” címmel jelentette meg Sík Sándorral közösen megalkotott, új katolikus énekeskönyvét. Zeneszerzői egyéniségéhez legközelebb Palestrina művészete állt, s ezt igyekezett mindenkivel megismertetni. 1955-ben örömmel fogadta a Rádiókórus vezetőjének meghívását, hogy az énekkarral készítse el néhány Palestrina-motetta felvételét. Az élményt-adó elemzések után következett a stúdió-munka. A Rádió magnetofon-tekercei őrzik az általa megvalósított eszményi kórushangzást. Zeneműveivel is sikereket aratott. *Szép Ilonka* című kantátájáért 1956-ban Erkel díjjal jutalmazták. Harmat Artúr születésének 100-ik évfordulója alkalmából a Zeneműkiadó könyvet jelentetett meg, amelyben tanítványai idézték fel a gazdag életpályát.

A Rádiózenekar új karmestere: Ligeti András

1985. nyarán a Rádiózenekar igazgató-karnagya: Lehel György mellé fiatal karmester került Ligeti András személyében. Első diplomáját hegedűszakon, majd a másodikat mint Kórodi András növendéke, karmesterként kapta. A zenekarok igen kedvelik és értékelik, ha valaki hangszeres művészként válik karmesterré. A televízió nézői 1983-ban figyeltek fel rá: a Nemzetközi Karmesterversenyen negyedik helyezést ért el. A Rádiózenekar új karmestere így nyilatkozott: „Feladatom a Rádiózenekarnál: a bemutatók és a vendégkarmesterek szereplésének előkészítése, valamint a zenekari munka karbantartása – főleg a bécsi klasszikusok műsorra tűzésével. A karmesteri munkában a technikai tisztaságot, a vezénylő szándék egyértelműségét tartom legfontosabb feladatommak. Szeretem a sok próbát, az aprólékos kidolgozást, mert ez az alapja a koncertbiztonságnak, csak így szólhat szabadon a közlésre immár megfogalmazott zene. Humánus zenét szeretnék befogadni és továbbadni, bármely kor szülte legyen is a zeneszerző. Úgy hiszem, hogy ezen az annyi mindent átáramoltató, és mégis önmegőrző zenei égtájon van remény a méltó meghallgatásra.”

Budapesti Nemzetközi Gordonkaverseny

1985. szeptemberében rendezték meg az 5. Budapesti Nemzetközi Gordonkaversenyt, amelyen 24 ország 75 versenyzője vett részt. A döntőben az egyik előadandó mű: Kodály Zoltán *Szólószonátája* volt. „Meglépetésként – ezt az ízig-vérig magyar zenét egy skandináv muzsikusként Torleif Thedéen játszotta legértőbben!

Rájöhetett arra, hogy a dallamformálás nyitja a kifejező tagolás, a rejtett éneklés kitapintása” - írta egy kritikusa.

1985. szeptember 15-én (a szokásos 3 helyett) 6 név hirdette a verseny eredményét, amely tükrözte a verseny kimagasló színvonalát. A csak árnyalatokkal győzni tudó Torleif Thedéen svéd versenyző után rögtön hárman is méltóak lettek a második díjra – köztük a magyar **Kertész Ottó**, s nyomukban olyan versenyzők a harmadikok, akik máshol akár elsők is lehettek volna! Csengery Kristóf zenekritikájából idézek: „A Pablo Casalsról elnevezett Gordonka-verseny gálakoncertjén a három második helyezett és a verseny fődíjának nyertese játszott. A hazai színeket a II. díjas Kertész Ottó képviselte. Az estén hallott négy művész közül az ő produkciója volt a legzeneibb, ami rugalmasságot, érzékenységet, szabadon lélegző és éneklő játékot jelent. Viszont csellózásának hangszeres-technikai része egyelőre nem makulátlan. A nyertesek valamennyien kitűnő képességű, magabiztos technikai tudású, sőt bizonyos rutinnal is rendelkező művészek, ám egyikük játéka sem hozott felfedezésszerű élményt.”

Öt esztendő új magyar zenéje

A hagyományos *Korunk Zenéje* hangverseny-ciklussal részben összefonódott az a nagyszabású rádiós vállalkozás, amely 1985. október 22-e és november 17-e között *Öt esztendő új magyar zenéjének* legjavát állította reflektorfénybe. A felvett művek naponta 2-2 adásban, különböző csoportosításban és élő hangversenyeken szólaltak meg. Voltak szerzői, előadói, műfajok szerinti összeállítások, de 16 élvonalbeli komponista portréja is kirajzolódott egy-egy interjúban. A *Műsorfüzet* ajánló sorait Láng István zeneszerző írta. Ebből idézek: „A felvett művek, amelyekből e sorozat készítői válogattak, a minőség szempontját sem mellőzve, a Rádió segítőkészségét tükrözik, és mind a műfajok, mind a stílusok tekintetében széles horizontot tárnak elénk. Ezért bízunk abban: zeneszerző-előadó-közönség, e műsorok folyamán ismét egymásra talál. Ha ez, akárcsak néhányszor is maradéktalanul megtörténik, mindannyian elértük célunkat.” Breuer János zenekritikus figyelemmel kísérte a nagyszabású sorozatot: „Az elhangzó művek többségéről elmondható, nemcsak a rádió érték-közvetítő munkásságának, hanem érték-teremtő, inspiráló tevékenységének is hangzó dokumentuma. Igaz, a kulturális monopóliumok mostani megszűnésének idején a rádió sem kényszerül már az egyetlen mecénás kényelmetlen ruhájának viselésére, de az első számú mecénás rangjára, egyszersmind felelősségére változatlanul jogot formálhat. A szerzőket bemutató portréműsorok formája változott. Idén először – s ez igen jó „újítás” - a zeneszerzők maguk is megszólalnak, hogy elmondják, elhangzó alkotásaikkal mi volt a szándékuk.”

A sorozatot a Rádiózenekar hangversenyével nyitották meg a Pesti Vigadóban, Lehel György vezényletével. A műsorban elhangzott **Balassa Sándor** *Egy álmodozó naplója* című műve is. Op. 35-ös kompozíciójának ez az előadása csupán budapesti bemutatónak számított, mivel korábban a Pécsi szimfonikus zenekar is eljátszotta, majd két nappal később a Rádiózenekar Grazban, a *Stájer Ősz* koncertjén is nagy sikerrel adta elő.

Láng István: IV. szimfónia

Évek folyamán a Rádióban az új művek bemutatásának bizonyos hagyománya alakult ki. Példárá Láng István *IV. szimfóniája*, amelyet a Rádiózenekar Lehel György vezényletével 1984. november 28-án először a közönség előtt játszott el a Zeneakadémia nagytermében, majd a 6-os stúdióban elkészítette a mű hangfelvételét és ezt követte a rádió-bemutató.

Láng István egy későbbi beszélgetés alkalmával Lehel György karmesterre és a *IV. szimfónia* előadására így emlékezett: „Lehel György személyében sikerült olyan karmesterrel összejönnöm, akinek – a Rádiózenekarhoz hasonlóan – óriási tapasztalata volt a modern zenével kapcsolatosan. Ezt azért kell megjegyezni, mert a karmesterek repertoárjára, általában, a 150 év alatt kialakult zenekari összeállítás és gondolkodásmód a jellemző. Ha most kiemelem azokat a pontokat, ahol az életem összekapcsolódott Lehel György karmesteri munkásságával, akkor kiderül, hogy azokra a műveimre, amelyeket ő dirigált, mindig a zenekari hangzás *mássága* volt jellemző. A darabbal való ismerkedés közben biztosan küzdött ezzel a zenei anyagban jelentkező szokatlansággal, de a szóbeli megbeszélés idejére már elrendezett magában mindent. A *IV. szimfónia* volt az utolsó művem, amit Lehel György mutatott be. Neki is ajánlottam.”

Néhány gondolatot idézek Csengery Kristóf zenekritikájából: „Láng István eddigi szimfóniáiban megfigyelhető a kettős törekvés: kapcsolódni a régi műfaji-formai tradícióhoz és egyúttal bizonyos részletekben variálni, elrajzolni ezt a hagyományt. A *IV. szimfónia* szerkezete is a 3 tételes gyors-lassú-gyors modellt követi, ám a zenei folyamat nem szimmetrikus, hanem egyenes vonalú, s a szokásossal ellentétben fordított dramaturgiájú. Más szóval: a mű dinamikája a finálé felé haladva nem emelkedik, hanem süllyed. A darab tervezése nem a felépülésé, hanem a maximumon indul, s útja a fokozatos – tudatos – leépítés. Láng az egyes tételeket latin címekkel látta el: Mors (halál), Vae (jaj), és Post (után), amelyek azt jelzik, hogy a fájdalom és emlékezés problémakörét szándékozik bejárni, ám hangsúlyozottan a túlélőt és nem az eltávozottat állítva a figyelem középpontjába.”

Boros Attila: *Muzsika és mikrofon*

A Magyar Rádió 1985-ös műsorában kiemelt helyet foglalt el Boros Attila *Muzsika és mikrofon* című. 12 részes sorozata, amely a Rádiózenekar négy évtizedes történetét dolgozta fel.

Íme a zenekar alapításának előzménye: „A magyar rádiózás megindulását 1925. december 1-től számítjuk. 1931-ben a világhírű művészt és zeneszerzőt, Dohnányi Ernőt nevezték ki a Rádió zeneigazgatójává. A rádiózás fokozatos fejlődésével szükségessé vált állandó zenei együttes létrehozása, amely 1936-ban alakult meg Berta István vezetésével. Tagjai sokoldalú, képzett muzikusok voltak. 1943-ban a létszám kiegészítésével Dohnányi Ernő megalapította a Rádiózenekar néven szereplő szimfonikus együttest.”

A háború pusztítása után azonban minden újra kellett kezdeni. A Magyar Rádió szimfonikus zenekarát 1945 tavaszán muzikusok kis csoportja hozta létre. Két év múlva már olyan világnagyság vezényelte, mint Otto Klemperer. Az 1958-as párizsi és brüsszeli siker után egész Európa, majd Amerika is felfigyelt rájuk. Világhírű karmesterek és szólisták hosszú sora szerepelt a zenekarral. Az együttes a magyar zeneszerzők hűséges mecénása, műveik többségének első megszólaltatója.

Boros Attila rádiósorozatát számos hangfelvétel színesítette, az összegyűjtött anyag pedig könyv formájában is megjelent, amit viszont sok-sok dokumentum-értékű fénykép tett vonzóvá.

1986.

Új magyar zene a Rádióban

Az 1986-os év elején a Rádióban 15. alkalommal rendezték meg az új magyar zene seregszemléjét. A közönség soraiból, a kritikusokból és a KÓTA képviselőiből álló zsűri 42 zeneszerző 63 művét pontozással értékelte. Az 1985-ben bemutatott műveket meghallgatva – váratlan egyetértésben – mind a közönség zsűrijének, mind a kritikusoknak azonos volt a véleménye: a kamarazenei kategóriában **Maros Rudolf** hárfára írt *Szvitje*, zenekari kategóriában pedig **Szóllósy András** *Tristia (Maros sirató)* című műve részesült a díjban. A KÓTA elismerését ugyancsak **Szóllósy András** két kórusműve, a *Miserere* és *A farizeusok ellen* kapta.

Maros Rudolf: *Szvit hárfára*

Maros Éva, kiváló hárfaművésznőnk még csak a Zenekonzervatóriumban tanulta a különleges hangszer játékmódját, az év végi vizsgakoncerten azonban olyan jól szerepelt, hogy édesapja: Maros Rudolf zeneszerző ajándékkul komponálta számára a *Szvitet*. A hárfaszóló előadása rendkívüli ügyességet és kiművelt technikát igényel. Tétellei: a *Notturmo* lassú tempójú éji zene, a *Toccata* gyors, virtuóz, hullámszó jellegű muzsika, a *Naenia* fájdalmas panasz dallamot szólaltat meg, az utolsó, negyedik tétel pedig a virtuóz *Rondo*. (A *Toccata* sokak számára ismerősen csenghet, hiszen a Televízió „Vers mindenkinek” című, egykor oly népszerű sorozatának felvezető zenéje volt.) A Rádióban a Szvitről több alkalommal is készült felvétel – a technikai adottságok fejlődésével egyre jobb minőségben. Az 1984. december 3-ai új hangfelvétel nyerte el mind a közönség, mind a kritikusok zsűrijének első díját a kamarazene kategóriában.

Durkó Zsolt: *Széchenyi-oratórium*

Durkó Zsolt zeneszerző nagy vokális műveit: a *II. Ady-kantátát*, a *Halotti beszédet*, a *Mózes* című operát és a *Széchenyi-oratóriumot* 1971 és 1982 között komponálta. A tenor- és basszusszólóra, vegyes-karra és zenekarra írt *Széchenyi-oratórium* Debrecen felkérésére készült, Kodály Zoltán születésének 100. évfordulójára.

A szerző nyilatkozatából idézek: „Az oratórium szövegét Széchenyi István *Hitel*, *Világ*, *Stádium* és a *Kelet Népe* című írásaiból vett mondatokból, mondat-töredékekből állítottam össze, figyelve arra, hogy az így kialakított szöveg Széchenyi eredeti szavait, gondolatait pontosan és híven tükrözze, de arra is, hogy messze hangzó kétségbeesése, hite, reménye, áldozatvállalása – zenében, a zenei gondolatok rendjében fejeződjön ki.”

A mű bemutatója a debreceni Tudományegyetem nagytermében volt 1982. július 2-án, a Kodály Kórus és a Debreceni MÁV Szimfonikusok előadásában, Gulyás György vezényletével. Az oratórium budapesti előadását csak négy év múlva, 1986. február 9-én tartották meg. E koncertről Maróthy János zenekritikus többek között ezt írta: „A Rádió szimfonikus zenekarának és énekkarának zeneakadémiai hangversenye ritka nagy élménnyel szolgált: kimagasló sikerrel adtak elő mai magyar, ráadásul eléggé bonyolult művet, Durkó Zsolt *Széchenyi-oratóriumát*. A Széchenyi különböző írásaiból kiválasztott szövegek visszatérő mottója: „A köz-üdv a legfőbb törvény legyen”. A vezénylő Lehel György, a Rádió együttese, továbbá az énekes szólisták (Fülöp Attila és Köves Péter) nem mindennapi erőfeszítését igényelte a mű pontos megszólaltatása.”

A 60 éves Lehel György köszöntése

1986. február 10-én volt 60 éves Lehel György, a Rádió szimfonikus zenekarának karmestere. A zenei osztály munkatársai és az együttes tagjai köszöntötték ez alkalomból, ám az ünneplést a rádió hallgatói számára is közvetítették.

Lehel György 1947-ben kezdett a Rádióban dolgozni, és gyorsan jutott el karrierjének csúcsára: sokoldalú, a nemzetközi zenei életben is elismert dirigens vált belőle. Különösen az új magyar zeneművek bemutatásában szerzett érdemeket. A Lehel György karmesterrel készített interjúból idézek: „Nem tartom magam egyetlen zenei korszak specialistájának sem. Illetve, az ember életében vannak időszakok, amikor, néha kideríthetetlen okból, jobban vonzódik a zene valamely irányához. Amikor ez elmúlik, valami más kezdi izgatni. Volt olyan periódus, hogy Mahlerrel foglalkoztam, majd Bach művészete érdekelt. Ami a mai zenét illeti, a zenésznek is saját korában kell élnie, ebből adódóan nem lehet kizárólag a múltat felmutatni.”

Az 1980-as években a Budapesti Fesztiválzenekar megalakulásával méltatlan vita kezdődött a zenekarok között, amely érzékenyen érintette Lehel György karmester zenei közérzetét is. Erről ezt mondta: „Születésnapomon azt kívánom, hogy az ország vezető zenekarai – nemzeti kincseink – minden beavatkozástól, előítélettől mentesen, egészséges és tisztességes művészi verseny jegyében dolgozhassanak és fejlődhessenek a következő évtizedben is.”

A Magyar Televízió V. Karmesterversenye

1986-ban rendezték meg a Magyar Televízió V. Karmesterversenyét. „Ismét lendül a pálca” címmel Simon Emil újságíró így kezdte műsorajánlatát: „1974. április 24: megkezdődött az MTV első nemzetközi karmesterversenye. A – sokak szerint – szórakoztatásra, sport-közvetítésekre kitalált képernyőről komoly zene szólt, hangversenyzenekarok töltötték be a látóteret, s bepillanthattunk egy nem köznapi tevékenység, a vezénylés rejtelmeibe.

Az arc-közelben alkotó, velünk szembeforduló karmesterek vetélkedőjének közönségfogadtatása minden képzeletet felülmúlt. Tömegek figyelték és a koncertekre ritkán látogatók is „pontoztak” otthon.” 12 év elteltével az V. nemzetközi karmesterversenyt rendezték meg és Ferencsik János emlékének szentelték, aki kezdettől fogva tanácsadója, tényleges vagy tiszteletbeli elnöke volt a versenyeknek. Ez alkalommal 42 országból 168 muzsikusz jelentkezett, de a válogatás után végül 50-en vettek részt a versenyben. Íme az újságíró véleménye első három díjazottról:

„A verseny átlagszínvonala közepesnek mondható, ám az élre került karmesterek erős „mezőnyt” alkottak. A **győztes** amerikai **George Robert Hanson** már jelentős tapasztalattal rendelkezett: jó kéz, kifejező mozgás, elmélyült műismeret jellemezte. A **2. díjas** litván **Gintaras Rinkiavicus** a döntőben Sztravinszkij *A tűzmadár* című művét vezényelte katartikus élményt nyújtva. Nekünk, magyaroknak az V. karmesterverseny legnagyobb eredménye az volt, hogy a **3. díjas Győriványi Ráth György** személyében végre jelentkezett az az átütő tehetségű fiatal dirigens, akire hosszú évekig kellett várnunk. Még főiskolás, és máris felveszi a versenyt a nálánál jóval rutinosabb kollégákkal, mesterségbeli tudás és szuggesztivitás dolgában egyaránt – előrevetítve egy jelentős nemzetközi karrier ígéretét.”

Karvezetők - a Rádió 25 részes sorozata

Az 1986-os évben nemcsak a karmesterek és a zongoristák játszottak fő szerepet zenei életünkben, hanem a karvezetők és az énekkarok is. Vass M. Katalin szerkesztő jóvoltából 25 rangos karvezető mutatkozott be a Rádióban. Tóth Anna, a műsorról szóló kritikájában többek között ezt írta: „Nagyon időszerű volt az a 25 részes sorozat, amely a Magyar Rádióban – nagyjából egy éven keresztül – karvezetők bemutatásával foglalkozott. Minden megszólaltatott a maga személyes hangján, személyes élményein keresztül adott dokumentum-értékű képet több mint 40 év magyar kórusmozgalmáról, sőt – kik-ki a maga mestereinek bemutatásával – annak múltjáról is. A mesterek között leggyakrabban Kodály Zoltán, Bárdos Lajos és Vásárhelyi Zoltán nevét emlegették. Ugyanakkor felvetődött az is, hogy a végzett fiatal karvezetők között egyre kevesebben vállalják az énekkarok vezetésének szép munkáját.”

De 1986-ban – a rádióműsor tanúsága szerint, még volt 25 „megszállott” karnagyunk.

A kóruskultúra számára sokat jelentett az 1956 utáni nyitás, a nagyvilágba való kitekintés lehetősége. A fordulópont 1961: amikor megrendezték Debrecenben a Bartók Béla nevét viselő I. Nemzetközi Kórusversenyt, amely éppen 1986-ban ünnepelte 25. évfordulóját.

A „megszállott”, hivatást érző karnagyok közé tartozott Gulyás György, aki Kodály elképzeléseit megvalósítva alapította a híres békéstarhosi zeneiskolát, majd amikor azt az akkor felsőbb hatalom megszüntette, Debrecenbe tette át tevékenységének színhelyét. Létrehozta a Kodály Kórust, amely több nemzetközi versenyen bizonyította magasrendű énekkari kultúráját.

Elhunyt Gárdonyi Zoltán zeneszerző

1986. április 25-én hangzott el a Rádióban *Gárdonyi Zoltán köszöntése* című műsor, a zeneszerző 80-ik születésnapja alkalmából. Albert István műsorajánlatából idézek:

„Gárdonyi Zoltán, a század első évtizedében született muzsikus-nemzedék jeles egyénisége. Kodály Zoltán tanítványaként mindenben követte mestere eszményeit, elsősorban abban, hogy „a magyar zenésznek, ha a világban helyt akar állni, az átlagos európai zenésznél különbnek kell lennie.” Ezért a célért Gárdonyi mindent meg is tett. Budapest után a berlini zeneakadémia muzikológiai szakán tanult, és az ott szerzett doktori diplomával tért haza. Tíz évig a soproni Evangélikus Tanítóképző Intézetben, majd 1941-től 1967-ig a Budapesti Zeneakadémián tanított. Közben komponált szimfonikus- és kamarazenét, zongora- és orgonadarabokat, kórusműveket. A zenetudomány területén különösen Bach, Haydn és Liszt művészetével foglalkozott.”

Munkával teli, gazdag életét csalódások is érték. A róla szóló monográfiában Karasszon Dezső így írt: „Gárdonyi Zoltán 1946-ben Zalánfy Aladár utódaként a Zeneakadémián elvállalta a protestáns egyházzenei tanszak vezetését. A „fordulat évében” (1948-ban) ennek a tanszagnak természetesen el kellett tűnnie, vezetője pedig megbélyegzett emberré vált. Egy ideig csak melléktárgyak tanítását engedélyezték neki, műveinek előadása pedig még 1970-ben is korlátozva volt. 1972-ben kitelepedési engedélyt két a magyar hatóságoktól. Feleségével és leányával követte a már korábban hasonló elhatározásra jutott Zsolt nevű fiát, (aki szintén zeneszerző). Nyugat-Németországban telepedtek le, ott élte nyugdíjas életét, hazájától távol, de szeretett családja körében, egészen 1986. június 27-én bekövetkezett haláláig.”

Gárdonyi Zoltán tehát alig két hónappal élte túl 80-ik születésnapját.

Kórodi András emlékezete

1986. szeptember 17-én terjedt el a hír, hogy Kórodi András karmester, velencei Liszt-hangversenyének hajnalán örökre elaludt. Tavasszal köszöntötték operaházi tagságának 40-ik évfordulóján, ugyanis 1946 januárjában Ferencsik János vette maga mellé korrepetitornak és december 16-án Kodály Zoltán születésnapján már ő dirigálta a *Háry János* című daljátékot. Azóta vezényelte Bartók, Kodály valamennyi színpadi művét és vagy tíz új magyar opera bemutatóját. Felsorolni sem lehetne, mi mindent tanított be, sokszor mások keze alá: Mozartot, Verdit, Wagnert, ami az Operaház repertoárján szerepelt. Szívesen vezényelt a Rádiózenekar élén is, sőt, az Erkel-művek felvételében nemcsak karmesteri, hanem zenetörténeti-kutatói tevékenységet is kifejtett.

Kórodi András a Zeneakadémián 1957-től 1982-ig vezette a karmesterképző tanszakot. Tanítványaival később is baráti kapcsolatban maradt. A zenekari muzsikusokat egyenrangú társnak tekintette – ez volt egyik titka annak, hogy a Budapesti Filharmóniai Társaság titkos szavazással többször is elnök-karnagyává választotta. Kórodi legkedvesebb zeneszerzője Mozart volt, bár zenéjének megszólaltatása küzdelemmel teli gyönyörűséget jelentett számára. Dirigálás közben sosem érezte magát boldognak, legfeljebb néha elégedettnek. Ferencsik János egyszer észrevette szomorúságát és egy kínai közmondást idézett számára: „Előttem a hosszú út, s tudom, nem jutok el a végéig, de ha el sem indulok, az az én hibám.”

Emlékműsorok Erkel Ferenc és Liszt Ferenc születésének 175. évfordulóján

1986-ban előtérbe került a híres magyar zeneszerző-páros: Erkel Ferenc és Liszt Ferenc emléke. Erkel 1810. november 7-én született, Liszt pedig 1811. október 20-án. Így az 1985-1986-os esztendőben mindkettőjük születésének 175-ik, egyben Liszt Ferenc halálának 100-ik évfordulójára is emlékeztünk. Az ünnepi alkalomról Erkel Tibor, a Magyar Rádió Zenei főosztályának vezetője nyilatkozott: „Bartók és Kodály – a 20. századi „ikercsillag” - követték egymást, részt vettek a magyar zenei élet magas színvonalú formálásában, nemzetközi elismertetésében, - mindennek előzményeként, nagyon hasonló vonásokkal működött Erkel és Liszt a 19. században. Erkel komoly rész vállalt a magyar operakultúra megteremtésében, művei azonban nyelvi akadályok miatt nem jutottak el az európai színpadokra. Az évforduló kapcsán azon igyekszünk, hogy külföldön is többet tudjanak meg Erkelről, aki nemcsak zeneszerzőként, hanem szervező- és pedagógiai tevékenységével is rendkívül nagy jelentőségű volt a magyar zene fejlődésében.”

Az Erkel-évforduló eseményei

Az Erkel-évforduló bevezetéseként hangzott el Németh Amadé 18 részes sorozata: *Az első magyar operakísérletektől – Erkel művészetéig* címmel. Az előadó áldozatos kutatómunkáját kiegészítve, a kéziratok anyagokból a Rádió felvételeket készített, feltárva azt a zenei hátteret, amelyből Erkel életműve kifejlődött. E sorozatot követően műsorra tűzték Erkel Ferenc *Hunyadi László*, *Bánk bán*, *Sarolta*, *Brankovics György*, *Névtelen hősök* és *Bátori Mária* című operájának rádiófelvételét.

A Liszt-év eseményei

Az 1986-os esztendőt az UNESCO Nemzetközi Zenei Tanácsa **Liszt-évnek** nyilvánította, így nemcsak hazánkban, hanem Európa számos városában felidéztek életét és legendás művészetét. A Magyar Rádió gazdag összeállításában elhangzott a *Dupla vagy semmi* vetélkedő, valamint két sorozat, amelyben a mester *kórusműveit* Mátyás János, *dalait* pedig Szitha Tünde ismertette. Az egyik legjelentősebb esemény a 11 részes hangversenyciklus volt, amelyről Batta András írt műsorajánlót: „Liszt Ferenc kétszeres évfordulóján a Rádió koncertsorozatot kínál a zeneszerető hallgatóságnak – Lázár Eszter szerkesztésében. Kiváló művészek segítségével megszólalnak olyan művek, melyekkel Liszt egykor, virtuóz zongoristaként oly népszerű volt, és a kevésbé ismert időskori, meditatív stílusú darabjai, valamint melodramái, egyházi- és kóruskompozíciói közül is néhány. Különlegesség, sőt, magyarországi bemutató a *Johanna a máglyán* című, mezzoszoprán hangra és zenekarra írott mű előadása.” Ez utóbbi megállapítást levélben egészítette ki Dr. Nádor Tamás pécsi zenetörténész: „Legújabb kutatásaim közben bukkantam rá a Pécsi Zenekedvelők Egyesülete 1932. február 15-ei filharmonikus hangversenyének nyomtatott műsorlapjára. Ennek tanúságaként a koncert 3. száma: Liszt *Jeanne d'Arc a máglyán* volt, amelyet zenekari kísérettel Kalliwoda Olga énekelt. Másnap a helyi napilapban megjelent az elismerő kritika is.” További műsorok Liszt jegyében: Batta András *Európa zenéje Liszt zongoráján* című előadásaiban számba vette azokat az átiratokat és parafrázisokat, amelyek segítségével a mester – komponista társainak operáit népszerűsítette Európa szerte. Papp Márta és Lázár Eszter több éves kutatómunkája eredményeként készült el a *Liszt nyomában Európában* című 13 részes műsor, amely azt mutatta be, hogy egy-egy fontosabb város, ország milyen szerepet játszott Liszt Ferenc életében, és viszont: mit jelentett Liszt tevékenysége és személyes jelenléte egy város, ország számára.

Nemzetközi Liszt Ferenc Zongoraverseny

1986. szeptemberében rendezték meg a Nemzetközi Liszt Ferenc Zongoraversenyt, amelyre 64 fiatal művész jelentkezett Európából és számos Európán kívüli országból. Most csak a végeredmény magyar vonatkozásairól számolok be, Batta András kritikája alapján. „Százalékos arányban is fontos szerepet játszottak a magyarok ezen a versenyen. A válogatóban az ifjú művészek csaknem egyharmada hazai mezben lépett fel, és ez az arány a döntőre még javult is: nyolcból három versenyző Zeneakadémiánkról került ki: **Mocsári Károly** (a nyertes II. díjas), **Király Csaba** (a IV. díjas) és **Csalog Gábor** (különdíjas).

Mocsáriból ideális Liszt-előadó válhat a következő esztendőkből, hiszen a nagy, szenvedélyes muzsika áll hozzá közel, ugyanakkor egyfajta rögtönzés-szerű beszédes előadásmód jellemzi játékát. A zsűri ezen a versenyen nem adta ki az I. díjat, a felemelt összegű II. díjat Mocsári Károly kapta. Képzeletben az üresen maradt első helyre Liszt Ferenc nevét írnám, hiszen ő lett a győztes. És vajon ki sajnálná ezt a győzelmet éppen az ünnepelttől?”

Bárdos Lajos emlékezete

A Liszt Ferenc Társaság ünnepélyes évadnyitó összejövételére meghívták Bárdos Lajost, arra kérve, hogy ismétlje meg a Liszt-kutatásról szóló nagy hatású korábbi előadását. Ám ő, maga helyett levelet küldött, amely így végződött: „Amíg győztem, mindent szívesen elvállaltam a rám bízottakból. De lassan ki kell iratkoznom ...” Október 1-jén – a Zene Világnapján – még megünnepelték 87. születésnapját. De sajnos, ez volt az utolsó – mert *1986. november 18-án* végleg kiiratkozott zenei életünkéből. A róla szóló emlékezésből idézek: „Az ismert szólás szerint mindenki pótolható. Nos, Bárdos Lajos semmiképp sem pótolható: sem lényének mindenkit felülmúló humánuma, sem tudásának szétágazó sokasága, sem pedagógiai bravúrja, sem zeneszerzői és zenetudósi munkásságának magas szintje.

A *zeneszerző* az 1925-ben végzett legendás híró Kodály-tanítványok osztályában tanulta mesterétől a zene „szent könyveinek” ismeretét és tiszteletét. Bartók és Kodály mellett ő a legtöbbet énekelt magyar kóruszerző világszerte. A *karnagy* a szemtől szembe való kapcsolatteremtés nagy varázslója marad meg azok emlékezetében, akik valamelyik kórusának tagjaként énekelhettek.

41 év tanítás után ment nyugdíjba a Zeneakadémiáról, azért, hogy a maga szabta kötetlen munkaidőben kedvére dolgozhasson *zenetudományi* tanulmányain. Belső hittől parázsló élete szinte észrevétlenül vált hiányaink pótlójává. Bibliai kifejezéssel élve „hű volt a kevésben is” és épp ez tette nemzetnevelő óriássá.”

Végh Sándor budapesti hangversenye

Végh Sándor legendás híró hegedűművész, vonósnégyes primárius és karmester volt.

Kolozsvárott született 1912-ben, tanulmányait a budapesti Zeneakadémián végezte. Tanárai többek között Hubay Jenő és Kodály Zoltán voltak. A mester így emlékezett erre a korszakra: „Az én időmben az egész világot elárasztották a legjobb magyar muzsikusok. Karmester, hegedűművész, zongorista vagy vonósnégyes – mind ebből a kultúrából jött.

Nem tudom elképzelni, hogy fejlődött volna például a hegedülés Magyarország nélkül. Erről a kis területről rajzolt ki Joachim, Auer, Hubay, Flesch. Azt lehet mondani, a szikra Magyarországról pattant ki. Ezért én, ha Pesten vagyok, igyekszem a fiatalságot összekapcsolni a régmúlttal, és azt mondom nekik: ez a szikra valahol itt fészkel, ennek még itt kell lennie, csak föl kell éleszteni!”

Végh Sándor szólistaként és vonósnégyesével világszerte nagy sikerrel szerepelt.

1946-tól kezdve Nyugat-Európában élt, 1978-ban lett a salzburgi Camerata Academica vezetője. Idős korában a honvágy, vagy a nosztalgia többször is Budapestre vonzotta.

1986. december 21-én Végh Sándor és Schiff András közös hangversenyt adtak a Zeneakadémia nagytermében. Kroó György zenekritikus is ott ült a hallgatóság között.

„Felemelő hangulata volt Végh Sándor hegedüestjének, amelyen a 74 éves művész Bach szólóhegedűre írott *d-moll partitáját* és Schiff Andrással Beethoven *c-moll szonátáját*, valamint Bartók *I. hegedű-zongora szonátáját* szólaltatta meg. Számára is, - bár 1984-ben mesterkurzust tartott Budapesten -, ez a koncert volt a szülőfölddel való újra találkozás reprezentatív pillanata, s közönsége számára ez jelentette a nyilvános ünnepi fogadtatás kivételes alkalmát.

Hogy ezen túl a hegedűművészi, a kamaramuzsikusi és a tanári pálya összefoglalásának szándéka munkált a műsor-összeállításban, az kétségtelen: mi summázhatná az életművet inkább, mint Bach, Beethoven és Bartók neve. Talán nem is mindig azt halljuk, ami szól, hanem azt a hangot, amely e hajlott óriás, az ülve hegedülő Végh Sándor fejében és szívében megszületik.”

1987.

Muzsikáló reggel

1987. január 6-án a Magyar Rádió 3. műsorában elindult a *Muzsikáló reggel* című műsor, amelyről Szirányi János főszerkesztő a *Rádióújságban* többek között ezt írta: „Ahogyan Európaszerte, nálunk is a leghallgatottabb napszakká lett a reggel. A Kossuth és a Petőfi rádió napot indító adásában igyekeztünk követni a hallgatói szokásokat, változó igényeket. 1987. január 6-tól kezdve a zenei arculat is gyökeresen megváltozik. Belép a sorba a **3. műsor**, amely 6-tól 8-óráig *Muzsikáló reggel* címmel elsősorban a komolyzene kedvelőinek kíván szólni: felsorakoztatva a zeneirodalom miniatűr gyöngyszemeit, komolyzenei slágereit, de nagyobb lélegzetű alkotások népszerű tételeit, valamint az operák és a klasszikus operettek közkedvelt melódiáit is.”

Új magyar zene a Rádióban

A Magyar Rádió 1987-ben is megrendezte az új magyar zene seregszemléjét. Az előző évben készített felvételekről 36 zeneszerző 60 művét mutatták be, melyek közül 3 zsűri a legjobbnak ítélt alkotásokat választotta ki.

A szimfonikus művek kategóriájában **Durkó Zsolt Széchenyi-oratóriuma** a közönség díját kapta. Íme Ittész Mihály zsűri-tag méltatása: ”Durkó Zsolt *Széchenyi-oratóriuma* a kiérlelt stílus szép példája. Az a fajta alkotás, amely az élő előadás közvetlenségét különösen igényli.

A múltból vett szöveg nagyon is a mának szól, megzenésítése a népben-nemzetben gondolkodó alkotóművész felelősség-érzetének meggyőző megnyilvánulása.”

Márta István Babaházi történet című kamaradarabja – az Amadinda ütőegyüttes előadásában – mind a kritikusok, mind pedig a közönség zsűrijének díját elnyerte. A KÓTA-díját **Vajda János Alleluja** című kórusművének ítélték, amelyet a Rádiókórus adott elő, Erdei Péter vezényletével.

Szokolay Sándor: *Ecce homo* – passióopera

Szokolay Sándor első három operája: a *Vérnász*, a *Hamlet* és a *Sámson* volt. Több mint 10 év szünet után, 1987. január 25-én gördült fel újra a függöny, az *Ecce homo* című passióopera bemutatóján. A zeneszerző így beszélt legújabb alkotásáról: „Amikor elolvastam a világhírű görög író, Nikosz Kazantzakis *Akinek meg kell halnia* című regényét, éreztem, hogy rátaláltam életem legszebb operatémájára. Magam írtam meg a szövegkönyvet – igen nehéz feladat volt, hogy az 527 oldalas regény terjedelmét 20-30 oldalasra zsugorítsam és a 40 szereplőt 20-ra csökkentsem. Műfaját passióoperának neveztem, címéül pedig az *Ecce homót* választottam, amely utal a témára, vagyis a passióra. A történet szerint egy görög falu tragikus eseményei mögött a szenvedés és önfeláldozás örök emberi példázata játszódik le. A Krisztus szerepét alakító hegyi pásztort a karácsonyi mise ideje alatt ölik meg, nem várakoznak Nagypéntekig. Mivel az ember a parancsolatokat nem önmagára, hanem másra alkalmazza, ezért elkerüli a megváltást.”

Bordás György, a passióopera egyik szereplője saját élményét mondta el: „Ismét csodálom Szokolay zenéjét – korábban a *Hamlet*-ben is énekeltem -, szép liturgikus részek, izgalmas harmóniak, különleges ritmusképletek, érdekes hangzások vannak benne. Szokolay hihetetlen tüzzel, izzó hőfokon komponál, szinte túllépi az énekelhetőség határát, szédítő magasságokban és félelmetes mélységekben gondolkodik. Ugyanakkor szívvel-lélekkel érzi a muzsikát.”

Idézek néhány sort Albert István zenekritikájából is: „Két kis balett és három nagy lélegzetű opera tanúskodik Szokolay Sándornak a színpad iránt érzett szenvedélyes vonzódásáról.

A negyediknek, az *Ecce homónak* létrejöttében minden eddiginél többre vállalkozott: maga írta a szövegkönyvet, önnön dramaturgja volt, betanította az énekeseket, vezette a próbákat, majd vezényelte kompozícióját. Ám a passió-jelleg sem változtat a mű dramaturgiai, szerkezeti és felépítésbeli aránytalanságain. A hosszú, terjengős-részletező bevezetés után túl sommás a befejezés. Kár az elszalasztott lehetőségért, mert ha Szokolay Sándor nem vállal mindent magára, az új magyar opera bemutatása jelentős esemény lehetett volna.”

Beethoven-szonátái

A zenetörténet gyakori jelensége, hogy egy nagy alkotó művészete, valamely műfaj fejlődésével kapcsolódik össze. Példa rá Ludwig van Beethoven, aki zongorista-zeneszerzőként kezdte pályáját és zongoraszonátái szinte naplószerűen fejezik ki érzelmi életét, valamint zenei nyelvének műhelytitkait.

Lázár Eszter szerkesztésében *1987. januártól áprilisig* a Rádió Márványtermében 9 hangversenyen hangzott el a mester mind a 32 zongoraszonátája neves hazai művészek előadásában. Tusa Erzsébet zongoraművész-tanár műsorajánlatából idézek: „Beethoven zongoraszonátáinak mindegyike önmagában zárt egység – sajátos profilú „egyéniség” - a teljes beethoveni portrét a 32 darab összessége rajzolja meg. Mint tudjuk, Beethoven hangszere a zongora volt, legszemélyesebb mondanivalóit erre a hangszerre bízta. A sorozat nemcsak személyiségének változó hangulatait, gondolatainak gazdagságát mutatja meg, hanem végigvezet a fejlődésnek (mégpedig hatalmas fejlődésnek!) azon az időbeli útján is, amelyet a szerző az op. 2. jelzéstől az op. 111-ig megtett.

Ez a széles skála az előadóval szemben is azt az igényt támasztja, hogy szinte más emberként, más zongoristaként, más játékmóddal szólaltassa meg az ifjúkori, a csembalótechnikához még közel álló műveket, mint a késői, romantikába hajló vallomásokat. Az előadó szembetalálja magát a robusztus beethoveni humorral éppúgy, mint a süketség némaságába zárt szerző látomásaival.” Egy találó összehasonlítás szerint: ha Bach *Wohltemperiertes Klavierja* a zongoristák „ótestamentuma”, akkor Beethoven 32 szonátájára ráillik a „zongoramuzsika újtestamentuma” elnevezés.

Hidas Frigyes: *Dunakanyar* – zenés párbeszéd

Karinthy Ferenc író, nemcsak művei alapján, hanem életmódja miatt is igen népszerű volt. Az év nagy részét Leányfalun, a nyaralójában töltötte, főleg munkával, de gyakran lehetett látni, amint kerékpározik az út mentén, baráti beszélgetésre igyekezve, vagy hogy betérjen egy kávéra valamelyik presszóba, mint a *Dunakanyar* című egyfelvonásosának hőse.

Hidas Frigyes zeneszerző Karinthy Ferenc két darabját is megzenésítette: 1977-ben mutatták be a Rádióban, majd a Televízióban a *Bösendorfer* című kétszemélyes operáját, és tíz évvel később, 1987. május 4-én a Rádió Dalszínházában a *Dunakanyar* című zenés párbeszédét.

A mű keletkezéséről a zeneszerző a következőket mondta: „Hogy miért komponáltam meg a *Dunakanyart*? Azért meg Karinthy írt egy *Bösendorfert*, meg írt egy *Dunakanyart*.

Prózai színházban a két darab mindig együtt megy, hát akkor miért ne legyen mind a kettőből zenés darab is. Közismert a *Dunakanyar* története – amely egy mindenhol és mindenkor előfordulható kis köznapi történet: az elhagyott feleség a gyermekkel és a magányos férfi, aki prédának tekinti az itt-ott fellelhető hölgyeket. Kettőjük párbeszéde zajlik le egy dunakanyari eszpresszóban. Az én feladatom ennek a gyors kérdés-felelet játéknak a zenei ábrázolása volt, a két énekes szólistának, Pászthy Júliának és Gáti Istvánnak pedig meg kellett találni a beszéd és az ének közti hangot. Az operában valamiféle áriázást képzelnek az emberek, - de itt másról van szó, ezért a műfaját így jelöltem meg: zenés párbeszéd.”

Csongrád megyei zenei hét

1976-1982-ig a Rádió Zenei Főosztálya nagyszabású rendezvényei közé tartozott az ország megyéinek bemutatása. 1987-ben ezt a hagyományt felújították és május 4-től kezdve sugározta a Magyar Rádió a *Csongrád megyei zenei hét* műsorait. A hallgatók ízelítőt kaphattak elsősorban Szeged, valamint Makó, Szentés, Hódmezővásárhely és Csongrád zenei életéről. Szeged bemutatása hálás téma volt, hiszen sokszínűsége, hagyományai révén fontos része zenei kultúránknak. Az alsó fokútól az egyetemi, főiskolai szintű zeneoktatásig egymásra épülő intézmények biztosítják a szakmai felkészültséget. Nehéz lenne felsorolni, hány kitűnő művész indított útnak a Tisza-parti város. A hét folyamán 22 műsor közvetített a Rádió, benne a *Ki nyer márt?* - minden nap más helyszínről. Vendégszerepeltek a Rádió együttesei, fellépett számos budapesti és szegedi énekes, hangszeres művész, de jól szórakozhattak a dzsessz és a népdal-körök kedvelői is. A hét záróhangversenyén a Rádió ének- és zenekarát az amerikai George Robert Hanson, a Televízió 1986-os karmester-versenyének díjnyertese vezényelte.

A Csongrád megyei rádiós zenei hét gazdag műsorából egy bemutató-előadást idézek.

1987. május 9-én délután hangzott el az *Egy szegedi zeneszerző portréja* című műsor, amelyben Vántus Istvánnal Boros Attila beszélgetett. Este pedig a makói Korona Szálló díszterméből közvetítették a Rádió énekkarának hangversenyét. A koncert befejező műsorszámaként

Vántus István *Harangszó* című kis-oratóriuma csendült fel, amelynek alcíme:

Gyászzene Maros Rudolf emlékére. A bemutató előadói: Szőkefalvi-Nagy Katalin szólóénekes, valamint a Rádió énekkara és kamaraegyüttese voltak. Vezényelt: Ligeti András.

Rádiónap

1987-ben a Magyar Rádió történetének 62-ik évébe lépett. Bár a születésnapot december 1-jén szokták megünnepelni, a munkatársak úgy döntöttek, hogy *május 23-án Rádiónapot* rendeznek. 62 órán keresztül – mivel ez rímelt a 62-ik évre! - mind a három adón: a Kossuthon, Petőfin és a 3. műsorban, valami rendkívüli, a hallgatóságra a meglepetés erejével ható ötlettel álltak elő. Szirányi János zenei főszerkesztő *Rádiósnap* *zenekavalkád* című humoros műsorajánlatát így kezdte: „Polifon saláta á la Sebestyén János – a disc jokey: Batta András – a zenekar nemcsak játszik, hanem próbál is – a mikrofon előtt Carelli Gábor és Doráti Antal – Poptarisznya, országszerte – a zongoraművészet „aranypora” - milyen ebédhez szól a nóta? - dzsesszklub a 8-asban, a zenés színpad klasszikusai pedig a 6-os stúdióban – íme csak néhány villanás abból a színes zenekavalkádból, amely átszövi a májusi rádiónap 62 órányi programját.”

A 3. műsor új neve: Bartók rádió

A zenei szerkesztők és a muzsikát szerető hallgatók számára emlékezetes rádiótörténeti pillanat volt, amikor bejelentették, hogy **1987. május 23-tól** kezdve a 3. műsor új neve: **Bartók rádió**. Pintér Dezső, az egyik műsorvezető többek között ezt mondta: „Minden névválasztás üzenet. Az volt, amikor a nemzeti főadónk Kossuth nevét kapta, az volt, amikor a második programot Petőfiről nevezték el. A Magyar Rádió annak szellemiségét tekinti örökségnek, aki egyaránt szolgálja szülőhazája népét és más népeket. Illyés Gyula írta: „**Magyar** énelőttem az, aki nem bírja a homályt sem a börtönben, sem a gondolatban.” Bartók Béla egész életét végigkísérte a homály ellen vívott küzdelem, ezért művészete, szellemi hagyatéka arra is hivatott, hogy minden korban, minden népnek megmutassa: így alkotott egy magyar a huszadik században. A névválasztás üzenet és egyben a cselekvés meghatározó eszméje: **Bartók rádió, Budapest .”**

A Névadó ünnepen részt vett Bartók két fia: ifjabb Bartók Béla és Bartók Péter, Doráti Antal karmester, Hárs István a Magyar Rádió elnöke, valamint Bónis Ferenc zenetörténész.

A műsorban elhangzott, hogy Bartók nevét azért választottuk, mert az ő egyénisége és életműve jelképe az elkötelezett művészetnek, aki hitvallását 1931-be így fogalmazta meg:

„Az én igazi vezéreszmém a népek testvérré válása minden háborúság és minden viszály ellenére. Ezt az eszmét igyekszem – amennyire erőmből telik – szolgálni zenémben: ezért nem vonom ki magam semmiféle hatás alól, eredjen ez bármiféle forrásból. Csak tiszta, friss és egészséges legyen az a forrás.”

Felcsendült az új szignál: amely Bartók Béla *III. zongoraversenyének* első hangjaiból alakult ki.

Egy nap Schuberttel

1987. május 29-re Lázár Eszter szerkesztő nagyszabású rendezvényt álmodott, ezúttal Franz Schubert jegyében. Íme a műsorajánlat részlete: „Az *Egy nap Schuberttel* című – 15 órától 23 óráig tartó, 8 órányi műsor-folyam kínálja a jobbnál-jobb témákat: például Schubert és Goethe, vagyis egy névtelen dalszerző a költőfejedelem iránti viszonzatlan rajongásának története. Vagy: Schubert és az utókor. Hogyan válhatott ez az életében szinte csak legszűkebb baráti körében felismert zseni életműve folklórrá. A Doráti Antallal tervezett egyetlen Schubert hangverseny – az életmű gazdagsága miatt – négy koncertté terebélyesedett. Az élő adások közötti szünetekben pedig olyan műsorokat közvetítünk, amelyek a lichtentali szülőház köré rajzolják meg a tágas horizontot.” Magyar Tudományos Akadémia kongresszusi termében megrendezett *Schubertiáda* főszereplője Doráti Antal, a külföldön élő neves karmester volt, aki bámulatos energiával vett részt a műsorban: konferált, zongorázott és vezényelt. A négy hangversenyen énekesek, zongoraművészek, kórusok, zenei együttesek idézték fel a valamikori Schubertiáda, az örömteli, baráti együtt-muzsikálás szép perceit.

Egy kritikus élménybeszámolójából idézek: „Doráti Antal a koncert bevezetőjében azt mondta: „Szeressük Schubertet, aki maga volt a szeretet.” Négy hangverseny – két hosszabb és két rövidebb hangzott el, mind a négy sajátos arculattal. Az első Schubert és Goethe kapcsolatát jelenítette meg: itt természetesen csak vokális művek szólaltak meg. A második és harmadik koncert kamarazene volt, az egyikben a *Halál és a lányka* című dalt és a *d-moll vonósnégyest* hallhattuk, a másikon a *Piszláng*-dalt és a *Piszlángötöst*. A negyedik, esti hangverseny *A sokarcú Schubert* címet viselte, és ennek megfelelően a legváltozatosabb volt.

Hallhattunk dalokat, többszólamú énekeket, négykezes zongoradarabot. A *Schubert és*

Magyarország című rész a zeneszerző „magyar” zenéiből válogatott.”

Ránki György köszöntése 80. születésnapján

1987. október 30-án ünnepelte Ránki György zeneszerző 80. születésnapját, aki példát mutatott: hogyan lehet egészségesen, hosszú életet élni. Röviden így jellemezte „életmódját”:

„Nem feledkezem meg a megszokott napi jógagyakorlatokról, úszásról, elmélkedő sétákról. Élvezem az életet családom, barátaim körében. Négy unokám van, itthon két csitri lány, Londonban két pöttöm legényke.”

Ránki György tiszteletére, születésnapja alkalmával – a Rádióban, a Zeneakadémián és a Fészek Művészklubban szerzői estet rendeztek, a Televízióban pedig portréfilmet sugároztak.

*A Rádióújságban megjelenő köszöntő írás így kezdődik: „Ránki György zeneszerzőt, Kossuth-díjas, érdemes művészt nem kell bemutatni, hiszen ki ne emlékezne a *Körhinta*, a *Hattyúdal* című filmek kísérőzenéjére, a *Pomádé király új ruhája* című vígoperára, az *Egy szerelem három éjszakája* című első magyar musicalre, *Az ember tragédiája* misztérium-operára. És akkor még nem említettük az oratóriumokat, dalokat, kórusműveket, valamint a többi kamara- és zenekari darabokat. Ránki György a zene legkülönbözőbb stílusában járatos, bámulatosan sokoldalú művész. Egyik területe a komédia, másik az emberiség nagy sorskérdéseinek világa.”*

*A *Pomádé király új ruhája* című operából készült két zenekari szvit négy kontinens hangversenytermeit, rádióit bejárta, Amerikában és a Szovjetunióban lemezre is fölvtették, hazai lemezkiadása ritka nagy siker volt.*

A szovjet kultúra hónapja

A szovjet kultúra hónapja számos műsort nyújtott az érdeklődőknek. Kiemelkedő esemény volt 1987. november 4-én a Rádiózenekar koncertje Gennagyij Rozsgyesztvenszkij vezényletével, a Zeneakadémia nagytermében. Csengery Kristóf, zenekritikájában többek között ezt írta:

„Gennagyij Rozsgyesztvenszkij szovjet karmester alkatát, szemléletmódját, talán még vérmérsékletét is egyetlen szóval írhatom körül legtalálóbban: szakember. Nincsenek sztárallűrjei, de nagyon határozott. Nem érzeleg, de a partitúra minden egyes színbeli, dinamikai vagy hangsúlyt érintő utasítását maradéktalanul és a legmagasabb fokon közvetíti. Rendkívül pontosan üt, nagyon mutatósan és esztétikusan koreografált mozdulatokkal vezényel, és amit kezei utasításként megfogalmaznak, az bizony meg is szólal. Nem csekélység mindez manapság, vendégkarmester és magyar zenekar esetében. Igaz: a Rádiózenekar jelenleg (nézetem szerint legalábbis) a legjobb fogadó-együttes az országban. Gyorsan alkalmazkodik és könnyen tanul.”

A hangversenyen elhangzott Dmitrij Sosztakovics *X. szimfóniája* is. A zeneszerző ezt a nagyszabású művét 1953-ban komponálta, de sokáig nem tudták megfejtetni, hogy miről szól. 1979-ben azonban - Sosztakovics halála után – Szolomon Volkov szerkesztésében, Amerikában kiadták a komponista emlékeit tartalmazó *Testamentum* című kötetet. Benne ez olvasható: „Sosztakovics *X. szimfóniáját* közvetlenül Sztálin halála után írta, benne a sztálini korszakot foglalta össze. A második tétel Sztálin *zenei arcképe*: irgalmatlan, kegyetlen, akárcsak valami forgószelel.”

Muszorgszkij *Hovanscsina* című operájának *Előjátéka* önálló zenekari darabként, *Hajnal a Moszkva folyó felett* címmel gyakran felhangzik zenei műsorokban.

1987. november 6-án a Magyar Állami Operaházban ezzel a derengő hajnalt kifejező zenével kezdődött a „nagy októberi szocialista forradalom” 70-ik évfordulója alkalmából rendezett díszünnepség. 1987-ben a „hajnal” - mint jelkép – nemcsak a Moszkva folyó felett tűnt fel, hanem a történelem új korszakának kezdetét is jelezte.

1987. november 7-én *Rádióhíd* címmel, egész napos „párbeszéd” szólt *Budapest és Moszkva* között. Bernát György, a műsor főszerkesztője így írt róla: „Az ünneplés – nem is olyan régen - dübörgő szózuhatagot jelentett. Ma alkalom a visszatekintésre, a helyzetfelismerésre, a jövőbe tekintő, reális önvizsgálatra. Ennek szellemében készülünk mi is a forradalom évfordulójára. Az új formát nem a rádiós-tévés divat diktálta, hanem a megváltozott gondolkodásmód új tartalma. Hidat építünk rádióhullámokból. A hagyományt folytatjuk is, nem is. Reggeltől késő estig beszélgetéseken, vitákon keresztül igyekszünk megmutatni – a magunk életéről sem megfeledkezve – a Szovjetunió megújuló mindennapjait: a peresztrojkát és a glasznoszt. Az ünnepi műsor része volt a *Zeneparádé*, Lázár Eszter szerkesztésében, amelyben az eddig jószerével ismeretlen, elfektetett zeneművek szólaltak meg. 1917 és az azt követő évek történelmi eseményeit és mozgalmas zenei életét pedig muzsikuskok idézték fel.

Áprily Lajos születésének 100. évfordulója

1987. november 14-én Áprily Lajos költő születésének 100-ik évfordulójára emlékeztek az irodalmi élet kedvelői. A 80 évet élt mester a 20-ik század költészetének egyik legvonzóbb egyénisége volt. Szerényen és mégis önérzettel így jellemezte önmagát: „Ember voltam, remegő, daloló.”

Nemes Nagy Ágnes a költő születésének centenáriumán idézte fel egykori kedves tanára, mestere és példaképe alakját. Írását így fejezte be:

„Áprily Lajosról szólva nem lehet elfelejteni a válltartását – nehéz időkben. Hiszen megért két világháborút, örök sebként Erdély elvesztését, fiatal szeretteinek halálát, az irodalomból való kiszorítását az ötvenes években – és mindezen közben olyan egyenes maradt, mint szeretett, ezüstös bükkfái a visegrádi erdőkben. Talán csakugyan fává változott. És most onnan nézi, szikár, tartós, eleven anyagából levelein át kitekintve, amint *Fény gyúl. Eső hull. Zúg a szél.*” Egyik kritikusa találóan jegyezte meg: „Áprily lételeme a hallás, a hangok zenéje”. Verseiben a muzsikáló természet: a susogó, zengő, csivitelő hangok sokasága létezik. Nem csoda, hogy a „daloló” költő jó néhány zeneszerzőt is megihletett.

Ez alkalommal a Lajtha Lászlóval való kapcsolatát idézem fel.

1937-ben mutatták be az Operaházban **Lajtha László** *Lysistrata* című egyfelvonásos táncjátékát. Az Aristophanes vígjátéka nyomán készített szövegkönyvet a zeneszerző Áprily Lajossal együtt írta, bár ezt a színlapon nem tüntették fel, csak azt, hogy „A darabban előforduló verset írta: Áprily Lajos”. Különlegességnek számított, hogy a táncjáték közepén hangzott el *A sötétség verse*, amelynek elmondását Szilvássy Margitra, a jó szövegkiejtésű fiatal mezzoszopránra bízta. A költemény így kezdődik:

„A ködből lettem, köd vagyok,/ párás nyomomban éj terem./
A lábamról harmat pereg: / most jöttem át a tengeren.”

Lajtha László három kórusművet komponált Áprily Lajos verseire: 1932-ben az *Esti párbeszéd* és *A hegylakók*, 1940-ben pedig a *Hol járt a dal?* készült el.

1988.

Új magyar zene a Rádióban

1988-as év elején ismét megrendezték az *Új magyar zene a Rádióban* című seregszemlét. A 6 részes sorozat az előző évben bemutatott művekből válogatott. A kritikusok zsűrije **Szőllősy András** *Harsona-kvartettjének*, a közönség zsűri **Kocsár Miklós** *Elégia* című zenekari- és **Márta István** ... *per quattro tromboni* ... című kamaraművének ítélte az első díjat. A KÓTA elismerését **Mohay Miklós** *Éjszakai villanás* című alkotása kapta.

Szőllősy András: *Harsona-kvartett*

A díjazott művek közül Szőllősy András *Harsona-kvartett* című darabját emelem ki. A zeneszerző egy beszélgetés alkalmával a komponálás és a bemutató történetére így emlékezett: „A hangszerre először Tom Everett, a kitűnő harsonás felkérésére komponáltam. A *Száz ütem Tom Everettnak* című darab első hazai előadása a Zeneakadémián egy vizsgakoncerten volt. A nagy siker után főiskolai tanár kollégáim unszoltak, hogy tanulmányi célra is komponálja darabokat – de ez végül is nem valósult meg. Az új harsonadarab megírását Hőna Gusztávék „kényszerítették” ki belőlem. Azzal a meglepő hírrel álltak ugyanis elő, hogy mennek valahova koncertezni, ahol az én új darabom már ki is van plakátozva. És mi a címe? - kérdeztem. Az egyszerűség kedvéért *Harsona-kvartett* – volt a válasz. Ha már ki is van plakátozva, akkor mit tehettem volna mást, megírtam a darabot. A kompozíció végén egy Steve Reich-féle újdonsággal próbálkoztam: abból áll, hogy kis-tercet fűjnek, ami mindig megy tovább, és alakul mássá. Csak arra nem figyeltem eléggé, hogy a harsona fújásához tüdő kell, és ha én egyfolytában 3 percig fűjatom a hangszert, akkor a fáradság miatt már nem úgy szól, ahogy a kottában le van írva. A Hőna kvartett azonban hősiezen eljátszotta a bemutaton, majd a rádiófelvételen is. Én pedig az 1987. évi kritikusok díját kaptam érte.”

Emlékezés Somogyi László karmesterre

1988. május 20-án 81 éves korában elhunyt Somogyi László karmester, távol hazájától, a svájci Genfben.

Somogyi László 1945 és 1950 között a Fővárosi Zenekart, az Állami Hangversenyzenekar elődjét vezette. Nevét beírták a Magyar Rádió történetébe is: 1951 és 1956 között vezető karmestere volt a Rádiózenekarnak. Emlékezetes Mozart-koncertek fűződnek hozzá és fontos bemutatók: Kodály-, Weiner-, Veress-, Farkas-, Kókai- és Sugár művek első előadása. A magyar zeneszerzők és a Rádiózenekar közötti példamutató műhelymunka az ő idejében kezdett kialakulni, amit aztán Lehel György folytatott, nagyon hosszú időn keresztül. Somogyi László kiváló tanár is volt: 1949 és 1956 között ő vezette a Zeneművészeti Főiskola karmesterképzőjét. Egyik tanítványa, majd rádiós munkatársa Lehel György karmester így emlékezett az együtt töltött évekre: „Somogyi László a tanárom volt. Az ő növendékei közül került ki utánam: Lukács Ervin, Kertész István és sok más, azóta nagy pályát befutott fiatalember. Én 1946-ban kezdtem a Rádióban dolgozni, ő pedig 1951-ben lett a Rádiózenekar vezető karmestere, úgyhogy a tanár-

növendék kapcsolat mindvégig megmaradt közöttünk.

Jól emlékszem a Rádiózenekar 1952-es első külföldi turnéjára Lengyelországba, ahol a koncertek zömét ő dirigálta, de néhányat én is. Rendkívül indulatos ember volt. A növendékeivel, mint velem kapcsolatban is, meg sem próbálta fegyelmezni magát. Szélsőséges temperamentuma pályáját is döntően meghatározta, mert 1956 után külföldön sem érte el azt az eredményt, ami képességei és zenei formátuma alapján megillette volna.”

Somogyi László 1956-tól kezdve külföldön élt. Amerikában számos Bartók- és Kodály-művet szólaltatott meg. A 70-es években pedig Svájcban telepedett le.

Herbert von Karajan köszöntése 80. születésnapján

1988. április 5-én köszöntötték hívei és barátai Herbert von Karajan osztrák karmestert 80. születésnapján. Érdekes módon Somogyi László és Karajan között bizonyos hasonlóságot fedezhetünk fel. Karajan egy évvel később született és egy évvel később halt meg, mint Somogyi. A sors tehát mindkettőjük számára 81 esztendőt adott, hogy azzal gazdálkodjanak körülményeik, tehetségük és legjobb belátásuk szerint. Mindkettőjüket nem kevés szangvinikus erőszakosság jellemezte, sőt, Karajan fiatalkorára politikai árnyék is vetült. Mégis: haláluk előtt egy évvel, 80-ik születésnapjukat különböző módon élték meg. Somogyi László a zenei élettől visszavonultan, magányosan. Karajant pedig – ha visszafogottan is – de az egész világ ünnepelte. Egyik méltatója ezt írta róla: „Herbert von Karajan egy diktátor: mint üzletember, rendező, látvány- és hangzástervező, színpad-technikus egyaránt. E színtereken kevesen tudják azt, amit ő tud. S ha megmozdul karmesteri pálcája, mindig kiderül: a zene fejedelme – a zene alázatos szolgája. A művészek gyűlölik, félik, imádják, mert természete zsarnoki, de meghódolnak művészetének. Produkciója rendkívül kidolgozott, vonalvezetése megingathatatlan, irányítása zenésznek, énekesnek biztonságot ad. Ez a zárkózott, gőgös elit-ember a szolid polgári megbízhatóság megszállottja: legendája mögött teljesítmény, teljesítménye mögött tudás, ihlet és munka áll.”

Akinek megadatott, hogy jelen legyen – például Salzburgban – olyan operaelőadáson, vagy hangversenyen, amelyen Herbert von Karajan vezényelt: élete gyönyörű, felejthetetlen élményei között tartja azt számon. Karajan behunyja a szemét – kizárja a külvilágot – a zene varázsa áthatja a karmestert, amely áttérjed a zenekar tagjaira és a muzsika hallgatóira egyaránt.

Száz éve született Geyer Stefi

1988. június 23-án hangzott el a Rádióban *Száz éve született Geyer Stefi* című műsor.

A csodagyermek Hubay Jenő tanítványa volt, 7 évesen játszott először nyilvános hangversenyen és 12 éves korától kezdve rendszeresen koncertezett. 1911-től Bécsben, majd Svájcban élt.

Csáth Géza zenekritikáiban gyakran emlegette „a szép lánnyá fejlődött csodagyermek” sikereit, akinek „játéka érett, energikus, világos, a tónusa tartalmas, a technikája kifogástalan.

Geyer Stefi, a bájos arcú fiatal lány, ma a világ első hegedűművészei közé tartozik” és nemsokára Csáth szép kifejezését használva, a „tavasz hírnöke” az ifjú Bartók Béla szívében.

Bartók 1907-ben ismerte meg az „elbűvölően szép és igen tehetséges” Geyer Stefit. Az iránta érzett mély vonzalmáról tanúskodnak levelei, és a számára komponált *I. hegedűverseny*. A két tételes versenymű fő témája a művésznő zenei névjegye. „Leitmotivjai körülrepdesnek, egész nap velük, bennük élek, mint valami narkotikus álomban” - írta egyik levelében a zeneszerző. A szenvedélyes zenei vallomásnak szánt *Hegedűverseny* kéziratát Bartók végül Geyer Stefinek ajándékozta, mint viszonzatlan szerelmének zálogát. A művésznő azonban sajnos sohasem szólaltatta meg a művet. Fiókjában őrizte és csak 1956-ban halálos ágyán adta át Paul Sacher karmesternek azzal a kívánsággal, hogy halála után mutassa be a *Hegedűversenyt* Hans Heinz Schneeberger szólójával. Így az ősbemutatóra a mű keletkezése után 50 évvel, 1958. május 30-án került sor Bázelen.

Érdekes a véletlen egybeesése: Bartók első szerelme, Geyer Stefi születésének 100-ik évfordulójára emlékeztünk 1988. június 23-án, és két hét múlva, július 7-én helyezték örök nyugalomra nagy zeneszerzőnk hamvait Budapesten.

A Bartók-év eseményei

Az 1988-as esztendőt joggal nevezhetjük Bartók-évnek, ugyanis márciusban a sajtó nyilvánosságra hozta, hogy Bartók Béla hamvai 43 esztendő után, New Yorkból szülőhazájába kerülnek át. Ennek a várva-várt eseménynek hangulatában élt akkor a zenei világ.

Néhány műsort és néhány gondolatot felidézek. A Budapesti Tavaszi Fesztivál keretében, az Operaház új betanulásban adta elő *A csodálatos mandarin* című pantomimet, amelyet Lengyel Menyhért szövege alapján komponált. Ugyanez évben jelent meg a Gondolat Kiadó jóvoltából Lengyel Menyhért – az 1974-ben, 95 éves korában, Rómában elhunyt író naplójának részlete *Életem könyve* címmel, amelyben többször is szó esik Bartók zseni voltáról. *A kékszakállú*

herceg vára című opera premierjéről – 1918. május 21-én többek között ezt írta:

„Nem sokat értek a zenéhez, ösztöneimben adatott megérezni, hogy mi a valódi érték. Körülnéztem a színházban. Tudják-e, hogy a zseni itt megjelent? Ez az abszolút zseni, aki feloldva mondja el azt, amit mi, szegények, szavakban akarunk kifejezni. S milyen a sorsa! Ez a mű hat évig feküdt. Hogy merték elő *nem* adni?! Miféle törvény alapján? Legyünk óvatosak és engedékenyek. Nézzük meg jól, ha új jön. S ha nincs hozzá fogékonyságunk, hallgassunk a finomabb fülekre.” Lengyel Menyhért *A csodálatos mandarin* című írása a Nyugatban jelent meg. Bartók valószínűleg ott olvasta, és nagy kedvet kapott a megzenésítéséhez. A zeneszerző és az író Thomán István lakásán ismerkedett meg 1918 tavaszán. Bartók ekkor kaphatott engedélyt a „pantomime grotesque” komponálására. Érdekes, amit Lengyel Menyhért a szövegről mondott: „*A csodálatos mandarin* korántsem pornográf, sőt nem is szexuális történet. Ha ez lett volna, Bartók nem zenésíti meg. Mind a ketten a halálos szerelmet, a szerelem diadalát éreztük benne, nem csupán a vágyét.”

Ujfalussy József írásából is idézek: „*A csodálatos mandarin* 1919 nyarán készült el, legalább zongorakivonatban, amelyet a szerző Thomán István lakásán játszott el kisebb, meghívott társaságnak. A pantomim és szerzője előtt azonban még hosszú kálvária állott addig, amíg a mű színpadra kerülhetett. Hangszerelése még évekig eltartott, egyes részletein pedig Bartók az 1926-os kölni bemutatója után is újra meg újra változtatott. Budapesti előadását meg sem érte.”

Bartók és a rádió címmel jelent meg Bónis Ferenc zenetörténész írása. Ebből idézek:

„Bartók 45-ik születésnapja előtt néhány héttel: 1926. március 3-án zongorázott először a budapesti rádióban. Ezt aztán meglehetősen sok rádiókoncert követte, valamennyit ma sem ismerjük még. A zeneszerző idősebbik fia, Béla, hatvannál több budapesti rádiószeretlését mutatta ki. Ez a szám, a külföldi rádiókoncertekkel együtt, jócskán meghaladja a százat. De nemcsak zongorázott a rádióban: szerepelt előadóként is. Emlékezetes felolvasásai: *A magyar népdal*, *Népzenénk és a szomszéd népek népzenéje*, *Miért és hogyan gyűjtsünk népzenét*. Beszámolt törökországi népdalgyűjtő útjáról is, mondandóját mindenkor zenével illusztrálva.” Bartók budapesti rádiószeretléseit Polgár Tibor karmester-zeneszerző is felidézte, hiszen mint „önkéntes lapozó” a művész közelében lehetett. „Bartók Béla járása könnyed volt, kissé szinte lebegő, mintha finom rugókon lépdelt. Amikor a stúdióban zongorázott, rendszerint levette a zakóját és ingujjban vagy mellényben játszott – majdnem mindig kottából. Játékstílusa végtelenül tiszta és világos, billentése az erős passzázsokban gyakran ütőhangszerszerű, annál éteribb, könnyedebb a finom, halk részekenél. Úgy játszott, hogy hallgatósága számára szinte *felfedezte* az előadott művet. Hihetetlen, hogy ez az apró-csontú, vékony ember milyen hatalmas

erőt tudott kifejteni a monumentális, nagy fortékban.”

Ujfalussy József írásából idézek: „Amikor a háború és az embertelenség nyomasztó terjeszkedése elviselhetetlenné, művészi és tudományos munkája itthon lehetetlenné vált számára, Bartók Béla 1940. október 12-én elhagyni kényszerült Magyarországot. Feleségével és 16 hónappal később utánuk utazó fiukkal, Péterrel együtt az Amerikai Egyesült Államokban készült bevárni a háború végét. Hogy aztán folytassa munkáját, és mielőbb hazatérhessen, „de végleg”, mint egyik levelében írta. Hő kívánsága nem teljesülhetett, 1945. szeptember 26-án New Yorkban meghalt. Életében már sem ő nem láthatta viszont hazáját, sem az őt.”

Bartók Béla újratemetése Budapesten

Ifjabb Bartók Béla nyilatkozatából idézek: „1945-ben, a háború befejezése után nem volt mód rá, hogy apám földi maradványait óhajának megfelelően, hazai földben helyezzük el. Most jött el az ideje, hogy érckoporsóban Budapestre szállítsuk. De gondolnunk kellett Bartók Béla amerikai tisztelőire is, akik eddig leróhatták kegyeletüket sírjánál. Hogy ezt továbbra is megtehessék, a New York-i Ferncliff temetőben emléktábla jelöli majd: „Bartók Béla első nyugvóhelye, 1945-1988.”

Gách Marianne újságíró így kezdte írását: „...*pedig szeretnék hazamenni, de végleg ...* írta Bartók egyik megrendítő levelében. Hányszor ismételtük ezeket a szavait, hányszor hivatkoztunk rá. De hazajövetelét nem koporsóban képzelte el, és nem halála után 43 évvel. Ezt a mostani utazását a Queen Elisabeth II. óceánjáró fedélzetén két fia, ifjabb Bartók Béla és a Floridában élő Bartók Péter kísérte, ők vigyázták apjuk földi maradványait. Bartók ma már nemcsak a mienk, hanem az egész világé. Zarándokolnunk kell hozzá, nemcsak a temetőbe, hanem a hangversenytermekbe, az Operaházba, és mindenüvé, ahol a zenéje felcsendül.” Bartók Béla hamvai – az óceánt átszelő hajóút után – Anglián, Németországon és Ausztrián keresztül jutottak el a magyar határhoz, ahol küldöttség fogadta a „hazatérőt”.

Utolsó tiszteletadás 1988. július 6-án a Magyar Tudományos Akadémia aulájában, végső búcsú pedig másnap a Farkasréti temetőben volt. A Magyar Rádió és a Televízió munkatársai élő közvetítésekkel jelentkeztek a különböző helyszínekről.

A temetésről készült egyik beszámoló részletét idézem: „Fátyolos az ég Farkasrét fölött. Mintha a nap szeme sarkában is könnycsepp ülne. A fájdalomé? A Gyászé? A Meghatódásé? Talán inkább a szereteté. „*Kicsi országom .../ hazajön a fiad ...*” Hazajött. Ravatalánál a hazai élet vezető személyiségei álltak díszőrséget. Az ünnepség befejezéseként – Bartók szülőföldjére emlékeztetve a Hargitán szedett havasi gyopárt és egy kicsi ottani földet dobtak a koporsóra.

A síron pedig felavatták Borsos Miklós márvány emlékművét.”

Bartók Béla síremléke

Emlékezés István királyra halálának 950. évfordulóján

Augusztus 20-án tartjuk az egyik legszebb nemzeti ünnepünket. 1988-ban különös fény ragyogta be azt a napot: az új kenyér és az alkotmány ünnepe mellett, Szent István király halálának 950. évfordulója. Méltó módon emlékezett rá az ország, a főváros, a televízió és a Rádió is. A Kossuth rádióban elhangzott Szörényi Levente-Bródy János rockoperája, az *István, a király*. A Bartók rádióban tudós történészek vitatták meg Szent István hatását, a 18. századi barokk prédikációk tükrében. Nemeskürty István történész ezt írta: „Szent István királyt ezer év óta változatlan hittel tiszteli az ország népe, társadalmi és műveltségbeli különbség nélkül. Példátlan jelenség ez.

Történelmünk elképesztő fordulatai, tragédiái, változásai ellenére Szent István mindig megmaradt jelképnek. Ha a tudomány látszott megfélekezni róla, a nép fölmutatta emlékét. Ha a politika igyekezett volna feledni, megfosztva őt a „szent” jelzőtől, emléknapiját aratási ünnepé lefokozva, ezen a napon mégis országszerte felhangzott az ének:

Ah hol vagy magyarok Tündöklő csillaga Ki voltál valaha Országunk istápjja

Hol vagy István király, Téged magyar kíván, Gyászos öltözetben Teelőtted sírván

A történet olyan, mint a magyar népmese: István király elhatározta, hogy birodalmát beépíti azoknak az országoknak közösségébe, hitébe, szokásaiba, erkölcsébe, melyek közé népe betelepült. Elhatározását szigorúan és kegyetlenül vitte véghez. Ellenségeit, de még rokonait is legyőzte, ennek következtében – fia tragikus halála után nem maradt közeli családtagja, aki uralkodhatott volna ő utána. Amikor érezte, hogy életének végéhez közeledik – országát, valamint a pápától nyert koronáját Istennek és Szűz Máriának ajánlotta, kérve: Takarja be a Boldogasszony az égboltozatot jelképező palástjával, jótékony szeretetével ezt az országot, legyen ő Magyarország Nagyasszonya, védőszentje – *Patrona Hungariae.*”

Elhunyt Doráti Antal karmester

1988. november 15-én hallottuk a szomorú hírt: Doráti Antal 82 éves korában Svájcban váratlanul elhunyt. Az egyik újság búcsú-soraiból idézek: „Doráti Antal is elment. Itt hagyta karmesteri pálcáját, a világnak csaknem minden részében élő sok-sok jó barátját, akiket elbűvölt kivételes embersége, filozofikus hajlama, ön-ironikus lényé. A zenekarok előtt állva nemcsak kiváló karmester volt, hanem szuggesztív pedagógus is, aki a muzsikusokkal mindig az egyenrangú partner hangján beszélt.”

Doráti Antal fiatal korában hagyta el hazáját és Amerikában, majd Svájcban élt. Utolsó éveiben azonban egyre intenzívebben vett részt Budapest zenei életében. *Egy élet muzsikája* című önéletrajzi könyve magyarul is megjelent. Ha újságírók, barátok faggatták, szívesen emlékezett azokra az évekre, amikor Kodály tanítványa lehetett, akitől életre-szóló útmutatást kapott.

Így beszélt róla: „Kodálytól tanultuk meg, hogy mit kell saját magunktól elvárunk.

Mindegy, *mennyit* adunk oda magunkból másoknak, ha *mindent* odaadunk, ami bennünk van.

Egy morzsányi *minden* többet ér a művészetben és az életben, mint egy mázsányi *rész*.

Azt mondta: *Mindenkinek el kell hoznia a maga tégláját*. Felejthetetlen élményem: jelen voltam a *Psalmus Hungaricus* első előadásán 1923-ban, még növendék koromban. Ezen az estén mutatták be Bartók *Táncszvitjét* is, melynek zenekarában cselesztáztam. A *Psalmus* nem

tartalmazott számomra hangszer-szólamot – hallgathattam és óriási élményt jelentett.

Alig hiszem, hogy volt valaha párja – előtte vagy utána – a magyar zene történetében.

Mi, Kodály növendékei kidagadtunk a ruhánkból büszkeségünkben.

Zeusz tanítványaiként jártunk-keltünk a városban.”

Megalakult a Magyar Zeneművészeti Társaság

„Az új zenekultúráért” jelszóval 1987-ben megalakult a Magyar Zeneművészeti Társaság, amelynek tagja kezdetben 16 zeneszerző és előadóművész volt, de hamarosan további 30 művész csatlakozott hozzájuk. Nyitókoncertjüket 1988. november 22-én tartották a Zeneakadémia nagytermében. A hangverseny előtt többen is nyilatkoztak a Társaság célkitűzéseiről.

Íme néhány idézet:

Durkó Zsolt zeneszerző, a Társaság elnöke többek között ezt mondta: „Hazánkban volt olyan időszak, amikor nem kellett Lajtha László, amikor nem szólalhatott meg Bartók műveinek egy része, ez a zenei köztudat Viski János, Dohnányi és mások életművét igyekezett alul-értékelni, vagy gyorsított tempóban elfelejteni. Intézmény-rendszerünk alapjaiban ma is monopolisztikus rendszerű, azaz, kizárólagos jogokat és lehetőségeket biztosít, amelyet – néhány új menedzser-központ létrejötte csak korlátozott mértékben tudott oldani. Társaságunk olyan zenei közérzetet, közállapotot kíván, melyben mindenki a maga módján épülhetne be a zenekultúra egészébe.”

Szegedi Anikó zongoraművész így gondolkodott: „Minden egészséges társadalomnak szüksége van színvonalas művészetre. A jelenlegi intézmény-rendszer azonban nem tud megfelelően gazdálkodni a rábízott értékekkel, akár az alkotóművészetről, akár az előadó-művészetről, akár a közönségről legyen szó. Nincs könnyebb, mint a kedvezőtlen körülményekre, a rossz gazdasági helyzetre, a csökkenő érdeklődésre való hivatkozás! Fejletlen gazdasághoz igénytelen kultúra tartozik, műveletlen emberekkel nem lehet gazdasági megújulást létrehozni.

Széchenyivel mondhatjuk, hogy az országnak nélkülözhetetlen szüksége van a kiművelt emberfőkre, és ez a zenekultúrára is érvényes!”

Balassa Sándor zeneszerző a következő szavakkal kezdte nyilatkozatát: „A világon és Magyarországon zajló hatalmas változások kultúránkat és zenei életünket sem kerülték el. A Zeneművészek Társaságának megalakulása is ezzel függ össze. Értékeinket féltő, a tehetségek sorsáért aggódó, az érdemet érdeme szerint jutalmazni akaró művészek ültek össze közösen gondolkodni és tenni. Tevékenységünk építő jellegű és javító szándékú erőfeszítés.”

A már említett nyitókoncerten Bartók Béla *Hegedűversenye* és Sztravinszkij *Zsoltárszimfóniája* mellett Maros Rudolf *Gemma* című darabja hangzott el. Csengery Kristóf zenekritikájából a

Marosról szóló mondatokat idézem:

„A Magyar Zeneművészeti Társaság segítő jobbát Maros Rudolf 1968-ban írt *Gemmája* valóban igényli. Ez esetben maga a szerző alakja is jelkép-értékű: olyan komponista, akit nemzedéke tisztelt, szeretett és nagyra becsült. Nyitott szellemű muzsikos, akinek tájékozottságából az elzártság információ-szegény éveiben is meríthettek érdeklődő kollégái. S végül olyan alkotó, akinek munkássága körül – halála után csupán hat évvel – viszonylagos csönd honol.”

A Magyar Rádió fafűvós versenye

A Magyar Rádió zenei versenyeinek sora 1966-ban kezdődött. Hat alkalommal zongoristák, háromszor hegedűsök, két ízben énekesek és egyszer gordonkaművészek mérték össze tudásukat. **A 13-ik zenei versenyen a fafűvós** hangszerek: fuvola, oboa, klarinét és fagott fiatal művészei mutatkoztak be. 129-en neveztek be, ám a szigorú válogatás után 51-en vettek részt a versenyen. 1988. december 4-én a Zeneakadémia nagytermében a díjkiosztó ünnepségen, majd a gálakoncerten a **nyertes hat fafűvós művész** lépett pódiumra: **Kiss József, Móré Irén, Lakatos György, Kubina Ágnes, Balogh József és Hegedűs Mónika.**

A verseny tanulságait Kaisinger Rita foglalta össze. Írásából idézek: „Közismert, hogy a Magyar Rádió hagyományosan elkötelezett híve a kortárs magyar előadó-művészet ügyének és ösztönzője új magyar kompozíciók megszületésének. Az országos fafűvós verseny megrendezésével zenei közéletünk régi adósságának törlesztését vállalta magára. Időközben felnőtt ugyanis egy olyan magyar fűvós nemzedék – és felnövőben a következő is -, amely tudását a Budapesti Fűvósötös alapító tagjainak, valamint az ő tanítványaiknak köszönheti. A fafűvósverseny alapos és átfogó képet adott a résztvevő művészek helyzetéről és képességeiről. Ők a két hét alatt mindannyian megtették a tőlük telhetőt: tudásuk legjavát igyekeztek nyújtani. Most már zenei közéletünkön és a felelős szakembereken múlik, hogy az eredmény hosszabb távon is gyümölcsöző legyen.”

Nemzetközi Liszt Ferenc Orgonaverseny

„Liszt Ferenc emlékezetére” 1988-ban Budapesten megrendezték a III. Nemzetközi Orgonaversenyt. A felhívásra 53 fiatal orgonaművész jelentkezett. A végeredmény: **Bernhard Haas**, a Német Szövetségi Köztársaság versenyzője az **első**, **Almásy László Attila** pedig a **második díjat** nyerte el. Farkas Zoltán elemző kritikájában teljesen egyetértett a zsűri véleményével, de eléggé elmarasztalta a közönséget távolmaradása miatt. *Vesztesek és győztesek* címmel többek

között ezt írta: "Mielőtt a cím túlzottan borús gondolatokat ébresztene, sietve leszögezem: az idei orgonaversenyt nagyon sikeresnek érzem – igazságosnak, szakmailag hasznosnak. A zsűri minden díjat az arra legérdemesebbnek ítélte oda. Kik tehát a vesztesek? Mindenekelőtt azok, akik nem látták, nem hallották a versenyt. Bizony, sajnálatos érdektelenség közepette folyt a versengés. Mindvégig hiányoltam azt a réteget, melyet – míg létezett Magyarországon – úgy hívták: zenebarát. A budapesti orgonahangversenyek történetében először, improvizációs verseny választotta el az elő- és középdöntőt. A rendezőknek ezt az ötletét egészen kitűnőnek találom, hiszen a hangszer európai történetének legalábbis első félezer esztendejét alapvetően meghatározta az improvizációs gyakorlat. Bernhard Haas német versenyző olyasvalamit vitt véghez, amit igencsak ritkán hallhatunk. A Liszt-dal témájából teljesen stílus-hű Liszt-kompozíció körvonalai kerekedtek ki. Bravúros játékaival természetesen megnyerte az improvizációs versenyt, később pedig az orgonaverseny fődíját is neki ítelték. Almásy László Attila az elődöntő talán legjobb Bach-produkciójával kezdte a versenyt. A pontosan megérzett hangsúlyok kifejezésével életet vitt a technikailag és zeneileg egyaránt nehéz kompozícióba. Liszt *B-A-C-H fantázia és fuga* című művének ideális előadásával pedig teljesen megérdemelten és a hazai közönség nagy örömeire a verseny második díját nyerte el."

Rahmaninov: *Éjszakai virrasztás* (Tomkins énekegyüttes)

Szergej Rahmaninov orosz zongoraművész és zeneszerző különleges életpályát futott be. 1873-ban született az oroszországi Novgorod közelében és 1943-ban halt meg Californiában. A századforduló idején világszerte feltűnést keltett tüzesen romantikus, fantázia-gazdag, rendkívüli technikai felkészültségű zongorajátékával. Budapesten is nagy sikerrel szerepelt 1929-ben és 1935-ben. Ám Rahmaninov nemcsak zseniális előadó, hanem egyéni hangú, nagy kultúrájú zeneszerző is volt. Kiváló zongoraművein kívül operákat, szimfonikus és kamaraműveket is komponált. A 20-ik század második felében fiatal zongoristáink szinte rajongással vették elő Rahmaninov műveit, hogy műsorukra tűzzék. A meglepetések sora azonban folytatódott – az 1988-ban éppen tíz éves **Tomkins énekegyüttes** telitalálatként fedezte fel Rahmaninov *Éjszakai virrasztás (Vesperás)* című kórusművét. Ki tudja, hogy a 15 liturgikus ének megtanulása mennyi fegyelmezett próbát, megszállott elhivatottságot igényelt, mindenesetre a szólisztikus igényű énekhangok kimunkált összecsengéséből hatásos, erős kórushangzás született. Az év folyamán többször is nagy sikerrel adták elő Rahmaninov művét. A televíziós sugárzás alkalmával Dobra János, a Tomkins énekegyüttes vezetője műsor-ajánlatában többek között ezt írta:

„Rahmaninov zeneszerzői pályafutásának talán legragyogóbb pillanatában – túl opuszainak jelentős részén -, az 1915-ös év elején, szinte néhány hét alatt komponálta *Éjszakai virrasztás* című művét. Az ortodox egyház, ünnepeinek előestéjétől, az egész éjszakát virrasztással és zsolozsmázással töltötte. Az esti és a reggeli istentisztelet énekeiből válogatta ki Rahmaninov a legfontosabb orosz, görög és ukrán dallamokat, az eredeti nyelven – ószlávul. A vegyes-karra írt, 15 tételből álló művet hamarosan bemutatták Moszkvában. A pontosan leírt, eredeti, tiszta hangzástól meghatódott kritika – ritkán tapasztalt őszinte elragadtatással üdvözölte a remekművet. Rahmaninov olyan zenét írt – mondták, amelyet, akárcsak egyszer hall valaki, - az emlékezetéből sohasem múlik el.”

1989.

Elhunyt Weöres Sándor

1989. január 22-én elhunyt Weöres Sándor. Ha rá emlékezünk, lelkünket valami melegség tölti el. Ki is volt ő? Weöres Sándort – ifjúkori sikerei után -, az 50-es években elbocsájtották könyvtári állásából, nem jelenhettek meg írásai, csupán a műfordítás nyújtott megélhetést számára. Feleségével, Károlyi Amyval azonban egy nagy kertes házban bensőséges otthont, egyéni költői létüknek megfelelő alkotó-műhelyt alakítottak ki. Az *Egyedül mindenkivel* érzését pedig barátok – irodalmárok, festők, zeneszerzők – igyekeztek feloldani. Befelé figyelve élt, az ösztönvilág mélységeit és a szellemi világ magasságait kutatta. Szembenézett a „végső dolgokkal”, a lét és nemlét határait feszegette, miközben elmélyedt a vallás, a filozófia, az ősköltészet, vagy a keleti misztika világában. A *Rongyszőnyeg* című ciklus verseit ritmikai játéknak szánta, egyben az ősi nyelvi világ varázs-igéit teremtettené újja – írás közben nem gondolt a gyerekekre. Ám a gyerekek lelkesen olvassák, mondják, éneklük a költeményeket. Halálhírére egy hetilap *Holdbeli csónakon* című írását így kezdte: „Majd mesélgetni fogjuk gyermekeinknek, unokáinknak, mi, akik kortársai lehettünk, hogy itt járt közöttünk Weöres Sándor, az angyali költő, aki világokat varázsolt, és úgy mesélt, múltból, jelenről, jövőről, mintha mindegyikben lett volna legalább egy élete, úgy bujkált emberbőrökbe, mintha csakis rászabták volna mindegyiket. Egy csodálatos legendáról fogunk majd mesélni, amelynek itt-ott tanúi lehettünk, és majd tanúvá neveljük a gyermekeket is, a ránk maradt költészet által. Ez persze, vigasz és önvigasz, a hír sokkal konokabb és gorombább: cáfolhatatlan pont az életrajz végén. Természetesen tudjuk, hogy a legnagyobbak közt van a helye (ott volt életében is), a bravúros *Csokonai* és a fiatal *Petőfi* társaságában. Ott, ahol mindig is tudták, a költészet az

üzenet különleges formája: istenáldotta pillanatok hősie magánya.”

Weöres Sándor költészete nemcsak a gyermekek, hanem a zeneszerzők között is népszerű, Petőfi óta az ő verseit zenésítették meg legtöbben. Kodály Zoltán kezdte a sort: a 15 éves gimnazista *Öregek*, majd a *Norvég leányok* című versére komponált kórusművet. Ezt követte Farkas Ferenc *Gyümölcskosár* című dalciklusa, Maros Rudolf *Nyúlfark kantátája*, Szokolay Sándor *Istar pokoljárása* című műve. Hosszan lehetne sorolni a fiatalabb zeneszerzők névsorát, akik alkotói ihletet merítettek, amikor kézbe vették Weöres Sándor verseskötetét.

Új magyar zene a Rádióban

Az 1989-es év első heteiben *Új magyar zene a Rádióban* címmel sorozatban szólaltak meg az 1988-ban bemutatott művek, majd kiosztották a közönség, a kritikusok és a KÓTA-díját. A legjobb zenekari műért járó díjat **Soproni József** *Kommentárok egy Händel-témára* és **Kocsár Miklós** *Formazioni* című műve nyerte, a kamarazenei darabok közül legtöbb szavazatot **Szöllősy András** *Töredékek* című triója és **Orbán György** *Zongoraszvitje*, valamint **Petrovics Emil** *Nem jön senki* című kórusműve kapta.

Szöllősy András Töredékek

A díjazott művek közül Szöllősy András *Töredékek – Lakatos István verssoraira* című, énekhangra, fuvolára és mélyhegedűre írt kompozícióját emelem ki. Érdekes történet Szöllősy András és Lakatos István találkozása. Az erdélyi születésű Szöllősy a budapesti Zeneakadémián Kodály Zoltán növendékeként tanult zeneszerzést, miközben az egyetemen magyar-francia szakos bölcsészhallgató volt és a nagyhírű Eötvös Kollégiumban lakott. 1940 nyarán azonban – a zűrös határforgalom miatt – nem tudott hazautazni édesanyjához, a kollégium pedig két hónapra bezárt. Ezért erre az időre – egy újsághirdetésre jelentkezve –, a gimnazista Lakatos István házitanítója lett Bicskén. A nyári vakációt zongorázással, a francia nyelv, valamint a matematika tanulásával töltötték, közben jó barátok lettek. Szöllősy András később a *Töredékek* című műve születésére így emlékezett: „Lakatos Istvánból kitűnő költő és műfordító lett. Nagyon szerettem a verseit, sokat könyv nélkül is tudtam, ezért motoszkált bennem a téma. Évekkel korábban kezdtem vázlatokat írni, de a komponálást a költő 60-ik születésnapjának közeledtével fejeztem be. Az akkor már *Ősszegyűjtött versek* közül válogattam, nem verseket – mert azok túl hosszúak voltak – hanem verssorokat. Például ezt: „Mint akinek bemérte már helyét műszereivel a halál” – milyen pontos

megfogalmazás! Így született meg 1985-ben a *Töredékek – Lakatos István verssoraira*. A költőt 60. születésnapján a Fészekben köszöntötték, akkor hangzott el a darab először. A Rádióban készült felvételt – Csengery Adrienne, Matuz István és Bársony László előadásában a kritikusok zsűrije a legjobb kamaraműnek járó díjjal jutalmazta.”

Az első *Mini-Fesztivál*

Az 1987-es évben megalakult a Magyar Zeneművészeti Társaság, amely a közéleti változások egyik jelképe lett, ám sokak érdekeit sértette és indulatos vitákat váltott ki. Gerecsér Rita zenetörténész Durkó Zsoltról szóló monográfiájában ezt írta: „Új színnel bővült Durkó Zsolt külső életútja. A korábban mindig is alkotóműhelyébe zárkózott, függetlenségére ügyelő zeneszerző, akinek nem volt státusza, munkahelye, hivatala, 1987-től a közélet elkötelezettje. A zenei életben felerősödő s mind nyilvánvalóbb visszasságok nyomán: a kortárs zenét érintő hazai tájékoztatási bojkott, a forgalomból kivont szerzői lemezek, az elbocsájtott szólisták konkrét tapasztalatainak hatására megszervezi, s 1987 novemberében megalapítja (megelőzve a demokratikus pártok születését) a zenei élet akkoriban egyetlen alternatív csoportosulását, a Magyar Zeneművészeti Társaságot, melynek élete végéig elnöke lesz.”

A Társaság sok szép elképzeléséből a *Mini-Fesztivál* maradt meg látványosan, amelyet minden évben – január utolsó, vagy február első napjaiban rendeznek meg.

Első alkalommal kortárs olasz, angol, dán és magyar zeneszerzők műveiből állították össze a 3 napos koncert-sorozatot, a Vigadó nagytermében. A rendezvényen jelen volt Boronkay Antal zenekritikus is, aki szerint a Magyar Zeneművészeti Társaság ügyszeretete, energia-befektetése példaértékű, legtöbb célkitűzésük őszintén javító szándékú. Ám amikor a véleményét leírta, kiderült, hogy az nem kritika, hanem vitairat, amelyben szokatlanul keményen fogalmazott. Íme néhány gondolata: „Zenei világunkat kívülről figyelve, szembeötlő az óriási ellentmondás. Kivételektől eltekintve a kortárs zenei koncertek kongó házak előtt zajlanak, a közönségnek ez a zene egész egyszerűen nem kell, mert hangzásvilága kifejezetten zavarja. Nincs mondanivalója a zenehallgató számára. Ugyanakkor a komponisták azért panaszkodnak, hogy nálunk nincs kortárs zenei kultúra, és nem játsszák eleget műveiket. Egyre nő a feszültség a kortárs zenei túltermelés és a gyengülő fogadókészség között. Félreértés ne essék, nem temetni kívánom a magyar kortárs zenét, hiszen születnek néha nagyon jó, sőt zseniális alkotások is, melyekre – érdekes módon – tódul a közönség. Mindezt azért vettem fel, mert úgy érzem, zenei életünk sok feltárt, s nem kevés végigbeszél (de nem megoldott) problémája mellett ez az ügy tabu témaként bujkált sokunk tudatában. Most, a változó körülmények között nem kerülhetjük meg az

újrágondolás szükségességét.”

Búcsú Márai Sándortól

1989-ben két nagy veszteség érte a magyar irodalmi életet. *Január 22-én* Weöres Sándor költő egy budai kórházból „fölment a magasságos egekbe”.

1989. február 21-én pedig Márai Sándor író, hazájától távol – az Amerikai Egyesült Államokban lévő San Diegoban önkezeléssel vetett véget életének.

Márai Sándor *Füves könyvét* a következő gondolattal fejezte be: „Utolsó leheletemmel is köszönöm a sorsnak, hogy ember voltam és az értelem egy szikrája világított az én homályos lelkemben is. Láttam a földet, az eget, az évszakokat. Megismertem a szerelmet, a vágyakat és a csalódásokat. Egy napon meghalok: s ez is milyen csodálatosan rendjén való és egyszerű! Megéltem a legtöbbet és a legnagyobb szerűbbet, az emberi sorsot. Más és jobb nem is történhetett velem.” Furkó Zoltán irodalmi szerkesztő így búcsúzott Márai Sándortól:

„*Öregen, őszén és agár-soványan, / Mégis de jó, de jó, de jó, hogy nyár van*” „Ezek a Márai sorok visszhangzanak bennem és utolsó találkozásunk emléke: mindenkit túlélve, egyedül a messzi idegenben várta, hívta a megváltó halált. Mégis váratlan és döbbenetes a száraz hír, hogy az aggkor szenvedéseit nem tudta tovább elviselni, pontot tett egy nagy élet és egy egyetemes írói munkásság végére. Utolsó éveit szikáran, csont-soványan, szinte testtelenül élte. Csak értelme lángolt. Számára Magyarország kényszerű elhagyása kín, szenvedés és megpróbáltatás volt, gondolatai a haza felé szálltak, féltve vizsgálta e kis ország sorsát és jövőjét. Nagyon sokan kérték, igényelték Márai Sándor fizikai és szellemi hazatérését. A nagy író már csak életművével érkezhett haza.”

A Magyar Rádió új műsorai

1989-ben a tavasz közeledtével új, friss műsorok kezdődtek. Lázár Eszter szerkesztette a ***Muzsikáló nagyvilág*** című sorozatát. Műsorajánlatában így írt róla: „Bevallom – ha tehetem, nemcsak meghallgatom Bernát György kollégám *30 perc alatt a Föld körül* című magazinműsorát, hanem irigylem is. A külföldi tudósítók segítségével olyan válogatást tud nyújtani a nagyvilág eseményeiből, amelyeket mi akkor sem tudnánk áttekinteni, ha a nemzetközi sajtó naponta rendelkezésünkre állna. Innen adódott a gondolat, hogy megkérjem a tudósítókat: böngésszék át a lapok zenei rovatait is, és rendszeresen számoljanak be a legérdekesebb témákról.” Ujfalussy József zenetörténész, a Zeneakadémia professzora, a Zenetudományi Intézet Bartók Archivumának igazgatója gyakran jött a Magyar Rádióba, hogy

gondolatait megossza a hallgatókkal is.

1989. március 6-án kezdődött *Beszélgessünk zenéről* című új sorozata.

Ujfalussy József a *Rádióújság* főszerkesztőjének, Nádor Tamásnak nyilatkozott. Íme egy részlete: „A zenetudomány kétségtelenül igen sokat fejlődött, gazdagodott az elmúlt években. E tárgyban csupán csak azt fájjalhatom, hogy nekem, személy szerint, csekély szerep jutott abban, hogy az elődeink által megalapozott eredményekre építkezhessem. Úgy érzem, nem tudtunk kellőképpen élni azzal a történelmi lehetőséggel, amelyet a felszabadulás utáni évek lendülete, majd – nehéz évek után – az új nekibuzdulás és a társadalmi közmegegyezés alkalmá adott. Sokkal többet tehattünk volna. Nem vagyok tehát sem ború-, sem derűlátó, csak igyekszem tárgyilagosan fölmérni, hogy csupán ennyire jutottunk. S újra hallom és igyekszem továbbadni Szabolcsi Bence hajdani figyelmeztetését: a lángnak nem szabad kialudnia. Mindig kell lenniük olyan tűzvigyázóknak, akik ügyelnek arra a lángra, melynek neve: művelődés.”

Március 15.

Az 1989. március 15-ei ünnepségekről szóló beszámolók arról tanúskodtak, hogy az emberek lelkét a „változások” reménye töltötte el: „*A magyar név megint szép lesz / Méltó régi nagy híréhez, / Mit rákentek a századok / Lemossuk a gyalázatot...*” – mondta feszesen és keményen Hegedűs D. Géza az ünnep délelőttjén a Petőfi szobornál. Este a várban, a Honvéd emlékműnél Bubik Istvántól hallottuk a *Nemzeti dalt*, s a refrént, *rabok tovább nem leszünk*, több tízezer ember mondta vele szent esküvéssel.” A Magyar Rádió 21 részes sorozatában a legjelentősebb *20. századi magyar oratóriumok* szólaltak meg. Március 15-én Szabó Ferenc nagyhatású műve, a Petőfi Sándor verseire komponált *Föltámadott a tenger* hangzott el.

Lajtha László *Mise fríg hangnemben*

Az 1989-es Tavaszi Fesztivál egyik jelentős hangversenye a Mátyás templomban volt. Hangversenytermi bemutatóként szólalt meg Lajtha László *Mise fríg hangnemben* című műve, a kitűnő Záborszky Kálmán pedagógus-karmester vezényletével, a Szent István király szimfonikus zenekar és oratóriumkórus előadásában. Érdemes megemlíteni, hogy a Záborszky család – apa és két fia – évtizedek óta nevel ifjú muzsikusokat. A koncertélet számára pedig felbecsülhetetlen értékű munkát vállaltak azáltal, hogy felkutatják az értékes, ám elfeledett műveket, és az érdeklődők örömeire – bemutatják azokat. A Lajtha-mű előadása is e sorba tartozik, hiszen a zeneszerző a *Mise fríg hangnemben* című darabját 1950-ben komponálta,

„a szorongattatás napjaiban”.

A Magyar Rádió mutatta be 1957. szeptember 9-én, a Rádió ének- és zenekarának előadásában, Vásárhelyi Zoltán vezényletével. Azonban közönség előtt először – a komponálás után mintegy 39 évvel – Záborszky Kálmán és együttese jóvoltából hangzott el. Az egyik újságíró így kezdte kritikáját: „A közelmúltban gyorsultak az események Lajtha László nagyszerű zenei örökségének feltárása körül. Tudatosul, hogy a 20-ik század két legnagyobb magyar zeneszerző egyénisége – Bartók Béla és Kodály Zoltán mellett harmadikként, - önálló utat, saját, hiteles világot teremtve, ott áll az 1963-ban elhunyt népdalgyűjtő-lejegyzési iskolát alapító tudós, zenepedagógus, valamint opera-, szimfónia-, kórus-, balett-, filmzene-, kamaramuzsika-szerző Lajtha László.”

Elhunyt Székely Endre

1989. április 14-én 77 éves korában elhunyt Székely Endre, a század egyik legvitatottabb sorsú zeneszerzője. Élete a sikerek és kudarcok, a lelkesedés és csalódás sorozata volt. Halála előtt néhány hónappal, már súlyos betegen vállalkozott arra, hogy Varga Bálint András zenetörténésznek őszintén feltárja életét. Megszólalt mint Tanú, hogy elmondja a Tényeket. Az interjú a *Muzsikában* jelent meg *Hullámhegyek és hullámvölgyek* címmel. Székely Endre visszaemlékezéséből most néhány gondolatát idézem: „Nem lehet sikeres az az életút, amely mindössze egyetlen csúcsra tekinthet vissza. Ki hogyan fejlődik, ki mibe veti bele magát, ki mi iránt érdeklődik – aszerint formálódnak életútjának hullámhegyei és – völgyei. A Zeneakadémián zeneszerzést tanultam Siklós Albert osztályában, 1937-ben kaptam diplomát. Fiatal koromban a kommunizmus eszméje táplálta bennem az eljövendő új világ reményét. Bekapcsolódtam a munkáskórus mozgalomba és főleg tömegdalokat komponáltam. A kommunista eszmékből való első kiábrándulásom Ukrajnában, a fronton ért, amikor megdöbbenve tapasztaltam a nép keserves szegénységét, elmaradottságát.”

1945 után Székely Endre a kulturális élet szervezésével foglalkozott: volt hangversenyrendező, színházigazgató, szerkesztett zenei szaklapot és irányította a kórusmozgalmat. 1950-ben a Rádió akkor megalakított énekkarának élére került. 1951-ben az emlékezetes zenei vita során erős pártkritikában részesült. Megszűntek funkciói és vidékre száműzték: Dunaújvárosban – amit akkor Sztálinvárosnak neveztek - próbált zenei életet teremteni. 1956-ban itt is felmondott, nem lépett vissza a pártba, és ettől kezdve távol tartotta magát minden közszerepléstől.

„Közel 40 évesen ismertem fel, hogy ha zeneszerző akarok lenni, rengeteg elvesztegetett időt kell behoznom, tanulnom kell. Ebben a visszavonultabb időszakban született például az Erkel-díjjal kitüntetett *Petőfi kantáta*, amelyet Ferencsik János vezényelt.

1957-től kezdve a Rádiótól tiszteletdíjjal járó kompozíciós megrendeléseket kaptam.

Ekkor írtam a *Vízirózsa* című meseoperámat, majd a *Dózsa-oratóriumot*. A hajdani lelkesedésemből a komponálás az egyetlen, ami megmaradt. Úgy érzem, hogy zeneszerzői pályámon az 1986-88-as év a csúcspont. Most már beteg vagyok, de továbbra is dolgozom.”

Kocsár Miklós: *Az éjszaka képei* - oratórium

1988 júniusában Pécsen a kórusélet e nagy múltú városában rendezték meg az Europa Cantat elnevezésű kórusfesztivált. Kocsár Miklóst – számos kitűnő kórusmű zeneszerzőjét kérték fel új darab komponálására. *Az éjszaka képei* című oratórium nagysikerű bemutatója a fesztivál megnyitó hangversenyén hangzott el. A mű Juhász Ferenc azonos című versének soraira készült. Bár a költő áradó képsorai nehezen formálhatók át muzsikává, Kocsárt mégis régóta foglalkoztatta a költemény gondolat-gazdagsága. Juhász Ferenc éjszakai látomásai – 5 tételre tagolt, nagy-ívű zenei szerkezetbe rendeződtek. A kórus kérdéseire – mint az antik görög drámákban – válaszol a két szólista: az *Asszony* és a *Költő* szerepében.

Az emlékezetes pécsi premier után hamarosan elkészült az oratórium rádiós felvétele is, Pászthy Júlia, Tóth János, valamint a Rádió ének- és zenekara előadásában, Kovács László vezényletével. A Bartók rádióban mutatták be 1989. május 27-én.

Idézek néhány sort Breuer János zenekritikájából, amelyet az Europa Cantat bemutató koncertjéről írt: „Kocsár Miklóstól régóta várok már ilyen nagy lélegzetű, formában-kifejezésben egyaránt súlyos alkotást. Személyes hangjával valósággal megszólítja s mindvégig lebilincseli művének hallgatóját. Kiemelkedő – mert ma oly ritka – értéke, hogy a pozitív világkép ábrázolását éppoly hiteles eszközökkel vetíti elénk, mint annak negatív lenyomatát. Dramaturgiailag a mű a sötétségből a fénybe, a fenyegetettségből a remény felé tart.”

A Magyar Televízió VI. Karmesterversenye

1989. májusában ismét nemzetközi karmesterversenyt rendezett a Magyar Televízió. 1974 óta immár a hatodikat. Már az előzőek is országos figyelmet keltettek, mert miközben a fiatal karmesterek „birkóztak” a versenyprogrammal, egy újszerű televízió-műsor született.

Ez évben a karmesterversenyre rekordszámban: 183-an jelentkeztek. A zsűri tagjai számára igen nagy munkát jelentett a válogatás, hiszen a különböző fordulóknál 65-re, majd 21-re kellett csökkenteni a létszámot, végül 9 versenyző közül választották ki a 3 legjobbat.

A zsűriben többnyire karmesterek és zenekritikusok ültek, akiknek munkamódszere eltérő volt: a karmesterek a versenyzők vezénylestechnikáját és próbamódszerét nézték, a zenekritikusok inkább arra figyeltek, hogy maga a mű hogyan szólal meg. A zsűri egyik tagja Boronkay Antal zenekritikus más problémákra is felhívta a figyelmet: „A magyar karmesterversenynek ma már szép hagyománya, rangja van a zenei világban. Ezt a jelentkezők nagy száma is mutatja. Azt azért érdemes hangsúlyozni, hogy a Magyar Televízióban a komoly zene helyzete hátrányba szorult, részben a belső szerkezet-átalakítás, részben a csökkenő költségvetés miatt. Szakmai berkekben nem titok, hogy az is kérdésessé vált, egyáltalán megrendezik-e az idei karmesterversenyt. Manapság, amikor az embereknek nem jut idejük, energiájuk és pénzük a kultúrára, a televízió szerepe felértékelődik. A verseny két és fél hete alatt a nézők fotelből hallgathattak olyan remekműveket, amelyekhez máskor nemigen jutnak hozzá. És miután itt a vezénylesnek tétje van -, ha közvetve is, többszörösére növekszik az érdeklődés,”

A karmesterversenyen az első díjat a kínai En Shao, másodikat a Bécsben tanuló kanadai Jacques Lacombe nyerte. A magyar versenyzők közül Kocsár Balázs – aki tanulóéveit töltötte a főiskola karmesterképző szakán – a harmadik díj tulajdonosa lett és számos hangverseny-meghívást is kapott. Kollár Imre, az akkor 20 éves zeneakadémista ötödik helyezést ért el, ám tehetségének és jó fellépésének köszönhetően, ő kapta a „közönségdíjat”.

1989. június 16: Végtisztesség

Történelmi korszakokon átívelő sorozatomban igyekeztem beszámolni – bár csak érintőlegesen – a politikai változásokról, hiszen azok mindenkor hatással vannak a művészetekre és a szellemi életre. Az 1989-es esztendő krónikájához tartozik a „Végtisztesség”. *Június 16*-án a Hősök terén és a 301-es parcellánál búcsúztatták a mártírhalált halt Nagy Imrét és sorstársait.

A Kossuth rádióban a reggeli műsorvezető többek között ezeket mondta:

„A nemzeti gyász, a temetés napja – hitünk, reményünk szerint a nemzeti megbékélésé is.

31 évvel a mártírok halála után a forradalom miniszterelnökével és harcos társaival együtt földbe süllyesztenek egy hatodik koporsót is, amely üres lesz ugyan. de jelképesen 1956 valamennyi elpusztított áldozata benne nyugszik. Mivel kell megbékélnünk ma? Múltunkkal?

Hiszen e koporsóban benne az egész korszak is, amely – meglehet – nem felejtett, de nem is emlékezett, vagy ha igen, mindig elfogultan. Lehet, legelőször nem is megbékélni kell, sokkal inkább elérkeznünk megint egymáshoz. Meg kell tanulnunk, hogy jövőnket csak úgy nyerhetjük el, ha birtokba vesszük múltunkat. Micsoda örökség! Mondjuk hát Kosztolányival:

„kissé lehajtani a fejet ..., de a szívet azt föl, föl barátaim.”

A Magyar Rádió kora reggeltől, késő délutánig – 562 percen keresztül közvetítette – és történelmi dokumentumként rögzítette a Hősök terén és a 301-es parcellánál elmondott búcsúbeszédeket, a több mint 70 koszorúzó felsorolását, a különböző egyházak imáit, és az átkötő zenéket.

Elhunyt Rajeczky Benjamin

1989. július 2-án 88 éves korában elhunyt Rajeczky Benjamin. A zenei körök nagyon tisztelt tagja derűs lélekkel osztotta meg életét – ide-oda vonatozva – a Pásztón végzett szerzetesi feladatai, valamint a budapesti tudományos és tanári munkája között.

Papp Márta, a Magyar Rádió emlékműsorának szerkesztője így írt róla: „A zenei lexikon szerint Rajeczky Benjamin: zenetörténész, népzene kutató, a középkori zene nemzetközileg elismert szaktekintélye, a zenetudományok doktora, és a ciszterci rend tagja. A lexikális adatokon túl: hosszú, gazdag élete folyamán ő volt a magyar zenésztársadalom szeretve tisztelt Béni bácsija, akivel csodálatosan lehetett muzsikálni, lehetett beszélgetni bármilyen műfajú, korú, stílusú zenéről, akinek derűs lénye, ízes beszéde mindenki rokonszenvét elnyerte. Az utolsó napokig frissen fogadta be és dolgozta fel a zenei, művészi, életbeli élményeket. Aki ismerte, annak alig hihető, hogy elment.”

Rajeczky Benjamin és Szöllősy András

Dobszay László így búcsúzott tőle: „Lehet-e másként, mint riadalommal nézni, mint hagy itt minket az a nemzedék, mely még az első világháború előtt, vagy annak éve alatt nyitotta rá szemét a világra.

Rajeczky Benjamin biztosan alapozott tudását, látókörének tágasságát, - annyi megtöretés ellenére – felfokozott módon és egészen egyéni stílussal képviselte zenei világunkban. Az a tudós, aki a könyvtárakat bújta, a kongresszusokat látogatta, négy nyelven írta cikkeit, korábban kiskamaszokat tanított Bartókra és hittanra, diákkórust és – zenekart szervezett, de evezőtúrákat és sí-táborokat is, őrző diákfiúkon fegyelmezte humorra türelmét.

Temetésének előkészítésekor szülővárosának, Pásztónak alig jutott eszébe részt adni belőle Budapestnek is. Tudták, hogy Rajeczky „egy világhírű tudós”, de mintha el sem tudták volna képzelni, hogy az a barátságos bácsi, aki egy közülük, ugyanúgy a Tudományos Akadémiáé és a Zeneművészeti Főiskoláé is.”

Elhunyt Lehel György karmester

1988-ban listát készítettem a magyar zeneszerzők azon műveiről, amelyeket Lehel György rádiófelvételen bemutatott, majd arra kértem, hogy ez alapján emlékezzék.

A tudóműtét után élete utolsó „számvetésében” a karmester többek között ezt mondta: „Most látom először kigyűjtve, hogy 1950 óta, tehát 38 év alatt 58 zeneszerző 219 művét mutattam be ősbemutatóként rádiófelvételen. Sőt, ez a szám nagyobb, ha olyan művek bemutatóit is számítom, amelyek koncerteken hangzottak el, nem a Rádióval kapcsolatosan. De hát ez is megdöbbentő szám, mondhatom: egy élet munkája, amelyben döntő része volt a kortárs magyar zenének.”

Lehel György karmester

1989. szeptember 25-én értesültek a zene barátai a szomorú hírről: „Hosszú, súlyos betegség után 63 esztendősen elhunyt Lehel György Kossuth-díjas, érdemes és kiváló művész, a Magyar Rádió és Televízió szimfonikus zenekarának igazgató-karnagya.”

A búcsúztatók közül Breuer János zenetörténészt idézem: „Lehel Györgyöt 1962-ben bízták meg a Rádiózenekar vezetésével. Az 1943 őszén Dohnányi Ernő által alapított együttes történetében új, minden korábbinál fényesebben ragyogó fejezet nyílt meg ekkor. A Lehel-korszakban lépett ki a zenekar végleg a 6-os stúdióból, vált rendszeresen koncertező közösséggé, előbb a fővárosban, majd Európa-szerte, végül tengerentúli messzi országokban is.

Hosszú évek óta a világhíró muzsikuskok fárasztó életét élte, úton földrészek között, mint szívesen látott, mindenüvé visszahívott vendég. Egészsége romlását legyűrve utazott, amíg csak tehetett, még idén nyáron is. A legfontosabb számára mégis a magyar zene sorsa volt. Munkáját több mint félszáz hanglezem és magnetofontekercsek sokasága őrzi. Emlékét nem felejt el a zeneszerető közönség, amely oly sok élményt kapott tőle – fájdalmasan rövidre szabott élete folyamán, karmesteri működése 43 éve alatt.”

Lehel György 1947-ben, 21 évesen kezdett dolgozni a Rádióban és hamarosan bemutatkozott az „Ifjú karmesterek” sorozatban is. Ám csak a zenei osztály különböző beosztásait végigjárva, végigküzdvé jutott el a karmesteri kinevezésig. Kodály és a kortárs magyar zeneszerzők művein kívül Bach, Brahms és Bartók volt „világító hármas-csillaga”. Utolsó hanglezem-felvételén Johannes Brahms utolsó: *IV. szimfóniáját* vezényelte. A borítón az évszám: 1989 – amikor egy tartalmas és gazdag életpálya lezárult.

1990.

Felhang – zenepolitikai magazin

Az 1990-es év elején kezdődött el a *Felhang – zenepolitikai magazin* adása Szigeti István szerkesztésében, melynek szükségességére a műsorajánló adott magyarázatot:

„Társadalmi életünk forrong, szellemi életünkben kaotikus állapotok uralkodnak. És a zene?

Az általános válság természetesen nem kerüli el a művészet ezen ágát sem, a jótékony változások azonban még távolibbnak és reménytelenebbnek látszanak, mint egyéb művészeti területeken.

A zeneélet problémáiból kezdenek már nyilvánosságra kerülni bizonyos dolgok, de ez a nyilvánosság egyelőre meglehetősen felemás. A most induló, hónaponként élő adásban

jelentkező zenepolitikai magazin mindenfajta véleménynek, érvek és ellenérvek helyet kíván adni, a jobbító célú vita vagy párbeszéd reményében.”

A *Hitel* 1989. novemberi 29-i számában jelent meg Balassa Sándor *Gondolatok a nemzeti zenéről* című írása – amely viták elindítója és a *Felhang* témája lett.

Íme Balassa néhány gondolata: „Létezik-e, létezhet-e nemzeti zene a 20-ik század második felében Magyarországon? Az 50-es években a pártállam erőltetett egy népi hangvételi stílust, ám ez a buzgalom a hamis alapok miatt hamar összeomlott. Mi magyarok, akik ebben az országban élünk (idetartoznak az elszakított milliók is), felelősek vagyunk a Föld eme kis darabjáért. Helyettünk nem fogja senki elmondani és elénekelni azt az eposzt, melynek létrehozása itt és most a mi kizárólagos feladatunk. Ahol zeneszerzőink feladták a közös nyelvben gyökerező, tehát közérthető elemek használatát, ott csatát veszítettünk – a zene nem találhat utat az emberek szívéhez. A művészet által feladott területeket azután benépesíti a dilettáns, butító hatású, idegen gyökerű művészeti ipar.

Lesz-e nemzeti zene a 20. század végén Magyarországon? Lesz, ha teremtünk.”

Szöllősy András: *Tájkép halottakkal* (*Paesaggio con morti*)

1990. január 10-én a kortárs-zene ünnepe volt a Zeneakadémián, Frankl Péter zongoraművész hangversenyén. Ekkor hangzott el a skóciai premier után Magyarországon először Szöllősy András *Tájkép halottakkal* című műve.

A komponálás „történetére” a zeneszerző később így emlékezett: „1987-ben kért fel a skóciai Szent Magnus Fesztivál vezetősége, hogy komponáljak egy zenedarabot, amelyet Frankl Péter fog bemutatni. A zongoraművész régi kedves barátom – valamikor tanítványom is volt.

Tudtam: bármilyen darabot írok, ő veszi a fáradságot hogy megtanulja és a lehető legjobban eljátssza. Ez nagyon inspirált. Igyekeztem adottságainak megfelelő kompozíciót írni, mégis nagyon nehézre sikerült. A cím eredetileg *Tájkép* lett volna. De mivel lassan a legtöbb barátom a Farkasréti temetőbe költözött, az ő emléküik állandóan bennem él. Ezt a darabot át-meg átszövi az a rémület, hogy ez sincs már, az sincs már. Így lett a cím *Tájkép halottakkal*.”

Kroó György zenekritikájában a következőket írta a koncert után: „Mély benyomást hagyott bennünk Frankl Péter zeneakadémiai zongoraestje. Úgy látszik, az igazi tehetségek útja mindig magasabbra vezet. Mert mikor és kitől hallottunk Kocsis Zoltánon kívül olyan szenzációs tökéletességgel új magyar művet bemutató előadásban, mint ezen az estén.

Szöllősy András olyan pódiumdarabot írt, amely a muzsikust éppúgy meghódítja, mint a nagyközönséget.

A Tájkép halottakkal (Paesaggio con morti) című kompozíció klasszikus arányaival, a teljes billentyűzeten élő, lélegző, mozgó anyagával, színeivel, kontrasztjával, zenei és érzelmi egyensúlyával aratott viharos tapsot és szerzett szerzőjének, valamint előadójának többszöri kihívást. Frankl Péter tüneményesen játszott. Előadása méltán került a magyar zene történetének – előadók által írott legszebb lapjaira.”

Új magyar zene a Rádióban

Az 1990-es év elején ismét megrendezték az *Új magyar zene a Rádióban* című seregszemlét, az 1989-ben bemutatott művekből, február 6-án pedig kiosztották a legjobbaknak járó elismeréseket. A **kritikusok díját** kapta **Orbán György I. szerenád** című zenekari műve és **Sáry László Magnificat** című énekhangra és fuvalára komponált darabja, amely ebben az évben még a párizsi Tribune Internationale des Compositeurs díját is elnyerte.

A **közönség díját** **Bozay Attila Hegedű-zongoraszonátájáért** és **Kocsár Miklós Az éjszaka képei** című oratóriumáért vehette át, sőt, a Kórusok Országos Tanácsa által adományozott díjat is **Kocsárnak** ítelték a **Mégis mondom Damion** című kórusművéért.

Bozay Attila elismerései és új feladata

A díjazott zeneszerzők közül Bozay Attilát emelem ki, hiszen számára az 1990-es esztendő több elismerést és új fajta feladatot is hozott. Bozay Attila zeneszerzői munkásságáért átvehette a Kossuth-díjat. A komponistának ez alkalomból feltett kérdés-sorozatból azt a részletet idézem, amelyben arra válaszolt, hogyan változott zeneszerzői stílusa az évek folyamán:

„Barátaim szerint alkotói pályámon három korszakot lehet megkülönböztetni. Már az 1956-ban keletkezett darabom közelített a 12 fokúsághoz, azaz a Bartóktól Webernig vezető úton próbáltam járni. 1967-ben UNESCO- ösztöndíjjal fél esztendőt tölthettem Párizsban. Számos, további munkásságomat meghatározó élmény ért odakinn. Hazatérésem után 1-2 évvel ért meg bennem, amit Párizsban hallottam. Stílusomat ettől kezdve kettősség jellemzi: az egyik a szigorúan szerkesztett, meditatív, a másik pedig a játékos, improvizatív.

De ez a kétféleség sosem zavart, hiszen mindkettő én vagyok. Akkoriban kezdtem el előadóként – citerával, furulyával fellépni. 1979-től kezdve számítható a harmadik, a *Csongor és Tünde* című operámban megfogalmazódó, neoromantikusnak nevezhető korszakom.

A három időszakot összekapcsolja az, hogy magyar vagyok, ennek a kultúrának az örököse. Minden művemet áthatja történelmünk, népzene és költészetünk.”

Bozay Attilára sok munkával, izgalommal járó új feladat várt: ő lett az Országos Filharmónia vezetője. Erről beszélt a Rádió *Új Zenei Újság* című műsorában – íme néhány gondolata:

„Amikor kineveztek, az Országos Filharmóniát átkereszteltük Nemzeti Filharmóniára – hogy ezzel is kifejezzük: szeretnénk új korszakot nyitni az intézmény életében.

Összefügg ez a rendszer- és szemléletváltozással, mert a nemzeti kultúra nem szorítható országhatárok közé. Dolgozunk azon, hogy részesüljenek kiemelt megbecsülésben a mai zeneszerzők, de felhívjuk a figyelmet a közelmúltban elhunytakra is, mert méltánytalannak tartjuk, hogy nem játsszák műveiket. És akkor még nem is szóltam a korábbi magyar zeneszerzőkről: szép feladat felkutatni és műsorra tűzni a régi és elfeledett magyar darabokat.”

Ligeti András a Rádiózenekar új vezetője

Lehel György karmester 1989. szeptember 23-án bekövetkezett halála után zenei körökben találgatták, vajon ki lesz a Rádiózenekar új igazgató-karnagya? Az egyik újságíró feltette a kérdést Erkel Tibornak, a Zenei főosztály vezetőjének. Íme a válasza:

„Lehel György nagyvonalúságának és előrelátásának köszönhető a jelenlegi megnyugtató helyzet. A fiatal karmester: Ligeti András ugyanis 3 év óta Lehel György mellett dolgozott, miközben tökéletesen beépült a zenekar életébe, működésébe és hozzátehetem, a külföldi köztudatba. Ligetinek ezen a réven alkalma nyílt arra, hogy a nagysikerű olasz és dél-koreai turnén önállóan irányítsa a Rádiózenekart, és hogy más európai és tengeren túli zenekarokat vezényeljen. Az együttműködés Lehel, Ligeti, a zenekar és a Rádió vezetése között ugyancsak kifogástalan volt.” A *Rádióújság* egész oldalas interjút közölt Ligeti Andrással, a Rádiózenekar frissen kinevezett igazgató-karnagyával. Néhány gondolatát idézem: „17 évesen vettek fel a Zeneakadémiára, mint hegedűst. Ám amikor kiderült számomra, hogy a zenekari hangzás gyönyörűsége minden másnál jobban izgat, a karmester szakot is elvégeztem. Közben szólóhangszeremen nemzetközi versenyt nyertem Amerikában, s a hegedű irodalmának legnagyobb darabjait játszhattam el, bizonyítván, hogy nem a sikertelenség, gátlás miatt kellett pályát módosítanom. Amikor Balassa Sándor *Az ajtón kívül* című művének bemutatóját Lehel György vezényelte az Operaházban, mint vendég, én voltam a koncertmester. Ekkor dolgoztunk először együtt. Lehel tudta rólam, hisz nem titkoltam, hogy karmesteri ambícióim vannak. Szerencsém volt, hogy ő és Erkel Tibor felfigyelt rám és meghívtak a Rádiózenekar karmesterének. Úgy gondolták, és ki is mondták, hogy ha egyszer Lehel György visszavonulni készül, a helyére lépek, hogy a változás ne okozzon zökkenőt az együttes életébe.”

Erkel-hangverseny Gyulán

Erkel Ferenc 1810. november 7-én született a Békés-megyei Gyulán. A szülőváros méltómódon őrzi díszpolgárának emlékét. Műveiből 1990. március 15-én hangversenyt rendeztek, amelyet a Magyar Rádió is közvetített. A hagyományt-teremtő koncert szerkesztője és műsorvezetője Bónis Ferenc zenetörténész műsorajánlatában ezt írta: „Gyulai székhellyel működik az Erkel Ferenc Társaság, amely azzal a céllal alakult, hogy a város híres szülöttének szellemében küzdjön a nemzeti zenekultúra terjesztéséért, ápolásáért, általánossá tételéért. Az ünnepi hangversenyen bemutatjuk az ismeretlen Erkelt: a méltatlanul mellőzött zongoraművek és kamarazenei kompozíciók szerzőjét. Ösbemutató előadásban tárjuk a gyulai közönség és a rádióhallgatók elé Erkel nemrégiben felbukkant, nyolc évtizeden át elveszítettnek hitt, brácsára és zongorára írott művét.”

Erkel Ferenc mélyhegedűre és zongorára komponált *Verbunk fantáziája* Németh Amadé rekonstrukciója után, azaz – a fennmaradt kottaanyag felhasználásával, kiegészített, javított formában került közönség elé. Előadói: Lukács Péter és Kassai István voltak.

Erkel Ferenc „a magyar opera úttörője”, zeneszerző, karmester, zongoraművész és tanár életművével sokan foglalkoztak az elmúlt évszázadban, de még mindig nem eleget.

Németh Amadé karnagy *Erkel* című könyvében a maga és a mások kutatásainak eredményeit foglalta össze. Az *Előszó*ban többek között ezt írta: „Erkel Ferenc élete átívelte csaknem az egész 19. századot. Egész hosszú életét a reformeszmék és a nemzeti függetlenség szolgálatában élte le. Forradalmian gyűjtő zenéjét énekelték a szabadságharc katonái és a nemzetre hulló gyászban Bánk és Tiborc gránitalakjaival protestált az elnyomatás ellen. A kiegyezés illúzióját Dózsa szellemének felidézésével, a politikai hitszegést Brankovics tragédiájának hangjaival bélyegezte meg, a konszolidáció ábrándképeibe beleszötte a *Névtelen hősök* honvédsírató muzsikáját. Következésként megőrzött elvei miatt maradinak kiáltották ki, és élete alkonyán – minden elismerés és népes családja ellenére – magányosság jutott osztályrészül.”

Dohnányi Ernő kései elismerése

Dohnányi Ernő emlékét évtizedekig a felejtés homálya vette körül. Ám a felejtés homályát

1989-ben segített oldani, hogy a Zeneakadémia mellett **utcát neveztek el róla**.

Ez alkalomból Ujfalussy József zenetörténész a következőket mondta:

„*Mi mindig mindenről elkéstünk* – írta az az Ady Endre, aki ugyanúgy 1877-ben született, mint Dohnányi Ernő. Mi pedig, miközben kései emléket állítunk századunk egyik legnagyobb zongoraművészenek és magyar muzsikusanak, megszegyenülten mondjuk utána Ady sokat idézett verssorát. Zenetörténeti helyzetét – történelmi példával és némi túlzással élve – akár a Johann Sebastian Bachéhoz hasonlíthatnám, akinek művészetét már a kortársak is elfeledték, hogy zenéjét majd egy következő nemzedék tanulja újra. Keserű, görcsös, gyanakvó és gyűlölködő korunkban nem lesz könnyű, mégis újra meg kell tanulnunk nekünk is Dohnányi Ernő zenéjét, hogy múltunknak ezzel az élményvilágával, a derűs szépséggel is gazdagodva váljunk emberebbé.”

Dohnányi elismerésének kései jelképe, hogy halála után 30 évvel: **1990-ben posztumusz**

Kossuth-díjjal tüntették ki. Művészetének újratanulásához pedig segítséget nyújtott

Szigeti István *1990. április 5-én kezdődő A zongora poétája* című 7 részes műsora.

A sorozatot Batta András zenetörténész ajánlotta a hallgatók figyelmébe. A *Rádióújságban* megjelent írásából idézek: „Az ember gyakran elmélkedik azon, miként vesztettük el tömegével zseniális honfitársainkat. Szinte hihetetlen, hogy Dohnányi Ernő helyzete azért vált Magyarországon lehetetlenné, mert a Zeneakadémia tiszteletbeli elnökeként 1944-ben eleget tett egy kellemetlen protokolláris kötelezettségének. Az eseményt megörökítette a filmhíradó: Dohnányi kezét fogott Szálasiival. Ez a tény, meg a kisszerűség és az irigység volt a mozgatója a háború után a Dohnányi ellen meghirdetett rágalomhadjáratnak. 1944 novemberében Ausztriába, később Amerikába emigrált, önként vállalta a külföldi száműzetést. 1946-tól újra koncertezhetett szerte a világon. Szülőföldje azonban nem sietett rehabilitálásával, jó hírének visszaállításával. Soha többé nem látta viszont Magyarországot, noha magas kort ért meg, 1960-ban, 83 évesen hunyt el Amerikában.”

Sajnos, viszonylag kevés felvétel örökölte meg Dohnányi Ernő csodálatos zongorajátékát.

De aki meghallgatja azokat, megsejtheti muzikalitásának lényegét: a természetességet és játékoságot, a polgári életforma és a klasszikus zene rég elvesztett harmóniáját.

40 éves a Rádió énekkara

A Rádió énekkara számára az 1990-es esztendő nemcsak a munka, hanem az ünnepi alkalmak ideje is volt. Az együttes 1950-ben alakult. Az első 15 évben több kórusvezető váltotta egymást: Székely Endre, Darázs Árpád, Vásárhelyi Zoltán, Vajda Cecília és Csenki Imre.

1965-ben **Sapszon Ferenc** személyében megtalálták az énekkar legideálisabb karnagyát.

Sapszon Ferenc – a 25 esztendő alatt elsőrendű feladatának tekintette a kórustagok hangjának kiművelését: a közös hangképzésen kívül bevezette az egyéni énekórákat is. Főleg a kíséret nélküli, úgynevezett *a capella* éneklést gyakorolták. A kitartó munka olyan készség kialakulásához vezetett, amely hangokból - új színeket és fényeket eredményezett. Boros Attila 5 részes sorozatban dolgozta fel a Rádióénekkar 40 éves történetét: 1950-től 1990-ig.

Íme műsorajánlatának részlete: A zene minden ágában, műfajában otthonosan mozog, él ez az együttes, amely a szerény kezdetektől céltudatos munkával jutott el a világhírű európai koncertpódiumokra és a Milánói Scala színpadára. Az elmúlt évtizedek hangversenyeiből, rádió- és hanglemez-felvételeiből, hangzó emlékeiből válogat a műsorsorozat.”

1990. április 10-én a Pesti Vigadóbeli hangversenyt kettős jubileum jegyében rendezték meg: az énekkar – fennállásának 40-ik évfordulóját ünnepelte, Sapszon Ferenc pedig akkor negyedszázada volt karigazgatója a kórusnak. Az ünnepi hangversenyről Kroó György a következő módon számolt be: „A jeles napon az egész magyar zeneélet köszöntötte a pódiumra lépőket: nem sok hasonló, vitathatatlan értéke van zenei előadó-művészetünknek. A Rádióénekkar e 40 esztendő során megszólaltatta a mai magyar zeneszerzőket, és – műfajhatárokat nem ismerve – a nemzetközi kórusirodalom szinte valamennyi jelentős alkotását.

Mint oratórium- és operakórus főként az utóbbi évtizedben vívott ki európai rangot, amelyre Sapszon Ferenc nevelte és készítette fel mesterien. A szakadatlan munka, az önképzés, az ellenőrző meghallgatások, a kimerítő próbák, a fellépésekkel járó izgalmak kárpótlása: a nagy művészekkel való találkozás, a Ferencsik, Gardelli, Patané, Ericson, Rilling koncertjeinek emléke és mindenekelőtt a nagy zene érintése.”

Erdei Péter a Rádiókórus új karnagya

Sapszon Ferenc a Rádióban töltött 25 éves karigazgatói munka után 1990-es év végén nyugalomba vonult. Utódját: Erdei Pétert, a *Rádióújság* egész oldalas interjúbán mutatta be. Erdei számára élete addigi meghatározó helyszínei: Debrecen, Amerika és Kecskemét voltak. Így beszélt róla: „Debrecenben születtem és diákoskodtam. Gulyás György, a Kodály kórus vezetője olyan erővel hatott rám, hogy eltökéltem: énekkarokkal akarok én is foglalkozni. A Zeneakadémia befejezése után Amerikába kaptam meghívást, ahol gyerekeknek, valamint fiatal zenetanároknak mutattam be a Kodály-módszert. Izgalmas, élmény-gazdag 4 évet töltöttem el ott, majd 1972-ben visszatértem Debrecenbe. A Zeneakadémia ottani tagozatán énekkarvezetést tanítottam, s közben, a Kodály-kórus egyik- később vezető- karnagya lettem.

Két év múlva azonban létrejött Kecskeméten a Kodály Intézet, amelynek élén kemény munkával teli esztendőket tölthettem el.” Erdei Péter életében az újabb változás: a Rádió énekkarának vezető karnagya lett. Arra a kérdésre, hogy milyen elképzelésekkel kezdett ehhez a munkához, így válaszolt: „Néhány heti együttlét meggyőzött az énekkar tagjainak felkészültségéről, értékeiről. Tisztában vagyok vele, milyen nehéz énekhangokból kórust formálni. Túlzás nélkül állítható, hogy folyamatosan „újra kell faragni a hangszert”, újrateemtve az énekkar hangzását, hiszen a kórus egyik tagja sem azonos tegnapi önmagával.”

Megnyílt a Kodály Zoltán Emlékmúzeum és Archívum

1990. április 28-án Kodály egykori lakásában megnyílt a Kodály Zoltán Emlékmúzeum és Archívum. A zeneszerző 1924 októberétől haláláig, 1967 márciusáig élt a ma nevét viselő Köröndön. Gondolatban tegyük egy sétát az emlékezetes falak között, az akkori beszámolók alapján: „Kodály Zoltán lakása négy egymásba nyíló szobából állt, amelyek közül hármát eredeti berendezésével együtt tekinthet meg a látogató, a negyedikben pedig kéziratokból és dokumentumokból álló kiállítás látható. A könyvtárszoba – mintegy 6 ezer kötetet számláló, hat nyelvű könyvek gyűjteményével – szolgált Kodály alkotóműhelyéül. A szalonban számos világhírű muzsikussal fordult meg, köztük Yehudi Menuhin, Szigeti József, Pablo Casals. Itt őrzik a mester kottáit és a róla készített mellszobrokat. Az ebédlőben válogatást láthatunk Kodály fényképeiből. Az utolsó szobában – vitrinekben tekinthető meg a népzene gyűjtéshez használt egykori fonográf, valamint sok más tárgy és emlék.”

Kodály Zoltán otthonában

A múzeumhoz kapcsolódik az Archívum, amely lehetővé teszi a Kodály-hagyaték tudományos szempontok szerinti elhelyezését, feldolgozását és folyamatos közzétételét. A *Kodály Zoltán Emlékmúzeum és Archívum* méltó módon őrzi azt a légkört, amelyben a zeneszerző élt és alkotott.

Ránki György: *Káin és Ábel* – oratórium

1990. május 5-én a Bartók rádióban mutatták be: Ránki György *Káin és Ábel* című oratóriumát, énekes szólisták, valamint a Rádió ének- és zenekara előadásában, Oberfrank Géza vezényletével. Ránki György színes egyénisége sok és különféle élmény hatására alakult ki. Az első meghatározó élményt Kodály Zoltán zeneszerzés-tanítása jelentette számára 1926 és 1930 között. Tanárától a kevés szóval sokat mondás művészetét tanulta, valamint az önmaga és mások iránti igényességet. Ránki György új művében az igazságos jövőbe vetett hitét fejezte ki és így nyilatkozott: „Az emberi történelem nem más, mint a bibliai Káin és Ábel drámájának örökös ismétlődése: a fondorlatos, fegyveres-erőszakos (alapjában jogtalan) hatalom szakadatlan felülkerekedése a jóhiszemű, védtelen kiszolgáltatottságon. Századunk – melynek tanúi, részesei és áldozatai vagyunk: káini kor. Meggyőződésem, hogy valami másnak, jobbnak kell jönnie: az Ábelek olyan új világ létrejöttében reménykedhetnek, ahol „többé emberen embernek nem lesz hatalma.”

A *Káin és Ábel* verses szövegét is magam írtam, a zenei megfogalmazást pedig 1990. február 1-én fejeztem be. A zenekarnak ezúttal kiegészítő szerepet szántam, azért, hogy biztosítsam a vokális kifejezés és a fontosnak vélt szöveg érthetőségének elsődlegességét.

A művet oratóriumnak nevezem, de nem tipikus oratórium, inkább afféle egyedi darab, műfaji kötöttségek nélkül.” A *Káin és Ábel* három történelmi tablót sorakoztat fel: a távoli bibliai múltat felidéző „Legendát”, a 20-ik századot megjelenítő „Korképet”, majd a közeljövő látomását körvonalazó „Utópiát”. Ez utóbbi mondja ki a mű fő üzenetét: „Többé emberen embernek ne legyen hatalma.”

A Philharmonia Hungarica és Yehudi Menuhin Budapesten

1990. május 9-én a Budapest Kongresszusi Központban vendégszerepelt a *Philharmonia Hungarica* Yehudi Menuhin vezényletével. Csengery Kristóf zenekritikájából idézek: „Vannak hangversenyek, amelyek legalább annyira kíváncsiak a politika és a történelem, mint amennyire a zeneélet esemény-naptárába. Az 1956-os emigráns muzsikusok által alapított, és a Német Szövetségi Köztársaságban működő *Philharmonia Hungarica* magyarországi bemutatkozó koncertje ezek közé tartozott. Hazánkban a régi rendszer kultúrpolitikája a szimfonikus zenekart tiltott listára tette: a *Philharmonia Hungarica* lemezeit több mint 30 éven át nem árulták magyar boltok, nem sugározta a Magyar Rádió, és persze arról sem lehetett szó, hogy az együttes Magyarországon vendégszerepeljen. Ez a hangverseny nemcsak a *Philharmonia Hungarica* hazatérésének és magyarországi ünnepélyes bemutatkozásának estje volt, de egyben „Doráti Antal emlékkoncert” is.

Az 1988-ban – 82 éves korában elhunyt Doráti Antal volt a nemzetközi zenevilágnak az a nagytekintélyű muzsikus, aki a *Philharmonia Hungaricát* mindjárt megalakulásakor fölkarolta és haláláig rendszeresen együtt dolgozott a zenekarral. Az együttes élén olyan hanglemesztörténeti jelentőségű felvételeket készített, mint a Haydn összes szimfóniáját tartalmazó sorozat. A budapesti hangverseny első részében a Dorátival való együttműködés fontos területére utalva adták elő Haydn *g-moll szimfóniáját* és *D-dúr zongoraversenyét*. A versenymű szólóját Ilse von Alpenheim zongoraművész – Doráti Antal özvegye játszotta. A koncert második részében Doráti Antal 2. *szimfóniája* hangzott el. Yehudi Menuhint barátság fűzte Dorátihoz, ezzel magyarázható, hogy a 74 esztendő mester vállalta a megemlékező hangverseny dirigálását. Ismét Csengery Kristóf kritikájából idézek: „Megható volt tapasztalni Yehudi Menuhinnek a művel való azonosulását, a pontos és kidolgozott vezényletét, azt a lelkesedést, amellyel az embernek is nagy művész a másik muzsikus kompozíciójának sikeréért fáradozott.”

Lajtha László: *A kék kalap* – vígopera

1990. januárjában az egyik újság írta: „Elment egy nagyasszony”: „Csendesen, méltósággal, fegyellemmel – úgy, ahogyan élt – elment közülünk Lajtha Lászlóné Hollós Róza.

96 esztendőt élt, s abból több mint hét évtizedet férjének, a 20-ik század kiemelkedő jelentőségű zeneszerzőjének odaadó munkatársaként, támaszaként, majd halála után emlékének kitartó ápolójaként, a műveinek ismertetőjeként.”

Rózsi néni halála előtt még tudomást szerzett arról a lázas munkáról, amely a Rádió Zenei főosztályán folyt, hogy Lajtha László *A kék kalap* című vígoperájából felvétel készüljön.

Lajtha László és a vígopera? – kérdezték meglepetten a hír hallatán a zene barátai.

A szöveggönyvről Dalos László – az egyik fordító nyilatkozott: „Lajtha László Párizsban ismerkedett meg és kötött barátságot Salvador de Madariaga spanyol íróval, költővel és diplomatával, aki a *Le chapeau bleu* szöveggönyvével kedveskedett a zeneszerzőnek.

Az opera buffa cselekménye egy európai városban zajlik az 1700-as évek körül.

Lajtha 1948 és 1950 között komponálta *A kék kalapot*. Mivel bemutatására nem nyílt lehetőség, a mű befejezetlen maradt. Az opera most, négy évtizedes késéssel, hangfelvételtől szólal meg. Szövegének magyarra fordítását Róna Frigyes kezdte meg, halála után pedig én folytattam.”

Varga F. István a Rádió szerkesztője Farkas Ferenc zeneszerzőt kérte fel, hogy a félbemaradt operát befejezze. A vígopera hangfelvétele elkészült, és Lajtha László születésnapján:

1990. június 30-án ősbemutatóként hangzott el a Bartók rádióban. Albert István zenekritikájában ezt írta: „A versek igen jól, könnyen énekelhetők, a Rádiózenekar Selmeczi György vezényletével színesen játszik, magabiztosan tolmácsolja a briliánsan hangszerelt materiát.

A népes énekes-gárda minden tagjának kijutott egy, a hangkarakterének megfelelő szólam, szerep. Az 50-es években hogyan is számíthatott volna hivatalos elismerésre az a darab, melynek francia nyelvű librettóját a polgári-liberális Salvador de Madariaga diplomata-költő írta, komponistája pedig Lajtha László, a szabad francia szellemiség, zenei kultúra neveltje.

A mondtak alighanem valószínűsítik, hogy a zeneszerző miért nem fejezte be operáját, miért hagyta félbemaradt művét egy „jobbat ígérő” korszakra. Ez most talán elkövetkezett. *A kék kalap* „visszatekint”: szövegében-zenéjében, formájában-felépítésében, minden eszköztárában felidézi az opera-buffa boldog századának légkörét. Aki ismeri Lajtha László veretes szimfóniáit, vonósnégyeseit, alig akarja elhinni, hogy van egy „másik” Lajtha László, *A kék kalap* szerzője, aki alig emlékeztet az előbbiekre. Ám ez legfeljebb azt bizonyítja, mire képes az igazi tehetség és ötletesség.”

Erkel-Kodály nemzetközi énekverseny

1990. őszén a Budapesti Zenei Hetek eseménye volt az „Erkel-Kodály nemzetközi énekverseny”, az Interart Fesztiválközpont rendezésében. A verseny színhelyei a fővároson kívül, a névadók szülővárosai voltak: Gyulán a válogatót, Kecskeméten az elődöntőt, Budapesten a döntőket tartották meg. A versenyt megkezdő 39 énekművész mindössze 8 országból érkezett.

Így a résztvevők 90 százaléka bolgár, román, szovjet vagy magyar színekben indult.

A versenyzők két kategóriában mérték össze képességeiket: koncert- és operaéneklésben. A kötelező számok között sok Erkel-, Kodály-, és egyéb magyar mű szerepelt, de a zenetörténet más nagy alakjainak dalai és áriái is helyet kaptak, így a külföldi jelentkezők sem kerülhettek hátrányba. A verseny döntőjében az énekesek zenekari kísérettel adtak elő dalokat és hangverseny-áriákat, az operaszakosok pedig színészi tehetségüket is bizonyíthatták az Operaház színpadán. A koncert-kategória döntője öt magyar énekessel szinte házi versennyé alakult. A felemelt összegű második díjat **Halmai Katalin** és **Kozma Rózsa** kapta, a harmadik díjat pedig **Korondi Annának** ítélték. Az opera-kategória 8 döntőse közül **Farkas Rose-Marie** – kolozsvári magyar énekesnő kapta az első díjat.

Halász Péter zenekritikájának záró gondolatát idézem: „Mindent összevetve: kiegyensúlyozott színvonalú, sok ígéretet mutató mezőnyt hozott az énekverseny. A tágabb kapuk feltárása – ezúttal Gyula és Kecskemét bevonásában, valamint a rádió és a televízió óriási publicitást adó nyilvánossága felhasználásában mutatkozott meg. Hogy a Magyar Televízió háromszor szentelt többórányi fő-műsoridőt egy komolyzenei rendezvénynek, az olyan aranykor ígéretét csillantotta fel előttünk, amiben egyre kevésbé reménykedhettünk.”

Szokolay Sándor: *Magyar zsoltár* – kantáta

1990. október 23-án az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékére ünnepi hangversenyt rendeztek a Magyar Állami Operaházban – a Rádió szimfonikus zenekarának, énekkarának és gyermekkórusának közreműködésével. A koncertet Ligeti András dirigálásával Beethoven *Egmont* nyitányával kezdték és Kodály Zoltán *Budavári Te Deum*ával zárták.

A két mű között bemutatóként hangzott el Szokolay Sándor *Magyar zsoltár* című kantátája – Géczy Olga, a Svájcban élő karmester vezényletével. A zeneszerző műsorajánlatában ez olvasható: „Mintha a történelmi gondviselés csodát tett volna: némaságunk feloldódhatott, október 23-a nemzeti ünneppé vált. Éveken át érlelődött bennem a tisztultabb nemzeti tudat zenei megfogalmazásának gondolata.

Nem '56 közvetlen megidézését tervezgettem, hanem a vigasztaló szó hangját kerestem, amelyre talán sohasem volt nagyobb szükségünk, mint amikor újra meg kell találni önmagunk és helyünk Európában, a világban. Felfedeztem Dsida Jenő *Psalmus Hungaricus* című versének új aktualitását, amely a „téma” megvalósítására ösztönzött. Nekifogtam hát, s „történelmi imádságban” próbáltam meg újraénekelni a „múltat, s jövőt”.

Az 1956. október 23-a emlékére komponált „történelmi imádság” mondanivalóját ez a négyszer is visszatérő sora fejezi ki: „üljetek mellém”. A vers írója: Dsida Jenő és megzenésítője: Szokolay Sándor szerint a magyarok gyarló széthúzását csak az egymás iránti szeretet orvosolhatja. Dsida Jenő, az 1907-ben született és mindössze 31 évet élt erdélyi költő egyik utolsó verse volt a nagyhatású, megrázó erejű *Psalmus Hungaricus*, amelyet Szokolay 4 tételben komponált meg. A tételek címe: A lelkiismeret hangján, Történelmünk régmúlt hangján, A közelmúlt hangján és A jövő hangján.

Ádám Jenő: *Életem meséje*

1990. november 28-án különleges, 37 részes sorozat kezdődött a Kossuth rádióban.

Életem meséje címmel Ádám Jenő, az 1982-ben 86 éves korában elhunyt zeneszerző és tanár történeteit hallgathattuk meg. A kérdésre, hogy miért csak egy évtizedes késéssel, arra Boros Attila, a műsor szerkesztője így válaszolt: „Most jött el az ideje. Ádám Jenő életének eseményeit néhány évvel halála előtt otthonában magnóra rögzítette. Tanítványai, örökösei adták át nekem ezt az anyagot 1986-ban. Akkor azonban – egyes részletei miatt – szó sem lehetett volna a közléséről. Most jött el az ideje, hogy gondolatait, küzdelmeinek hiteles történetét megismerhessük.”

De ki is volt Ádám Jenő – akire ma már csak az idősebbek emlékeznek. A tanítóképző elvégzése után az első világháború katonájaként az orosz frontra került, fogságba esett.

Nevelő-talentuma ott is érvényesült: a fogolytáborokban kórust szervezett és tanított.

Kalandos úton hazatérve, 1921 és 1925 között Kodály Zoltán növendéke lett, a híres zeneszerző-osztályban. 1929-től a Zeneakadémia tanára és a növendékekből alakult énekkar vezetője.

Emlékezetes koncertek fűződnek nevéhez. 1934-ben Tóth Aladár zenekritikájában azt írta:

„Nem dicsérhetjük eléggé azt a lelkes pedagógiai munkát, mellyel Ádám Jenő az intézet énekkarát rövid idő alatt igen előkelő színvonalra tudta emelni. Händel *Te Deum*ának előadása Ádám Jenő ragyogó karmesteri vezetésével – nemcsak a közönség tüntető tapsait érdemelte ki, hanem a növendékek szeretetét és a Főiskola háláját is.” Ádám Jenő kezdte el a zenei ismeretterjesztést – a 40-es évektől a rádióban, majd később a televízióban.

Előadásainak közérthető stílusával a legszélesebb rétegekhez tudott szólni.

Talán nemzeti elkötelezettsége miatt is – ki volt téve a pártállam igazságtalan támadásainak és többévi zaklatás után 1959-ben, ereje teljében nyugdíjazták.

Solti György Budapesten

1990. november 28-án a Chicagói Szimfonikus zenekar hangversenye volt a Budapesti Kongresszusi Központban. A karmester: világhírű hazánkfia, a 77 éves Solti György, aki – Herbert von Karajan halála után – a nagy dirigensek egyik doyenjének számított. Pályafutása alatt három helyen töltött el hosszabb időt: Németországban 10, Londonban, mint a Covent Garden zenei igazgatója szintén 10, majd Chicagóban, a szimfonikus zenekar élén 20 évet.

1990-ben változást tervezett. Íme a vele készült interjú részlete:

„A Chicagói Szimfonikus zenekar megalakulásának 100. évfordulója 1991-ben lesz és úgy döntöttem, hogy pontosan akkor válok meg tőlük. El kell menni, mégpedig akkor, amikor az emberek azt mondják: „milyen kár”, s nem amikor azt kérdezik: „ez még mindig itt van?”

Addig azonban európai turnén veszünk részt, melynek csodálatos befejezéseként szülővárosomban, Budapesten Bartók Béla műveit játsszuk.”

A koncerten három Bartók-mű hangzott el: a *Táncszvit*, a *III. zongoraverseny* Schiff András szólójával, és a *Concerto*. Két zenei kritikából idézek néhány mondatot. Csengery Kristóf a karmesterről ezt írta: „Solti György olvasatát mindhárom műben a részletező aprólékosság, a partitúra mindent megmutatni akaró értelmezése határozta meg – mindez összhangban áll karmester-egyénségének dekoratív mozdulatkészletet kedvelő precizitásával és muzsikusalátának uralkodó vonásaival.” Kroó György a zenekar játékát többek között így jellemezte: „Csodálatos volt ez a velük töltött szűk három óra. Az a fajta személyesség áradt a zenekar játékából, amit csak nagy előadó-egyénségektől szoktunk kapni, azoktól is csak csillagos órákban. Nemcsak a briliáns szólókra, hanem a kollektív teljesítményre gondolok. A száz ember tökéletes együttlétében nincs nyoma gépiességnek, rutinnak, még csak a karmesteri szándékot szolgálni kívánó engedelmisségnek sem. Minden mögött emberi arc világít.”

***Hazabeszélünk!* – a magyar rádiózás napján**

1925. december 1-jén kezdődött a Magyar Rádió története. Az ünnepélyes, első adásnapon a szónokok egyike ezt mondta: „Megcsendül a dal, a hangjegyek tömlöcéből diadalmasan száll magasba a magyar zene, hogy helyet kérjen és kapjon az egész világ rádió-szerkezetében.”

December 1-jét a magyar rádiózás napjaként ünnepeljük.

1990. december 1-én a 65. évfordulót Hazabeszélünk! – címmel hajnaltól hajnalig tartó érdekes és színvonalas műsorfolyammal köszöntöttük.

Farkas Ferenc 85. születésnapja

1990. december 11-én a Magyar zene estjén köszöntötték a Rádióban Farkas Ferenc zeneszerzőt, aki néhány nap múlva, 15-én ünnepelte 85. születésnapját. A gyümölcskosártól a Csinom Palkóig című műsor előzményeiről Bónis Ferenc, a szerkesztő így számolt be:

„Farkas Ferencsel, a 85-ik születésnapja felé ballagó zeneszerzővel arról beszélgettünk, hogy Kodály és Bartók után, valamint a két háború között és a második világháború után hogyan érett meghatározó jelentőségűvé egy új komponista nemzedék.

Eleinte 1-2 rövid műsorra gondoltunk csupán – ám a beszélgetés egyre mélyebb medret vágott magának, feltartóztathatatlanul hömpölyögve a húszas évektől – napjaink felé. És akkor már nem is nagyon akartuk gátak közé terelni a zenével dúsított emlékek áradatát. Mindketten tudtuk, hogy amit a *Gyümölcskosár*, a *Csinom Palkó* és 300 további mű szerzője előhív emlékezetének mélyéről: minden tanulmánynál izgalmasabb *élő zenetörténet*.”

A változatos életről szóló vallomásból végül 12 részes rádióműsor lett. Farkas Ferenc azonban nemcsak zeneszerzői munkásságáról számolt be, hanem a 26 évi zeneakadémiai tanári működéséről is. A nála végzett komponisták – többek között: Ligeti, Kurtág, Petrovics, Szokolay, Bozay, Durkó, Kocsár – határozták meg a következő évtizedek zenei életét.

Kocsis Zoltán nyilatkozata az „örök ellenzékiségről”

1990. karácsonyán az ünnepi műsorban mutatta be a Bartók rádió a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat új Mozart-lemezét, amelyen a három B-dúr zongoraversenyt Kocsis Zoltán és a Liszt Ferenc Kamarazenekar játszotta.

Az 1990-es évben az úgynevezett „rendszerváltozás” a muzikusok körében is felszínre hozta a vélemény különbségeket, és érdekes téma felidézni, hogy ki hogyan élte meg az átalakulást. Kocsis Zoltán zongoraművész nagyon fiatalon robbant be zenei életünk élvonalába. Közismert, hogy meggyőződését akkor is bátran hangoztatta, amikor a korszellem inkább a hallgatásnak kedvezett. A Mozart-hanglemez bemutatásának apropóján a *Rádióújságban* interjút készítettek a művésszel. Íme Kocsis Zoltán néhány gondolata:

„Egy zenész sohasem mondhatja el magáról, hogy politikai üldözött, ha azért bírálják, amit a szakmájában művel. Más kérdés persze, mi történik vele, ha kifejezetten politikai tetteket visz véghez, mint például Rosztropovics, aki egy ideig Szolzsenyicint bújtatta, emiatt megfosztották állampolgárságától és kiutasították.

Én a hetvenes évek végétől kezdtem kifejezésre juttatni politikai szembenállásomat, de ezért semmi bajom nem történt. Akkor már egy olyan gárda volt hatalmon, amelynek fontos volt, hogy a kulturális elit támogatását hangsúlyozza. Úgy gondolom, hogy mindenkor ellenzéki maradok, mert ha felfedezem a hibát és pontosan körülhatárolom, akkor esély van a kijavítására.

Egy biztos: sem zenei, sem politikai, sem társadalmi értelemben nem fogok engedményekkel járó megegyezéseket kötni. Ugyanakkor szívesen fogadom az enyémnél jobb elképzeléseket.”

1991.

Pongrácz Zoltán zeneszerző

1991. január 6-án kezdődött: Pongrácz Zoltán zeneszerző művészi portréja címmel Szigeti István hét részes sorozata. A szerkesztő a következő „Művészköszöntőt” írta a *Rádióújságban*: „Pongrácz Zoltán egyike a magyar zeneszerzés nagy öregjeinek. Bár saját teóriája szerint legfeljebb az érett férfikorban van. Ugyanis dédapja 70, nagyapja 80, apja pedig 90 évig élt, s az egyszerű számtani haladvány alapján néki kerek 100 esztendő dukál. A barátok, tanítványok és tisztelők legalább ennyit kívánnak most, *február 5-én* 79. születésnapja alkalmából, ugyanilyen szellemi és fizikai frissességben.”

Pongrácz Zoltán 1912-ben született Diószegen (ma Szlovákia). 1935-ben Kodály Zoltán zeneszerző növendékeként kapott diplomát a budapesti Zeneművészeti Főiskolán, majd Németországban és Ausztriában folytatta tanulmányait. A 60-as években érdeklődése az elektronikus zene felé fordult. Hollandiában, az utrechti egyetemen tanulta meg az elektronikus zeneszerzés elméleti és technikai részét. Ettől kezdve alkotóként, majd pedagógusként e zeneirányzat vezető képviselője hazánkban.

Most azonban mégsem az ezzel kapcsolatos eredményeiről és sikereiről szólok, hanem a Debrecenhez kötődő korszakáról, amikor a Zeneművészeti Szakiskolában tanított, - mindazoknak szerencséjére, akik 1954 és 1963 között tanítványai lehettek.

Pongrácz tanár úrnak nemcsak zenetörténeti órái nyújtottak élményt, hanem két görög témájú művének előadása is. E sorok írója, a Kodály kórus tagjaként 1958-ban részt vett az *Apollón Muzagetész* című kantáta bemutatásában.

A női karra és hangszer-együttesre írt kompozíció tanulása – énektechnikában, intonációban és hangvételnél igen nagy nehézséget ró az előadókra. A másik emlékezetes nap: az *Odysseus és Nausikaa* című operájának premierje 1960 májusában, a Csokonai Színházban.

1991: Mozart-év

Wolfgang Amadeus Mozart zeneszerző élete mindössze 35 évig tartott „tele fényes boldogsággal és sötét bánattal”. 1791 őszén, - halála előtt 2-3 hónappal, a *Requiem* komponálása idején ezt írta: „Bevégzem, még mielőtt kiélvezhettem volna tehetségemet. Az élet mégis olyan szép volt, pályám olyan szerencsés kilátásokkal indult, de senki sem változtathatja meg a saját sorsát. Senki sem szabhatja ki a saját napjait, bele kell törödni, minden úgy lesz, ahogyan a Gondviselés kívánja, én bevégzem, íme a gyászéneke, amit nem szabad befejezetlenül hagynom.”

Mozart a halála előtti estéig erőfeszítéseket tett, a kézirat azonban a *Lacrimosa* tétel kezdetén abbamaradt.

1991. december 5-én volt halálának 200-ik évfordulója, a zenei világ azonban az egész évet „Mozart-évnek” nyilvánította, amely 1991. január 27-én, születésnapjának ünneplésével kezdődött. Ezen a napon az Európai Rádióunió 8 olyan városban rendezett ünnepi hangversenyt, amelyek fontos szerepet játszottak a zeneszerző életében. A koncerteket 30 rádióállomás sugározta – köztük a Magyar Rádió is. Salzburgból – Mozart szülővárosából, *A varázsfuvola* című operát közvetítették. Ám ez csak kezdete volt a sok-sok megemlékezésnek.

„Mozart-év, 1991” címmel Papp Márta szerkesztő humorral átszőtten fogalmazta meg műsorajánlatát: „Drága Wolfgang, Te, aki immár 200 éve irányítod ott fenn az angyalok karát, elképesztően mulatságosnak találnád a körülötted forgó földi eseményeket. Mostanában a kutatók erejük végső megfeszítésével igyekeznek megfejteni kézírataid minden kis előadási jelét és leveleid minden apró intim célzását, az előadók és hangszerkészítők még hívebben rekonstruálják a korodbeli hangzásokat és hangszereket, a nyomdák még néhány tucat Mozart-könyvet, -kottát, -katalógust, -folyóiratot, -plakátot nyomnak, a kiállítás rendezők minden föllelhető korodbeli tárgyat és dokumentumot összeszednek, filmen és televízión még néhány Mozart lép a nézők elé, és a kereskedők újabb Mozart-bonbonokat dobnak piacra. Kérdés persze, hogy mit vennél észre ebből a nagy földi nyüzsgésből Te, akinek az agya és a szíve csak zenére járt.”

1991-ben egy kisméretű könyv jelent meg magyarul, amely becses darabként marad meg a zenekedvelő emberek polcain, Michel Parouty francia zeneíró: *Mozart, az Isten kegyeltje* című, sok fényképpel illusztrált és dokumentumokkal kiegészített könyve.

Új magyar zene a Rádióban

Az 1991-es év elején 20-ik alkalommal rendezték meg az évenként jelentkező *Új magyar zene a Rádióban* sorozatot, melynek 10 adásában az 1990-es esztendőben felvett kortárs kompozíciók versenyeztek a szakmai-, és a közönség zsűri, valamint a KÓTA díjaiért.

1991. február 5-én kihirdették az eredményt: a szakmai zsűri **Decsényi János *Szimfóniáját*** és **Szőllősy András *Tájkép halottakkal (Paesaggio con morti)*** című zongoraművét értékelte a legjobbnak. A közönség zsűri díját **Ránki György *Káin és Ábel*** oratóriuma, valamint **Szokolay Sándor *Pálma*** című szólókantátája kapta, míg a KÓTA díjazottja **Sugár Miklós *Glória*** című kórusműve lett.

Decsényi János: *Szimfónia*

Decsényi János *Szimfóniáját* a Rádiózenekar Ligeti András vezényletével mutatta be 1990. január 7-én a Zeneakadémia nagytermében. A zeneszerző akkori nyilatkozatából idézek: „Nem tartozom a gyakran hallható magyar zeneszerzők közé és viszonylag kevés művet komponálok. Ennek két oka is van. Zeneszerzői pályám viszonylag későn indult, és a megélhetési gondok hosszú ideig elég kevés szabadidőt hagytak az alkotó munkára. Emellett a tapasztalataim is megfontoltságra intettek. Munkahelyemen, a Magyar Rádióban számtalan mű felvételét hallgattam meg, s ezek során gyakran volt az a benyomásom, hogy a zeneszerző jobb darabot írhatott volna, ha van türelme egy kicsit alaposabb munkához. Én igyekszem csak azokat a partitúrákat kiadni a kezemből, amiket minden körülmények között vállalhatok.” És néhány sor az egyik zenekritikából: „Decsényi ebben a művében is pozitív életérzéseket fogalmazott meg, nyelvezetében vállalva a hagyományos értékeket, és ez a zenei magatartás, úgy tűnik, utat talál a szakma és az közönség felé egyaránt.”

1991. március 15.

Március 15-én immár visszatérő program: az Erkel Társaság – Gyulán, Erkel Ferenc szülővárosában – hangversennyel emlékezik legszebb nemzeti ünnepünkre, amelyet a Rádió élőben közvetít. Az 1991-es koncerten Bónis Ferenc zenetörténész bevezetője után, Kassai István zongoraművész különleges műsorral lépett a közönség és a mikrofon elé. Többek között bemutatóként hangzott el Mosonyi Mihály *Rákóczi induló* című, mindaddig ismeretlen műve.

A magyar nemzeti ünnepek – hol az öröm, hol a gyász hangjaival, hol a nemes érzések, hol a hamispátosz kifejezésével telnek. Ezt fogalmazta meg Brassai-Sipos András, a *Rádióújság* munkatársa „Kokárda és árnyék” című írásában – ebből idézek: „Sorsunk sohasem vált le történelmünkről és a történelem sohasem fordított hátat sorsunknak. Soha nem tudtunk megbékélni. És nem hagytak meg- és kibékülni. Mert ahányszor megcsendesültünk volna, máris újabb, nagy élményekbe rángattak bele. Mi meg mentünk parádésan: becsületből sokszor, máskor pedig, hogy kisebb-nagyobb szégyenünket tisztítótűzbe vigyük. Mentünk, mert csak szabadon tudtunk élni. Ezt viszont a történelem mindig zokon vette: minek egy kis népnek akkora szabadság. Azt hiszem, ettől a lélekvándorló szabadság-akarástól lett színvonalas a történelmünk. Március idusán kokárdát tűzök kiskece-lányom kabátjára, magam pedig arra figyelek, mekkora az árnyék a fáklyafényben. Mert: - Vörösmartyt idézve – történelem és emlékek nélkül nemzetnek híre, csak árnyék.”

Farkas Ferenc: *Egy úr Velencéből* – opera

A 85 esztendő Farkas Ferenc – az addigi 300 kompozíció után – újabb meglepetéssel szolgált: operát írt Márai Sándor *Egy úr Velencéből* című verses drámája alapján. Az 1991. június 4-ei operaházi bemutatót a Bartók rádió egyenes adásban közvetítette. A főszerepeket Gárday Gábor, Berczelly István és Zempléni Mária énekelte, Kovács János vezényelt.

Márai Sándor 1900-ban született Kassán – a lexikon szerint költő, regény és drámaíró, novellista, esszéista, publicista és műfordító volt egy-személyben. Versekkel kezdte pályáját, a 30-as évektől inkább regényeket írt, majd naplókban fogalmazta meg gondolatait. 1948-ban elhagyta az országot, ettől kezdve főleg Olaszországban és Amerikában élt. A *Vendégjáték Bolzanóban* című regényét 1940-ben írta, melynek verses színpadi változata: az *Egy úr Velencéből* 1960-ban jelent meg. A darab három főszereplője: Giacomo Casanova, Párma grófja és Franciska, a gróf felesége. A történet 1756 egyik téli éjszakáján játszódik a bolzanói Fehér Szarvas vendégfogadóban.

Farkas Ferenc két-felvonásos kamaraoperát írt Márai darabjából, eredetileg kamaratermi előadásra szánta és 16 tagú zenekarra tervezte. Az Operaházban azonban a mű túlságosan nagy térbe került, e miatt meg kellett növelni a vonósszólamok létszámát, ami felborította a partitúra gondosan mérlegelt, érzékeny egyensúlyát. Fodor Géza elemző zenekritikájából idézek:

„Farkas Ferenc alighanem a magyar operairodalom legkülönösebb darabját írta meg.

Ám Petrovics Emil *C'est la guerre* című műve mellett az *Egy úr Velencéből* a legmegoldottabb alkotás – bármilyen különös opera is.

Mégis úgy vélem, hogy ennek az operának még nem jött el az ideje, sok feltétel hiányzik teljesen megfelelő befogadásához. Hiányzik mindenekelőtt egy olyan kamaraopera, amely bensőséges környezetben, minőségi előadásban mutatná be, az eredeti létszámú együttessel. Hiányzik továbbá az a közönség, amely egy zárkózott, befelé forduló operát is el tud fogadni és értékelni, érteni, élvezni, szeretni tud.”

1991. június 30. : a Szabadság Napja

A magyar történelemnek vannak olyan nevezetes évfordulói, amelyek megmaradnak az emlékezetben, mások pedig eltűnnek, vagy legalábbis elhalványulnak.

1991. június 19-én olyan esemény történt, amelynek emléke maradandónak bizonyul: 46 évi „itt-tartózkodás” után az utolsó szovjet katona is elhagyta Magyarországot.

A közhangulat – hagyományt teremtve, június utolsó hétvégéjén ünnepli hazánk visszanyert szuverenitását. A *Szabadság Napját* első alkalommal *1991. június 30*-án harangzúgással, istentisztelettel, dallal, tánccal, búcsúval, szónoklatokkal – mégis visszafogottan és méltóságteljesen ünnepelték országunk polgárai. A főváros lakossága az óbudai hajógyári szigeten, a várnegyedben, a Margitszigeten, és a Tabánban könnyűzenét hallgatott, a Vörösmarty téren pedig a klasszikus zene kedvelői élvezhették a Budapesti Fesztiválzenekar műsorát. A Belvárosi templomban hálaadó mise volt. Gödöllőn a kastélyparkban fölépített hatalmas színpad különféle műfajú és hangvételi műsornak adott helyet. Az Esztergomi Bazilikában a megemlékezés Baróti István orgonaművész hangversenyével kezdődött, majd a hálaadó szentmise előtt megkondult a bazilika harangja, ezt követően megszólalt a város minden harangja. Ünnepi megemlékezést tartottak Galyatetőn, a Kodály-kápolnában is.

Szvjatoszlav Richter Budapesten

Szvjatoszlav Richter a legnépszerűbb zongoraművészek egyike volt hazánkban, ám a szeretet mindig kétoldalú: ő is szívesen és szinte mindig váratlanul jött hozzánk. 1986-tól kezdve azonban évekig fájdalmasan nélkülözte Richtert a magyar közönség: szívbetegsége és több súlyos műtét miatt nem koncertezhetett. 75. születésnapján a Magyar Rádió a távolból köszöntötte.

Papp Márta szerkesztő, - a Richterről szóló kötetek összeállítója – művészt köszöntő írásának részletét idézem: „36 évvel ezelőtt, 1954 márciusában lépett fel először a budapesti Zeneakadémia nagytermében. Azóta rendszeresen feltűnt Budapesten és vidéki városainkban.

Mindig váratlanul jött, meglepetésszerűen, soha nem lehetett tudni, mit fog játszani. Lénye megfejthetetlen, zongorázása természetfölötti. Szvjatoszlav Richter *1990. március 20-án* tölti be 75. életévét. Isten éltesse sokáig! - adja, hogy felgyógyuljon súlyos betegségéből, hogy új koncert-körutakra indulhasson, hogy néha-néha Magyarországot is megint útba ejtse.”

1991. júniusában Richter végre újra eljött Budapestre és két koncerten lépett fel a Zeneakadémián. A Bach és Mozart-műveiből összeállított szólóestjét Oleg Kagan hegedűművész – a fiatalon elhunyt barát és kamarapartner emlékének ajánlotta. A másik hangversenyen pedig mintegy főpróba-hangversenyt tartottak a Liszt Ferenc Kamarazenekarral, hogy azután a Tours-i fesztiválon együtt lépjenek fel. Ezen az estén Johann Sebastian Bach *D-dúr és g-moll zongoraversenyét* játszották.

II. János Pál pápa magyarországi látogatása

1991. augusztus 16 és 20-a közötti napok ünnepet jelentettek nemcsak a katolikus hívők számára, hanem minden keresztény embernek: hazánkba látogatott II. János Pál pápa. Az akkor *Rádióújság* címlapján „Az utazó pápa” látható, majd egész oldalas tájékoztató olvasható. Nem véletlen „az utazó pápa” elnevezés. *1978. október 16-ai* megválasztása után három hónappal kezdte meg külföldi utazásait, és 1990 végéig – 12 évi pápaság alatt – 742.660 kilométert tett meg öt földrészen, és 46.616 kilométert Olaszországon belül. Ez együtt több mint a Föld-Hold távolság oda-vissza. Utazásainak fizikai teljesítménye, személyiségének sugárzó varázsa, egyházon belüli és a külvilágnak szóló megnyilatkozásai világszerte figyelmet keltettek. II. János Pál pápa magyarországi látogatása gondosan megtervezett és előkészített „koreográfia” szerint zajlott. A Rádió és Televízió helyszíni közvetítéseket adott: a Ferihegyi repülőtérre való megérkezés pillanatáról, a parlamenti látogatásról – ahol a köztársaság elnökével és a kormány tagjaival találkozott -, az Esztergomban, Pécsen, Máriapócsan és Szombathelyen megtartott szentmiséről, valamint a debreceni református Nagytemplomban rendezett ökumenikus igeliturgiáról. Természetesen láthattuk, hallhattuk Budapesten a Mátyás templomban, a Népstadionban és a Hősök terén lezajlott impozáns eseményeket is. II. János Pál pápa minden magyar embernek azt üzent: „Légy újra önmagad, újulj meg a keresztségkor kapott hitben!” II. János Pál pápa jövetelére zenei életünkben is sokan és sokféleképpen készültek. A tiszteletére rendezett „Ünnepi hangversenyen” Bach *h-moll miséjét* adták elő a Budapest Kongresszusi Központban. A kiváló szólistákon kívül a Magyar Állami Énekkar és Hangversenyzenekar szerepelt, Peskó Zoltán vezényletével.

Bach kantátái

1991. szeptemberétől kezdve a Bartók rádióban heti rendszerességgel *Bach kantátáit*

közvetítették. „Kétszáz kantáta” címmel a *Rádióújság* így tudósított:

„Sok nehézség és küzdelem után – Magyarországon példa nélküli kulturális vállalkozás indulhatott útjára: a zeneirodalom Biblia-ihlette gyöngyszemeinek, a Bach életművében is kiemelkedő kantátáknak szentelt *előadássorozat és hangverseny*. A művekről vasárnaponként a legilletékesebb szakemberek beszélgetnek a rádió mikrofonja előtt. A Budapest-belvárosi Föplébánia templomban pedig megszállott muzsikuskok adják elő a liturgia rendje szerint arra a hétre rendelt kantátát, amelyet a Bartók rádió egyenes adásban közvetít. A zenebarát, ki Bach kantátáiért rajong, abban az örömben élhet, hogy a sorozat gördülékenyen halad a majdani 200-ik adás felé.”

Nemzetközi Liszt Ferenc Zongoraverseny

1991. szeptember 10-től 26-ig rendezték meg Budapesten a Nemzetközi Liszt Zongoraversenyt. A versenyre több mint 60 fiatal zongorista jelentkezett. Zsoldos Péter, a Rádió műsorvezetője így írt a figyelemfelkeltés módszereiről: „35 éve, 1956 ősze óta tudósítunk folyamatosan a budapesti nemzetközi zenei versenyekről. A közvetítések rendje – ami a zongoraversenyeket illeti – már akkor kialakult és azóta is változatlan. Az első két fordulóról naponta adunk összefoglalót, a döntőt, a díjkiosztó ünnepséget és a győztesek hangversenyét pedig élő adásban sugározzuk. E műsorok kommentárjai azonban elsősorban a versenyzők személyével, produkciójával foglalkoznak, és alig-alig marad idő, hogy az elhangzott művekről beszéljünk. Ezt a hiányosságot kívánjuk pótolni három olyan adással, amelyben afféle „mini műsorkalauzt” kínálunk hallgatóinknak.” Sajnos, ez évben az érdeklődők hiába vártak a kiugró zongorista tehetségekre, a siker ezúttal csendes volt és az eredményhirdetés is eléggé visszhangtalan maradt. Az első díjat Alekszandr Sztrukov orosz művész, a megosztott 2-ik díjat pedig Leonid Kuzmin amerikai és Nohara Midori japán versenyző kapta.

Széchenyi és a muzsika

1791. szeptember 21-én született Széchenyi István, a „legnagyobb magyar”. Születésének 200-ik évfordulója alkalmából – választékosan szép adásokban emlékeztek rá a Rádióban és a Televízióban egyaránt. Mind között feltűnt: „Széchenyi és a muzsika” című összeállítás.

Bónis Ferenc műsorajánlatában kifejtette: „Egy-egy kimagasló történelmi személyiségnek a kultúrához fűződő kapcsolatát kettős fényforrás világíthatja meg. Az egyik arra derít fényt, hogy mit kapott a szóban forgó személyiség az emberi műveltségtől vagy annak valamelyik ágától. A másik pedig arra, hogy mivel gazdagította azt. Széchenyi Istvánt is kettős szálak fűzték a muzsikához. Ő maga nem foglalkozott ugyan zeneszerzéssel, mint Ödön fia, vagy unokaöccse, Imre, de ismerte korának legjelentősebb zeneszerzőit, operáit, előadóit. Naplójának tanúsága szerint Auber, Bellini, Donizetti, Erkel, Flotow, Halévy, Mendelssohn, Rossini, Rubinstein, Verdi és Vieuxtemps műveit hallgatta. Jelen volt többek között Jenny Lind és Schodelné hangversenyein. Meyerbeert személyesen is ismerte, Liszthez a barátság szálai fűzték. De volt érzéke a cigány-virtuózok jelentőségének felismeréséhez is: Bihari Jánosról, akit 1820-ban, a pesti Beleznay kertben hallott muzsikálni, kevés kortársa szólt olyan lényeglátó módon, mint ő. Széchenyi azonban mégsem az őt ért zenei hatások révén került be a magyar muzsika történetébe, hanem személyiségének zeneművekben formát öltő kisugárzása által. A 19. század szerzői számára alkalmas téma volt Széchenyi alakja: nagyság és tragikum kettősségének e fölemelő egysége. Mosonyi, Volkmann, Liszt komponált zenei portrét róla. Kodály Zoltánt is foglalkoztatták gondolatai. 1982-ben pedig Durkó Zsolt sűrítette oratóriumá szavait.”

Durkó Zsolt művének szövegét Széchenyi István *Hitel*, *Világ*, *Stádium* és a *Kelet Népe* című írásaiból vett mondatrészletekből állította össze. A zeneszerző *Széchenyi oratóriumában* kifejezésre kívánta juttatni a „legnagyobb magyar” messze-hangzó kétségbeesését, hitét, reményét, áldozat-vállalását. Aki például ezt mondta: „De mégis, magam bizalommal azokkal tartok, kik nemcsak óhajtják, hogy éljen, éljen és megmaradjon a magyar nép.”

Mozart: *A varázsfuvola*

A „Mozart-év '91” sok szép műsora között a Rádió nemcsak a zeneszerző halálának, hanem *A varázsfuvola* című opera bemutatásának 200-ik évfordulójára is emlékezett.

Az opera sugárzásához Kertész Iván fűzött megjegyzést, amely *Papageno nem öregszik* címmel jelent meg a *Rádióújságban*. „66 nappal Mozart halála előtt, 1791. szeptember 30-án hangzott fel először *A varázsfuvola* Bécsben, a Theater auf der Wieden színpadán.

Az opera szövegét Emanuel Schikaneder, a színház igazgatója írta, az előadáson játszott is, méghozzá Papageno szerepét. Utólag sokan bírálták Schikaneder szövegkönyvét, kifogásolták tarkaságát, dramaturgiai következetlenségeit. A költők azonban szerették *A varázsfuvolát*.

Nálunk először Csokonai Vitéz Mihály fordította magyarra, Johann Wolfgang Goethe pedig, három évvel Mozart halála után, megírta *A varázsfuvola* folytatását.

A Theater auf der Wieden nem tartozott az osztrák főváros előkelő színházai közé, külvárosi intézmény volt, olcsó belépőjegyekkel, népszerű műsorral, ahol főleg az abban az időben igen divatos varázsoperákat játszották. Mozart, akinek dalműveit korábban Bécsben, Prágában, Münchenben, Milánóban többnyire a helyi uralkodók udvari operáiban mutatták be, mégsem érezte lealacsonyítónak, hogy egy ilyenféle „népszínház” számára komponáljon. Sőt, maga is örömmel vett részt az előadásokon, a premiért is maga vezényelte. A korabeli szemtanúk szerint: néhányszor ő szólaltatta meg a harangjátékot, és – hogy zavarba hozza a Papagenót alakító Schikanedert –, nem játszott vele szinkronban, sőt, mindenféle szokatlan fordulatot rögtönzött a harangjáték szövegébe.”

A Mozart-év lezárásaként Ujfalussy József „Az élő Mozart” című írásának néhány sorát idézem: „Bizonyára igazuk van azoknak, akik úgy tartják, hogy Mozarthra emlékeznünk nincsen szükség évfordulók alkalmára. Emlékezni arra szoktunk, aki volt. Mozart azonban nem volt, hanem van. Hiába halt meg 1791. december 5-én Wolfgang Amadeus Mozart, salzburgi születésű, 35 éves, nős bécsi lakos, - az európai szellemnek az a gényusa, akit műveiből Mozartnak ismerünk, ma is él. Velünk van attól kezdve, hogy a zenére eszmélni kezdtünk, addig, amíg csak eszmélni tudunk, mi magunk és utódaink.”

1992.

100 éve született Lajtha László zeneszerző

Az 1992-es esztendőt – Lajtha László születésének 100-ik évfordulóját – a magyar zenei élet legjelesebb személyiségei, országos méretű **Emlékév**nek nyilvánították.

Az Emlékév 1992. január 22-én kiállítással kezdődött a Néprajzi Múzeumban, Berlász Melinda, az MTA Zenetudományi Intézet munkatársának rendezésében. A megnyitón Ujfalussy József zenetudós ünnepi beszédében többek között ezeket mondta: „Ez a kiállítás századunk egyik legnagyobb magyar zeneszerzőjére, népzene kutatójára és pedagógusára, Lajtha Lászlóra emlékezik, születésének 100. évében, halála 29. évfordulójának közelében, a Magyar Kultúra napján. Lajtha László pályáját áttekintve – újra és újra értetlenül állok a jelenség előtt: mi az oka, hogy zeneéletünk igazában sohasem tudta, sohasem akarta őt befogadni? Csak egy magyarázat kínálkozik: a „másságé”. Azé az emberi korlátoltság természetéből fakadó megkülönböztetés, amelyből ellenség-képeket lehet alkotni a műveletlenség és az irigység termőtalaján.

Mert Lajtha László tagadhatatlanul „más” volt. Más volt magyarnak, mint ahogy azt a kor divata akkoriban elvárta volna, s mindinkább kötelezővé tette. Más volt zeneszerzőnek, mert megtanulta a francia zene nyelvét egyesíteni a magyar hangszeres népzene jelentőségével.”

A Lajtha-év gazdag műsorából Rádiónk is kivette részét: helyszíni közvetítéseket adtunk a legfontosabb hangversenyekről és beszámoltunk a centenárium eseményeiről. Nyolc részes dokumentum-műsort sugároztunk Lajtha László özvegyének elbeszélése, valamint kortársak nyilatkozatai alapján. Sorozatban műsorra tűztük a zeneszerző műveit és ismertettük népzenei munkásságát. 1992. június 30-án Lajtha László 100. születésnapján Berlász Melinda zenetudós emlékezett a zeneszerzőre. A Mátyás templomban pedig Ünnepi hangversenyen hangzott el néhány műve: a *Magnificat*, a *Sinfonietta* és az Op. 54-es *Mise*.

Hogy ki volt Lajtha László, azt jó barátja, Áprily Lajos költő így fogalmazta meg röviden: „Kemény-nyakú magyar ember, akinek ógörög a szelleme, francia a stílusa, kálvinista a lelke, de emberi a szíve.”

Musica Sacra – egyházzenei magazin, valamint vallási műsorok

1992. január 24-én kezdődött Rádiónkban a „*Musica Sacra*” egyházzenei magazin sugárzása.

Vass M. Katalin szerkesztő, műsorajánlatában így írt róla: „*Musica Sacra*. Ugye milyen egyszerű és méltóságteljes e kifejezés? Mindenki érti és reméljük szeretettel ejti ki, vagy olvassa e szavakat, hiszen egy csodálatos, eddig sokak előtt elzárt világot, a „szent zene” kincsestárát jelzi. Olyan különleges birodalmat, amelyben a hit hangját közvetítjük zene segítségével.

Hogy ez a muzsika templomban szól, vagy rádiókészülék közvetíti, már más kérdés.

Mi pusztán arra vállalkozhatunk, hogy e hihetetlenül gazdag, évszázadok óta virágzó szféráról – sajátos eszközeinkkel – hírt adjunk. Kíváncsiak vagyunk arra is, mi történik napjainkban, születnek-e új művek, épülnek-e orgonák, alakulnak-e együttesek, készülnek-e lemezek, kazetták, felvételek? A havonta jelentkező műsorban – az ökumenizmus szelleme szerint – felekezetre és műfajra való tekintet nélkül beszámolunk minden érdekes egyházzenei eseményről, és felcsendülnek a *Musica Sacra* – azaz a Szent Zene gyöngyszemei.”

Itt említem meg, hogy 1992. március 6-án a Magyar Rádió vezetősége, valamint a történelmi keresztény egyházak és a magyarországi zsidóság képviselői – a **vallási műsorokról** tárgyaltak.

A megbeszélés eredményeként a Kossuth rádióban minden hétköznapi **felekezeti egyházak félórái** hangzanak el, vasárnaponként pedig misét vagy istentiszteletet közvetítenek.

Új magyar zene a Rádióban

A Magyar Rádió zenei főosztálya az 1992-es év elején ismét megrendezte az új magyar zeneművek seregszemléjét, az 1991-ben első ízben elhangzott – úgynevezett örökös forgalmazású felvételekből. A kritikusok, a közönség és a KÓTA zsűrije által a legjobbnak ítélt díjat ezúttal **Vajda János *Retrográd szimfóniája***, **Hollós Máté *Rimbaud magánhangzói*** című kamaraműve, valamint **Orbán György *Dalciklusa*** – cseremiszi népdalok szövegei után, és ***Missa prima*** című kórusműve kapta.

Hollós Máté: *Rimbaud magánhangzói*

A díjnyertes művek közül Hollós Máté kantátáját emelem ki, amelyet Polgár László és kamaraegyüttes adott elő. Az 1954-ben született zeneszerző családi körülményei rendkívüliek voltak: hiszen ő Tóth Árpád unokája, Hollós Korvin Lajos író-költőnek és Tóth Eszter költőnek a fia. Tőlük örökölte a kifejezés és a szavak erejét, amelyhez zenei tehetség, sőt szervező készség is társul. Így történhetett meg, hogy jó néhány zenei intézménynél vezető szerepet tölt be, miközben Rádióinkban, vagy folyóiratok hasábjain – nagy beleérző képességgel faggatja komponista társait műhelymunkájukról és elemzi műveiket. Kérdés, hogy a sok feladat és munka mellett mennyi időt és energiát tud szánni a komponálásra? Isten-adta talentumával vajon ilyen sokoldalúan kell-e gazdálkodnia, vagy a sokféle lehetőség mellett még nem találta meg az egyetlen egy helyet, amely az igazi boldogságot adja meg számára. Mindenesetre, Hollós Máté azon zeneszerzők közé tartozik, aki már szabadon gyakorolhatja a magyar gyökerekre alapozott nemzetközi kitekintést. Erről árulkodnak díjnyertes művéről írott sorai is: „A zeném alapvetően magyarul szól. Deklamációja, azaz a helyes, érthető szövegkiejtése a zenei (és nem zenei) anyanyelvé. Ezt nem kell akarnom, ez így adatott. De – magam is érdeklődéssel szembesülök azzal, hogy – más zenei nyelvjárással szintén átszűrődnek hangjaimon. *Rimbaud magánhangzói* című kamara-kantátám franciás karaktere közepette – a nagy személyes vallomás szóló kadenciája, mintha az angol népdalokból belém ivódott hangvétellel törne föl.”

Mini-Fesztivál

1992. január utolsó hétvégéjén a Magyar Zeneművészeti Társaság negyedik alkalommal rendezte meg a Mini-Fesztivált a Pesti Vigadóban.

Három nap során ősbemutatók és magyarországi bemutatók követték egymást – 20-ik századi magyar, valamint külföldi zeneszerzők műveiből. Boronkay Antal zenekritikájából idézek: „Ahogy változnak az idők, úgy értékelődik át a Mini Fesztivál. Nem koncepciója változik, hanem a magyar zenei életben betöltött helye és funkciója. Fórumot biztosítani a magyar zeneszerzőknek új műveik bemutatásához, illetve megismertetni a közönséget a külföldi termés egy részével – ez a célkitűzés mára sem módosult, ezzel szemben a kortárs zene általános hazai térvesztése, a mind kevesebb bemutatkozási lehetőség következtében a Mini Fesztivál a szakma számára felértékelődött, még fontosabbá vált. A fesztivál záró-száma **Kalmár László** *Kamaraváltozatok* című kompozíciója volt. A zeneszerző ezt a darabját Szeged város felkérésére írta, alcímében Brahms emlékének – a hangzásideál és a zenei építkezés inspirátorának ajánlotta. A finom tollal megírt művet az 1989-es ősbemutató együttese, a Budapest Sinfonietta vitte a Pesti Vigadóban is sikerre, vezényelt: Ligeti András.”

Kalmár László zeneszerző – önmagáról

Kalmár László csendes, szerény ember volt, ritkán nyilatkozott, gondolatait művein keresztül közölte. Éppen ezért figyelemre méltó Szigeti István *Felhang* című – 1992-ben elhangzott műsora, amelyben a zeneszerző családjáról, önmagáról és munkájáról beszélt. Többek között ezeket mondta: „Gimnazista koromban még tudományos pályára készültem. Ez nálunk családi tradíció, apám is, nagyapám is csillagász, - nagyapám építette a svábhegyi csillagdát. Édesanyám viszont képzett zongorista volt, komoly zeneirodalom-ismerettel rendelkezett. Így gyermekkoromtól kezdve rendszeresen hallottam ahogy Bach, Chopin, Liszt és más nagy zeneszerzők műveit játssza. Természetesen nekem is kötelességem volt a zongoratanulás. A döntő élményt mégis Otto Klemperer budapesti hangversenyén kaptam, aki sorozatban vezényelte Beethoven-szimfóniáit. A nagy karmester rendkívül impulzív dirigálás módja, a forma éles megjelenítése olyan erős hatással volt rám, hogy eldöntöttem: ezután csak zenével akarok foglalkozni. 1950-ben érettségiztem, háromszor felvételiztem a Zeneakadémiára, de nem vettek fel. Így én a zeneszerzés-tanulmányaimat nem a Zeneakadémián, hanem a Nemzeti Zenedében végeztem, ahol nagyon sok mindent meg tudtam tanulni, csak egyvalami hiányzott: a modern zene. Szerencsémre Farkas Ferenc elfogadott magán tanítványának.”

Kalmár László szinte egész életét a Zeneműkiadóban töltötte, különböző beosztásokban, 34 évi munka után zenei vezetőként ment nyugdíjba. Ettől kezdve csak a komponálás töltötte ki idejének nagy részét.

Mint mondta: „Azt tapasztalom, hogy elég kevés az a gondolati mag, amely igazából foglalkoztatja az embert, és egész életén akörül a néhány mag körül kering és azokat fogalmazza újra, más vonatkozásban, más szinten.”

Elhunyt Várnai Péter zenetörténész

1992. január 31-én Várnai Péter 70 esztendősen korában, súlyos betegségben elhunyt.

Rádióink emlékműsorának címe szerint: „Zenetörténész, kritikus, karmester, publicista volt.”

Sok szálon kötődött Rádióinkhoz: a „hőskorban” 1945 és 1950 között úgynevezett hanglez-
forgató és zenei rendező volt. A 70-es és 80-as években ismeretterjesztő műsorokat készített,
például 20. századi zeneszerzőkről, valamint a „Rádióhangversenyeket” elemezte, mint kritikus.
Gyakran idéztem Várnai Péter sorait az *Operalexikon*ból és az *Oratóriumok* könyvéből.

Nagy magyar művészek emlékeit őrzik a Székely Mihályról, Rösler Endréről és Ferencsik
Jánosról írott könyvei. Hiányt-pótlóak a Luigi Nonóval, Ligeti Györggyel, és másokkal készült
interjú kötetei. Az egyik nekrológ szerint: „Talán azért vágott bele ennyi mindenbe, mert nem
tudta megtalálni, kiválasztani az egyedülit, a legfontosabbat.”

Kedves témája mégis volt: az olasz opera, különösen Verdi művészete. Papp Márta emlékezése is
erre vonatkozott: „Várnai Pétert a 70-es évek közepén ismertem meg. Zeneakadémistaként,
ötödéves zenetörténész-hallgatóként kerestem meg telefonon, hogy nem adna-e kölcsön néhány
olyan Verdiről írott tanulmányt, amely – mint előzetesen kiderítettem – Magyarországon csak
nála található, s nem hallgathatnék-e meg nála néhány olyan Verdi-felvételt, amely csak neki van
meg. Némileg szorongva hívtam fel, mert szigorú ember hírében állott, ám a lehető
legkézségesebben, szinte atyai jó-barátként segített.

Sőt, amikor Verdit kutatva Olaszországba is kijutottam, beajánlott sok ottani ismerősének, a
pármai Verdi Intézettől – a milánói Ricordi kiadóig. Az ilyesmit nem felejtí el az ember.

Beszélgetéseink középpontjában azóta is – egészen 1992 január végéig – a számára
legkedvesebb zeneszerző, Verdi állott.”

Elhunyt Veress Sándor zeneszerző

A zenei világ 1992. február 1-jén köszöntötte Veress Sándort, a Svájcban élő magyar zeneszerzőt
és népzene kutatót 85. születésnapján. Rádióinkban Bónis Ferenc zenetörténész készített műsort
róla, amelyet így ajánlott a hallgatók figyelmébe:

„Hogy a magyar zenebarátok közelebbi emlékei között kevesebb hazai Veress-előadás van, mint amennyi e nagyjelentőségű muzsikust megilletné, az életpályájának alakulásával magyarázható. Veress Sándor – Kodály és Bartók egykori tanítványa, majd munkatársa, a moldvai csángó népzene kutatás úttörője – a háborút követő évek szellemi újjáépítésének egyik vezető személyisége volt. 1949-ben, *Térszili Katica* című táncjátékának bemutatására Stockholmba, majd Rómába utazott. Az olasz fővárosban, a rádió hullámain át hallgatta a budapesti Rajk-per közvetítését. E szörnyű esemény hatására úgy döntött, hogy nem tér vissza többé Magyarországra. Nem vette át az 1949-ben neki ítelt Kossuth-díjat sem. Ezzel a sorssal magyarázható a személyét és munkásságát övező, nagyon lassan szűnő évtizedes magyarországi némaság.”

Veress Sándor a 85-ik születésnapján már nagyon beteg volt, és néhány hét múlva, 1992. március 7-én elhunyt.

Veress Sándor legszebb, és talán legismertebb műve a basszus szólóra, kórusra és zenekarra komponált *Szent Ágoston zsoltára*. A zeneszerző a nagyszabású oratórikus művében lelkiismereti figyelmeztetésül választotta Szent Ágoston himnuszát, azt az örökérvényű szöveget, amelyet különösen időszerűnek érzett a kezdődő világháború tragikus éveiben, 1943-1944-ben.

Fő gondolata: „Mind, kik a Békére vágytok, nézzétek az Igazságot!” A művet 1948-ban még nagy sikerrel mutatták be Budapesten. Egy évre rá azonban azért kellett Veress Sándornak külföldre mennie, hogy megőrizhesse alkotói függetlenségét az „Eretnekek ellenében”.

Lajtha László és Veress Sándor „sorsa”

Két nagy 20. századi magyar zeneszerző: Lajtha László és Veress Sándor pályájának kiteljesedését a kor, amelyben éltek, és a korszellem akadályozta meg.

Veress Sándor azért érezhette boldogtalannak magát, mert évtizedekig hazájától távol, mintegy kívül-állóként volt kénytelen élni. Lajtha László pedig akkor lett volna boldog, ha magyar gyökereit megtartva, szabad francia szellemben élhetett volna. De ez csak rövid időszakokban adatott meg számára.

Solymosi Tari Emőke a *Rádióújságban* így írt erről: „Lajtha László egy éven át egy londoni kertes házban élt családjával, és semmi más dolga nem volt, csak hogy komponáljon: zenét T. S. Eliot *Gyilkosság a katedrálisban* című darabjának filmváltozatához. Paradicsomi állapot ez egy alkotónak. A vendéglátók újabb szerződést kínáltak további 3 évre, 1951-ig. Lajtha nem fogadta el. Még a pályaudvaron is könyörögnék neki: ne menjen haza, hiszen egy börtönbe sétál. De Lajtha – mint mindig – hajthatatlan. Örök optimizmusa, életszeretete azt súgja neki, hogy a nehézségek csak átmenetiek lesznek.

Ám mire hazaért, korábbi igazgatói állásait a Magyar Rádióban, a Néprajzi Múzeumban és a Nemzeti Zenedében elvesztette. Az útlevelét bevonták. Műveit nem játszották. Mindez miért? Mert Párizsban tanult, mert ott kiadták és előadták a darabjait, mert barátai voltak az akkori nemzetközi kulturális élet legnagyobbjai. És mert utazásai és kapcsolatai miatt gyanússá vált.”

Szóllósy András: *Canto d'autunno (Őszi ének)*

A Magyar Rádió – Lázár Eszter szerkesztésében 1992-ben is megrendezte szokásos évi bemutatóját *Hangversenyciklus századunk zenéjéből* címmel, amely heteken át gazdag műsort kínált a kortárs zene iránt érdeklődőknek. A sorozat első koncertjén hangzott el Szóllósy András *Canto d'autunno (Őszi ének)* című zenekari műve a Rádiózenekar előadásában, Antal Mátyás vezényletével.

A zeneszerző egy beszélgetés alkalmával így vallott művéről: „A *Canto d'autunno (Őszi ének)* című darabomat 1986-ban komponáltam a BBC megrendelésére. Bemutatója 1987. januárjában volt Swansea-ban, a BBC Welsh Symphony Orchestra előadásában, Elgar Howarth vezényletével. Majd ősszel a budapesti „Korunk zenéje” keretében is elhangzott. Így a Budapesti Főpolgármesteri Hivatal dísztermében 1992. április 27-én, a Magyar Rádió által megrendezett hangversenyen tulajdonképpen harmadik alkalommal szólalt meg ez a művem. A címadás nekem mindig nehezen megy, de a *Canto d'autunno (Őszi ének)* azt hiszem találó. Kint is ősz van, itt bent is ősz van, ez a kettő jól összezseng.”

A koncert után Farkas Zoltán zenetörténész írt róla részletes zenekritikát a *Muzsika* hasábjain, most csak véleményének summázatát idézem: „Szóllósy András *Canto d'autunno (Őszi ének)* című műve a hangversenyciklus talán legjelentősebb magyar alkotása. Ősztöneink azt súgják, hogy különös súlyú, maradandó értékű, nagy művel állunk szemben, amely visszaadja a hitet az elemzőnek, hogy korunkban is születnek még olyan zeneművek, melyek azonos érvénnyel szólnak értelemhez és érzelemhez, s melyeknek üzenete hiteles, fölfogható és gazdagító erejű.”

Nemzetközi Karmesterverseny

A Magyar Televízió 1992. május 8 és 24-e között hetedik alkalommal rendezte meg a Nemzetközi Karmesterversenyt. Célja: a magyar és külföldi karmester-tehetségek felfedezése és bemutatása a legszélesebb nyilvánosságnak. Ez alkalommal 55 fiatal karmester találkozott hazánkban, hogy a 16 tagú. híres személyiségekből álló zsűri előtt összemérhesse tudását.

A verseny közben négy nagy szimfonikus zenekar és remek operaénekesek álltak rendelkezésükre, hogy a nagyszabású játék, a sorsukat alakító verseny jól sikerüljön.

És most nézzük meg az akkori kritika alapján, a szép szándékból mit sikerült megvalósítani:

„Ami a versenyzők felkészültségét illeti, a hetedik verseny kétségkívül a jobbak, nívósabbak közé tartozott. A döntőbe jutott hat dirigens mindegyike tudta a szakmát. Természetesen akadt, akinek több szerencséje volt a kihúzott döntőbeli művel, s akadt, akinek kevésbé.

Mint annak idején az első versenyen, most a hetediken sem igen lehetett vita a zsűritagok közt a tekintetben, hogy kit illet az aranypálca. Ahogy akkor a japán Kobajasi Kenicsiro, úgy most honfitársa, **Honna Tetsuji** kimagaslott a mezőnyből. A második helyezett **Rupert D’Cruze** angol fiatalember profi a javából, mindent tud, amit kézmozdulatokkal tudni lehet.”

A Karmesterverseny televíziós közvetítései során magyarokkal, sajnos, nem találkozhattunk.

Az elődöntőbe mindössze hárman jutottak be: Blázy Lajos, Deák András és Kesselyák Gergely, tovább egyikük sem. Leginkább a legifjabb **Kesselyák Gergely** panaszkodhatott a balsorsra.

Ő valószínűleg sokkal sikeresebben szerepelhetett volna, ha szerencsésebben húzza ki a dirigálandó darabot. Eötvös Péter, a zsűri egyik tagja így is magas pontszámot adott neki, amit meg is indokolt: „Kesselyákot nagyon tehetségesnek tartom, mind karmesteri, mind zenei téren.

Az egész mezőnyből számomra ő volt majdnem az egyetlen, aki nem dirigál, hanem közöl.

Annyira erős benne a mondanivaló, hogy semmi mást nem tesz, mint gesztusokkal közli a zenekarral: kérem, ennek így kell szólnia, kövessenek engem! Kesselyák, a maga húsz évével odaáll és azt mondja: „ez az akkord legyen hangosabb, mert ez egy kvartszext”. Ez eredendő tehetségre vall. Aki ezt érzi, az valóban zenész.”

Elhunyt Ránki György zeneszerző

1992. május 11-én a *Hangversenyciklus századunk zenéjéből* sorozat keretében hangzott el Ránki György *Lúdapó meséi* című szeptettje, amelyről Farkas Zoltán zenekritikájában többek között ezt írta: „Ránki Györgytől – a *Hétfejű sárkány* alkotójától a Modern Rézfúvós Együttes újabb kompozíciót rendelt, pontosabban „valami zenei tréfát, jó feltűnő címmel”.

A komponistának a cím-ötletet a véletlen adta: a rádió épp Ravel remekét, a *Lúdanyó meséit* sugározta. A *Lúdapó meséi* tulajdonképpen karikatúra-sorozat, egyfajta „Így írtok ti”, amelyben a szerző nagy mesterek stílusát figurázza ki. A tétalcímek sok esetben segítenek felderíteni, hogy ki a karikatúra modellje.

A rádiókoncert után néhány nappal Ránki György földi pályája véget ért.

A sors szeszélye folytán a zeneszerző a *Lúdapó meséiben* épp azon a hangján szólította meg a hallgatóságot, amely talán egész életén keresztül a legjellemzőbb volt rá: közérthetően, sznobéria és nagyképűség nélkül, huncut kacsinással, s ironikus mosollyal.”

A Magyar Televízió Ránki György emlékműsorának főszereplője Fellegi Ádám zongoraművész volt, aki műsorajánlatát így kezdte: „Nem telt el egy év sem, hogy Ránki Györggyel a balatonföldvári standon találkoztam. Hórihorgas, Don Quijote-i alakja, csontig lesoványodva ott is szórt a humor és a szeretet nyilait mindenkire. Tele volt tervekkel, - meghívott házába, hogy hallgassam meg legújabb művét, a *Jézus panaszt*. A bariton szólamot saját maga énekelte, rekedtes, de nagyon kifejező hangon, és pianinón kísért. Ránki György 1992. május 22-e óta nincs közöttünk. De művei továbbra is háborítják a közöny süket csendjét, fricskázzák a pöffeszkedő dölyföt, éneklük szépségét mindennek, ami örök és fiatal.”

Ránki György egyénisége sok és különféle élmény hatására alakult ki: az egyik Kodály Zoltán zeneszerzés-tanítása és emberi példája volt. Sokszor a tucat-számra komponált film- és kísérőzenék enyhítettek megélhetési gondjain – a *Körhinta* című film nagy sikeréhez az ő zenéje is hozzájárult. Kevesen tudják, hogy 1947-ben még hivatalt is vállalt – a zenei osztály helyettes vezetője volt Rádiókban. Karinthy Frigyes *Cirkusz* című novellája alapján írt táncjátékában saját életét is belekomponálta. Szavakban így szólt róla: „Egy ember – a filozófus bohóc, az akrobata pálya rizikóját is vállalja, csupán azért, hogy végül elzenélhesse a lelke mélyén zengő melódiát. Magam is sok évig minden feladatot elvállaltam amivel megbíztak, amire fölkertek, belekóstoltam minden műfajba, amellyel az élet szembesített. De mindezekon túljutottam és 70 éves korom óta már csak a magam melódiáját szólaltatom meg.”

A 85 éves korában elhunyt mester művei közül emlékeztetőül csak néhányat idézek:

az *Egy szerelem három éjszakája* című művével hazánkban is megteremtette a musical műfaját.

A *Csendháborító* című darabjában Naszreddin Hodzsa tréfákkal tesz igazságot. A hangos sikerek mellett bizonyos „csend” is körül vette, például a Derkovits-sorozat hatására született *1514* című darabját, vagy Madách *Az ember tragédiája* alapján készült misztérium-operáját.

Egy születésnap interjújában arra a kérdésre: „Hogyan sikerült megőriznie optimizmusát?” – így válaszolt: „Menthetetlenül optimista vagyok. Persze az a zeneszerző, aki nemcsak hangokat vet papírosra, hanem a történelmi felelősséget sem hárítja el magától, benső szükségletének érzi, hogy műveiben is figyelmeztesse az embereket a ma és a közelmúlt szenvedéseire, borzalmaira. Orrunk előtt a Kánaán, és nyakunkon a világ-pusztításának árnyéka. A legforróbb ígéretek és a megdermesztőbb félelmek szaunájában élünk. Mégis rendíthetetlenül hiszem, hogy a józan ész fölülkerekedik a tébolyon, a békés építő törekvések legyőzik a romboló háborús szakadékokat, s hamarosan olyan világ köszönt ránk, amelyben jó élnünk és jó alkotnunk.”

Szent István király alakja zenében és irodalomban

1992. augusztus 20-án, a magyar nép egyik legszebb ünnepén a Bartók rádióban Bónis Ferenc vette számba azokat a zeneműveket, amelyek Szent István király alakját örökítették meg.

A műsorajánlóban így írt: „István király, az országalapító, - a nép őszerejét egy új eszmevilág erejével növelte, így vált ország-megtartóvá. Ezt nem csupán az írott história lapjai tanúsítják, hanem mindenekelőtt az a történelmi tény, hogy a magyarság, egy évezred halálos megpróbáltatásai közepette is, fennmaradt. István nevezetes tetteit őrzik irodalmi és művészeti alkotások, valamint a magyar gregoriánium kincsei, népénekek, históriás énekek.

Az utóbbi két században pedig a muzsika korszakos mestereinek művei, Beethoventől, Erkel Ferencen át, Kodályig.”

Az 1992. augusztus 20-i sok értékes műsorból kiemelem még Sík Sándor *István király* című tragédiájának televíziós közvetítését. Sík Sándor papköltő, Szegeden volt egyetemi tanár, amikor a helyi színházigazgató felkérte egy Szent Imréről szóló dráma megírására. A szerző azonban jó érzékkel inkább az államalapítót választotta műve hőséül. A tragédiát a szegedi bemutató után, 1933-ban a budapesti Nemzeti Színházban is nagy sikerrel adták elő. A történet István király utolsó napját mutatja be, aki végső óráján minden erejét összeszedve oltárra helyezte a pápától kapott koronát. E mozdulatával a hazánk fölötti uralmat Isten kegyeibe és Mária oltalmába ajánlotta.

Zempléni Művészeti Napok

1992. augusztus 21-én Zemplénben új zenei fesztivál nyitotta meg kapuit. A tíz napig tartó koncert-sorozatot a Liszt Ferenc Kamarazenekar és Rolla János hangversenymester, egyben a fesztivál művészeti vezetője kezdeményezte. Jó ösztönrel fedezték fel, hogy az országnak ez a része a korábbi évtizedekben méltatlanul kimaradt a zenei élet vérkeringéséből. Pedig Zemplén természeti szépsége, évezredes történelme, gazdag szellemi hagyománya a zenén kívül is élményt jelent.

Farkas Zoltán zenekritikus többek között így tudósított: „Őszintén csodálom a Liszt Ferenc Kamarazenekar képességét a megújulásra. Mint tudjuk, az együttes a közelmúltban alapítvány formájában új gazdasági „alapokra” helyezte működését. A szervezeti átalakulást szellemi megújulás követte: világhírű vendégművészeket hívtak meg, akiknek jelenléte nemcsak az együttest inspirálta, hanem a budapesti hangversenyélet gazdagodását is eredményezte.

S lám, a felfrissülés folyamatának újabb fordulata állt be: Rolláék most új közönséget kerestek maguknak. A négy vendéglátó település: Sárospatak, Sátorajáújhely, Szerencs és Karcsa közönsége joggal nevezhető újnak. A Liszt Ferenc Kamarazenekar hangversenyeinek a sárospataki Rákóczi vár udvara adott otthont. A pódium a reneszánsz loggia mellett kapott helyet, - a gyönyörű helyszín a fesztivál jelképe lett.”

Emlékezés nagy magyar hegedűművészekre

A 20-ik század első évtizedeiben világszerte nagy sikerrel szerepeltek nagy magyar hegedűművészek. Közülük hárman: Waldbauer Imre, Telmányi Emil és Szigeti József egy évben, 1892-ben születtek. Rádiónkban mindhármukra emlékeztek születésük 100-ik évfordulóján.

Az emlékműsorokból kiderült, életük mennyire más-más irányban haladt. Nézzük meg most is.

Waldbauer Imre a 20-ik század első felében az egyik legjelentősebb magyar vonósnégyes primáriusa volt. A Waldbauer-Kerpely vonósnégyes mutatta be Bartók első négy vonósnégyesét. A hazai és nemzetközi sikerek után Waldbauer Imre neve és híre méltatlanul feledésbe merült. Ennek okaira Farkas Zoltán zenetörténész kereste a választ: „Az előadóművész utóélete gyakran mostohább, mint az alkotóé. Különösen, ha olyan kor muzsikusa volt, amelyben a hangrögzítés még nem állt magas fokon, s így játékát egyáltalán nem, vagy csak silány minőségben ismerhetik meg a későbbi nemzedékek. Talán épp ez az oka, hogy Waldbauer Imréről manapság kevesebb szó esik, mint amennyit művészi és emberi nagysága révén megérdemelne.

Vagy tán más is rejlik e hallgatás mögött? Az életpálya szomorú vége? Az amerikai emigráció, melyben a Bartókéhoz kísértetiesen hasonló sorsra jutott: a termékeny szellemi táptalaj elvesztésére, saját rangjához méltatlan fogadtatásra? Vagy egész egyszerűen arról van szó, hogy a hallatlanul igényes és megalkuvások nélküli művészete sohasem tömegekhez szólt, csupán egy szűk réteghez?” A kérdésekre megnyugtató választ nem lehetett adni, ám születésének 100-ik évfordulója alkalmából Rádiónk műsorában többen is – pályatársak és tanítványok – elmondták emlékeiket a nagyszerű muzsikusról. Tanítványai közül Végh Sándort idézem, mint Waldbauer Imre működésének egyik leghitelesebb tanúját: „Emlékezésem Waldbauer Imréről a szívem és a zeneiségem legmélyebb forrásaiból jön elő. Az én ifjúságomban nagyon jó szellem volt a Zeneakadémián, mert mindenki megtalálta a maga hullámhosszát. Rám legnagyobb hatással Waldbauer tanár úr volt, ő vezetett be a kvartettezés és kamarazenélés szépségeibe.

Vonósnégyesében méltó társa volt Kerpely Jenő csellóművész, akinek játékát csak Casalséhoz lehet hasonlítani. A német származású Waldbauer mélyen érezte a német zenét, de Debussyt éppúgy, sőt Bartókot is, akihez nagyon szoros kapcsolat fűzte.

Az első négy Bartók-vonósnégyest hallottam velük, - a IV. bemutatója a legcsodálatosabb zenei élményeim közé tartozik. Büszke vagyok rá, hogy barátjává fogadott. Amikor megalapítottam a saját kvartettemet, bátorított és mindig jó kritikával egyengette utunkat. Érezte, hogy az ő nyomdokain haladunk.”

Telmányi Emil hegedűművészre, születésének 100-ik évfordulóján Bónis Ferenc emlékezett a Bartók rádióban. Telmányi Aradon született. Hét éves korában kezdett hegedülni, és néhány év alatt olyan gyorsan fejlődött, hogy édesanyja felhozta Budapestre. Hubay Jenő mesteriskolájában jelentős művésszé érett. 1911-ben fejezte be tanulmányait a Zeneakadémián. Új vonófajta alakított ki, mellyel a barokk zene korhű előadására törekedett. Fényes nemzetközi pályát futott be, elsősorban mint hegedűművész, majd mint karmester is. Különösen Észak-európai országokban működött nagy sikerrel és Dániában talált új otthonra. Magas kort ért meg, 1988-ban, 96 évesen halt meg. Öregkorára is megőrizte szellemi frissességét: 90-ik éve táján két ízben is vállalkozott rá, hogy Bónis Ferenc mikrofonja előtt elmondja pályája emlékeit és Kodály Zoltánhoz fűződő kapcsolatának történetét.

Szigeti József hegedűművészre is méltómódon emlékeztek születésének 100-ik évfordulóján. Bónis Ferenc zenetörténész, Rádiónk szerkesztője – mint minden nagy magyar kortárs muzsikussal – 1968-ban Szigetivel is beszélgetett életéről, pályájáról, sorsdöntő találkozásairól. A hangszalag az interjú 270 percét örökítette meg – ami a Rádióban el is hangzott.

Az 1992. augusztus 26-án kezdődő sorozat műsorajánlatában ez olvasható:

„Századunk előadóművészet-története nem lenne teljes Szigeti József nélkül. Hubay Jenő mesteriskolájának egykori kiválósága a világszínvonalat képviselte a zenében: a tökéletes technikai tudást, a gyönyörű hangszerhangot, érzelem és értelem csodálatos egységét.

Olyasvalaki volt, aki a magyar hallgatóságnak ablakot nyitott a nagyvilágra, a világ közönségének pedig a magyar muzsika tájaira. Bach-, Mozart-, Beethoven- és Brahms-játéka iskolát teremtett. Ő azonban nemcsak a múltban élt. Feladatának tekintette azt is, hogy polgárjogot szerezzen a 20-ik század művészetének: Prokofjev, Sztravinszkij – mindenekelőtt pedig Bartók zenéjének. Neki szól Bartók *I. rapszódia*jának ajánlása – és őneki, meg a jazzklarinétos Benny Goodmannek írta a magyar mester *Kontrasztok* című trióját.”

Budapesti Nemzetközi Szigeti József Hegedűverseny

Szigeti József születésének 100-ik évfordulóján az emlékezés hangulatát kívánták emelni azzal, hogy nevével fémjelzett nemzetközileg Hegedűversenyt rendeztek Budapesten, Halász Péter „Lányok hegedűvel” című beszámolójából idézek:

„Az első Szigeti-versenyre 1973-ban, a másodikra 1979-ben került sor, majd az idei 1992-évre 13 teljes évet kellett várni. Megdöbbentő volt hogy a műsorfüzetbe kinyomtatott névsornak csak a kisebbik fele kezdte meg az első fordulót, hogy 49 jelentkezőből csupán 24 induló maradt. Tíz ország 24 hegedűse kezdte meg tehát a versenyzést, a legnépesebb táborokat a 7 japán és a 6 magyar induló tette ki. Elgondolkodtató volt a gyengébb nem elsőprő túlsúlya: 7 fiúból egy jutott a középdöntőbe, ám az utolsó fordulóban már csak 6 lány mérkőzött egymással. Két „sztárja” is akadt a versenynek, akik 18, illetve 20 éves koruk ellenére kialakult egyéniségű, szinte teljesen kiforrott művészek: a 2-ik helyezett **Rachel Barton** Chicagóból, és az első díjas **Erika Raum** Torontóból érkezett.”

Vass Lajos emlékezete

1992. november 6-án 65 éves korában elhunyt Vass Lajos zeneszerző-karnagy.

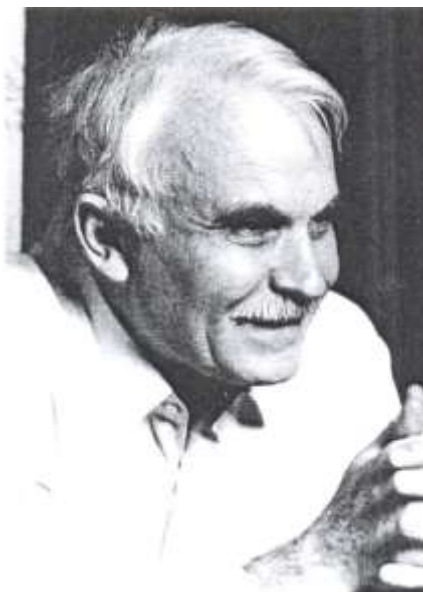
Életéből csupán néhány jellegzetes epizódot emelek ki. A Debreceni Református Kollégium Tanítóképzőjében nemzeti szellemű tanárok segítettek a zene megismerésében és hivatástudatának kialakulásában. Népzenevel kapcsolatos érdeklődése is ott kezdődött.

Így emlékezett:: „Irodalomtanárunk a *Debrecennek van egy vize* kezdetű közismert népdal ősi, ázsiai rokonságáról, dallamának, hangkészletének több ezer éves koráról beszélt.

Ekkor döbbsentem rá, hogy édesapámnak milyen nagy kincse van, hiszen több száz dalt tud énekelni. Ettől kezdve szorgalmasan gyűjtöttem tőle, majd másoktól is a népdalokat. Tudatosult bennem, hogy a magyar ember lelki hovatartozásának érzését a népdal, a zene még jobban elmélyítheti, azáltal, hogy a magyar táj, történelem, népelet és az irodalom megismerését segíti.”

Vass Lajost debreceni élményei a zenei pálya felé irányították. 1946-ban kezdte el tanulmányait a budapesti Zeneakadémián: elvégezte a középiskolai énektanár-képzőt, a zeneszerzés tanszakot és a karmesterképzőt. 1969-ben a televíziós *Röpülj páva* vetélkedő népszerű műsorvezetője volt. Szokásba hozta, hogy a szereplők legjobb dalait elénekeltette a közönséggel is, hogy minél többen kedvet kapjanak a népdalénekléshez. A műsor hatására a pávakörök százai alakultak meg és virágzásnak indult egy országos népzenei mozgalom.

Vass Lajos zeneszerzői munkásságából színpadi művek, zenekari darabok, oratóriumok, kantáták, valamint nagy számban kórusművek és népdalfeldolgozások maradtak ránk.

Vass Lajos zeneszerző-karnagy

A *Vass Lajos emlékezete* című könyv előszavában Berlász Melinda szerkesztő ezt írta:

„Vass Lajos pályája többirányú feladatban vált teljessé: nemcsak karnagyként, hanem alkotó zeneszerzőként, énekesként és tanárként is működött, mert számára mindezek a területek együttesen képviselték a zeneművészi hivatás összetett, eredményt ígérő feladatát.

Művészete mégis karnagyi hivatásában emelkedett legmagasabbra, itt fejtette ki adottságainak legfőbb erényeit, és e területen hódított a zenének több ezer aktív kórustagot és megszámlálhatatlan hallgatót.”

Rádiófónia

75 esztendő a magyar zene hullámhosszán (1925 -2000)

1992. december 1-jén, a **rádiózás napján** a műsorújságban ez olvasható: „Volta, Ampére, Ohm, Siemens, Jedlik, Bell, Herz, Marconi – és Puskás Tivadar. Nevek a rádiózás útjának mérföldkövein. Csaknem 400 éve fogant meg a technikatörténet talán legelképezetőbb találmánya. A fenti tudós urak új meg új részletét fedezték föl a laikus számára – alighanem ma is felfoghatatlan távközlés csodájának, s immár 68 esztendeje a magyar polgár napjait is átjárják a világot dobozba sűrítő rádióhullámok.”

1992. december 1-e számomra is jelentős nap volt: ekkor indult el a **Rádiófónia** adása.

Tervszerűen haladtam 1925-től kezdve 2000 felé, és krónikásként idéztem fel a 75 esztendő legfontosabb zenei eseményeit.

1993.

Új magyar zene a Rádióban - Hollós Mátéval

A Magyar Rádióban 1971-től kezdve minden év elején megrendezték az új magyar zeneművek seregszemléjét. A sorozatban újra elhangoztak az előző évben bemutatott darabok. A felvételeket a kritikusok és a közönség soraiból alakult zsűri meghallgatta, pontozásos módszerrel sorrendet alakított ki, és a legjobb műveket díjjal jutalmazta. 1984-től kezdve a Kórusok Országos Tanácsa – közismert nevén a KÓTA is díjazta a legjobb kórusműveket. Ez a több mint két évtizedes sorozat 1992-ben véget ért.

Utolsó alkalommal a díjazott kompozíciók közül Hollós Máté *Rimbaud magánhangzói* című kamaraművét emeltem ki. Érdekes módon, **Hollós Máté** zeneszerző neve a továbbiakban – **műsorvezetőként** szerepel az új magyar műveket bemutató seregszemlén.

Ugyanis, az **1993-as** esztendő-től kezdve a sorozat átalakult, mert díjazás helyett – Hollós Máté rövid, szakszerű ismertetőjével szólnak meg a kompozíciók.

Láng István: V. szimfónia

1991-ben létesült a **Magyar Rádió Alapítvány**, amely zenei anyanyelvünk megújítása érdekében zeneszerzői pályázatot hirdetett – olyan művek komponálására, amelyek a Magyar Rádió zenei együtteseinek repertoárját bővítik.

A kuratórium – amelynek tiszteletbeli elnöke ifjabb Bartók Béla volt – az 1992-ben beadott művekből Farkas Ferenc, Kalmár László, Kocsár Miklós és **Láng István** egy-egy alkotását díjazta. Láng István *V. szimfóniáját* Gémes Katalin és a Rádiózenekar mutatta be Kovács László vezényletével. A zeneszerző ismertetéséből idézek: „Az *V. szimfóniám* hangszer-apparátusában túlnő az előző négyen: két szólisztikus hárfát, hét ütőhangszert, három fa-fúvóst, négy harsonát foglalkoztat. Újdonság az is, hogy énekelnek benne a darab fontos helyén, a negyedik részben. Komponálás közben olvastam Eörsi István válogatott verseit. A kötet bevezetője az a néhány sor, amelyről úgy éreztem, hogy kapcsolódik a szimfóniámhoz. Az ember életének fontos pillanatáról szól itt a költő, amit e zajos, komplikált műnek a legegyszerűbb szakasza hordoz.

A vers a következő:

„A kréta / önmagát hátrahagyva / nyomul előre fekete táblán / s elfogy / mire kész a vonal.”

A Magyar Kultúra Napja

Hagyománnyá vált, hogy *január 22-én A Magyar Kultúra Napján a Himnusz születésére* emlékezve ünnepelünk. 1993-ban az Operaházban díszhangversenyt rendeztek, amelyet a Bartók rádió és a Televízió is közvetített. A műsor első számaként Erkel Ferenc *Ünnepi nyitánya* csendült fel, amelybe a zeneszerző belekomponálta a *Himnusz* és a *Szózat* motívumait is. A *Rádióújság* műsorajánlatában ez olvasható: „1823 januárjában Kölcsey Ferenc megírta a *Himnuszt*, amelyhez 1844-ben Erkel Ferenc komponált zenét. Egyes kutatók szerint a világ legszomorúbb himnusza a miénk, de ennek ellenére vagy talán éppen ezért válhatott összetartozásunk méltó kifejezőjévé, talán éppen ezért rendít meg újra és újra, minden alkalommal mindannyiunkat, akik e nemzethez tartozunk. Önkényuralmak, valamint elnyomatásunk éveiben kapaszkodhattunk bele, s meríthettünk erőt belőle akkor is, amikor tervezgették, hogy más himnuszt keresnek nekünk. A visszaemlékezések szerint – ha már újat nem találtak, hát a szövegen akartak változtatni. De a kíváncsoknak senki nem tett eleget, és a himnuszunk azóta is, töretlen dicsőségben nemzeti létünk egyik szimbóluma.”

Mini-Fesztivál

A Mini-Fesztivált 1989-óta évenként megrendezik. Nem tudjuk, hogy kinek az ötlete volt ez az elnevezés, - talán Durkó Zsolt, a Magyar Zeneművészeti Társaság egyik alapítója találta ki. A „fesztivál” szó maga is ünnepi előadássorozatot jelent, a „mini” pedig a szóösszetétel előtagjaként a vele összetett fogalom kis méretét jelöli. Tehát: a Mini-Fesztivál rövid, mindössze 8 hangversenyt magába foglaló zenés hétvégét jelent. Mindez azért jutott eszembe, mert Farkas Zoltán zenekritikus, az elhangzott művek elemzése után írását így fejezte be:

„Mini-Fesztivál ... Mit szólna ehhez a névhez Kodály?”

A Mini-Fesztivál műsorából ez alkalommal Durkó Zsolt és Szöllősy András egy-egy dalciklusát emelem ki. Íme a zenekritikus véleménye az elsőről: „**Durkó Zsolt *Három angol dalát*** az idei Mini-Fesztivál egyik legjelentősebb kompozíciójának éreztem. A három kiválasztott vers mindegyike nagyszerű. Mindez persze még nem garantálja a megzenésítés minőségét, pusztán – gazdag ihletforrás. Durkó az angol költők mély lírájára saját művészetének lírájával válaszol: a mű fő erőssége az expresszív melodika. E dallamok kifejező ereje új vonás a zeneszerző alkotói portréján. A mezzoszopránra és 12 hangszerre írt dalciklust a Nash Ensemble mutatta be az 1992-es Korunk Zenéjén. Jó, hogy Maria Teresa Uribe, a Budapest Sinfonietta és Ligeti András karmester jóvoltából – most hazai előadók repertoárjába is bekerült.”

A Mini-Fesztivál műsorában elhangzott **Szöllősy András** 1985-ben komponált dalciklusa: a ***Töredékek – Lakatos István verssoraira*** is. Farkas Zoltán zenekritikájának részlete következik: „Szöllősy András *Töredékek* című dalciklusa a Mini-Fesztivál műsorának élvonalához tartozott. Valamennyi dal a miniatűr formálás remeke. E rövid tételekben is jelen van az az elementáris témaalkotó erő, amely a Szöllősy-műveket magasan az átlag fölé emelik. Az utolsó dal a Mini-Fesztivál ritka katartikus pillanatainak egyikével ajándékozta meg a hallgatóságot. Az elmúlás gondolata megrendítő erővel jelenik meg Szöllősy András zenéjében: a szoprán mintha csak egy Bach-korált énekelne, annak méltóságával s a földöntúli iránti nyitottságával, a fuvola és a brácsa pedig a legszebb Bach-áriák hangszeres dallamainak világát idézi. Lakatos István sorai ekként vonulnak:

*Mint akinek bemérte már helyét / műszereivel a halál, / és tudja, lángban áll / a láthatár, /
mint aki tudja, közel a gonosz nap, / s amiben még része lehet, / hónapok vagy hetek, /
egy nyár talán, / s mi létezik szépség, varázslat, / elillan mind a nyár vad / napszállatán.”*

A *Muzsika* című folyóirat hangzó melléklete

1958-óta a magyar muzsikuskok és zene iránt érdeklődők számára legjelentősebb hazai folyóirat a *Muzsika*. Műsoromban is gyakran idéztem a hasábjain megjelenő zenekritikákból, és más írásokból. 1993. február 3-án a rádióban elkezdődött a *Muzsika – a folyóirat hangzó melléklete* című műsor-sorozat. Papp Márta szerkesztő így írt róla: „A *Muzsika* folyóirat több évtizedes múlttra tekint vissza, amely most hangzó melléklettel bővül – a betű és kottafej a rádióban beszéddé és zenévé válik. A hallgatók értesülhetnek a műsorból, mit tartalmaz a frissen megjelent szám: ha Pavarottiról írnak benne, megszólal Pavarotti, ha új Kurtág-darab kéziratát közli a lap, felhangzik maga a mű, ha nevezetes művész nyilatkozik, hangja vagy zenélése akusztikusan hallhatóvá válik, ha a zenekritikus valami nagyon szépet, érdekeset vagy éppenséggel botrányosat írt, illusztrációképpen visszacsendíthető a szóban forgó kompozíció vagy előadás, s esetleg a megbírált is rögtön reagálni kíván a hangzó mellékletben. Sőt, az az anyag is helyet kaphat a műsorban, ami a folyóiratból – lapzártá vagy más okok miatt kimaradt.”

Közvetítés a New York-i Metropolitanból

1993. február 13-án a Magyar Rádió történetében először nyílt alkalom arra, hogy élőben közvetíthesse a New York-i Metropolitan előadását: Offenbach *Hoffmann meséi* című dalművét, amelyet a tavasz folyamán még további öt operaelőadás követett. A New York-i Metropolitan a világ egyik leghíresebb operaháza. Első épülete 1883-ban nyitotta meg kapuit, 1966-óta működik az új Metropolitan Opera a modern Lincoln Centerben. Színpadán mindig az adott korszak legnevesebb énekesei léptek fel, előadásainak színvonala pedig zsinórmértékül szolgál a többi dalszínház számára. A színház igazgatósága az Európának is szánt műholdas közvetítések kezdetében figyelembe vette az időzónák 6 órás eltérését: a New York-ban délután fél kettőkor kezdődő előadást Magyarországon este fél nyolckor lehetett hallani.

Yehudi Menuhin Budapesten

Yehudi Menuhin kapcsolata a magyarokkal – minden alkalommal a zene ünnepét jelentette. Nemcsak hegedűjével, vagy a karmesteri pulpitusról sugározta magából az ünnepet, hanem emberségével is: akkor, amikor Bartókon segített Amerikában, amikor Kodályhoz nagy tisztelettel és barátsággal közeledett, amikor érdeklődéssel figyelte, hogy a budapesti iskolások hogyan tanulják a Kodály-módszert, és amikor 1956 után felkarolta a külföldön élő magyar muzikusok zenekarát: a Philharmonia Hungaricat. 1993. február 14-én második alkalommal érkezett Menuhin e zenekarral fővárosunkba, mint karmester. A Budapesti Kongresszusi Központban megtartott hangverseny műsorában egy Haydn-szimfónia, Bartók *Concertója* és Beethoven *C-dúr zongoraversenye* szerepelt, amelynek szólóját Menuhin fia: Jeremy játszotta. Csengery Kristóf zenekritikájában nem a zenekar, vagy a szólista játékát emelte ki, hanem Yehudi Menuhin jelenlétét: „Yehudi Menuhint jó újra a maga élő valóságában viszontlátni: aki e században a művészet értékeinek és az emberség értékeinek kivételesen intenzív találkozási pontját testesítette meg egész életével. Menuhin olyan karmester, aki működésével elsősorban a felfogásmódra gyakorolhat hatást: azt alakíthatja, változtathatja. Ám keze alatt a virtuóz és precíz zenekar valószínűleg virtuózan és precízen, - a gondatlan és nagyvonalú zenekar pedig minden bizonnyal gondatlanul és nagyvonalúan játszik. A Philharmonia Hungarica ezúttal többnyire nagyvonalúan játszott. Ez az állítás nem Menuhint minősíti. Menuhin először is 76 éves, lényét, úgy látszik, szelíd bölcsesség, némi rezignáció és béke hatja át. Másodszor egyéniségéből teljesen hiányzik az erőszakra és uralkodásra való hajlam, - amely a karmesteri szakmában valamiképp nélkülözhetetlen.”

100 éves a Telefonhírmondó

1993. február 15-én emlékeztek Rádióinkban **Puskás Tivadar** nagyszerű találmányára, a **Telefonhírmondó** száz évvel azelőtti megindulására. A 19. század második fele a nagy műszaki találmányok: az elektromosság, az autó, a gramofon, a mozgókép, a röntgen, és mások elterjedésének kora volt. Hazánk ezeréves fennállásának ünneplésére készülő Budapest akkor a leggyorsabb ütemben fejlődő európai főváros volt: épült a Sugár út (a mai Andrássy út) – palotáival és a gyönyörű Operaházzal, a Nyugati pályaudvar, a Bazilika, az új Parlament, és sok jelentős intézmény. Ebbe a felfokozott hangulatú fejlődésbe beleillett **Puskás Tivadar** két nagyszabású **találmánya**: a **Telefonközpont** és a **Telefonhírmondó**. A „magyar-székely zseni” korszakalkotó újdonsága szerint az egy helyen beolvasott szöveget vezeték útján az előfizetők ezreihez juttatták el. E „technikai csoda” virágkora éppen 1896-ban, a millenniumi kiállításon volt. A Telefonhírmondó pavilonjában még Ferenc József császár is meghallgatta az ünnepi műsort. A fejlődés útja a Telefonhírmondón át vezetett a Rádió megindulásához.

1993: Erkel Ferenc-emlékév

A magyar zenei élet az 1993-as esztendőt „Erkel Ferenc emlékévként” nyilvánította, a zeneszerző halálának 100-ik évfordulóján. Bónis Ferenc sorait idézem:

„Halál-évfordulót sose ünnepelj! – mondja az íratlan szabály. Nem is *azt* ünnepeljük, hanem a végső percet megelőző gazdag életet. Ünnepeljük azt az alkotót, aki megalapozta a romantikus magyar operát és operajátszást, a Budapesti Filharmonikus Társaság alapítóját, a Nemzeti Színház és az Operaház főzeneigazgatóját, a Zeneakadémia első igazgatóját és zongoratanárát, az ország kardalosainak vezérét. Széchenyihez hasonlóan: mindkettejük fő gondja kiművelt emberfők sokaságának megteremtése volt – és mindkettő maradandót alkotott, maradandó eszméket és maradandó intézményeket. Van tehát mit ünnepelnünk, van mire emlékeznünk a centenáris esztendőben.” A Magyar Rádió az esztendő folyamán Erkel összes dalművét műsorára tűzte. Alkotó-művészetének ilyen széleskörű bemutatására soha nem volt még példa. Az „**Erkel-év**” országos ünnepegeinek kalendáriumra 60-70 nagyobb eseményt tartott számon. Gyula, a zeneszerző szülővárosa is több fontos rendezvénynek adott otthont, sőt, 1993. március 15-én ott kezdődött meg az „Erkel-év”. Az Erkel Ferenc Társaság és a Nemzeti Filharmonia közös rendezvényén – melyet a Bartók rádió is közvetített – Erkel, Liszt és Volkmann zongoraművei mellett – meglepetésre – Mosonyi Mihály *VII. vonósnégyese* „bemutatóként” hangzott el.

Mosonyi Mihály: *VII. vonósnégyes*

Ha a 19. század magyar romantikus zenéjét emlegetjük Liszt és Erkel mellett méltán magaslik ki Mosonyi Mihály zeneszerző alakja. Fiatalemberként nagy gonddal és szorgalommal tanulmányozta a klasszikus és korai romantikus kamarazene mesterműveit. Vonósnégyeseit 22 éves kora körül kezdte komponálni. Az 1990 előtt megjelent lexikonok hat vonósnégyesét említik, amelyek körülbelül 1837 és 1845 között keletkeztek. Az évtizedek múltán felfedezett *VII. vonósnégyes* története érdekes módon a hajdani Diana fürdőhöz kapcsolódik. Budapest V. kerületében, Hild József tervei alapján 1823-ban épült fel a Diana-fürdő és a hozzá tartozó kétemeletes lakóház. A fürdő nagyon látogatott, kedvelt hely lehetett és mintegy 80 évig működött. Emlékezetes, hogy a 19. századi fürdőhelyek nemcsak testi gyógyulást, hanem lelki felüdülést is nyújtottak, például zenés műsorok rendezésével. Mosonyi Mihály, aki a közelben lakott, nyilván gyakran megfordult a Diana-fürdőben. Valószínű, hogy az ottani zenei élet hatással volt rá, mert *VII. vonósnégyesét* a fürdő bérlőinek ajánlotta, biztosan elő is adták ott néhányszor. Ám később, hosszú időre a feledés homályába veszett, mígnem az egykori fürdőorvos fiának hagyatékában Bónis Ferenc zenetörténész – Mosonyi életrajzi könyvének írója – megtalálta a kvartettet. Bónis Ferenc szerint ez a mű a 19. század egyik legszebb kamarazenéje, azért gondoskodott arról is, hogy a mű kottáját egy bécsi kiadó megjelentesse. És ahogy már említettem, 1993. március 15-én Gyulán a Bartók vonósnégyes be is mutatta.

30 éve alakult meg a Liszt Ferenc Kamarazenekar

1993-ban 13-ik alkalommal rendezték meg a Budapesti Tavaszi Fesztivált. Sok zenekedvelő öröme a fesztivál egyik visszatérő sztárja Maurice André trombitaművész volt, aki 1993. március 18-án lépett fel a Liszt Ferenc Kamarazenekar hangversenyén. Ezen az estén ünnepelték az együttes megalakulásának 30-ik évfordulóját.

A kezdeti időszakra Breuer János zenetörténész így emlékezett: „Ha most visszapillantó tükrömbe tekintek, felidézem magamban, mennyire megdolgozott ez a társulat a világhírért. A közös muzsikálás kedvéért verődtek össze zeneakadémisták 1962 őszén, és kérték meg Sándor Frigyeszt, dolgozzék velük. Tanulni, nem karriert csinálni. Fél év múlva mutatkoztak be. Akkori kritikámban írtam: Nagy műgond, a kis részletekre is kiterjedő figyelmes megmunkálás, legjobb együtteseinkével is vetélkedő dús, színes hangzás jellemezte az egész produkciót.” Mivel a diákélet véges, a növendékzenekar tagjai nagy együttesekben helyezkedtek el, ám továbbra is együtt maradtak és sokszor hajnalokig próbáltak.

Ezt a kettős életet azonban nem lehetett sokáig összeegyeztetni. Breuer Jánostól tudhattuk meg, hogy: „Lehel György, a Rádiózenekar vezetője Ponciustól Pilátusig járt, hogy kiharcolja a Liszt Ferenc Kamarazenekar függetlenségét. Ha ő és néhány társa nem jár sikerrel, a Rádió zenekarának lett volna egy Rolla János nevű hangversenymestere, de végleg becsukhattuk volna a kamarazenekar dossziéját. Zenekultúránk szerencséjére 1976-ban önállósulhatott a Kamarazenekar. Mögöttük 14 évnyi kemény, sokszor kilátástalannak tetsző munka. Mögöttük Szöllősy András nagy nemzetközi sikere, a *III. concerto* (ők mutatták be itthon, sokfelé külföldön, felvételük alapján nyerte el a mű 1970-ben a rádiótársaságok párizsi Tribune-jének első helyét). Rollaék a ki tudja, hányadik amerikai, franciaországi, olasz turné után a világot végérvényesen meghódították.”

100 éves a magyar Liszt Ferenc Társaság

A Tavaszi Fesztivál időszakában – Erkel Ferenc halálának 100-ik évfordulója mellett – még egy másik centenáriumi esemény is kiemelt szerephez jutott: a magyar Liszt Ferenc Társaság ünnepelte 100 éves fennállását.

A Társaság történetéről és működéséről Eckhardt Mária számolt be: „A 100 év több is, kevesebb is, ha azt vizsgáljuk, hogy a Liszt Ferenc nevét viselő, az ő műveinek népszerűsítésére szövetkező társulás 1850-ben alakult meg, ám voltak olyan évek, amikor – részben önkéntes, részben kényszerű – szünetet kellett tartani. A kifejezetten „Liszt Ferenc Társaság” nevet azonban 1893-ban vette föl a már korábban is működő egyesülés. Az 1973-ban Forrai Miklós kezdeményezésére újjászervezett Liszt Ferenc Társaság ezt az 1893-as formátumot tekintette jogi elődjének. A Társaság tagjai nagy lendülettel végzik munkájukat, amelynek céljai: koncertek, előadások, kirándulások „Liszt-nyomában” bel- és külföldön, Liszt-hanglemez nagydíj, emléktáblák, pályázatok, kiadványok és kapcsolattartás a világ többi, összesen 17 Liszt-társaságával.”

1993-ban a Liszt Ferenc Társaság elnöke ifjabb Bartók Béla volt, társelnöke pedig Forrai Miklós és Eösze László. A főtitkári teendőket Hamburger Klára látta el, őrá hárult a százéves jubileum ünnepségeinek megszervezése is. A gazdag és változatos programban szerepelt: hogy a világ Liszt-társaságai számára nemzetközi találkozót szerveztek, előadásokat tartottak, a Liszt Hanglemez nagydíj nyertes felvételeiből kompakt-hanglemezeket készítettek, valamint kiállítást és jó-néhány hangversenyt rendeztek.

József Attila minden verse – a Bartók-rádióban

1993. április 11-én – Húsvét-vasárnap volt és József Attila születésnapja -, amikor is a Bartók rádió egyedülálló vállalkozást hajtott végre: a magyar színész-világ színe-java, élők és holtak hangfelvételeiről előadták *József Attila minden versét*, - reggel 6 órától, éjfél után 2 óráig.

A műsor két szerkesztője Galkó Balázs és Szabényi Cecília volt.

„Attila, hallod?” – címmel jelent meg Füzesi István következő írása: „Tudom, 56 év is kevés kipihipenni annak a 32 esztendőnek lélekrongyoló minden gáncsát-lökését, feledni az árvaságot, a kibomlatlan szerelem-görcsöket, a verseidre lőtt gúny és értetlenség nyilait, kevés megbocsátani, békévé rendezni magadban önmagadtól is mérgezett sorsodat – mégis, Attila, kérlek: támaszkodj föl kicsit. Meg kell hallanod, hallgatnod kell velünk együtt, közös áhítat csendjében azt a példa nélküli vállalkozást, amelybe makacsul megszállott emberek vágtak, beleadva hitet és reménységet, hogy kell a vers, mert nélküle pusztán biológiai értelme van a létnek.”

Ligeti György zeneszerző köszöntése 70. születésnapján

Ligeti György 1923-ban született az erdélyi Dicsőszentmártonban. Hat éves korában költöztek Kolozsvárra. Zenei tanulmányait is ott kezdte, majd 1945-ben a budapesti Zeneakadémián

folytatta, ahol később, 1950-1956-ig zeneelmélet tanár volt. 1956-ban Nyugatra távozott – ettől kezdve életének főbb városai: Bécs, Köln, Stockholm és Hamburg voltak.

Az 1979. október 8-ai szerzői estjére jött ismét Budapestre.

A nevezetes hangverseny után Kovács Sándor zenekritikus így írt:

Ligeti György zeneszerző

„Régen várt találkozásra kerülhetett sor a Zeneakadémia nagytermében, és bizony nehéz elfogódottság nélkül beszámolni róla. Kétségtelen, hogy a meghatott hangulathoz nagyban hozzájárult az a tény is, hogy Ligeti Györgyben világhíres *hazánkfiát* ünnepelhettük. De talán még fontosabb, hogy személyében olyan mester látogatott hozzánk, aki napjaink zenéjének meghatározó egyéniségei közé tartozik – azon kevesek közé, kiknek neve egy korszakot fémjelez.”

Az első budapesti látogatást még sok követte, hiszen itt hívei, valamint régi és újabb tanítványai várták. 1993. május 30-án 70-ik születésnapja alkalmával különösen nagy szeretettel ünnepelték. A Bartók rádió műsorában Varga Bálint András beszélgetett a zeneszerzővel, a *Felhang* című műsorban pedig Papp Márta zenetörténész számolt be Ligeti György 1956 előtt megjelent könyveiről, írásairól, amelyek népzenei- és zeneelméleti kutatásait, valamint kortárs művek elemzéseit tartalmazták. Ligeti György 1949-1950-ben járt népzene-gyűjtőúton Romániában, Erdélyben. A népdalok zeneszerzői munkásságában is megjelentek, de nemcsak idehaza az ötvenes években, hanem akkor is, amikor már külföldön élt és egészen más stílusban komponált.

Decsényi János: *Régi magyar szövegek* – oratórium

1993. július 26-án a Bartók rádióban mutatták be Decsényi János *Régi magyar szövegek* című oratóriumát. Alcíme szerint: jelenetek szoprán- és basszushangra, két zongorára valamint kísérő hangszerekre. Az énekszólót Csengery Adrienne és Fried Péter tolmácsolta, a Componensemble tagjait Seres Zsolt vezényelte. A Rajeczky Benjamin emlékének ajánlott műben a zeneszerző a magyar irodalom különböző korszakaiból válogatta a megzenésítésre szánt részleteket. A tétel-címek önmagukért beszélnek: Magyarok szimfóniája, Szent Margit legenda, Mózes, Klütemnesztra, Boszorkányper, Pontyi és Angyélika, Petőfi és végül az Epilógus. Farkas Zoltán zenetörténész műelemzéséből idézek: „Ha egy hatvanas éveiben járó zeneszerző öt esztendőn át érlel, és három év munkájával megír egy közel 80 perces kompozíciót, felvetődik a kérdés, hogy vajon nem az alkotó főművéről van-e szó. Úgy érzem, Decsényi János a *Régi magyar szövegek* címet viselő, 8 tételes jelenetsorban, mely 1988 és 1991 áprilisa között keletkezett, valóban eddigi legjelentősebb darabját formálta meg.

A 80 perces kompozícióban egyetlen szakasz akadt, amellyel nem tudok mit kezdeni, s ez nem más, mint a zárótétel nagy apoteózisa. „*Virulni fogsz, te szép rónaságunk, s virulni a nép, mely egy ezred óta síkodat lakja.*” (Eötvös József *Falu jegyzőjének* záró-sorai.) Nem szakmai kifogásról van szó, hanem az kérdéses számomra: hiteles lehet-e ma egy ilyen optimista befejezés. A magyar zenetörténet egyébként bőven szolgáltat példát a már-már „csakazértis” optimista finálékra, oly alkotók esetében is, akiket aligha lehet azzal vádolni, hogy nem értették meg a kort, melyben éltek. Gondoljunk csak Bartók kései korszakának zárótételeire. S végül, még az is lehet, hogy Decsényi mindenre gondolt. Hiszen mi mással magyarázható a szövegkönyv utolsó mondatának felkiáltó- majd kérdőjele: „*Boldog, ki a napot elérheti! boldog ... (?)*” A diadalmas C-dúr akkord kicsengése után a magára-maradt szoprán-szólam énekli bele a csendbe: „*boldog ... (?)*”

Elhunyt Erdélyi Miklós karmester

1993. szeptember 2-án elhunyt Erdélyi Miklós karmester.

Erdélyi Miklós 1950-ben az akkor alakult Rádióénekkar karmestereként Székely Endre mellett kezdte pályáját. 1951-ben azonban az Operaház tagja lett és a dalszínház legtöbbet foglalkoztatott dirigensei közé tartozott. Elsősorban Mozart és Puccini operáival aratott jelentős sikereket, de végigvezényelte szinte az egész repertoárt. Kedves zeneszerzője volt Franz Schubert, akiről könyvet is írt. Hangversenyein pedig általa fedezték fel újból Schubert szépséges miséit. A 65 éves korában elhunyt karmester betegségéről Breuer János zenetörténész ezt írta: „Nem illik szóba hozni, hogy a vezénylés a legnehezebb fizikai munkához fogható embert próbáló tevékenység, mely ép szervezetet kíván. Erdélyi Miklós súlyosan beteg ember volt. Hogy veleszületett, vagy szerzett baj gyötörte-e, nem tudom. Testi állapotát szigorúan magánügyként kezelte. Hajlott háttal járt-kelt emberemlékezet óta, iszonyú fájdalmak gyötörték. Ám amikor a karmesteri pálcát kezébe vette, a nyomorúság eltűnt az első intésre, hogy semmi ne álljon a remekmű és tolmácsolója közé.”

Mihály András zeneszerző-karmester emlékezete

1993. szeptember 19-én 76 éves korában meghalt Mihály András zeneszerző-karmester – így szólt a rövid hír. Mihály András pályája során több embernek való munkát végzett: mint zenekari gondnokaművész, kamarazene-tanár, karmester, zenepolitikus, a Rádió zenei lektora, az Operaház igazgatója és mint zeneszerző. E sok tevékenység közül – rá emlékezve – a Rádiókkal való kapcsolatát emelem ki, ugyanis 1962-től 1978-ig a Magyar Rádió zenei lektora volt. Egy beszélgetés alkalmával így szólt erről a felelősségteljes munkáról:

„A lektor feladata, hogy engedélyezze az új darabokat. Tehát el kell olvasni minden beadott mű kottáját és jelezni, mi az, ami a Rádió műsorába való. Fontos, hogy figyeljünk – főleg a pályakezdő, fiatal kollégákra, hogy milyen irányban fejlődnek. Olyan komponisták jelentkezésénél lehettem én – egy ilyen segítő, figyelő ember – mint például Balassa Sándor, de bizonyos mértékben Durkó Zsolt, Bozay Attila, Sárosi László, Jeney Zoltán esetében is. Ez nem azt jelentette, hogy mindennel lelkesen egyetértettem, amit csináltak. De részben a lektori munka, részben pedig a Budapesti Kamarazenekar vezetése következtében elég szoros kapcsolatom alakult ki a fiatalabb zeneszerzőkkel. Mindenesetre érdeklődtem munkájuk iránt és igyekeztem segíteni. Nekem nagyon izgalmas dolog volt így benne lenni egy fejlődő, sokféle irányba haladó zenei életben, és szinte rajtatartani kezemet a pulzusán.”

Az új magyar zene előadója évtizedeken keresztül Lehel György volt a Rádiózenekar élén, Mihály András pedig a Budapesti Kamarazenekar vezetőjeként. Arra a kérdésre, hogy nem volt-e közöttük bizonyos konkurencia, vagy átfedés – Mihály így felelt:

„Tevékenységünk egyáltalán nem ütközött, hiszen Lehel György mindig zenekarokat vezényelt, én pedig inkább kamaraegyüttesekkel foglalkoztam, tehát szinte kiegészítettük egymást. Különböző is baráti volt közöttünk a kapcsolat. Ő mutatta be *III. szimfóniámat* – kiválóan. És amikor arról volt szó, hogy a *Gordonkaversenyemet* hangfelvételre rögzítik, mindjárt Lehel György karmesterre gondoltam.”

Mihály András 75. születésnapján – 1992. november 7-én köszöntötték pályatársai, tanítványai. A következő születésnapot már nem érte meg.

Mihály András zeneszerző-karmester

Strausz Kálmán a Rádiókórus új karnagya

1993-ban a Rádió énekkarának új vezető karnagya Strausz Kálmán lett. Korábban már dolgozott a Zenei főosztályon szerkesztőként, majd a híres Debreceni Kodály kórust vezette.

A szíve azonban visszahúzta a Rádióba – a Rádió énekkarának élén találta meg a tehetségének, ambíciójának legjobban megfelelő területet.

50 éves a Rádiózenekar

1993-ban a Rádiózenekar 50 éves lett, történetét Boros Attila mutatta be, foglalta össze.

Öt részes sorozatát így ajánlotta a hallgatók figyelmébe:

„A fegyverek zajában *nem* hallgatnak a műzsák – erre példa a Rádiózenekar megalakulása 50 évvel ezelőtt. Első nyilvános hangversenyén 1943. október 7-én a mai Erkel Színházban Dohnányi Ernő vezényelte az együttest. Az 50 éves Rádiózenekar speciális együttes. Mindent kell játszania és mindent *tudnia* kell játszani: oratóriumot és operettet egyaránt. A klasszikus repertoár mellett az elmúlt 50 év legváltozatosabb és legellentmondóbb zenei irányzatainak hűségese megszólaltatásából is kivette részét. És közben a magyar kultúra és zeneszerzés sikeres hírnöke volt és a jelenben is az a világ minden táján.”

Vásáry Tamás a Rádiózenekar új karmestere

Vásáry Tamás, az 1956-óta főleg Angliában élő neves zongoraművész – sokak meglepetésére 1993. szeptember 20-án aláírt egy szerződést, amely szerint a Magyar Rádió szimfonikus zenekarának vezető karmestere és zeneigazgatója lett. A zongoraművész-karmesterről egy újságíró többek között ezt írta: „Vásáry Tamás a zongora avatott művésze, rátermettsége azonban többet követel egyetlen hangszernél: egész zenekarral kívánja megvalósítani művészi elképzeléseit. Karmesteri pályája, amelyet viszonylag későn kezdett el, sikereket hoz számára, anélkül, hogy már elért zongoraművészeti eredményeit elhalványítaná.”

1993. szeptember 24-én rendezték meg a Rádiózenekar ünnepi hangversenyét, megalakulásának 50. évfordulója tiszteletére. A Budapesti Kongresszusi Központban megtartott koncertről Csengery Kristóf zenekritikus többek között ezt írta: „Úgy hozta az élet, hogy a Rádiózenekar 50 éves fennállását ünneplő hangverseny, a kerek évfordulóról történő megemlékezés, tehát egy korszak jelképes lezárása – egyúttal egy új korszak nyitányával is egybeesett. Vásáry Tamás személyében ugyanis éppen ezen az estén lépett pulpitusra az együttes új főzeneigazgatója és vezető karmestere. A koncert arról győzött meg, hogy a Rádiózenekar és Vásáry Tamás találkozása a kölcsönös nagyrabecsülés és tenniakarás jegyében történt. Az ünnepi esten Dohnányi Ernő *Szimfonikus percek* című műve – nyilván nem véletlenül került műsorra, hiszen 50 évvel korábban is elhangzott, az akkor frissen alakult zenekar első koncertjén. Előadásának jelképes szerepe volt: az együttes folyamatos tradíciójának hangsúlyozása.”

Az életmű fele – Hollós Máté sorozata

1993. október 31-én indult el a Rádióban Hollós Máté sorozata *Az életmű fele* címmel.

A nagy feltűnést keltő műsorban Hollós Máté beszélgetett 23 zeneszerző társával, majd végül önmaga is bemutatkozott. Példaként állt előttük Földes Imre 1966-67-ben készült *Harmincasok* című beszélgetős sorozata. Ám az akkori harmincasok növendékei is zeneszerzők lettek, sőt, már ők is az „Életmű felénél” jártak.

Eljött tehát az ideje, hogy Hollós Máté mikrofont tartson kollégái elé, hogy bemutassa, ki honnan indult és hova jutott. A megszólaltatottak – a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanszakán 1973 és 1982 között végzettek, valamint a körük csoportosuló, vagy nem Magyarországon diplomázottak közül kerültek ki. A sorozat 1993 őszétől folyamatosan hangzott el a Bartók rádióban, később pedig könyv formájában is megjelent.

Szvjatoszlav Richter utolsó budapesti hangversenye

1993. november 9-én volt Szvjatoszlav Richter hangversenye fővárosunkban. A Budapesti Kongresszusi Központban megtartott zongoraestjét a Rádió nem közvetítette, hanem felvételtől egy későbbi időpontban „Nagy siker volt” címszó alatt sugározta. Utána néztünk, hogy *akkor* miért nem közvetítette a Bartók rádió a nagy művész – ma már tudjuk - utolsó budapesti fellépését. Kiderült, azon az estén a Rádiózenekar Ligeti András vezényletével a bécsi Modern Fesztiválon játszott, a Musikverein nagytermében – azt sugároztuk élő, egyenes adásban.

A felejthetetlen Richter-koncertről szóló beszámolóját Csengery Kristóf így kezdte:

„Ismét egyszer belopózott Budapest hangversenyéletebe Szvjatoszlav Richter. Isztambulból Bécsbe átutazóban kedve kerekedett megállni nálunk, s egy elsötétített hangversenyterem pódiumán, olvasólámpa derengő fénye mellett zongorázni magának két órát – tudomásul véve és eltűrve azt a mellékes körülményt, hogy a szóban forgó koncertterem zsúfolt nézőterén másfélezer ember hallgatja ezt a csendes, befelé figyelő, magányos muzsikálást.”

Richter az est teljes műsorát a 150 esztendeje született Edvard Grieg *Lírai darabok* című gyűjteményéből válogatta. A nagy norvég komponista ezeket a rövid zongoraműveket mintegy zenei naplóként 34 éven keresztül írta. Idézek még Kroó György élménybeszámolójából is:

„A műsor egy Grieg-portré vázlatává emelkedett, és miközben hallgattuk, rádöbrentünk, hogy még egy másik portré is megelevenedik a zongorán: a Richteré. Nemcsak a zongoraművésze, akinek a 40 és 20 évvel ezelőtti koncertjeinek élményét idézte emlékezetünkbe, hanem megelevenedett Richternek – a muzsikusnak, az embernek a portréja is, abból, hogy Grieg-zenéjéből mire figyel fel. És mindebben benne volt a maga 78 éve is: egy különös érzékenység a dolgok kivetítésére, vagy eltolására, a lélek meleg hullámaira, a lírai természetű víziókra.”

Gulyás György karnagy emlékezete

1993. november 11-én életének 78. évében elhunyt Gulyás György karnagy, főiskolai tanár. Az idősebbek talán emlékeznek a mindig az „ár ellen úszó” magyar muzsikusra, akinek élete Békéstarhoson, majd Debrecenben vált „rendkívülivé”. Életét „hősivé” emelték a merész álmok, és „tragikussá” tették a megvalósítás nehézségei. 1946-ban a kifosztott békéstarhosi grófi kastélyban olyan zeneiskolát álmódott, amely lehetővé teszi minden tehetséges gyermek számára a tanulást. Hogy ez sikerült, arról azok meséltek, akik ott átélhették a teremtés és a muzsika csodáit: Szokolay Sándor és Bozay Attila zeneszerző, Mező László gordonkaművész, Csukás István költő, és mások.

Az eredmények láttán Kodály Zoltán azt írta az emlékkönyvbe: „Tarhos nagy jövő előtt áll!” Ám ebben még Kodálynak sem lett igaza – mert a szűklátókörű kormányzat, a legfelső pártvezetés 1954-ben bezáratta.

Gulyás György azonban a vereségek és kudarcok sokaságából mindig talpra tudott állni. Megújuló ereje Debrecenben új Tarhost varázsolt, hamarosan magasabb szinten. A Debreceni Zeneművészeti Szakiskola igazgatója lett. A jó hangú növendékekből 1955-ben megalapította a Kodály leánykórust, amely 1958-ban a walesi Llangollenben nemzetközi versenyen első díjat nyert. A Kodály leánykar később vegyes-kóruddá fejlődött, majd 1971-ben hivatásos együttesé vált, amely bejárta a fél világot. Gulyás nevéhez fűződik, hogy lelkes és áldozatkész munkával

megtervezte és 1961-ben elindította a Debreceni Bartók Béla Nemzetközi kórusversenyt. Mint igazgató kiharcolta, hogy a Nagyerdőn felépüljön a Zeneművészeti főiskola debreceni tagozatának impozáns, új palotája – ám a megvalósítás után váratlanul nyugdíjazták.

Gulyás György karnagy

Egy alkalommal így nyilatkozott: „Tulajdonképpen kudarcok között éltem le az életemet. Békéstarhos kudarc volt, Debrecenben is sok csatát vívtam, de nem adtam fel soha a vágyaimat, sem az elveimet. Mindig megtaláltam azt a terepet, amely tevékenységemet, aktivitásomat igényelte, amelyben újra kipróbálhattam emberi, művészi teherbírásomat.”

Gulyás György nem volt könnyű ember, inkább konok, kérlelhetetlen, megszállott. De munkája nyomán áldás fakadt: az ő vezényletével a Debreceni Kodály kórus ösbemutatóként adta elő Kodály, Szokolay, Ránki, Petrovics, Durkó, Járdányi, Farkas, Vass Lajos és mások műveit.

1994.

Operanapló – Huszár Klára sorozata

1994. január 6-án a Kossuth rádióban indult el Huszár Klára 8 részes sorozata Operanapló címmel. A neves operarendezőt ezekben a hetekben köszöntötték 75-ik születésnapján.

Huszár Klára a budapesti Zeneakadémia középiskolai ének- és zenetanárképző szakán Kodály Zoltán, Ádám Jenő és Bárdos Lajos növendéke volt, néhány évvel később pedig ugyanitt operarendezést végzett Oláh Gusztáv osztályában. 1947 és 1951 között (a legnehezebb időszakban!) Rádiónk szerkesztőjeként zenei ismeretterjesztő műsorokat készített és gyermekoperákkal foglalkozott. Az irodalom szeretete mellett, - hiszen Devecseri Gábor költő felesége volt – élete az opera vonzásában teljesedett ki. *Operanapló* című műsorában erről mesélt – élménybeszámoló formájában. Íme a műsorajánlata: „Életemet gyermekkorom óta betölti és megszépíti a zene. Már 11 évesen elhatároztam, iskolai énektanár leszek, hogy a daltalan lelkek dalra fakadjanak és „a zene legyen mindenkié”. Kodály Zoltán hatására – és akaratától nem függetlenül – meg is szereztem az énektanári diplomát. Közben sokat jártam hangversenyre és operába. Mozart színpadi műveinek mélyebb megismerése, majd egy katartikus élményt jelentő vendégjáték, amelyen Rossini *Hamupipőkéjét* adták elő, varázslatos vonzerővel hatott rám. Az előadástól megrészegülve úgy éreztem: operarendezőnek kell lennem. Nem volt egyszerű. Két évtized múlt el, míg vágyam valóra válhatott, és e sokaktól lebecsült, mások által túlbecsült műfaj rendezője lettem.”

Mi az operarendező feladata? Erre a kérdésre Huszár Klára nemcsak rádióműsorában, hanem *Operarendezés* című könyvében is válaszolt. Néhány sorát idézem: „Az alkotás folyamata önmagában gyönyörűség. A műalkotás mégsem ezért a gyötrelmes gyönyörűségért jön létre, hanem azért, mert az alkotó meg akarja mutatni magát a nyilvánosságnak, az emberiségnek, vagy bármi más néven nevezhető, emberekből álló felvevő közegnek. A rendező a színpad karmestere: mint ahogy a zenekar tagjait az előadandó zenemű érdekében a dirigens, - úgy fogja össze a rendező a színpadi előadás résztvevőit. A mű jelenben íródott. De ez a jelen múlttá vált. Viszont mindig jelenben hangzik el. A mű megszületésének jelenét tehát össze kell hangolni az elhangzás jelenével. Ez a rendező egyik legfontosabb feladata. Ugyanakkor három tényezőt kell egy nevezőre hoznia: a művet, az előadóművészeket és a közönséget.”

Elhunyt Cziffra György zongoraművész

1994. január 15-én életének 73. évében elhunyt Cziffra György zongoraművész.

Az 1983-ban magyarul is megjelent *Ágyúk és virágok* című könyvéből megismerhettük életét, amely az angyalöldi nyomortanyáról a Senlis-i Királyi Kápolnáig vezetett. Közben olyan állomások voltak az úton, mint a Zeneakadémia, a harctér, a hadifogság, a budapesti éjszakai lokálok, a börtön, megint a koncertpódium és aztán a világhír, majd Franciaországban a Senlis-i Cziffra Alapítvány.

Pályafutását 35 éves koráig Magyarország, 1956-tól kezdve pedig választott új hazája: Franciaország határozta meg. 1956. október 22-én az Erkel Színházban tartott hangversenyen – egy kínai zongorista helyett – beugrásként Cziffra György játszotta el Bartók Béla *II. zongoraversenyének* szólóját. A koncert másnapján megnyílt a határ – és a Cziffra házaspár Franciaországba emigrált. Nyugat-Európai hangversenyei és hanglemezfelvételei hamarosan megalapozták világhírét. Művészetét – elsősorban Chopin, Schumann, Liszt, Csajkovszkij, Grieg műveiben – a technikai kivitelezés egyedülálló virtuozitása és az előadásmód könnyed eleganciája tette nevezetessé. A Párizstól 50 km-re levő Senlisben a romos, középkori Királyi Kápolnában felfedezték a hangversenyerem lehetőségét. Sok-sok munkával és baráti segítséggel sikerült megvalósítani: 1977. szeptemberében felavatták a Liszt Ferencről elnevezett koncerttermet, az úgynevezett Auditóriumot. Később, a Senlis-ből irányított Cziffra Alapítvány sokat segített fiatal magyar művészeknek is. Cziffra György – könyvét így fejezte be: „Én csak az árnyékból a fénybe való átmenet korszakaiban éreztem valóban, hogy élek és szabad vagyok.”

Mini-Fesztivál - Soproni József: 6. vonósnégyes

1994. január végén a Magyar Zeneművészeti Társaság hatodik alkalommal rendezte meg a Mini-Fesztivált. A négy koncerten 22 zeneszerző 26 kompozíciója hangzott el. **Soproni József 6. vonósnégyesének** bemutatójáról Olsvay Endre így írt: „E mű olyan nemes hatást gyakorolt hallgatóira, amely nemcsak hogy nem ért véget a darabot befejező b-moll akkord elhátával, ellenkezőleg: éppen akkor kezdte érvényesíteni az előző 25 perc benyomásainak gazdagságát. Soproni gyermekkorától kezdve csodálta a kvartettet, mint a zenei mondanivaló leginkább leszűrt kifejezési formáját. El is jegyezte magát e műfajjal, alkotói pályája egy-egy szakaszának összefoglalásaként írva meg újabb és újabb vonósnégyesét.” A művet a fiatal és nagyon tehetséges muzsikusból álló Auer kvartett mutatta be. A darabról szóló méltatások egyike hangsúlyozta: „Sopronihoz különösen közel áll a vonósnégyes közvetítő szerepe. Fontos üzenetet bízott a 4. kvartetre, amelyben édesanyjától búcsúzott. Ez az új darabja is jelentős és egészen mélyről felfakadó zene. Ajánlása a feleségének szól.” Kroó György zenekritikájában többek között ezt írta: „Az új magyar kompozíciók között egy volt, amely úgy érzem, megszólított. Soproni József 6. vonósnégyeséről beszélek, amelyet szerzője alig fél éve fejezett be. A közel 24 perces kompozíció három tételből áll. Az utolsó tétele egyike az utóbbi 40 év legszebb magyar zenéjének: hangszeres, szövegtelen dal, Rilke *Őszi nap* című versének zenébe álmódása. A végén az életművet lekerekítő, szép gesztus: csodás megérkezés és hazatérés a tonális zene révébe. Talán a rilkei értelemben fohász *még két délies napért*”.

25 éves a *Ki nyer ma?*

1994. március 3-án fennállásának 25-ik évfordulóját ünnepelte a *Ki nyer ma?*, a népszerű *Játék és muzsika tíz percben*. Czigány György a műsor kitalálója és első játékvezetője így emlékezett a kezdetekre: „1969. március 3-án a déli krónika után kezdődött el a játék a New York kávéházban. Egy év után, amikor az épületet bezárták, jöttünk át az Astoriába, és ez lett a törzshelyünk. Tamássy Zdenko komponálta a játék szignálját, amely 6310 alkalommal csendült fel, és 30 ezernél jóval többen jelentkeztek a játékra. Derűs légkörben szólal meg néhány taktus különböző remekművekből, - mint amikor téli időben hirtelen kisüt a nap és pár pillanatig melengeti az arcunkat. Különösen nagy öröm, hogy határainkon túl – mindenütt, ahová eljut a Kossuth rádió hangja – olyan sokan szeretik ezt a műsort. A játék izgalma összeköt bennünket.”

Huszár Lajos: *Musica concertante*

1994. március 15-én Huszár Lajos zeneszerzőt *Erkel Ferenc-díjjal* tüntették ki.

Az 1948-ban született Huszár Lajosnak lehetősége volt arra, hogy a budapesti Zeneakadémia elvégzése után, Olaszországban képezze magát Goffredo Petrassi növendékeként. (Az idősebb zeneszerzők közül Szőllősy András, Durkó Zsolt és Jeney Zoltán folytattak ott tanulmányokat.) Olaszországi élményeiről Huszár Lajos többek között azt mondta: „Goffredo Petrassi egyik tanítása az volt: a művet addig kell írni, amíg nincs vége. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a műben bizonyos mennyiségű zenei alapanyagot vetünk föl, s a darab során ezeknek az alapanyagoknak meg kell kapniuk mindazt a feldolgozást, fejlesztést, ami belőlük következik. Úgy éreztem, hogy fél év alatt Rómában szinte átlényegültem. A város levegője, az olaszság atmoszférája, az ottani hallatlan földobott, intenzív, életteli légkör belenyomult az ott komponált *Musica concertante* című darabba, s egyesült Petrassi mester tanításával.” Huszár Lajos 13 hangszerre komponált művének felvételét Ligeti András vezényelte.

100 éve halt meg Kossuth Lajos

1894. március 20-án Turinban meghalt Kossuth Lajos. A hír hallatán újra fellángoltak a magyar nemzeti érzések. *Április 1-én*, budapesti temetésén óriási tömeg kísérté utolsó útjára.

Bartók Béla 13 esztendő gimnazistaként maga is részese lehetett az országos gyásznak, melynek emléke sokáig elkísérte. Néhány év múlva – már mint a Zeneakadémia hallgatója – a függetlenségi hullám hatására magyaros ruhában járt, azt viselte fellépései alkalmával is.

Bartók később így emlékezett erre a korszakra: „Akkoriban támadt Magyarországon ez a nemzeti politikai áramlat, amely a művészet területére is átcsapott. Arról volt szó, hogy zenében is valami sajátosan magyart kell teremteni. Ez a gondolat bennem is meggyökeresedett és a magyar népzene felé terelt. Ezek alatt a hatások alatt született *Kossuth* című szimfóniai költeményem.”

Bartók Béla *Kossuth* című művének ősbemutatóján 1904. január 13-án a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara játszott Kerner István vezényletével. Néhány hét múlva pedig Manchesterben a Hallé zenekar adta elő, Hans Richter irányításával. A zenemű történetének folytatásáról Bónis Ferencet idézem: „A *Kossuth* szimfóniai költemény 1904-es bemutatója Bartókot egyszeriben országos híré zeneszerzővé avatta. Életében azonban többé nem adták elő, nyomtatásban is csak két utolsó tétele jelent meg Bartók zongoraátiratában.

A szimfonikus mű harmadik előadására 57 évvel az ősbemutató és 16-al a szerző halála után, 1961. szeptemberében került sor a Magyar Rádió szimfonikus zenekarának „történelmi hangversenyén”, Lehel György vezényletével. Most, a Kossuth-centenárium alkalmával, újra megszólal Bartóknak e fiatalkori alkotása.” 1994. március 16-án, a Kossuth Lajos halálának 100-ik évfordulója alkalmából megrendezett díszhangversenyen csendült fel Bartók Béla tíz tételű *Kossuth* című szimfóniai költeménye a Pesti Vigadóban.

Szokolay Sándor: *Concerto két hegedűre*

Szokolay Sándor zeneszerző életében az 1994-es esztendő sorsfordító volt: valamit lezárt és valamit újakezdett. Gombos László zenetörténész így fogalmazott: „Az 1980-as évek végén, a magyar parlamentáris demokráciát megteremtő rendszerváltozás idején Szokolay aktív közéleti szerepet vállalt a nemzet sorsáért érzett felelősségtudattól indítva. Húsznál több társadalmi szervezet, társaság és alapítvány választotta elnökének illetve vezetőségi tagjának.

1994-ben azonban: a Zeneakadémián befejezte tanári működését – nyugdíjba ment, a politikai természetű támadások és súlyosbodó szívbetegsége miatt visszavonult a közélettől is, és nyugodtabb környezetbe, Sopronba költözött.” Zeneszerzői érdeklődése fokozottabban fordult a hangszeres műfajok felé. Zongoradarabjait Balázs fiának szánta, hegedűdarabjait pedig lánya, Orsolya inspirálta. 1994. március 21-én a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara Oberfrank Géza vezényletével ősbemutatóként szólaltatta meg Szokolay Sándor 127. opuszát. Farkas Zoltán zenekritikájából idézek: „A két hegedűre írt *Concerto* szólóit két egészen fiatal előadóművész Szokolay Orsolya és Csűry Lajos játszotta. Hangozzék bármily meglepően, maga a kompozíció is tipikusan fiatalkori alkotás.

Erre vall határtalan optimizmusa, legyőzhetetlen életkedve és szertelensége. Az első tétel (melyet a mű legjobb részének érzek) indításában is Bartók fiatalkori hegedűversenyére emlékeztet. Szokolay *Concertója* tobzódik a színes hangszerelés kínálta lehetőségekben. A második és harmadik tétel aztán igencsak zavarba hozza a hallgatót. A második tétel *Tema con variazioni* szakaszától kezdve egy régebbi korba csöppenünk. A magyarosan bokázó *Andantino* téma a korai verbunkos világába vezet, s az egymásra következő variációk a kései 18. és 19. századi táncgyűjtemények hangulatát idézi. A bemutató forró sikere arra figyelmeztet, hogy sokan boldogan fogadják az új zene eme ifjonti megszépülését. A képlet ebben az esetben egyszerű: Szokolay Sándor a jelennél biztonságosabb, idillikusabbnak tűnő múltba rendezkedett be lélekben.”

Végh Sándor Budapesten

1994. április 24-én a Salzburgi Mozarteum zenekara játszott a Zeneakadémián, Végh Sándor vezényletével. Azok az ifjú muzsikusok, akik a Mozarteumban tanulnak – a hely szellemének megfelelően – magukba szívják a mozarti előadásmód legnemesebb értékeit. Végh Sándor hegedűművész személye és művészete pedig a 20-ik század zenetörténetének legszebb lapjaira tartozik: a budapesti Zeneakadémián Hubay Jenő mesteriskolájában tanult, a Végh-vonósnegyes primáriusaként bejárta a világot, majd a Salzburgi Mozarteum tanára lett és az intézmény híres kamarazenekarát vezette. Egyik kritikusa azt mondta róla: „Végh Sándor és nemzedékének néhány tagja, a maitól eltérő dialektusban beszél a mozarti nyelvet, a tagolásnak, a hangsúlyozásnak, a tempóvételnek valamiféle aranykori természetességével.”

Budapesti hangversenyükön az idős Végh Sándor nehézkesen tette meg az utat a dirigensi pulpitusig, ám amikor székén elhelyezkedve vezényelni kezdett, minden megváltozott. A koncert közönsége meggyőződhetett arról, hogy a karmester szellemét páratlan vitalitás feszíti.

Csengery Kristóf zenekritikájából idézek: „A 82 éves Végh Sándor ma, miközben élő zenei valóság, egy tradíció utolsó nagy képviselőinek egyike, ugyanakkor jelkép is – az alkotóerő, a fizikai korlátoktól független szellem szimbóluma. Példát mutat abból, hogyan lehet hajlott életkorban, fizikailag megtörtén egy fiatalokból álló társulat energiákat sugárzó, ösztönző vezetőjének lenni: olyan muzsikusnak, aki – miközben ülve vezényel és még kézmozdulataival is takarékosan kell bánnia – minden általa sugallt zenei gesztusba páratlan szuggesztivitást, életkedvet képes sűríteni. Élettel, jellemmel, szubjektummal, dinamizmussal töltötte meg az általa megformált témákat, motívumokat. Amit a Salzburgi Mozarteum Kamarazenekara az ő keze alatt, betanításában tesz – szintiszta kamarazenélés.”

A Pünkösöd zenében és irodalomban

A Magyar Rádióban a 90-es évek elején öröndetesen megszaporodtak a vallásos műsorok. Például a Kossuth rádió *Egyházi félórák* című adása előtti tíz percben válogatás hangzott el a gyülekezeti énekek tárából, valamint más vallásos zenei gyöngyszemekből. Emlékezetes az 1994-évi Pünkösödölő műsor, amelyben Solymosi János szerkesztő a tavaszünnepe jeles – egyházi, irodalmi és zenei emlékeit, valamint népszokásait gyűjtötte csokorba.

Mint sok más ünnepünknek, a Pünkösödnek is van természeti és természetfeletti üzenete.

A Pünkösöd a keresztény egyházak harmadik nagy ünnepe, a Húsvét utáni 50-ik napon.

Az apostolokat ekkor töltötte be a Szentlélek, aki erőt adott számukra, hogy többé ne rettegjenek, hanem bátran hirdessék Jézus tanításait. A pünkösödölés hagyományát zenében feldolgozta Kodály Zoltán, Soproni József, Szokolay Sándor, és mások. A természet megújulását ünneplő vidéki népszokásokat pedig néprajz-gyűjtők, írók, költők örökítették meg.

Dohnányi Ernő *I. és II. zongoraversenye*

1994. tavaszán a Pesti Vigadó hangversenyén elhangzott Dohnányi Ernő *II. zongoraversenye*, Baranyai László szólójával, a Rádiózenekar előadásában, Győriványi-Ráth György vezényletével. Az *I. zongoraversennyel* együtt kompaktlemezen is megjelent. Íme a műsorajánló részlete: „Az utóbbi években, külföldön és itthon, újra felfedezték Dohnányi Ernőt. A méltatlanul elfelejtett zeneszerző művei immár gyakran szerepelnek a koncerteken és megjelennek hanglemezekben is. A napokban került a zenemű-kereskedésekbe a Dohnányi Ernő *I. és II. zongoraversenyét* tartalmazó kompaktlemez. Történelmi, zenetörténeti fordulatokban bővelkedő, eseménydús fél évszázad választja el egymástól Dohnányi 1898-ban befejezett első, és az 1947-ben elkészült második zongoraversenyét. A korábbi zongorakonzert a szólistaként és zeneszerzőként egyaránt nagy nemzetközi karrier előtt álló 21 éves fiatalember alkotása, míg a második versenymű az emigrációba vonuló, ám zeneileg teljesen kiforrott komponista keze-munkája.”

Elhunyt ifjabb Bartók Béla

1994. június 17-én életének 84. évében elhunyt ifjabb Bartók Béla.

A zeneszerző idősebb fia évtizedeken keresztül türelemmel viselte azt a szerepet, amit édesapja emlékének ápolása feladatul rótt rá – miközben mérnökként meg volt a maga sikeres élete.

Nyugdíjba vonulása után még aktívabban vett részt a zenei életben: segített a Bartók Emlékház kialakításában, munkálkodott a Liszt Ferenc Társaságban, és társadalmi szerepet vállalt az Unitárius egyházban. Somfai László zenetörténész méltatásából idézek:

„Ifjabb Bartók Béla utolsó másfél évtizedében, apja szellemi örökségével kapcsolatos az a dokumentációs-krónikás tevékenység, ami az 1981-es Bartók-emlékévre bontakozott ki. Elsősorban három könyvről van szó: *Bartók Béla családi levelei*, *Apám életének krónikája*, és *Bartók Béla műhelyében*. Ifjabb Bartók Béla maga kezdett kutatni.

Napról-napra rekonstruálta apja hollétét és tevékenységét. Ebbe a nagy krónikába beletartozott a család, a magánélet, az utazás, a levélírás, a népdalgyűjtés, a koncertezés és a komponálás minden hiteles „adata”. A három kötetet egy sor dokumentációs cikk, visszaemlékezés, rádióelőadás, előadás kísérte. Mindez a Bartók „adatbázis” óriási méretű gazdagodását és a közlés megbízhatóságát eredményezte. Kimondhatjuk: ifjabb Bartók Béla dokumentátori, krónikás munkája példa nélküli a zenetörténet „családi” szakirodalmában!”

150 éves a *Himnusz* zenéje

1994. júniusában a Zeneakadémia nagytermében díszhangversenyt rendeztek a *Himnusz* születésének 150. évfordulója alkalmából. A Rádiózenekart Kovács László vezényelte.

A műsorban Erkel Ferenc *Ünnepi nyitánya* után Liszt, Mosonyi, Dohnányi és Kodály művek szólaltak meg. 150 évvel korábban, azaz 1844-ben Bartay András, a Nemzeti Színház igazgatója pályázatot írt ki Kölcsey Ferenc *Himnusz* című költeményének megzenésítésére. A beérkezett 13 pályamű közül, nyolc tagú bizottság döntése alapján **Erkel Ferenc** kompozíciója lett a díj nyertese, amelyet 1844. július 2-án a Nemzeti Színházban az operatagozat kórusa mutatott be. Gál György Sándor – Erkelről írott életregényéből idézem az első megszólalás történetét, amikor megszületett a magyarok nemzeti imádsága: „Ezen az estén a színház zsúfolásig megtelt ünneplő ruhába öltözött emberekkel. Nincs bevezető szónoklat, csak szétnyílik a függöny, s a színpadon ott áll lépcsőzetesen a Nemzeti Színház teljes dalkara. Különös ... taps nem is hangzik.

Ugyan kinek jutna eszébe, hogy a templomi szertartást tapssal kezdje el. Thern Károly karmester intésére a kórus rázendít az első dalra. Szépen megírt zenemű. Helyén van itt minden: összhang, ütem, prozódia, csak hát éppen a villamos áram hiányzik belőle, mely összeforrasztja az embereket. Megszólal a második dallam, de ettől sem melegszik a publikum. S bizony így járnak a következő pályázók is. Aztán új melódia zendül, s a közönségen valami megnevezhetetlen rebbenés fut végig. Érzi mindenki: a nagy vendég, a remekmű – megérkezett. Zeng a kórus, mint az orgona, amelybe emberi élet költözött.

Zeng a dallam, mint valami diadalmasan hömpölygő folyam, s felette szivárványhídként ragyog fel: **Isten, áldd meg a magyart!** ”

A megzenésített Himnusz hamarosan történelmi szimbólummá vált, mely a reformkor magyarjának épp oly fontos volt, mint a másfél századdal későbbi utókornak.

Bozay Attila: *Meggyfa* – 6+1 dal Fodor András verseire

Bozay Attila barátja – mondhatjuk „harcostársa” Durkó Zsolt volt. Barátságuk a zeneakadémiai évektől kezdve négy évtizeden keresztül – halálukig tartott. Azonos véleményük volt alapvető eszményekről, hasonló volt világlátásuk és ízlésük. Az 1965-ös – pályát indító, közös kamaraestjükön jelen volt Fodor András költő is, és élményeit, benyomásait esszéyszerű írásban adta közre. Bozay és Fodor között akkor kezdődött egy tartalmas, szép emberi kapcsolat, amely inspirálta a zeneszerzőt, hogy dalokat komponáljon a költő verseire. 1994. július 24-én hangzott el ősbemutatóként a Bartók rádióban Bozay Attila *Meggyfa – 6+1 dal Fodor András verseire* című dalciklusa, Somogyi Eszter és Baranyai László előadásában.

Durkó Zsolt: *A gömb története* – zongoraciklus

Durkó Zsolt zeneszerző 60-ik születésnapját – 1994. április 10-én – szerzői esten ünnepelte a zenei és a tágabb szellemi világ. Hollós Máté akkor így jellemezte komponista társát: „Egyenes, sudár, karcsú alakja, enyhén – de nem gögösen, inkább a szellem ünnepélyességével – fölfelé tartott feje, csak kiválasztottjai előtti oldódása, de sohasem közvetlenkedése belső értékrendjének nemes konzervativizmusát tükrözte.” Durkó Zsolt 1989-től 1991-ig komponálta *A gömb története* című 60 darabból álló zongora ciklusát, amely öt sorozatra tagolódik, ám az egész – egyetlen dramaturgiai szálla fűződik fel. Színeiben, hangulatában szinte mindegyik darab más és más – saját címmel. Karakterük az ünnepélyestől az ironikus felhangokig, a gépezetszerű zenétől, a jókedvtől, a napsütéstől az esőcseppek kopogásáig, a Jupiter-motívum feldolgozásától a zenei fény-árnyék megjelenítéséig terjed. 1994. október 1-jén a Zene Világnapján a zeneszerző ezeket a darabjait saját maga adta elő a Rádió 6-os stúdiójában. Előtte Batta András, az ünnepi műsor házigazdája beszélgetett a szerzővel. Durkó Zsolt *A gömb történetéről* ezt mondta: „Az az arány érdekelt, hogy hogyan lehet elhelyezni az egészen egyszerű, az egészen rövid mellé a nagyon összetett gondolatot, remélve, hogy az egyik megújul a másiktól. Ahogyan a különböző motívumok elhajlanak, átváltoznak, ahogyan egyik váltja a másikat, ahogyan egy új gondolat megszületik – ez a folyamat a gömbhéjak képzetére utal.”

1995.

Mini-Fesztivál - Bozay Attila: *I. vonósnégyes*

A Magyar Zeneművészeti Társaság 1995-ben 7-ik alkalommal rendezte meg a Mini-Fesztivált. Az értékelésre Farkas Zoltán zenetörténész vállalkozott. Íme elemzésének részlete:

„Az immár szokásos január végi kortárs zenei hangversenysorozatot a népmesék bűvös számai jellemzik. Először is, a Mini-Fesztiválon három nap egy esztendő, azaz három nap sűrű programjába zsúfolódik össze az utóbbi évtizedek termésének – újdonságoknak és patinásabb daraboknak – ama szelete, amelyet a szervezők jó szívvel vállalnak és terjesztenek.

33 zeneszerző – 24 magyar és 9 külföldi – kompozícióit hallgathattuk meg. S népmesei az évforduló is: elérkeztünk a 7-ik Mini-Fesztiválhoz. A 7 magyar ősbemutató mellett, az utolsó 30-40 év hazai zenei terméséből is válogattak. Ezek között néhány olyan kompozícióra bukkantam, amely ma már klasszikusnak tűnik, a szó esztétikai és technikai értelmében egyaránt. Örömteli meglepetést jelentett számomra Bozay Attila 1964-ben komponált *I. vonósnégyese*, melybe az akkor 25 esztendőes zeneszerző fiatalságának minden ambícióját, alkotókedvét és találékonyságát „beleadta”, s a végeredmény mégsem szertelen „sokat mondani akarás”, hanem közvetlen, formás és természetes egész.”

Tekintsük át **Bozay Attila** Op. 9-es *I. vonósnégyese*ének történetét: az *1965. május 7-i* ősbemutató után „párját ritkító gyorsasággal tett szert nemzetközi elismertségre”.

Négy esztendő leforgása alatt 5 országban 11 hangversenyen játszották. A Magyar Rádió stúdiófelvétele az 1967-es párizsi Tribünön a kamaramű kategória győztese lett, ennek köszönhetően 24 rádióállomás sugározta. A darab sok olyan zenei mozgást tartalmaz, amely könnyen átfogalmazható színpadi mozgássá. Ezért vált lehetővé, hogy a Pécsi Balett, majd a budapesti Operaház számára is készült e zenére balett koreográfia. Idézem még Bozaynak, a darab komponálása idején megfogalmazott egymondatos hitvallását, amely így hangzik: „A jelenlegi kialakulatlan és forrongó zenei irányzatok között csak az győzhet, aki az emberekben újra illúziókat tud majd kelteni!”

Ujfalussy József köszöntése 75. születésnapján

1995. február 12-én 75. születésnapján Ujfalussy Józsefet „a polihisztort” köszöntötték barátai és tanítványai. Rádiónk „Születésnap-i beszélgetést” közvetített ezen a napon.

Kovács Sándor műsorvezető ezt írta róla: Ujfalussy József zenetörténész, esztéta, klasszika filológus. A Zeneakadémián Veress Sándor, Ferencsik János, Kodály Zoltán, Szabolcsi Bence, Bartha Dénes tanítványa volt, majd ő maga vált tanárává a magyar muzsikus-társadalom jó részének. Hatalmas tudása, széleskörű ismeretanyaga a hajdani legendás tudósokkal rokonítja, közvetlensége, figyelme, kedvessége magával-ragadó.”

Batta András írásából idézek: „A Tanár urat várom olyasfajta izgalommal, mint annak idején vizsgák előtt. Öt esztendeig tanított engem a Zeneakadémián, de már korábban is ismertem, családi kapcsolat révén. A Debreceni Református Gimnáziumban édesapán iskolatársa volt. Mi, kozmopolita pestiek alig értjük: milyen összetartó erőt jelentett egy-egy háború előtti magyar város szellemi közössége. Ujfalussy tanár úr, noha évtizedek óta él Budapesten, tősgyökeres debreceni maradt. Az eszményi cívis megtestesítője. A legkomplikáltabb dolgokról is a józan, öntudatos polgár kedélyes bölcsességével nyilatkozik meg.”

A Bartók rádió napja

1995. március 25-én – Bartók Béla születésnapján – rendezték meg a *Bartók rádió napját*, amely kora reggeltől másnap hajnalig tartott. Ezen a napon – és az egész esztendő zenei műsorában – hangversenyen, rádióban és televízióban, Bartók művei központi szerepet kaptak.

Magyar Kornél, a nap felelős szerkesztője többek között ezt írta: „A Bartók rádió – sok éves, kísérleti működés után – hét esztendeje találtatott méltónak arra, hogy a magyar zene e századi óriásának nevét viselhesse. Az *1987. május 23-ai*, rádiónapi keresztelő után, az állandó, önkritikus megújulási szándék meghozta gyümölcsét: az adónak mára kiforrott, határozott arculata van. A komolyzene és a kultúra kedvelőinek kínálunk nap mint nap hallgatnivalót.”

Elhunyt Fischer Annie zongoraművésznő

1995. április 11-én 81 éves korában elhunyt Fischer Annie.

Breuer János zenetörténész így emlékezett a művésznőre: „Hetven esztendeig volt fényes állócsillaga előadó-művészetünknek, utolsó letéteményese egy Bécs-központú nagy formátumú közép-európai zenei előadóművész hagyománynak. A zenetörténet bő évszázada volt a tulajdona Haydn és Brahms között: a bécsi klasszika, a német-osztrák romantika, Chopin, Liszt világa meghitt otthona. Megtért olykor Bachhoz, Bartókhoz is, kinek *3. zongoraversenyét* az ő előadásában zsinórmértéknek tekintettük évtizedszám. A zongora poétáját tisztelte, ünnepelte benne a közönség itthon és a messzi nagyvilágban.”

Az ifjabb nemzedék részéről Mácsai János zenetörténész búcsúzott tőle: „Azt mondják, minden halál üzenet az élőknek. Lassanként elvégzik keserves kötelességüket a kortársak, és emlékezések, visszatekintések, elemzések születnek majd. De úgy hiszem, Fischer Annie halála nekünk, a félévszázaddal fiatalabb generációjának külön is üzen. Mi nem lehettünk a „nagy korszak” tanúi, mi már csak egy-egy kivételes, ünnepi pillanatként kaphattuk ajándékba a sorstól, hogy Fischer Annie-t játszani hallhattuk. És ma jelképesen is véget ért egy korszak.

Fischer Annie zongoraművésznő

Ki mindenkiről elmondták már, hogy ő volt az „utolsó nagy romantikus”. De Fischer Annie-ról tényleg elmondhatjuk, talán mindenkinél inkább. Nemcsak életkora, nemcsak zenei gyökerei, hanem mindenek fölött művészi szemlélete miatt, amely hídként feszült a múltba, s legfontosabb hagyományát hozta át nekünk. Azt hiszem, egyetlen dolgot tisztelt, de azt mélységesen. A művet. Pontosabban még csak azt sem, hanem a mögötte megbúvó, a lényegét jelentő szerzői gondolatot, érzést, poézist.

Április 11-e van, amúgy a költészet napja. Hideg, nedves szél fúj, éjjel még hó is esett.

Vajon miért épp ma nem volt érdemes fölébrednie?”

Emlékezés Sárjai Tibor zeneszerzőre

1995. május 10-én családtagjai és barátai még köszönthették 76. születésnapján Sárjai Tibor zeneszerzőt, ám a következő nap hajnalán örökre elaludt.

Sárjai Tibor a komponálást és a Zeneakadémián végzett tanári hivatását szerette legjobban. Pedig ezek mellett felsorolhatatlanul sok funkcióban volt a magyar zenekultúra kitartó és fáradhatatlan munkása. Szenvedélyes közéleti emberként mindegyik beosztásában muzsikusként társainak érdekeit védte, támogatta – ha tehetett. Egy 1989-es beszélgetésben felidézte a Rádióhoz fűződő „gyötrelmes” 50-es évekbeli emlékeit is: „Vezető beosztás abban az időben párthatározat alapján történt, én is így kerültem a Rádióba. Először 1949 májusától szeptemberéig voltam ott, majd Szirmai István, a Rádió akkori elnöke közölte velem az újabb párthatározatot, mely szerint a Népművelési Minisztériumban kapok feladatot. Aztán Révai József adta tudtomra a következő utasítást, hogy újra visszamegyek a Rádióba.

Ez alkalommal 1950-ben a Műsorigazgatóságon, majd fegyelmi büntetés miatt egy fokkal alacsonyabb beosztásban, a Zenei osztály vezetőjeként dolgoztam 1951 és 1953 között. Akkoriban az osztályvezetőnek mindenre kényszerűen figyelni kellett. A műsorban művészi szempontok alig jöhettek számításba. Nagyon kellett örködni azon, hogy mégiscsak hangozzanak el olyan művek is, amelyek a zeneművészetet reprezentálják. 1953-ban egy egész csoportot – mint mondták „a nép ellenségeit” távolították el a Rádióból, köztük engem is. Különösebb indoklás nélkül közölték, hogy félórán belül hagyjuk el az épületet. Egészségileg, idegileg nagyon nehéz volt ezt elviselni. De ha az egész életen át tartani kell a feszültségeket, akkor idős korra gyorsabban romlik az ember egészsége. Sok mindent átéltem az életemben, a deportálástól kezdve a fronton való aknaszedésig. De a rémálmaim nem erről szólnak, hanem arról, hogy a Rádióban vagyok 1951-ben.”

Sárai Tibor művei közül a vonószenekearra írt *Szerenádját* 1947-ben Ferencsik János, *Tavaszi koncertóját* 1955-ben Sándor Frigyes, a 60-as évektől keletkezett alkotásai javát Lehel György mutatta be, mint például a *János vitéz* című táncjátékának hat jelenetét, valamint az emberi és művészi meggyőződést sugárzó alkotásokat: a *Változatok a béke témájára* és a *Krisztus, vagy Barrabás* című nagyszabású oratóriumait.

Illyés Gyuláné dr. Kozmutza Flóra emlékezete

1995. május 14-én 90 évesen elhunyt Illyés Gyuláné dr. Kozmutza Flóra.

Ki volt ő? Gyógypedagógus, pszichológus, Szondi Lipót tanítványa, majd munkatársa, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola tanszékvezetője, főigazgatója. Egész életében a sérült gyerekekért és felnőttekért harcolt. Egyik méltatója írta: „Alakja példázza, hogy bármely nemes magánéleti vállalások elé is állítsa a sors az embert, hivatásából, elhivatottságából nem engedhet, céljai magas szinten ötvözhetők.”

A „nemes magánéleti vállalások”: – ifjú korában rövid ideig József Attila múzsa, majd hosszú időn keresztül (1939-es házasságkötésüktől kezdve) Illyés Gyula költő-író felesége.

Illyés Gyula 1902 és 1983 közötti 81 évében - az oly zaklatott korban, kudarcokban és még több sikerben gazdag életének biztonságos hátterét Flóra teremtette meg.

Az Illyésről szóló könyvben ez olvasható: „Illyés mindig kézzel ír, gyakori rövidítésekkel.

Flóra el tudja olvasni írását. A házaspár kézírása meglepően hasonlít egymáshoz. Amióta együtt élnek, Illyés kéziratát mindig Flóra másolja le. Ő gépelt Illyés keze alá akkor is, amikor a Gyógypedagógiai Főiskolán tanított, s ő gépel ma is.”

1995-ben Flóra áldásokban gazdag, tartalmas élete véget ért.

A Magyar Televízió VIII. Karmesterversenye

1995. májusában rendezték meg a Magyar Televízió 8-ik Nemzetközi Karmesterversenyét.

38 ifjú karmester mérte össze tudását, míg végül a következő eredmény született:

a győztes: **Izaki Masahiro** japán karmester lett, 2. helyezett és közönségdíjas: **Hamar Zsolt**, és a 3. díjas: **Kesselyák Gergely**.

A versenyzők, nézők, közreműködők felidéztek a verseny történetének 21 esztendejét, és próbálták megfejtetni, a karmesteri hivatás lényegét. Ezt tette Várbíró Judit főszerkesztő is, akinek írásából idézek: „Ki a jó karmester? Megállapítható-e meghatározott szempontok alapján? Ez a hivatás bonyolult összetett feladat: vezetői képesség, pszichológiai érzék, a hangszerek ismerete, a partitúra helyes értelmezése, stílusérzék, formálás, az elképzelés megvalósítása megfelelő vezénylestechnikai fegyverzetben – mind-mind alapvető feltétel a mesterség műveléséhez. De mindenekfelett döntő a személyiség, a szuggesztivitás, az érzelmi átélés és önkontroll egyidejű képességének teljes birtoklása.”

A Magyar Televízió 8. Nemzetközi Karmesterversenye után Petrovics Emil, a zsűri elnöke többek között ezt mondta: „Hervadhatatlan érdeme a Magyar Televíziónak, hogy a tengernyi vetélkedő mellett életben tartotta ezt a versenyt, amelynek keretében a tehetség felfedezése, a zene szépsége és megszerettetése ölt játékos formát.

Sok-sok nézővel együtt kívánom: legyen folytatás! Végezetül az ifjú pálya- és honfitársaimnak gratulálok, akik remekül szerepeltek! Tehetésesek, jól képzettek, van személyiségük, hivatástudatuk, és mindenük, ami ehhez a pályához kell. Nem azért kerültek a döntőbe, mert a külföldiek gyengébbek voltak, hanem azért, mert ők bizony nagyon jók.”

Elhunyt Kalmár László zeneszerző

Kalmár László zeneszerzőnek – 1995. május 27-én bekövetkezett haláláig – csupán 64 esztendő adatott, hogy földi feladatait teljesíthesse. Szerény, kedves, kulturált ember volt – mi rádiósok közelről is ismerhettük, hiszen 1992-től a zenei lektorátus egyik munkatársaként dolgozott.

Mégis meglepett bennünket, hogy végakarata szerint Pannonhalmán temették el. Visszagondolva nagy veszteség, hogy nem kérdeztük meg tőle – amíg még lehetett volna: milyen lelki, szellemi vonzalom fűzte őt e megszentelt helyhez. Soproni József zeneszerző talán tudott erről valamit, amikor így búcsúzott Kalmár Lászlótól: „Mint egy kódexíró középkori szerzetes hajolsz munkád fölé és szeded sorba a hangjegyeket – így őrizlek emlékezetemben. Az igazságot kerested, mert hittél benne, megvetted a talmit és eldobtál magadtól mindent, amit a perc kínált.

Vigasztaló magány övezett, amely megóvott a vásári kikiáltóktól. Csendes órákból szőtted a számodra oly szűkre szabott időt, amellyel jól sáfárkodtál. És megajándékoztál mindnyájunkat az igaz ember tisztességével, mert kezdettől ismerted a meg nem-alkuvók lelki békességét.

Ködbevesző alakodat a poéták koszorúja övezi immár.”

Kalmár László egy interjúbán ezt mondta: „Amit tudok, azt szakadatlan tanulással és önkontrollal értem el. Nem bízom a tehetség spontán erejében. A szigorú precizításra való törekvés olyan alapvonássá fejlődött bennem, mely egész életemet meghatározza. Fiókomban kész művek várják a klasszikus horatiusi 9 év elmúlását. Ha nem is szó szerint való értelemben, de hiszem, hogy amely mű néhány év alatt elveszíti aktualitását, nem érdemli meg a nyilvánosságot.”

Beszélgetések az egyházzenéről

1995. június 4-én – Pünkösöd vasárnapján új sorozat indult a Bartók rádióban *Beszélgetések az egyházzenéről* címmel, zenetörténészek, gyakorló muzsikuskok és lelkészek – valamennyi magyar felekezet képviselőinek részvételével. Déri Balázs műsorvezető ajánlószövegéből idézek:

„A Magyar Rádió egyházzenei műsorait szeretnénk gazdagítani azzal, hogy az egyetemes zenetörténet minél több korszakát igyekezzünk bemutatni. Választ keresünk az egyházzene mai gyakorlatából adódó kérdésekre és a musica sacra jövőjére. A sok zenei illusztrációval kísért beszélgetések segítenek az egyházzenei alkotások háttérének megismerésében.

A több évre tervezett sorozatban bemutatjuk a gazdag hagyományt különböző módon őrző egyházak nézeteit is.”

Dohnányi Ernő: *Simona néni* – vígopera

1995. szeptember 9-én a Magyar Rádió 6-os stúdiójából közvetítették Dohnányi Ernő *Simona néni* című vígoperáját. Az énekes szólistákat és a Rádiózenekart Kovács János vezényelte. Ruitner Sándor zenei rendező műsorajánlatából idézek:

„Dohnányi Ernő – zongorára írt, kamarazenei és szimfonikus alkotásai révén már elismert komponista volt, amikor első színpadi művét, a *Simona néni*t 1912-ben bemutatta a Drezdai Opera. Az egyfelvonásos vígoperát 1933-ban mutatták be itthon parádés szereposztásban. Ám a Dohnányi-sikerek, a *Pierette fátyola*, a *Vajda tornya* és *A tenor* ellenére is rövid életű volt az Andrassy úti palota színpadán.

A Magyar Rádió most szinte teljes értékű elégtételt szolgáltat a szerzőnek a méltatlanul mellőzött mű előadásával. A vígoperát élő, koncertszerű előadásban, Victor Heindl eredeti német szövegével sugározza, számos európai rádióállomás közvetítésével.”

Az „élő adást” megelőző napokban rögzítették a 6-os stúdióban a mű „magyar változatát”, Dalos László kiváló új fordításának felhasználásával. 1995. december 31-én hangzott el először a Magyar Rádióban Dohnányi Ernő *Simona néni* című vígoperájának ez a variánsa.

Bartók Béla halálának 50. évfordulója

1995. szeptember 26-án volt 50 esztendeje, hogy meghalt Bartók Béla.

Felidézem az év legfontosabb Bartók-műsorait:

Bartók műhelyében – Somfai László 6 részes sorozata

Somfai László zenetörténész 6 rádió-előadás keretében adott betekintést a Bartók-kutatás műhelymunkájába. A budapesti Bartók Archívum munkatársai ugyanis sokfelé ágazó munkát végeznek, ami érdekli a Bartókkal foglalkozó kutatókat, a gyakorló muzsikusokat és a közönséget egyaránt. Somfai László néhány gondolatát idézem: „A legizgalmasabb kérdés: Hogyan komponált Bartók? Ő maga alakította úgy, hogy a komponálás ne napi rutin, hanem ünnep legyen életében: ihletett órák gyötrelmes öröme. Voltak ugyan sebtében feljegyzett témavázlatok, de általában már csak azt vetette papírra, amiben benne volt a befejezhetőség ígérete. Kicsit másként dolgozott Bartók, ha nem otthon volt és nem állt rendelkezésére zongora. Ilyenkor a kottás zsebfüzet papírján megőrizte azokat a tapogatózó előlépéseket, amit egyébként az improvizálással nyomtalanul hagyott maga mögött. Végző soron nagyon keveset tudunk a partitúrák rejtett üzeneteiről, a konkrét hangok mögötti mondandóról, mert Bartók jellemző módon nem beszélt róluk.”

1995. szeptember 25-től rendezték meg a *Budapesti Zenei Heteket*. A **nyitóhangverseny** műsorát hagyományosan Bartók Béla műveiből állították össze. A Magyar Rádióban pedig az október 1-i **Zenei világnap** gazdag műsorát Bartók tiszteletére és emlékére állították össze. Íme néhány téma: Megelevenedtek a szülőföld, Erdély és az utolsó lakóhely, New York dokumentumai. Századunk első felének kései tanúi azt beszélték el, milyen kihívást jelentett a bartóki jelenség a magyar szellemi műhelyekben.

Hat magyar városban zenét tanuló fiatalok Bartókot játszottak élő adásban. *Hommage* címmel pedig négy koncerten mutatták be 13 ország 41 zeneszerzőjének Bartók tiszteletére írott művét. Ezek hangfelvétele hamarosan megjelent a négy CD-t tartalmazó albumban.

Bartók Béla életműve CD-n

1995-ben egy rendkívüli és mindaddig szinte ismeretlen „adathordozó” jelent meg. Az 50 évvel ezelőtt elhunyt Bartók Béla életművét mutatja be az a CD-ROM, amelynek szerkesztője Kroó György zenetudós. Nyilatkozata szerint több évtizedes kutatómunkájának eredményeit, valamint a Bartók zenéjétől kapott élményeit szeretné ezáltal is megosztani. A CD hallgatói-nézői a mintegy ezer oldal írott szöveg (levelek, műelemzések, kritikák, önéletrajzi írások.), fényképek, színlapok, ábrák, kéziratok, filmfelvételek, valamint a csaknem három és fél órát kitevő hangzóanyag (a szerző saját zongorajátéka, népdalfelvételek, műrészletek) alapján megismerhetik Bartók Bélát, az embert, a koncertező művészt, a népdalkutatót és a zeneszerzőt.

70 éves a Magyar Rádió

1925. december 1-én indult a Magyar Rádió dicsőséges útjára. Azóta 70 esztendő telt el. Az évfordulót hangversennyel ünnepeltük a Zeneakadémia nagytermében. A Rádiózenekar játszott Vásáry Tamás vezényletével. A koncert műsorán természetesen szerepelt annak a három nagy magyar zeneszerzőnek egy-egy műve, akik személyesen is sokszor szerepeltek Rádióinkban. Régi szövegek alapján idézem fel őket:

Dohnányi Ernőt a Rádió vezetősége 1931-ben a következő indoklás alapján nevezte ki főzeneigazgatóvá: „Dohnányi Ernő a Rádióval rég összeforrt. Kivételes művészlényének súlyával hitet tett az éterhullámok világának magasrendű művészeti értékesége mellett. Ahányszor a Rádióban zongorázott, folyton kísérletezett hangszere és a mikrofon közti viszonylat titkainak feltárásával, aminek eredménye az lett, hogy a zongora technikáját és dinamikáját sikerült tökéletesen hozzáidomítani a rádió természetéhez, anélkül, hogy a kompozíciók szellemének épségét érintette volna.”

Bartók Béla a korabeli híradás szerint „zárkózott, magányos életet él hűvös völgyi otthonában. Szavát legfeljebb a rádióban hallatja – mint aki csak a Messzeségnek beszél.”

Kodály Zoltán szerint: „a rádió egyik legfontosabb missziója a népdal igazi formáját bemutatni, ezzel a nép jobb megismerését s vele az egységes magyar műveltség kialakítását szolgálni.”

1995. december 15-én a **Néprajzi Múzeumban** kezdődött egy kiállítás:

„Halló, itt Rádió Budapest” címmel, ezáltal is ünnepeelve a Magyar Rádió fennállásának 70-ik évfordulóját. A Rádiófónia készítése közben sok zenei emléket, dokumentumot gyűjtöttem össze. Ezek közül a kiállításra felajánlottam: Farkas Ferenc *Csinom Palkó* című daljátékának – a zeneszerző megjegyzéseivel „kidekorált” egykori zongorakivonatát, valamint Szöllősy András *Lehellet* című művének kézírásos partitúráját, amelyben látható az az ajánlás és jókívánság is, amelyet a zeneszerző az 50 éves Lehel György karmesternek írt. Ezekon kívül még zenetörténeti értékű fényképek és plakátok gazdagították a kiállítás anyagát, az én gyűjteményemből. A Néprajzi Múzeumban a Rádió-kiállítás 1996. május 5-ig tartott.

Farkas Ferenc köszöntése 90. születésnapján

1995. december 15-én Farkas Ferenc zeneszerzőt 90. születésnapján köszöntötték barátai, tisztelői és tanítványai. Rádiónkban Bónis Ferenc beszélgetett az ünnepelttel. Műsorajánlatában többek között ezt írta: „Farkas Ferenc – mesterek tanítványa és tanítványok mestere – termékeny alkotó, aki erejét a művészi muzsika minden műfajában próbára tette, aki minden együttesnek írt valamit, a gitártól a havasi kürtig. És akivel mindig „történt valami”: elvégre működésének helye és ideje Magyarország, a 20. században.”

1996.

Millecentenárium rendezvények

A honfoglalás 1100. évfordulójának tiszteletére egész évben tartó ünnepségsorozatot rendeztek. A millecentenárium emlékbizottság koordinálásával és támogatásával az ország majd 200 településén, közel 800 - zömmel kulturális – esemény megrendezésével tették emlékezetessé történelmünk e nevezetes fordulópontját. A *Rádióújságban* ezt írták róla:

„Az évfordulóhoz, vagy történelmünk, kultúránk más kiemelkedő eseményéhez, a hazánkban élő nemzetiségek kultúrájához kapcsolódtak ezek a változatos műfajú, sokszínű programok, amelyek maradandó értékeket hoztak létre, hagyományt építettek és aktivizálták főleg a kisebb, helyi közösségeket.”

Millecentenárium 1996 címmel január 18-án a Magyar Állami Operaházban ünnepi hangversennyel vette kezdetét a kulturális sorozat.

A szabadság eszméje muzsikánkban

1996. március 13-án hangzott el Bónis Ferenc műsora *A szabadság eszméje muzsikánkban* címmel. A műsorajánlatban ez olvasható: „A történelem évszázadok óta nagy hatással volt a művészet és irodalom alakulására. Elegendő, ha Jókai és Móricz Zsigmond regényeire, Petőfi és Ady költeményeire, Munkácsy és Lotz Károly festményeire, Erkel operáira, Liszt, Mosonyi és Kodály zenévé formált történelmi látomásaira gondolunk. A műsor ezer év magyar történelmének szabadságdallamit idézi fel a honfoglalástól 1948-ig: Mosonyi, Erkel, Liszt, Bartók, Kodály, Csermák, Berlioz és Sugár Rezső művei szólalnak meg.”

Budapesti Tavaszi Fesztivál

1996. március 15-én jelent meg Klenjánszky Tamás, az Interart Fesztiválcenter igazgatójának tájékoztatása a Budapesti Tavaszi Fesztivál gazdag műsoráról. Íme egy részlete:

„A *Musica Danubiana* sorozatban a régió közös kulturális örökségére, a Duna menti országok 18. századi zenetörténeti repertoárjának kevésbé ismert értékeire, valamint mai zeneszerzőinek alkotásaira irányítjuk hallgatóink figyelmét. A *Pontes Artium* fejezetcím a nem európai, ősi kultúrák jelenlétét mutatja be a 20. századi Európa művészetében. A témának szentelt nemzetközi konferencia védnökeként vendégünk lesz **Ligeti György**.

A *Musica Sacra* sorozat programját a húsvéti ünnepek határozzák meg, a történeti repertoártól Krysztof **Penderecki** *Lukács passió*jának előadásáig, amelyet a szerző vezényel.

Liszt Ferenc és kortársai állnak a zenekari koncertekből, zongoraestekből és templomi orgonakoncertekből épített sorozatunk középpontjában.

A *Hetvenes évek* címmel jelzett fejezetünk **Kurtág György**, **Szöllősy András**, valamint **Simon Albert** munkássága előtti tisztelgésünkre utal.”

.A tavaszi fesztivál 1996-os programjában a klasszikus zene volt a főszereplő, de az Operaház és a balett műsorok is sok élményt ígértek.

Pierre Boulez Bartók Bélára emlékezik

1996. március 27-én Pierre Boulez ült le beszélgetésre Bónis Ferenc mikrofonja előtt.

Íme a műsorajánlat: „Zenetörténeti tény, hogy Bartók Béla a 20. század klasszikus mestere.

És tény az is, hogy Pierre Boulez, a zeneszerző, a karmester és gondolkodó, napjaink zenéjének meghatározó személyisége.

Sok zenebarátot érdekel a magyar mester születésnapja táján (meg azon túl is), hogy miként látja Boulez Bartókot: miképp ismerte meg zenéjét, elődjének tekinti-e, tanult-e valamit tőle? Ezekre a kérdésekre ad választ a francia zeneszerző és a magyar zenetörténész beszélgetése – bemutatva Boulezt, a Bartók-művek kiváló karmesterét is.”

A költészet ünnepe a Bartók rádióban

1996. április 11-e – József Attila születésnapja – Magyarországon a költészet napja.

A Bartók rádióban ez alkalommal a munkatársak úgy tervezték, hogy megajándékozzák a verskedvelőket, „akiknek rossz robotok, fárasztó tülekedések és más efféle józan dolgok közepette még van fülük a hallásra, igényük a költészetre.”

Közreadtak egy ajánló listát, választás és megrendelés céljára, amelyben bizonyára sokan megtalálták kedvenc költőiket, versüket, előadóművészüket. A versajánló lista 1. száma: Ómagyar Mária-Siralom, a 200-ik pedig Várady Szabolcs költeménye volt.

A magyar nyelv hete

1996. április 15-én jelent meg a Rádióújságban Albert Zsuzsa írása A magyar nyelv hete címmel: „A magyar állam 1100 éves évfordulóján különös figyelemmel fordulunk a nyelv felé.

A nyelvvel, amely együtt él az öt beszélő néppel – a nép pedig „nyelvében él” – kifejezi történetét, szemléletét, gondolkodását. Évezredek során formálódott és gazdagodott, magába szívott jót-rosszat, hogy mint az élő víz, megtisztultan vigye tovább.

Él a mindennapi beszédben, számtalan foglalkozás, táj sajátos formálásában, országhatáron innen és túl, akkor is, ha sokan beszélnek, akkor is, ha kevesen. Alakítjuk, s ő formál minket. Dajkálja a nyelvet, aki beszél, s még inkább, aki leírja. Legjobbaink különös gondot fordítottak rá, zenéje, képi gazdagsága büszkeségünk, alkalmas minden érzelem, tudás, és gondolat kifejezésére. Régi és új, változatlan és változó, de ha nem vigyáznak rá, szegényedik, romlik, pusztul, s vele azok, akik beszélnek. Különös, ősi, egyedülálló nyelv, szeretni, tisztán, szépen kell tartani, mint a gyermeket, óvni, mint fölnevelő édesanyánkat. Ezen a nyelven szeretünk, gondolkodunk, vele tartozunk családunkhoz, szülőfalunkhoz vagy városunkhoz, a tájhoz, amelyben felnőttünk, hazánkhoz. Ez a hazánk. Csakis ez lehet a hazánk. Ezen a nyelven vagyunk teljes emberek, egyenjogú polgárok minden népek között.”

Nyelvünk ünnepéről a hét minden napján több műsorral is megemlékezett a Magyar Rádió.

Paul Sacher 90 éves

1996. április 14-én kezdődött el a Bartók rádióban Bónis Ferenc zenetörténész *Paul Sacher 90 éves* című kétrészes műsora. A beszélgetés műsorajánlata ez volt: „Paul Sacher karmester századunk zenéjének egyszeri jelensége, mondhatni: egyszemélyes intézménye. 20 esztendő volt, amikor megalapította a Bázeli Kamarazenekart, melynek élén régmúlt századok ismeretlen muzsikáját és kortársainak vadonatúj műveit mutatta be városa közönségének. Működésével Bázel az új zene egyik kisugárzó központja lett, ahonnan remekművek terjedtek el világszerte. Az általa inspirált szerzők közé olyan mesterek tartoztak, mint Bartók, Sztravinszkij, Hindemith, Honegger, Frank Martin, Bohuslav Martinu, Veress Sándor és Pierre Boulez. Sacher nemcsak hogy megrendelte tőlük az új kompozíciókat, de be is mutatta őket, legtöbbjüket hanglemezzre is vette.” A 90 esztendő muzsikust Bónis Ferenc, a műsor szerkesztője felkereste Bázel környéki otthonában és elbeszélgetett vele életéről, találkozásairól, nézeteiről. Ez a beszélgetés hangzott el rádióinkban, sok zenével illusztrálva, egyben a karmestert köszöntve 90 éves jubileumán.

Liszt Fesztivál

1996. május 3-19-e között a millicentenáriumi események része volt a *Liszt Fesztivál* címen megrendezett gazdag zenei műsor. Hiszen 1996 nemcsak a magyar honfoglalás jubileumi esztendeje. Liszt Ferenc születésének 185., halálának 110. évfordulójára is ebben az évben emlékeztünk. A Pentaton Kft. (az első magyar, magánkézben lévő művész- és koncertügynökség) szervezésében a Liszt Fesztiválon felcsendültek a zeneszerző különböző korszakainak jellegzetes darabjai, a mai magyar előadó-művészet legkiválóbb Liszt-tolmácsolójának és néhány jeles külföldi vendégművésznek a közreműködésével. A nyitókoncerten Liszt egyetlen befejezett operája, a *Don Sanche – avagy a szerelem kastélya* hangzik fel, amelynek párizsi ősbemutatója idején a zeneszerző még be sem töltötte 14-ik esztendejét. A Magyar Rádió a koncertek jelentős részét rögzítette.

Századunk zenéje

1996. május 6. és június 10. között hangzott el a Magyar Rádió hangversenyciklusa Századunk zenéjéből. Lázár Eszter szerkesztő műsorajánlatából idézek: „Csakhamar áttevünk a 21. századba és még mindig a mi századunk – akár első éveiben írott – kompozíciói számítanak modern zenének. Természetesen ma már illik klasszikusoknak minősíteni azokat az alkotókat,

akiket a zenei közvélemény – a legnagyobbakéhoz mérhető tehetségük okán – kénytelen-kelletlen annak elfogadott, de hangzásvilágukkal máig sem barátkozott meg igazán és széles körben. Aki századunk, vagy nemsokára már a jövő század zenéjét hallgatja, diszharmóniát hall: szakítási, vagy újfajta kapcsolatteremtési kísérletet azzal a mintegy 300 éves zenei múlttal, amely – úgy látszik – már nem folytatódik szervesen és magától értetődően. Napjaink s az elmúlt évtizedek minden egyes alkotása egy-egy kísérlet a folytatásra. Több évtizedes hagyományt folytatva kerül megrendezésre idén is a Magyar Rádió Századunk zenéje című hangversenysorozata. Idén különös hangsúlyt kapnak a különböző, főként európai régiók zenéi. Felfedezhetők még a sorozat kínálatában Európám kívüli, ázsiai és amerikai színpaltok is.”

Hét magyar mű bemutatója is elhangzik a sorozatban: Csapó Gyula, Márta István, Dubrovay László, Csemiczky Miklós, Láng István. Balassa Sándor és Sugár Miklós egy-egy alkotása.

Egy Weöres nap a Bartók rádióban

1996. május 11-én a Magyar Rádió irodalmi és zenei szerkesztői „egy *WEÖRES nap*” címmel, rendkívüli órákkal ajándékozták meg a hallgatókat. Zoltán Gábor „A halhatatlan mű időtelen” címmel többek között ezt írta: „Ebben a műsorban benne van a mi szakmánk múltja és jelene is: az archívumból kikerülő régi felvételek megmutatják, hogyan, milyen ízléssel, tudással dolgoztak elődeink, a rádiós műsorkészítők. Látható például, és e napon hallható is lesz, hogy voltak, akik ha Weöres Sándorral készítettek interjút, tudták, mekkora szellemmel van dolguk és voltak – sajna, nem kevesen! –, akik nem. Voltak szerkesztők, akik hívták a Mestert, és elmondattak vele jó pár verset, nekik köszönhetjük, hogy annyi lebilincselő felvétel maradt ránk – hallható is ezekből néhány a nap folyamán. Jelen vannak időtálló, megragadó versmondásukkal a régi és a mai színészek. Jelen vannak mai költők, a Mester tisztelői és utódai, és jelen vannak zenészek és zeneszerzők, akiknek örök ihletforrást jelent Weöres életműve.”

Elhunyt Reményi János

1996. július 20-án elhunyt Reményi János, a Magyar Rádió Gyermekkórusának művészeti vezetője, karnagya. Karvezetői és középiskolai énektanári diplomáját a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán nyerte el 1954-ben. Pedagógusi pályáját szolnoki és miskolci zeneiskolákban, valamint a miskolci Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában kezdte. Tanított szolfézst, zeneelméletet, karvezetést. Tanári munkája mellett számos kórusnak volt vezetője, melyek mind hazai, mind nemzetközi versenyeken nagy sikerrel szerepeltek. 1985-től a Magyar Rádió Gyermekkórusának volt karnagya.

Hangversenyciklus zenei verseny-győztesekkel

1996. szeptember 2-án kezdődött el egy 15 részes hangversenyciklus zenei verseny-győztesek közreműködésével. Lázár Eszter, a sorozat szerkesztője ezt írta a műsorajánlatban:

„Harminc esztendeje, hogy a Magyar Rádió először rendezett zenei versenyt. Merész vállalkozásnak tűnt ismeretlen, fiatal művészek produkcióit egyenes adásban, országos nyilvánosság elé bocsátani. Előzetes várakozásunk bevált: mára a rádiós versenyek több száz résztvevőjének legtöbbje megbecsült szereplője a hazai és a külhoni zenei életnek.

Azok is, akik akkor még az első fordulón sem jutottak túl, vagy „csak” második helyezést értek el, mint például Schiff András, vagy Gulyás Dénes. A verseny-győztesek hangversenyeit az elkövetkező 15 héten rendre meghallgathatják. Annak idején a versenyek a Rádió mecénási szerepének jóvoltából jöhettek létre. A győztesek hangversenyciklusának megrendezésében ezt a szerepet most a MATÁV vállalta el.”

Zenei világnap – és ismét Menuhin

1996. október 1-én - a zene világnapján: Gálahangverseny az UNESCO fennállásának 50. évfordulója tiszteletére. A különleges koncertről Breuer János zenetörténész *Zenei világnap – és ismét Menuhin* című írását idézem: „Harmadszor jön el hozzánk idén a millezentesárium évében, jön közös ünneplésre, vezényel a zene világnapján, amelyet ő hirdetett meg jó húsz esztendeje. Mint az UNESCO jószolgálati nagykövete köszönti a szellem világszervezetét megalakulásának fél évszázados jubileumán. Mi pedig Lord Yehudi Menuhint, Bartók egykori hívét, Kodály barátját köszöntjük fel zenészőval 80. születésnapján. A Magyar Rádió Gyermekkara neki címzi Kodály *Nagyszalontai köszöntőjét*, a nagy hegedűsnek 70 apró hegedűs mutatja be Vajda János vadonatúj *Violini-szvitjét*. A bemutató után: Mendelssohn, Bartók, Kodály. Európában vagyunk – mondja e műsor. Erre az egyetlen és soha meg nem ismétlődő alkalomra alakult meg a Juventus Hungariae ifjúsági nagyzenekar, amelyet Menuhin és Hamar Zsolt többszörös nemzetközi díjas karmesterünk vezényel. A nevét viselő londoni zeneiskola orosz növendékét Yehudi Menuhin hozza magával, hazai szolistát Liszt Ferenc Zeneakadémiája küld a pódiumra. Ez a hangverseny az ifjúság zeneünnepe, s valamennyi közreműködője közül bizonyonnyal Yehudi Menuhin, a zene, a humanizmus, az emberi lélek Lordja a legfiatalabb.”

A zene üzenete – Ujfalussy József műsora

1996. október 31-én kezdődött Ujfalussy József *A zene üzenete* című előadás-sorozata. Íme az első rész: *Élmény és gondolat* műsorajánlója: „A zenei hangok értelmes, organikus rendszere kimeríthetetlen gazdagságát kínálja olyan gondolati modelleknek, amelyek a világ kapcsolatrendszerait szólaltatják meg. Személyes élménnyé ezek a gondolatok a zenei hangzás közvetlen érzéki varázsától válnak, amely önmagában akár narkotikus állapotot is előidézhethet. A zeneművészet maradandó alkotásait a két összetevő arányai határozzák meg.”

Magyar hangtájak

1996. november 6-tól december 11-ig hangzott el a Magyar Rádió elektroakusztikus stúdiójának 6 új felvétele. A hangmérnök Horváth István, a sorozatszerkesztő Decsényi János volt.

Felidézem Decsényi János ismertetésének részletét: „A hangtáj – nemzetközileg ismert angol névén: sound-scape – intermediális, köztes műfaj. Amikor az a gondolatom támadt, hogy jó volna egy rádiósorozat keretében magyar hangtájakat bemutatni, az volt a szándékom hogy zeneileg megtervezett darabok készüljenek. Ezekben a kompozíciókban azonban éppolyan meghatározó szerepet játszanak a természet, az emberi környezet hangjai, mint a zenei hangok. Ez utóbbiak – a műfaj jellegéből adódóan – többnyire elektronikus hangzások.

A Zenei főszerkesztőség felkérésére végül 6 mű született, amelyekhez a zeneszerzők a számukra kedves tájakat, vidékeket választották ki.”

Felsorolom a 6 szerzőt és a művek címét, kiemelve két rádiós kolléga részletesebb ismertetését.

1./ Sugár Miklós: *Vizek, völgyek, harangok (Balaton-felvidék)*, 2./ Pintér Gyula: *Őrségi képek*, 3./ Szemző Tibor: *Szimultán (Szatmárcseke)*

4./ **Bánkövi Gyula: *A Lélek hangja – hangköltemény zempléni töredékek nyomán***

„A hangköltemény alappillére két csodálatos nyelvi hagyatékunk: a *Halotti beszéd* és *Károli Gáspár Vizsolyban* kinyomtatott *bibliafordítása*, mely az isteni lét örök és csodálatos titkait először tárja saját anyanyelvén a magyarság elé. A Biblia mellett a mű további zempléni vonatkozásai: a Rákóczi szabadságharc, valamint a páratlan szépségű aggteleki karsztvidék. A harc a Rákóczi-induló hangfoszlányaiban, míg a második egy cseppkőbarlang-vízióban és zempléni virágnevek által jelenítődik meg. Ez a két hangkép áll a darab fókuszában. A mű nagy időablókkal építkezik, mintegy jelezve az örök lélek határtalan szabadságát és teremtető erejét.”

5./ Sáró László: *Etüdök gőzmozdonyokra (Győr-Veszprém-Sopron-vidék)*

6./ Decsényi János: „*Jobb lesz az darvakkal...?*” – szimfónia a Hortobágyról

„Sok boldog órát töltöttem a Hortobágyon, emberek, állatok, tavak csöndjében – figyelve a szinte mindig fúvó szélre, a lovak dobogására, a költöző-madarak rikoltozására. A helyszíni felvételek anyagát népdalokkal, hegedűdallamokkal és egy 16. századból való históriás énekkel egészítettem ki. Ady Endre *Az eltévedt lovas* című versének szuggesztív (hang-képei) is hozzájárultak a összetettségéhez. A szimfónia alcím a darab öt, szünet nélkül egymást követő tételeinek összefüggéseire utal: A szél – előjáték, A tűz, A puszt, A tóvidék, Darvak költözése – epilógus.

Kodály Zoltán zongoraművei Fellegi Ádám előadásában

1996. november 8-án „Új lemezeinkből” címszó alatt ritkán hallható muzsika csendült fel:.

Fellegi Ádám Kodály zongoraműveit játszotta. A felvétel 1992-ben készült a Hungaroton stúdiójában. Fittler Katalin, a rádióműsor szerkesztője így írt a *Rádióújságban*:

„Kodály Zoltánt – mint zongoristák zeneszerzőjét – úgy ismerhetjük meg leghívebben, ha valamennyi, e hangszerre komponált művét végighallgatjuk. Megtehetjük, hiszen terjedelmében, számában áttekinthető a repertoár, amelyhez járulékos, de nem elhanyagolható „adalékként” közismert-közkedvelt zenekari művek átiratai társulnak. A két CD-korongot tartalmazó album ékes bizonyítéka annak, hogy a kodályi oeuvre napjainkban is „aktuális”, érdekes-értékes játszanivalót kínál a zongoristák minden generációjának. Kodály zongoramuzsikájának sorsára jellemző, hogy világszerte elsősorban a magyar (illetve magyar származású) művészek tűzték őket műsorukra. Maga Bartók is sokat tett pályatársa zongoraműveinek népszerűsítéséért.”

A magyar népzene és népköltészet hete

1996. november 18-tól egy héten keresztül a magyar népzene és népköltészet kincsei kaptak „főszerepet” a Rádió műsorában. Tari Lujza szép írásából idézek:

„Minél gyorsabban változik körülöttünk a világ, annál fontosabb számunkra az állandóság. Főleg a hosszú távra szóló, amelyben generációk sokaságának tapasztalatai halmozódtak fel, s amelyet így nevezünk: hagyomány. Hagyományainkon belül talán a néphagyomány a legjelentősebb, amelyre a Magyar Rádió eseménysorozata évről évre figyelmeztet is bennünket.

A néphagyományon belül a népzene és népköltészetnek anélkül szentelnek itt hetet, hogy az eseménysort ünnepinek neveznék. Kell-e ünnepelnünk a magyar népdalt és népköltészetet?

Minél lármásabb a külvilág, annál inkább kell. A millecentenáriumi évében különösen kell, hiszen a millenniumi kiállítás a néprajzi-népzenei tudományos kutatásnak is hatalmas lökést adott. Örüljünk hát, hogy múltja és jelene mellett ünnepe is van a magyar népdalnak és népköltészetnek. Ez bizonyosan hozzájárul ahhoz, hogy jövője is legyen.

A zene sok ember véleménye szerint a világegyetem harmóniáját közvetíti. Közvetítse idén is ünnepi keretek között, saját anyanyelvünkön, mindannyiunk örömére!”

A millecentenáriumi rendezvénysorozat záróhangversenye

1996. december 10-én az Operaházban tartották meg a millecentenáriumi hangversenysorozat záróhangversenyét. A honfoglalás 1100. évfordulójának tiszteletére számos tartalmas, erőt adó, szép műsort rendeztek Budapesten, valamint hazánk városaiban és falvaiban.

Az ünnepi záróhangversenyen e sorozat befejezéseként Bartók Béla műveket játszott a Magyar Állami Hangversenyzenekar Gilbert Varga vezényletével. A műsorban elhangzott a ritkán hallható *Kossuth – szimfóniai költemény*, a népszerű *III. zongoraverseny* Kocsis Zoltán szólójával és *A csodálatos mandarin – szvit*.

1997.

Zenetörténet mindenkinek – Földes Imre sorozata

1997. január 1-én kezdődött el Földes Imre új sorozata: *Zenetörténet mindenkinek* címmel.

Papp Márta írásából idézek: „Földes Imre neve, tanári működése, zenepropagáló tevékenysége fogalommal vált. A zenei ismeretterjesztés virtuóza ő. Hosszú évekig sugározta a rádió népszerű sorozatát, az 1976-ban kezdett *Mindenki zeneiskoláját*. A most induló *Zenetörténet mindenkinek* időrendben vezeti végig az érdeklődőt a zene egyetemes történetén. A kéthetenként jelentkező sorozathoz a köztes hetekben zenei összeállítás, „hangverseny” társul.”

Végh Sándor emlékezete

Végh Sándor neve mellett a két változtathatatlan évszám: 1912. május 17. – 1997. január 7.

Bónis Ferenc emlékműsora előtt ezt írta: „Május 17-én ünnepelte volna 85. születésnapját

Végh Sándor hegedűművész, karmester, pedagógus, a salzburgi Mozarteum világszerte megbecsült tanára.

Tele volt életenergiával és munkatervekkel, januári halálhíre ezért is ért oly váratlanul. A születésnapj köszöntőiből így, eredeti szándékunk ellenére, emlékműsor lett: emlékezés a művész kolozsvári és budapesti fiatalságára, találkozására Pablo Casalsszal és együttműködésére Bartók Bélával.” Szitha Tünde búcsúsoraiból idézek: „Csak keveseknek megadatott hosszú, majdnem hét évtizedes zenészpálya zárult le Végh Sándor halálával. Amikor 80 évesen ünnepelte őt a nemzetközi zenei világ, azt kívántuk, bárcsak minél több ideje és ereje lenne még folytatni munkáját. Hiszen alig néhányan élnek már az ő generációjából, s ha valaki meghal közülük, mindig úgy érezzük, hogy egy nagy korszak múlik el visszahozhatatlanul. Végh Sándor magasra ívelő pályáját a 70-es években betegsége szakította félbe, arra kényszerítvén, hogy felhagyjon a hegedüléssel. De amikor az életkor kényszerítő hatalma s a betegség nyűge végképp megakadályozta már abban, hogy valódi hangszerét megszólaltathassa, új hangszert teremtett magának, a tanítványainak érzett fiatalokból álló Camerata Academica kamarazenekart. Ettől kezdve a tanítás és a vezénylés töltötte ki életét. Öregség, betegség, fáradtság: minden eltűnt, ha zenével foglalkozhatott, ha zenéről beszélhetett. Ez Végh Sándor példája: olyan dolgokkal foglalkozhatott, amelyekkel foglalkozni másként nem is érdemes, csak az önfeladásának ezzel a kizárólagosságával.”

Sári József: ...es ist vollendet ...

Sári József ... *es ist vollendet* ... című rézfűvós kvintettjében Végh Sándornak állított emléket. A zeneszerző egy interjúban többek között ezt mondta: „Egy zenésznek, aki tart valamit magáról, Végh Sándorral kapcsolata van. Ha nem személyesen, legalább játékának ismerőjeként. A címet kifejezetten a nagy hegedűművész-karmester miatt adtam: ebben a szóban benne van az *Ende* – vég és egy minőségi megjelölés a tökéletesség – *Vollendung* – értelmében. A cím arra utal, hogy *befejeződött* egy élet, s egy *tökéletes* élet fejeződött be. Ennél a darabnál magam is csodálgattam, hogy szinte áradni kezdett belőlem a meleg zene, amely persze – remélem – nem szentimentális. A művet a *Brass in the Five* együttes számára komponáltam és Végh Sándor emlékének ajánlottam.

Beethoven-ciklus Vásáry Tamással

1997. január 6-tól június 26-ig a Rádiózenekar Vásáry Tamás vezényletével és zongorajátékával 8 hangversenyből álló Beethoven-ciklust tartott a Zeneakadémián.

A nagy sikerű sorozatban mind a 9 szimfónia, valamennyi versenymű, az 5 zongoraverseny és a hármas-verseny valamint a legismertebb nyitányok is elhangzottak. A zongoraversenyekben és a hármas-versenyben Vásáry Tamás zongorázott, míg a hegedűverseny szólistája Ágoston András volt. A *IX. szimfóniában* és a ritkán hallható *Karfantáziában* a Strausz Kálmán vezette Rádióénekkar, valamint jeles szólisták léptek pódiumra.

Hallatlanul izgalmas, érdekes esemény volt a nagy Beethoven-műveket ciklikusan megismerni, hiszen ilyenkor derül ki, milyen óriási utat tett meg a zeneszerző 20-25 esztendő alatt.

Vásáry Tamás zongoraművész, karmester

Elhunyt Simándy József operaénekes

1997. március 4-én, 81. évében elhunyt Simándy József operaénekes.

Néhány hónappal korábban, Bónis Ferenc műsort készített a művésről 80. születésnapja alkalmából. A *Rádióújságban* ezt írta: „Simándy József neve operatörténeti fogalom immár Magyarhonban. Aki még színpadon láthatta-hallhatta ezt a kivételes tehetségű művészt, annak a Simándy név az énekhang szépségének, a lenyűgöző technikai tudásnak és a megjelenítés maggyőző erejének harmóniáját testesíti meg. Ő volt Wagner „kék és ezüst színekkel” megfestett hőse, Lohengrin; ő a *Nürnbergi mesterdalnokok* konvenció ellen lázadó ifjú hőse, Stolzingi Walter (erre nem kisebb mester készítette fel, mint Otto Klemperer); ő volt Verdi *Trubadúrjának* diadalmas Manricója; a szenvedélyes szerelem jellempróbáját mindhalálig kiálló Radames; a tragikus sorsú Otello vagy Mozart *Varázsfüvolájának* csodálatos fényében megjelenő Taminója; a Carmen szerelmének tüzeiben égő Don José; Kodály *Székely fonójának* a halálon is diadalmaskodó Legénye; a *Psalmus Hungaricus* drámai erejű Zsoltárosa.

Mindenekelőtt pedig az a hős, akit egy teljes nemzedéknek ő teremtett újjá és formált klasszikus, pótolhatatlan operaszínpadi figurává: Bánk bán. Művészi útja a közönség szemével nézve akadályt nem ismerő diadalút volt. Önmaga számára: a tanulás, a szívós munka, a küzdelem évtizedes útja, amely az autószerelő-műhelyből meg a színházi kórusból vitte a magyar előadóművészet csúcsára. És felejthetetlen találkozások megszakítatlan sorozatát is jelentette ez az út: találkozásokat pályatársakkal, zeneszerzőkkel, nagy karmesterekkel, halhatatlan szerepekkel.”

Durkó Zsolt zeneszerző emlékezete

1997. április 2-án, 63.éves korában, türelemmel viselt súlyos betegségben elhunyt Durkó Zsolt zeneszerző.

A Rádió Zenei főosztálya nem felejt el zenei lektor kollégáját, aki mindig pontos véleményt mondott zeneszerző társai kompozícióiról. Szelíd, halk szavú „úriember” volt, aki azonban időnként szenvedélyesen mondta ki véleményét a kor kellemetlen, káros tüneteiről és embereiről. A Bartók rádió így búcsúzott tőle: „Durkó Zsolt, a mai magyar zeneszerzés egyik meghatározó személyisége 1934-ben született Szegeden. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Farkas Ferenc növendéke volt, majd két évig Petrassi mesterkurzusát látogatta a római Santa Cecília Akadémián. 1971-77 között a Főiskolán zeneszerzést oktatott. A Magyar Rádió zenei lektoraként 1982-től tevékenykedett.

Durkó Zsolt életműve – amelyet számos jelentős kitüntetéssel ismertek el – a szóló hangszerekre írott daraboktól, kamara- és kórusműveken, a *Mózes* című operán keresztül versenyművekig, oratóriumokig terjed, szinte minden műfajt magában foglalva. Közülük kiemelkednek a *Halotti beszéd* című oratórium, a *Turner illusztrációk*, a vonósnégyesek, az utóbbi években komponált zongoradarab-ciklus, a *Gömb története*, valamint utolsó nagyszabású oratórikus mű, a *Jelenések könyvének margójára*.

Visszavonuló életmódja ellenére zenei közéleti tevékenysége is meghatározó volt. Az ő nevéhez fűződik a Magyar Zeneművészeti Társaság megalakulása, valamint a január utolsó hétvégéjén megrendezett kortárszenei Mini-Fesztivál életre hívása és gondozása is.

Durkó Zsolt zeneszerző otthonában

Az 1996. április 7-én befejezett, a Magyar Rádió felkérésére komponált *A Jelenések könyvének margójára* című nagyszabású oratóriumát 1997. június 14-én sikerült bemutatni: a Rádiózenekar, a Magyar Állami Énekar, kitűnő szólisták tolmácsolásában, Ligeti András vezényletével. Hónapokkal korábban, amikor már biztossá vált a mű bemutatójának lehetősége, még reménykedtünk, talán a közeli bemutató is hozzásegíti az akkor már súlyos beteg alkotót a gyógyuláshoz, s a hangverseny első felében elhangzó Bartók-zongoraverseny hálaéneke örömteli aktualitást nyer. Sajnos, nem így történt; a könyörtelen kór győzött, s a kompozíció így valódi zenei testamentumként maradt ránk. A bemutató hangverseny címe pedig *In memoriam Durkó Zsolt* lett.

A címadás tudatos szerénysége – *A Jelenések könyvének margójára* – nem fedheti el, hogy jelentős alkotással gazdagodtunk. A Biblia szélére írott kommentárok önálló életre kelnek, hangokká válnak. A Károli Gáspár fordítása alapján alt, tenor, bariton szólóra, vegyes-karra és zenekarra íródott oratórium négy, egymást szünet nélkül követő részre tagolódik.

Az első két szakasz elsősorban az ótestamentumi Geneziszből, a másik kettő az Újtestamentumot záró Apokalipszisek könyvéből idéz. Így mintegy átívelve a teljes Bibliát.

A mű kezdete („Idő nem vala még”) a teremtés csodáját foglalja hangokba, majd az ezt követő drámai rész („Az emberek orcája lealacsonyították”) a Gonosz megjelenésével megbomló világot ábrázolja érzékletesen. A harmadik formai tömb („Ítélet pecsétje feltöretik”) már a „kizökkent világ” apokaliptikus pusztulásának víziója, majd az iszonyatos kataklizma ábrázolása után a mű a mennyei béke, megbocsátás és megtisztulás éteri harmóniájává csendül ki:

Mintegy üvegtengeren át / a fény átragyog, kiárad / Megzendül tág tere a végtelennek. /
Nem lesz semmi más, csak öröm./ Életnek titka felfedetik.”

100 éve született Kósa György

1997. április 24-én lett volna 100 esztendő Kósa György zeneszerző és zongoraművész.

Az idősebbek még emlékezhetnek a zongoraművészre, aki Bach *Wohltemperiertes Klavier*-jét játszotta, vagy a híres házi koncertjein vigasztalta muzsikával barátait. Mint komponista egyik meghatározó egyénisége volt a század első évtizedeiben kibontakozó modern magyar zeneművészetnek. Széles körű világirodalmi tájékozottság jellemzi alkotásait, kamara-oratóriumait, szimfóniáit, dalciklusait, zongoradarabjait. Nyolc operát komponált, amelyek közül a Molière vígjátékából komponált *Tartuffe* bizonyult máig hatásosnak, maradandónak. Az 1951-ben komponált operát már a következő évben bemutatta a Magyar Rádió Polgár Tibor vezényletével és kitűnő énekesekkel. Ennek 45-ik évfordulójára, valamint a zeneszerző születésének centenáriumára a Bartók rádió ismét műsorra tűzte Kósa György operájának 1952-ben készült felvételét. *1997. április 10. és 13.* között a Zeneművészeti Főiskola dalversenyt rendezett. Az alkalmat Kósa György születésének 100. évfordulója adta, de emelte jelentőségét a schuberti és brahmsi évforduló is. A verseny anyagának alapjául is Kósa-dalok szolgáltak (egy-egy dal mindegyik fordulóban), valamint felváltva egy-egy Schubert- és Brahms-dal, szabad választású dalok és kantáta- illetve oratóriumáriák. A versenyző énekesek között a legtöbb tapsot Meláth Andrea és Kovács Szilveszter kapta.

Emlékezés Fodor Andrásra

1997. június 27-én 68 éves korában elhunyt Fodor András író, költő. Jó barátja, Sárosi Bálint így emlékezett rá: „Meglepetésszerűen, de mintha csak maga szervezte volna, diszkréten és tapintatosan távozott.

Mióta 1947 őszén az Eötvös Kollégiumban megismerkedtünk, mindig magam mellett éreztem, ha félélévig nem találkoztunk is. Nemcsak őt, hanem barátaim nagy részét is az ő embereket felfedező, barátságteremtő és fenntartó különleges képességének köszönhetem. Nem hangoztatott világmegváltó eszméket, de szelíd, szép verseivel, történelmi léptékű híres naplójával, okos írásaival irodalomról, zenéről, művészetekről világot ölelt fel. Mindenről tudott, amit humánus érdeklődéssel tudni lehet és érdemes. Zenére, elsősorban korunk zenéjére, különösen figyelt. Rengeteg barátját, pályatársát, ismerősét olyan gonddal tartotta számon – segítette is ereje szerint –, hogy mind azt hihette, megkülönböztetett figyelemben részesül. Távozásával sokan lettünk magányosabbak, bizonytalanabbak, kiszolgáltatottabbak. Erőnk egy része az ő ereje volt. Siratni – ahogy drága halottak fölött ősidők óta természetes – magunkat kellene.” Fodor András irodalmi életútja a régi Eötvös Kollégiumtól Fülep Lajos baráti társaságán át a Széchenyi Akadémiáig ívelt. Köztudomású, hogy évtizedeken keresztül vezette naplóját, amely fontos dokumentuma a kornak, amelyben élt.

Búcsú Szvjatoszlav Richtertől

1997. augusztus 1-jén egy moszkvai kórházban 82 esztendőskorában elhunyt Szvjatoszlav Richter, a világhírű zongoraművész – adták hírül a médiák az egész világon. Három emlékező írásából idézek csupán néhány mondatot. Lantos István: „Hogyan halhat meg az, ki halhatatlan? Tudom, általában olyan nagy alkotókat nevezünk halhatatlannak, akiket rendkívüli alkotásaik, gazdag életművük tesz azzá. De Richter, az előadóművész, alkotó volt; hiszen ő valóban páratlan szellemi háttérével társszerzői szinten fogalmazta újra a műveket. Gazdag egyéniségéhez éppúgy hozzátartozott a démoni erő, mint az ártatlan gyermeki szelídség.

Egész élete egyetlen szolgálat volt a művészet szent oltáránál. Repertoárjának gazdagsága egyedülálló, úgyszólván az egész zeneirodalmat eljátszotta. Nagy idők tanúja volt ő. Az előadóművészet területén pedig ő maga jelentett egy korszakot.”

Kocsis Zoltán: „Vajon hányan maradtak, akik most igazán bánkódnak? Hányan tudják felmérni, mi változott, kit veszítettünk, mi is került egy csapásra történelmi távolságba? Hányan hisznek még igazán a muzsika jellem- vagy társadalomformáló erejében? Igenis, fel kell tenni ezeket a hűsbavágó kérdéseket, méghozzá most, a világ zenei életében bekövetkezett ilyen mérvű változásnál. Mert azt Richter ellenfelei sem tagadhatják, hogy a zenei előadó-művészet egyik utolsó óriása lépett ki az élők sorából. Olyan mester, aki minden megnyilvánulásával tanított minket, aki bármit tett, oda kellett rá figyelni, aki – nyugodt lélekkel mondhatjuk – százezreket, sőt milliókat nyert meg a zeneművészetnek.”

Breuer János: „A mi Richterünk?” – nem kritikus nagykép, tényeket retusáló utólagos hamisítás mondatja ezt velem. Meg is fordíthatnám: „Richter Budapestje, Magyarországa.” Mert ő életében nem felejtette el mindazt, ami bemutatkozása után vele – és velünk – megtörtént. Valódi világhír övezte pályáján is vissza-visszatért hozzánk. Leírni egyszerűbb ezt ma, mint megoldani volt, annak idején. Mert a szovjet muzsikusi elit nem ott lépett fel, évtizedszám, ahová hívták, ott meg éppen nem, ahová vágyott, hanem ahová küldték. Richter azonban megengedhette magának, és élt is az abszolút világhír eme előjogával, hogy minden külön értesítés helyett egyszerűen megálljon Budapesten vagy Miskolcon, vagy a mi 93 ezer négyzetkilométerünkön bárhol, és leüljön zongorázni. „Jön a Richter” – hányszor mondogattuk, fogalommal névelősítve, ha váratlanul, bár mindig nagyon vártan, betoppant. Nem mondhatjuk többé – mostantól az előadó-művészet legendáriumában lakozik.”

Szvjatoszlav Richter hagyatéka

1997. november 9-én kezdődött el Papp Márta két részes műsora *Szvjatoszlav Richter hagyatéka* címmel. Íme a műsorajánló: „Három hónapja távozott az élők közül a halhatatlanok birodalmába századunk egyik legnagyobb, s mindenképpen a legnagyobb hatású és legátfogóbb szellemű zongoraművésze. Hagyatéka óriási: 1948 és ’94 között szinte minden koncertjét hangszalagra rögzítették, s e hatalmas anyagból sok száz hanglemezt, CD-jelent és jelenik meg – a művész hozzájárulásával vagy anélkül. E felvételek kérdéseiről, és szépségeiről szól a műsor, valamint elhangzik egy-egy kompozíció többfajta richteri előadása is. A következő héttől 15 részes sorozat indul a művész magyarországi hangversenyeiből a Bartók rádióban.”

Decsényi János: A tücsökszóra emlékszel-e még?

1997. augusztusában jelent meg a *Rádióújságban*: „Költői kvalitásaiért emelte ki az idei Prix Italia zsűrije a többi rádiós és televíziós mű közül Decsényi János *A tücsökszóra emlékszel-e még?* című elektroakusztikus kompozícióját.” A zeneszerző így beszélt a rangos nemzetközi elismerésben részesített művéről: „A zongorára és hangszalagra írt művem 1994-ben készült el a Magyar Rádió elektroakusztikus stúdiójában Horváth István hangmérnök segítségével, és Eckhardt Gábor zongora szólójával. A cím egy évvel ezelőtt írt kompozíciómra utal, és – természetesen – La Fontaine ismert példázatára a szorgalmas, dolgozó, a holnapi napra is gondoló hangyáról, és a léha, könnyelmű tücsökről. A tücsökről, aki csak muzsikál. Szerintem a hangya tiszteltetreméltó életfelfogásánál nem kevésbé méltánylandó a tücsök, a művész magatartása.

A dolgukat teszik mindketten: az egyik anyagi, a másik szellemi értékeket hoz létre, és velük együtt kerek a világ. A Ravennában elnyert elismerésnek az a megtisztelő következménye, hogy a művet külföldi rádiók is műsorukra tűzik.”

Solti György karmester emlékezete

1997. szeptember 5-én 85 évesen elhunyt Solti György.

Meixner Mihály szerkesztő így emlékezett rá: „Örökifjú mestertől vesz búcsút a világ zenei élete. Váratlanul, még tervekkel, feladatokkal bőségesen ellátva, álmában érte a halál Solti Györgyöt, vagy ahogyan immáron negyedszázada nevezik, Sir Georg Soltit.

Aktivitása páratlan volt, sok fiataalt megszágyenített munkakedve, lendülete, hihetetlen energiája. Nem véletlenül munkálkodott annyit a hanglezesztúdiókban, igen rövid felvételi idő alatt ért el kimagasló eredményt a keze alatt játszó együttesekkel. A világ minden részén szívesen látott vendég volt, nemrégén ismét Budapesten járt, ahol a Rádió énekkarával és a Budapesti Fesztiválzenekarral rögzítette lemezre Kodály és Bartók műveit.

E két nagy mesterhez hosszú művészpályája során mindvégig hű maradt, Chicagótól Tokióig, Londontól Rómáig lelkesen és örömmel szólaltatta meg műveiket. Legutóbb még azt ígérte, hogy most már sűrűbben jár haza. Ám a pálca örökre kihullott a Mester kezéből. Emléke tovább él a zenekedvelők és azon muzsikusok szívében, akik vele dolgozhattak.”

Strausz Kálmán, a Rádióénekkar vezetője is leírta emlékeit Solti György karmesterről. Íme egy idézet: „Számunkra egyszerű, derűs, bölcs idős úr volt, aki mosolyogva, tréfálkozva ugyan, de kérlelhetetlen határozottsággal hozta ki a maximumot muzsikusaiból. Soha nem hallott hangszíneket kevert ki palettáján, lélegzete visszafojtására készítette a publikumot. Becsülte a tudást. Azonnal egyenrangúként kezelte azt, akiről meggyőződött, hogy érti a dolgát. Sajnos nem jön többé Budapestre, ahol egyre inkább jól, otthon érezte magát. Távoztával újból elszakadt egy kapocs, amely közvetlenül kötötte össze a fiatalabb muzsikus nemzedékeket Bartókkal és Kodálllyal. A világ számára az utolsó nagy karmestertitán távozott vele az élők sorából.”

Elhunyt Zsoldos Péter

1997. szeptember 26-án 67 éves korában elhunyt Zsoldos Péter muzsikus, író, pszichológus, a Magyar Rádió nyugalmazott főmunkatársa.

1956-tól dolgozott az intézményben mint műsorvezető, zenei szerkesztő, riporter, lektor, sikeres sorozatok készítője. Később kiderült, hogy remek tudományos-fantasztikus regények szerzője.

Kroó Györgytől búcsúzunk

1997. november 12-én elhunyt Kroó György – legismertebb rádiós tevékenysége szerint az Új Zenei Újság műsorvezetője. De hogy még mi minden fért bele életének 71 esztendejébe, azt egyik legkedvesebb tanítványa, majd rádiós munkatársa Papp Márta foglalta össze búcsúztató írásában: „Nagyon váratlanul halt meg. Sok ezer tanítványa, tisztelője, hallgatója számára, akiket egyéniségének erejével és kisugárzásával Ő nyert meg a klasszikus zenének, hihetetlen és feldolgozhatatlan ez a tragikus hír. Nem azért hihetetlen, mert Kroó tanár úr – szinte mindenki így hívta, barátai, kollégái is – fiatal lett volna, hiszen tavaly augusztusban töltötte be 70. életévét. Azért hihetetlen, mert aki ilyen intenzitással, ilyen drámai súllyal éli az életét és végzi a munkáját, az – úgy gondoltuk – nem halhat meg. Nagyon jellemző, hogy a munka közben érte a halál: az Eötvös Péter zeneszerzőről készülő televíziós film forgatása közben.

Nem könnyű meghatározni, ki is volt Kroó György. Zenetörténész volt, elsőrangú tudós, nagyhatású zenekritikus, muzsikusk generációinak tanára a Zeneakadémián, rádióhallgatók és tévénezők nevelője. Négy évtizede dolgozott folyamatosan a Rádióban, csaknem négy évtizede a Zeneakadémián, számos könyvet írt a zenéről, rengeteg tanulmányt, kritikát, esszét.”

1997. november 15-én az Új Zenei Újság alcíme módosult. Felelős szerkesztő: Kroó György helyett: Kroó György emlékműsor lett.

Magyar képek – Tallián Tibor előadásai

1997. január 10 és december 19-e között Tallián Tibor zenetörténész havonta tartott előadást a Rádióban, *Magyar képek* összefoglaló cím alatt. Az előadások:

Versenyművek fűvós-hangszerekre, Maros Rudolf zenéje az '50-es években (1-2. rész),

Szimfonikus zene az 1950-es években (1-5. rész),

Szervánszky Endre *József Attila-concertója*,

Sugár Rezső: *Hősi ének*, Szabó Ferenc: *Feltámadott a tenger*

1998.

Petőfi Sándor minden verse

1998. január 1-én ünnepeltük Petőfi Sándor születésének 175. évfordulóját. Ez alkalomból a Magyar Rádió irodalmi szerkesztősége nagyszabású vállalkozásba kezdett:

1998. január 1-jétől másfél éven át 1999. július 31-éig Petőfi Sándor, - a mindmáig

legnépszerűbb magyar költő - minden versét megszólaltatja. Íme a műsorajánló:

„A heti három alkalommal sorra kerülő adások az archívumból előtalált klasszikus adaptációkból és a legkitűnőbb kortárs színészekkel készült új felvételekből egyaránt válogatnak, a teljességre törekedve. Petőfi Sándor minden versének megszólaltatása egyszerre adja közre a klasszikus magyar irodalom felbecsülhetetlen értékeit, s már-már feledésbe merülő ritkaságait, időrendi sorrendben haladva a költő életművében. A mintegy 200 adást, kétezer percnyi műsoridőt felölelő, s dokumentációs értelemben sem lebecsülendő munka egyúttal tisztelgés az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 150 éves fordulójára előtt.”

Új magyar zene

1998. január 14. és február 6. között hét adásban adták közre az *Új magyar zene* felvételeit.

A sorozatszerkesztő Bánkői Gyula és a műsorvezető Hollós Máté, aki lényegre törő, de mégis szubjektív és szellemes véleményét mondta el a kompozíció elhangzása előtt. A műsorajánlatot idézem:

„A kortárs magyar zene fontos fóruma műsorunk: vissza és előretételezés is egyben.

Visszatekételezés, mert a felhangzó művekben szembesülünk az elmúlt évek zenei világával, a maga szinte kiismerhetetlen sokszínűségében. Előretételezés, mert ezek az alkotások már magukban hordozzák a jövő zenéjét. A most induló hétrészes seregszemlén négy generáció alkotásai szólalnak meg. Lesznek olyanok, amelyek már több évtizede íródtak, ám frissességükkel mégis napjaink emberéhez szólnak, de hallhatnak olyan kompozíciókat is, melyek kottapapírján a tinta szinte még meg sem száradt.”

A sorozatban 25 mű szólalt meg, melyek közül Kocsár Miklós dalait emelem ki, Hollós Máté írása alapján.

Kocsár Miklós: *Fájva szeretni* – dalciklus Tóth Árpád verseire

„*Április, ó április, minden csínyre friss ...* – Kocsár Miklós dalciklusa nagyapám, Tóth Árpád verseire készült. Az áprilist azért idéztem, mert április havában komponálta Kocsár a három dalt. (*Derűt dalolnék, Fájva szeretni* és *Az esti felhők*). A csínyt pedig azért, mert nem tavaly, vagy tavalyelőtt áprilisban, hanem 1958. *áprilisában*, de csak most került felvételre a komponista e 25 éves korából származó műve. Talán nem is gondolt arra a debreceni születésű Kocsár, hogy a középső, címadó dal keletkezési dátuma épp a sokáig Debrecenben élt költő 72-ik születésnapja.

Ám ne ragadjunk le a külsőséges adatoknál! Gondoljunk arra, ami e friss felvételben a legérdekesebb. Arra, hogy a Farkas Ferenc-i iskola mívéssége, a magyar dalköltészet Farkas-, Kósa-, Szervánszky-, Járdányi-, Sugár-féle hagyománya az induló Kocsár műhelyében olyan alkotást hozhatott létre, amely közel 40 év múltán frissnek, aktuálisnak hat.” (Hollós Máté)

Kocsár Miklós: *A kísértet dala* – Weöres Sándor versére

„Kocsár Miklós zeneszerzői életműve a színpadi műfajokat kivéve mindenre kiterjed. Oratórikus alkotásoktól zenekari, vonószzenekari és versenyműveken át sokszínű kamarazenéig tág körre terjed ki. Különös fogékonysággal közelít a szöveges műfajokhoz: a legnagyobb hatású, s ugyanakkor legmívesebb kóruszerzőink egyike, munkásságának másik fővonala pedig a dal. *A kísértet dala* kortárs, mégis klasszikus költőt szólaltat meg: Weöres Sándort. Kortársa volt ő az egész 20. századi magyar zeneszerzésnek, attól kezdve, hogy a már érett korú Kodály a még diák Weöres versét zenésítette meg az *Öregekről*, addig a számos költeményig, amelyek nem utolsósorban a költészet és zene ősi rokonságának jeleivel váltak komponisták ihletőjévé. Kocsár hagyományos értelemben dalt ír. Nem újítja meg az énektechnikát, nem kísérletezik ajzó vagy elidegenítő effektusokkal. Csúcspontra felfejlődő, katartikusan megoldódó, éneklés szempontjából tradicionális, ugyanakkor nagyon kifejező, érzelem-gazdag zenét ír.” (Hollós Máté)

Kocsár Miklós Két dal Radnóti Miklós verseire: *A mécsvirág kinyílik* és *Bájos*

„Kocsár Miklósnak most Radnóti Miklós az ihlető költő, akinek poéziséhez zenei társítanivalója van. A megzenésítésnek az ad értelmet, létjogosultságot, hogy többé, többértévé válik általa a költői tartalom. Tudja ezt Kocsár. A költő bőrébe bújik, szavainak zenei megjelenítését keresi, lazán emeli a szót – a konkrét tartalmat – a zenei deklamáció elvontabb magaslatára. Természetesen hangzanak dalai, a hallgató hajlamos azt érezni, hogy csakis eképpen lehetett megzenésíteni a verset.” (Hollós Máté)

A 10. Mini-Fesztivál

1998. január 30-án kezdődött el a Mini-Fesztivál. Ez alkalommal szlovén, holland és magyar zeneszerzők művei csendültek fel. Hollós Máté elemző írásából idézek: „1989 februárjában még fénymásolt, gépirásos lapokon volt először olvasható: Mini-Fesztivál 20. századi művekből.

A második éve működő Magyar Zeneművészeti Társaság akkor kezdte betölteni hivatását a kortárs muzsika megismertetésében. Idén tehát már 10. alkalommal gyülekeztünk a Vigadóban, hogy három napon át hazai és nemzetközi kitekintésben legyen részünk, értékálló művek általi múltidézésről a mai termés felvonultatásán át az ifjak felfedezéséig. Nem változik a Mini-Fesztivál. Annak ellenére, hogy a mecenatúra egyre nehezebben teremthető meg, nem adta föl a nemes helyszínt. Jottányit sem enged az előadói színvonalból: idén is makulátlan, sőt remekműű produkciók szolgálták a szerzőket. Valami mégis változott tavaly óta. A Magyar Zeneművészeti Társaság elvesztette alapító elnökét, Durkó Zsoltot. Nyolc éven át ült az első sorban, szikár szakmai szigorát játékonnyan vetítve a rendezvényre. Tavaly már távol tartotta a betegség, de éreztük: légvonalban alig egy kilométernyire tőlünk odagondol szeretett teremtményére.”

A műsorfüzetben olvasni lehetett Durkó Zsolt vallomását: „A zene lelki mélységet ad, választ az élet alapkérdéseire – a zene egy korszak lenyomata és hiteles tanúja. Talán hitelesebb, mint a fénykép vagy az írott szó. Mert a múltat jelenti, a gyökereket, s ugyanakkor jövődől. A zene a nemzethez tartozást jelenti és az összes emberhez tartozást. A zene mindenre képes.”

Jubilate Deo

1998. március 1-jén Vass M. Katalin szerkesztő a következő áttekintést írta a *Rádióújságban*:

„1990-et írtunk, amikor először szólalt meg az egyházi év ünnepeinek zenéje.

Virágvasárnaptól egy éven át egyházzeneészek, teológusok, művészettörténészek és a néprajz tudósai segítségével mutattuk be a legismertebb egyházi dallamokat. 1992-ben elbúcsúztunk az *Ünnepek zenéjétől*. De hallgatóink igénye életre hívta az új műsort, a *Jubilate Deót*. Korábban hetente, most kéthetente jelentkezünk. Az eddig elhangzott 199 műsorban 1518 különböző műfajú és stílusú, más és más zenetörténeti korszakot idéző dallam szólalt meg, mindenkor a vallások széles skáláját jelenítve meg. Most, a 200. műsorban újra világszerte útra hívom önöket, hogy öt földrész népeinek vallását kísérő muzsikák segítségével hirdessük: *Jubilate Deo*.”

Századunk zenéje – Lázár Eszter szerkesztésében

1998. április 22. és június 3. között ünnepi hangversenyciklust rendezett a Bartók rádió a 6-os stúdióban. Volt ok az ünneplésre: 25. évadjában lépett a *Századunk zenéje* című sorozat, amelynek szerkesztője Lázár Eszter így beszélt munkájáról:

„A zeneirodalom sokféle stílusán és korszakán belül már 25 éve különös figyelemmel foglalkozom századunk zenéjével, ez egyfajta elhivatottságból ered.

Úgy éreztem, hogy rengeteg adósságunk van a 20-ik század első felében született zenedarabokból, ezért lett a sorozat címe *Századunk zenéje*. 1973-ban, az indításakor nagy vívmánynak számított bizonyos zenei irányzatok és szerzők, mint Karlheinz Stockhausen, vagy például a szocialista országokat elhagyó zeneszerzők műveinek bemutatása. Úgy gondolom, hogy ha a zene jelenével nem foglalkozunk, akkor a múlt idegen, múzeumi tárggyá válik. A művek felkutatása, válogatása elég nehéz. Külföldi szerzők darabjaival fesztiválokon lehet találkozni. A magyar szerzők többnyire felajánlják nekünk műveiket bemutatásra.”

Szőllősy András: *Passacaglia Achatio Máthé, in memoriam*

1998. június 3-án, a *Századunk zenéjének* utolsó hangversenyén bemutatóként hangzott el Szőllősy András *Passacaglia Achatio Máthé, in memoriam* című műve, Perényi Miklós gordonkaművész és az Auer vonósnégyes előadásában.

Szőllősy Andrást gyermekkori barátjának, a kiváló erdélyi orvosnak Máthé Miklósnak az elvesztése ösztönözte az emlékező mű komponálására. Kovács Sándor, a koncert kritikus a ezt írta: „Ez a mélyen zenei indíttatású szigor valójában csodálatra méltó. Lényegében egyetlen téma (vagy inkább sor volna a helyénvaló kifejezés?) imitációiból-változataiból, fordításaiból áll az egész zenei szövet. Kérlelhetetlen és megrendítő ez az *egyanyagúság*.”

Dohnányi Ernő: *II. hegedűverseny*

1998. április 26-án „*Világpremier*” címszó alatt olvasható: Dohnányi Ernő *II. hegedűversenyét* előadja Szabadi Vilmos és a Rádiózenekar, Vásáry Tamás vezényletével.

„Egy majd 50 évvel ezelőtt komponált remekmű indul ma világhódító útjára. Dohnányi Ernő *II. hegedűversenyét* mutatjuk be, amely először hangzik el a Magyar Rádióban. Sokáig csak a mű létezéséről tudott a zenetudomány, ám annak kiderítése, hogy hol található kottája, már szinte embert próbáló feladat volt. Hosszú és kitartó keresés után egy olyan hegedűművész kezébe juthatott, aki azóta valóságos szerelmese lett a kompozíciónak. Szabadi Vilmos előadása ezt a mérhetetlen odaadást és rajongást sugározza.”

A Magyar Televízió IX. Nemzetközi Karmesterversenye

1998. május 10-24. között a Magyar Televízió megrendezte a IX. Nemzetközi Karmesterversenyt, amelyet Ferencsik János emlékének szentelt.

Várbíró Judit, a karmesterverseny főszervezője többek között ezt mondta: „A versenyünk egyedülálló a világon, hiszen egyetlen, amelyet a nemzeti televízió az első pillanattól kezdve maga szervez. Hatalmas karrierrek indultak el nálunk, így a japán Kobajasi Kenicsiróé, a holland Oscampé, vagy az amerikai Hansoné. Legnagyobb sikerünk, hogy az I. karmesterversenyen Medveczky Ádám, a VIII.-on pedig Hamar Zsolt kapott második díjat.”

A IX. karmesterverseny végre meghozta számunkra a teljes győzelmet! A verseny történetében először nyert magyar dirigens: **Héja Domonkos** személyében. Ráadásul a friss diplomás, 23 éves karmester a legfiatalabb volt a mezőnyben. Zenesz családban született, így egyenes út vezetett a muzsikus pályához. 19 évesen szervezte meg – főleg barátaiból, a Danubia Ifjúsági Szimfonikus Zenekart, amelyet ő vezet és rendszeresen koncerteznek. Petrovics Emil, a zsűri egyik tagja írását így fejezte be: „Hiszem – mint zeneszerző és zeneszerető ember -, hogy ez az évtizedeken átívelő sorozat a Magyar Televízió egyik legnemesebb, legérdekesebb és legszebb műsora. Hiszem, hogy ez a IX. „karmester-olimpia” ismét megdobogtatja a nézők szívét, s felszítja a zeneművészet szeretetének el nem hamvadó lángját.”

Decsényi János: *Emlékkönyv* – audiovizuális oratórium

1997. nyarán egy újságíró megkérdezte Decsényi Jánostól, hogy min dolgozik most?

Íme a zeneszerző válasza: „Egy audiovizuális oratóriumon. Az elektroakusztikus és előadói együttesre komponált zenét video- és dia-képsorok kísérik. Magam írtam a mű forgatókönyvét, szövegét és zenéjét. Jelenleg a rádió elektronikus zenei stúdiójában dolgozom rajta. A darab alapanyagául az a kis emlékkönyv szolgál, amelyet anyám kapott kislány korában.

A címe: *Emlékkönyv*. A nyilvános bemutató előreláthatóan jövő tavasszal lesz.”

1998. március 19-én a Thália Színházban került sor az érdekes és szokatlan bemutatóra.

Előadói: Csengery Adrienne, Fried Péter (ének), Eckhardt Gábor (zongora), Parti Nóra és Mertz Tibor (próza), a Budapesti Tomkins Énekegyüttes, valamint a Componensemble, Serei Zsolt vezényletével. A Bartók rádióban 1998. szeptember 17-én közvetítették felvételről.

A Magyar Rádió országos gordonkaversenye

1998. október 26 és november 6. között rendezték meg a Magyar Rádió országos gordonkaversenyét. Magyar Kornél beszámolójából idézek: „A Magyar Rádióban hagyománya van a zenei versenyek rendezésének. A 32 évvel ezelőtt megkezdett sorozat 10 éves kényszerszünet után 1998-ban folytatódik.

Énekes, billentyűs, vonós és fúvós műfajban egyaránt folyt már vetélkedés. Idén 14. alkalommal rendezi meg a Bartók adó-főszerkesztőség országos vetélkedését, ezúttal másodszor – az ifjú gordonka művészek számára. A 37 jelentkezőből 23 kezdte el a válogatót, majd 10 ifjú muzsikusz versengett a középdöntőben, míg végül 6-an a döntőben mérték össze tudásukat az öttagú, zeneakadémiai tanárokból álló zsűri előtt. A válogatás után a II. és III. fordulót a Bartók rádió a 6-os stúdióból közvetítette. A verseny az ünnepélyes díjkiosztással és a győztesek hangversenyével zárult november 7-én a Zeneakadémián. A két győztes: **Mérei Tamás**, a Yale Egyetem (USA) ösztöndíjas hallgatója és **Fenyő László**, a lübecki (Németország) Zeneművészeti Főiskola növendéke. Mindketten a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémián szerzett diplomát követő posztgraduális képzésen vesznek részt.”

Az egyik újságíró kritikájából idézek: „A két huszonéves fiatalembert, Fenyő Lászlót és Mérei Tamást nemcsak évek óta tartó szoros barátság köti össze – együtt voltak jóban-rosszban zeneakadémiai éveik alatt -, hanem hogy mindketten hangszerük, a gordonka virtuózai. Együtt jártak kurzusokra, zenei versenyekre, egymással is folyton vetélkedve, s arról álmodoztak, hogy lesz egyszer egy csellóverseny, amelyről mindkettőjük első díjjal térhet haza. Fenyő László és Mérei Tamás álma most valóra vált, ők kapták megosztva a Magyar Rádió csellóversenyének első díját.”

Pest-Buda-Óbuda egyesítésének 125. évfordulója

Budapest, Magyarország fővárosa különleges helyet foglal el az ország életében.

A gazdaság jelentős szereplője, a kultúra klasszikus és avantgárd alkotásai, a történelmi gyökerek és vadonatúj törekvések mind megtalálhatók e patinás és fiatalos városban.

1998. november 17-én ünnepelte a főváros 125. születésnapját, azaz Pest, Buda és Óbuda egyesülésének évfordulóját. A legemlékezetesebb ünneplés 1923. november 19-én az egyesítés 50. évfordulóján volt. A főváros vezetői három zeneszerzőt kértek fel új művek komponálására és ezeket mutatták be az Operaházban rendezett koncerten. Így született meg Dohnányi Ernő *Ünnepi nyitánya*, Bartók Béla *Táncszvitje* és Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*.

Ezek az alkotások a század alkotóművészetének maradandó remekműveiként élnek tovább a magyar és a világ nagy koncertpódiumain. Az új műveket a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara szolgáltatta meg Dohnányi Ernő vezényletével.

Az 1998-as ünneplést is hasonló terv szerint kívánták emlékezetessé tenni. A Budapesti Egyesítési Emlékbizottság – folytatva a hagyományt – két szerzőt: Jeney Zoltánt és Petrovics Emilt kérte fel, írjon egy művet az ünnepi alkalomra.

Jeney Zoltán így vallott Pilinszky János latin nyelvre átültetett soraira írt *Contrafactum* című darabjáról: „Sokak szerint nem ildomos ilyen ünnepi évfordulóra az elmúlást idéző művet írni, én mégis úgy érzem, egyáltalán nem méltatlan, ha egy darab alkalmat ad arra, hogy tisztelegjünk Budapest 125 éves történetének halottai előtt, akár hírnevet szerezve távoztak el, akár – mint oly sokan – idő előtt mártírként hagytak itt minket, akár – mint a csendes többség – csak egyszerűen ebben a városban éltek.”

Petrovics Emil IX. kantátája József Attila *A Dunánál* című költeményének soraira született. „Olyan szöveget választottam, amely egyértelműen szól a nagyvárosi lét örömeiről, bánatáról, a férfi, a nő, a gyermek látomásairól, a szeretetről, a zajról, a Duna mente történelemfilozófiájáról, a férfigondról, az anyaság boldogságáról, a gyermek álmairól.” – írta művéről Petrovics Emil. 1998. november 17-én az Operaházban megtartott ünnepi hangversenyen nemcsak Pest-Buda és Óbuda egyesítésének 125., hanem a Budapesti Filharmóniai Társaság fennállásának 145. évfordulóját is ünnepelték. Kovács János vezényletével az említett két új mű bemutatásán kívül az 1923-ban elhangzott Bartók és Kodály művet is előadták.

A Magyar Rádió születésnapja

1998. december 1-én ünnepeltük a Magyar Rádió 73. születésnapját. Ilyenkor hagyományosan a Rádió művészeti együtteseinek valamelyike hangversenyt ad a Zeneakadémián.

Ám az 1998-as eltért a korábbi, ünnepélyesre szerkesztett koncertektől. Egy felszabadult, mókázni képes szimfonikus zenekar és Stúdió 11 lépett színpadra Kovács László vezetésével, és 45 percen keresztül fantasztikusan jó hangulatot varázsolt a terembe. Hogy mitől volt jó ez a műsor? Talán attól, hogy nem akart senkit meggyőzni semmiről. „Csak” szórakoztatott! A kitűnően átgondolt zenei poénokat a zenekar őszinte humorral közvetítette, és magával ragadta a hallgatóságot.

1999.

Szokolay Sándor: *Szávitri* - opera

1999. január 30-án az Operaház társulata a Thália Színházban mutatta be Szokolay Sándor *Szávitri* című operáját. Kertész Iván kritikájából idézek: „Szokolay Sándor a kortárs magyar zeneszerzők között a legelkötelezettebb híve a zenés színpadnak.

A *Szávitri* már a 6-ik operája, amit bemutatnak Budapesten. A komponista mindig nemes irodalmi alapanyagot választ dalművei témájául, és librettóit is maga írja vagy állítja össze. Hogy ez használ-e a daraboknak vagy sem, azon lehet vitatkozni. *Szávitri* című operája szintén hasonló módon keletkezett. Szokolay Illés Endre kisregénye nyomán készítette a szövegkönyvét.

A magyar irodalmi mű forrása a nagy indiai eposznak, a *Mahabharátának* egyik epizódja. A cselekmény lényege: hogyan hozza vissza Szávitri királylány a halálból fiatalon elhunyt, szeretett férjét, Szatjavánt. A *Szávitri* alaphangja a líra. A mű ebben a karakterben sok szép részletet tartalmaz. Különösen tetszettek a címszereplő magánjelenetei és a hangszeres közjátékok. Főleg az utóbbiak utalnak a cselekmény helyszínére. Kevésbé ragadtak meg az énekelt dialógusok, ezekben mintha gyengébben buzogna Szokolay zeneszerzői invenciója. Az opera sok rövid jelenetből áll, zenei anyaga gyakran változik, és ez a mozaikszerű szerkesztés jól tesz a darabnak. A kortárs zene ugyanis sokkal jobban élvezhető, ha színes, változatos, nem ragad bele sokáig egy hangvételbe, hangulatba. Nagyon jól sikerült a hangszerelés is, a megfelelő helyeken láttató módon idézi fel a Kelet világát.”

30 éves a *Ki nyer ma?*

1999. március 3-án 30. születésnapját ünnepelte a *Ki nyer ma?* adássorozata. Ezen a napon volt a játék 7582-ik jelentkezése az immár nemzedékek által jól ismert szignállal.

Czigány György, a *Játék és muzsika* ötletgazdája így emlékezett: „A műsor első hónapjainak a New York (Hungária) Kávéház volt a helyszíne, s máig leggyakrabban az Astoria Szálló étterme. De hetente jelentkezik játékunk a Rózsavölgyi Zeneműboltból, időnként vidéki művelődési házakból, vendéglőkből, presszókából is. Hallgatói között vannak a zene iránt alig érdeklődő kétkezi munkások, parasztok éppúgy, mint a legműveltebb zenerajongók.”

Tekintélyes születésnap egy rádióműsor életében a 30-ik. Bensőséges ünnepség keretében üdvözlő szavakat mondott Hajdú István, a Rádió elnöke.

Imponálón nagy tömeg gyűlt össze, hogy játsszon, vagy legalábbis jelen legyen a 30 év sok kedves, nemegyszer humoros percét felidéző összejövotelen. Ott volt mind a 10 műsorvezető. Együtt örült rádiós munkatársaival a műsorcím örökös bemondó hangja P. Debrenti Piroska. Mind a 10 műsorvezető feltette a maga kérdését. Akárcsak Hámori József kultuszminiszter, aki ugyancsak megtisztelte jelenlétével az eseményt.

Budapesti Tavaszi Fesztivál

1999. március 12-én nyitották meg a Budapesti Tavaszi Fesztivált – „Búcsú a 20. századtól” mottó alatt. Az évezredet záró nagyszabású rendezvény sorozatot a századunkon átívelő két nagy zeneszerző Bartók Béla és Kodály Zoltán szellemének jegyében tervezték meg. A bőség zavarával küzdhet a néző és hallgató, hiszen 62 helyszínen seregnyi produkció közül választhat. A Budavári Palota barokk udvarában, történelmi helyszínen zajlott a nyitó ünnepség. Hámori József, a nemzeti Kulturális örökség minisztere mint a fesztivál védnöke méltatta az erőfeszítést, amelyet a seregszemle rendezőse a fesztivál sikeréért tett. „A nemzet nagy kulturális, különösen zenei értékeinek tárházába vezetik az események látogatóit, mindazokat, akik művészeti életünk legjobbjaira kíváncsiak. A külföld jeles követei is kultúrájuk legjavát hozzák el hazánkba, hogy gazdagítsák élményeinket.”

Elhunyt Yehudi Menuhin

1999. március 12-én 83 éves korában, – szívroham következtében Berlinben elhunyt Yehudi Menuhin, a világ legismertebb hegedűművésze, aki az utóbbi időben karmesterként is pódiumra lépett. Kocsis Zoltán emlékező soraiból idézek: „Nem tudjuk hogy valójában kit is veszítettünk, mennyi minden tűnt el az ő személyes jelenlétének elmúlásával. Mi az, ami tovább él, netán örökké érvényes marad szellemi és tárgyi hagyatékából. Yehudi Menuhin esetében ugyanis olyan mértékben kapcsolódik művész és művészet, lét és tett, ha úgy tetszik test és lélek, hogy az szinte példa nélkül áll – jobban mondva mindenkori követendő példaul szolgálhat mindnyájunk számára. Lehetne hosszan sorolni a számokban, mértékegységekben is kifejezhető eredményeket, de mindez másodrendű fontosságúvá válik annak a kisugárzásnak fényében, amelyből bárki bármikor megérezhette a varázst, amely Yehudi Menuhint egész életén keresztül végigkísérte. Amihez hozzányúlt, arannyá változott, mint a mesében. Szerényebb képességű muzsikusként jót, kiválóak még kiválóbbat, zseniálisak soha nem hallott minőséget tudtak produkálni keze alatt vagy a közelségében.

Nyitottsága nem ismert határokat: mint minden igazán nagy szellem, ő is a jelenben élt, tudomásul véve annak minden pozitív és negatív összetevőjét. Életműve önmagunk és a bennünket körülvevő világ szüntelen újraértékelésére tanít. A csoda néma csodálatra készítet. S az ilyen csodák nemcsak addig maradnak meg, amíg létrehozóik fizikai létére emlékeznek.”

A Bartók rádióban Yehudi Menuhin magyarországi hangversenyeiből 9 részes válogatást lehetett hallani. Miklósi András szerkesztő írása a *Rádióújságban* jelent meg. Ebből idézek:

„Az 1916-ban New Yorkban született művész haláláról a zeneszerető közönség – halálának napján – a Tavaszi Fesztivál *március 12*-ei hangversenyén értesülhetett. Elment valaki, akiről nemcsak azt tudjuk, hogy csodagyerekként indult és csodálatos muzsikusként élte meg hosszú művészi és pedagógiai pályáját, hanem azt is, hogy emberként is nagyszerű volt.

Először 14 évesen, 1930-ban hangversenyezett Budapesten. Ekkor mutatták be a Zeneakadémián a legendás magyar hegedűiskola nagy egyéniségének, Hubay Jenőnek. Menuhin kapcsolata a magyar zenével, a magyar kultúrával egész életében szoros és bensőséges volt. Legendás a barátsága Bartók Bélával, aki az ő kérésére és neki komponálta a bachi tökéletességű *Szólószonátát*, amelyet 1944-ben mutatott be a New York-i Carnegie Hallban. Doráti Antalt követve vállalta az 1956 után alakult, ma Németországban működő Philharmonia Hungarica művészeti vezetését. Kodály Zoltánnal is annak haláláig tartott barátságuk.”

Körmendi Klára zongoraművész és a kortárs magyar művek

1999. márciusában Balassa Sándor és Decsényi János zeneszerző, Körmendi Klára zongoraművész, Palánkay Klára operaénekes és Párkai István karnagy kapta a zenei életünk legrangosabb elismerésének számító Bartók-Pásztory-díjat.

Körmendi Klára elsősorban a magyar, illetve legfőképpen a kortárs magyar művek előadásáért vehette át a díjat. Sok kompozíciót neki ajánlottak a zeneszerzők, és számos zongoradarabot ő játszott el először koncertpódiumon. A művésznő így nyilatkozott: „A magyar, illetve a mai magyar zene iránti elkötelezettségem részben tudatos, részben „szerelem”. Már a pályám indulásakor célul tűztem ki magamnak, hogy megpróbálom a szokványostól eltérő utakon járni. Úgy éreztem, csak akkor tudok kitűnni pályatársaim közül, ha a kortárs zene felé fordulok. Első sikereimnek köszönhetően egyre gyakrabban maguk a zeneszerzők kerestek meg, hogy mutassam be művüket, legtöbbször Bozay Attila, Durkó Zsolt és Soproni József. A kortárs művek megtanulása, előadása gyakran hálátlan feladat. Nemcsak eljátszani nehéz őket, hanem elfogadtatni is. De nem bántam meg, hogy ezt az utat választottam, hiszen így benne vagyok a magyar zenei élet forgatagában.”

Hangversenyciklus századunk zenéjéből

1999. április 28-án kezdődött el a Bartók rádióban a szokásos évi *Hangversenyciklus századunk zenéjéből*. Lázár Eszter szerkesztő bevezetésül ezt írta:

„A „*Búcsú a 20. századtól*” szlogen különös értelmet nyer egy olyan rendezvény esetében, amelynek még el nem ért célja századunk – a 20-ik – zenéjének népszerűsítése. Meg sem ismertük s máris búcsúzunk. Az 1973-ban elkezdett rádiós koncertsorozaton bemutatott több száz alkotás csak csekély töredéke korunk zenéjének, annak a zenének, amelyet még a vájt-fülűek többsége sem fogad olyan nyílt szívvel, mint ahogyan Bach, Mozart, vagy akár az elmúlt századvég romantikusainak muzsikáját. Erről pedig elsősorban nem a befogadók tehetnek, akik nem értik, hogy a 20. század zenéje miért alapvetően más, mint a korábbi századoké. Hová lett a dallam, hová a harmónia, a zene megnyugtató, boldogító varázsa? Századunk zeneműveinek többsége radikális szakítás a zenei múlttal, és a jövő – talán már az új évezred – hangjainak keresése. Kudarcokkal és zsákutcákkal megterhelt kísérletek, de olykor, egy-egy lehetséges út végén, mégis felsejlik a fénysugár, az újra megtalált dallam és harmónia. Ezért a felfedezésért érdemes figyelmes füllel hallgatni korunk zenéjét. Erre 1999-ben a sorozat hat koncertjén elhangzó több mint félszáz mű nyújt lehetőséget.”

Szabó Miklós operaénekes emlékezete

1999. május 22 –én elhunyt Szabó Miklós operaénekes. Novemberben lett volna 90 éves, ám csendben, örökre elaludt. Mondhatjuk, hogy a nyelveket beszélő, kulturált bölcse a Magyar Rádióban kezdte pályáját, hiszen a szép hangú énekes az 1940-es évektől kezdve a legtöbbet szereplő, legnépszerűbb művész volt. Hetente többször is szerepelt a zenei stúdiókban. Énekelt operát, operettet, sanzont, nápolyi dalt és tömegdalt, mindent kifejezően, olaszos bel canto hangon, tökéletes kiejtéssel. A budapesti Operaházban nem volt sok szerencséje, mert főleg karakterszerepeket bízta rá, de részt vett az 1946-tól a Zeneakadémia kistermében működő vígoperában, 1958-tól pedig a Vaszy Viktor vezette legendás szegedi operatársulatban. Hangja nem volt ugyan wagneri erejű, ám aranyló fényű hangjával emlékezetes Erkel, Puccini, és Donizetti hősöket formált meg. Négy nyelven énekelt és termékeny műfordítóként is működött. Számos opera, oratórium, dal köszönheti neki dallamhoz alkalmazkodó, jól énekelhető szövegét.

Szent István, az államalapító ünnepe

1999. augusztus 20-án a Rádiókban, a Televízióban és országszerte méltó módon ünnepelték Szent István, az államalapító napját. Egyik műsorunk az ünnep változásaira hívta fel a figyelmet. István nap, Szent István napja, Új kenyér ünnepe, alkotmány ünnepe: néhány elnevezés, melyekkel a magyar történelem elmúlt csaknem ezer esztendejében ezt a jeles napot illették. A *Rádióújság* műsorajánlatában olvasható: „A legendák tanúsága szerint Géza és Sarolta fia gazdag volt harci erényekben – bár nem kereste a háborút – vitézül küzdött sok csatában.

A kegyes szívű, buzgó, állhatatos, jámbor, türelmes és irgalmas István, a messzelátó hadvezér és következetes törvényhozó Magyarország „édes oltalmazójává” emelkedett.

A keresztény uralkodót – aki áldást és koronát Rómából kapott – Európában elsőként avatták szentté a királyok között. S hogy a magyarság lelkében is szentként élhet – immár ezer éve – az valódi kegyelem sorsverte népünk számára.

Nagy Gáspár szavaival: *Összekulcsolt kezed hídján / érkezünk szívedhez István.*”

Liszt Ferenc orgonaverseny, 1999

1999. szeptember 1. és 13. között a 34. Nemzetközi Zenei Verseny keretében 6. alkalommal került sor Liszt Ferenc-orgonaversenyre a Zeneakadémia nagytermében.

Az orgonaverseny nyitókoncertjét a Zeneakadémia legendás tanára, az 1998-ban elhunyt Gergely Ferenc emlékének szentelték a Szent Anna templomban, a tanár úr tanítványainak közreműködésével. A versenyre 34 külföldi és magyar orgonista jelentkezett, akik rangos professzorokból álló zsűri előtt mérték össze tudásukat. A hagyományosan műsorra kerülő Liszt orgonaművek mellett Bach, Reger, valamint a magyar orgonaművészet kiemelkedő alkotóinak (Antalffy-Zsiross Dezső, Pikéthy Tibor és Gárdonyi Zoltán) egy-egy kompozíciója is szerepelt. Az interpretációs verseny mellett a résztvevők elindulhattak az improvizációs fordulóban is, melyet a zsűri külön díjjal jutalmazott. A Bartók rádió az elő- és a középdöntőről összefoglalót készített, a záró gálahangversenyt pedig élőben közvetítette.

Elhunyt Bozay Attila zeneszerző

1999. augusztus 11-én Bozay Attila zeneszerzőt 60. születésnapján Rádiónk műveiből összeállított műsorral köszöntötte.

Ám ezen a napon páratlan csillagászati jelenség, a **napfogyatkozás** foglalkoztatta az egész világ közvéleményét. Hasonló jelenséget 1842-ben lehetett látni és a következőre kb. 150 évet kell várni. Az ezredforduló közeledtével ez a különleges esemény félelemmel teli kíváncsisággal

töltött el mindenkit. Körülbelül száz kilométer széles árnyéksáv szaladt végig 14 ezer kilométeres hosszúságban. A központi zónában teljes, ennél szélesebb sávban pedig részleges napfogyatkozás zajlott le. Az egyedülálló „népszínházi” eseményt száz-milliós közönség tekintette meg nagy izgalommal. A napfogyatkozás jelenségét általában előjelként értékelték, az persze mindig utólag dőlt el, hogy kinek volt kedvező és kinek nem.

Bozay Attila zeneszerző

Mindezt azért említettem, mert a szóbeszéd szerint sokan összefüggést véltek felfedezni Bozay Attila születésnapján lévő napfogyatkozás és néhány héttel később váratlan és megrendítően hirtelen 1999. szeptember 14-én bekövetkezett halála között.

Devich Márton emlékezéséből idézek: „Bozay Attila nemrég még fiatalos kedvvel, lendülettel és energiával írta új operáját a millenniumi pályázatra Madách *Az ember tragédiájának* utolsó öt színéből. Csak néhány napja tett pontot a partitúra végére – megdöbbentő, hogy egyben az életmű végére is ilyen korán pont került. Bozay Attila Balatonfüzfőn született, a Zeneakadémián Farkas Ferenc tanítványa volt, majd a francia iskolán nevelkedett. Amit ösztöndíjasként Párizsban magába szívott, remekül tudta ötvözni a hazai hagyományokkal. Konzervatív zeneszerzőnek vallotta magát. Mindig az alapos, a végtelenül precíz, az igazán elmélyült munka híve volt. A kisujjában volt a mesterség, egyéni hang, lenyűgöző alkotói fantázia és bátorság jellemezte. Magyar zenét írt és egyben európaiat. Több népi hangszerre – például citerára, csőrfuvolára komponált darabot, beemelve őket a klasszikus zene világába. Kezdeményező készségét mutatta, hogy nem egy ilyen darabját maga mutatta be. 40 éves korától haláláig tanított a Zeneakadémián. A magyar zene érdekében közéleti szerepet is vállalt, a legnehezebb időkben is.”

Bozay Attila szerzői estje

1999. október 12-én a Korunk Zenéje sorozat részeként rendezték meg Bozay Attila szerzői estjét. Farkas Zoltán zenekritikájából idézek: „A 60. születésnapot köszöntő szerzői estet emlékező gyászünneppé alakította a sors kegyetlen forgatókönyve. A halál, kivált ha váratlan és korai, mindig számvetésre készíti az embert. Mindenekelőtt az elhunythoz való viszonyát kell tisztáznia. Bozay Attila életművéhez ambivalens (egy időben kétféleképpen is értelmezhető) érzések fűznek.

Számomra követhetetlen volt az az út, amelyre az utóbbi időben hangsúlyozottan nemzeti ideológiájú, külsődleges programmal terhelt műveivel lépett. Ugyanakkor Bozay tehetségéről, fantasztikus mesterségbeli tudásáról, eleven szelleméről már az *I. vonósnégyes* is meggyőzőtt, majd például a *Szegény Yorick* dalciklus katartikus erővel hatott rám. Most, amikor a felsőbb hatalmak meghúzták a kettősvonalat az életmű partitúrájának végén, itt az idő, hogy ki-kifeldolgozza, s a zenetörténet-írás is témájává tegye ezt az ellentmondásoktól sem mentes, de értékes alkotói termést. Ennek értelmezése nélkül az utolsó négy évtized magyar zeneszerzéséről alkotott képünk nem lehet teljes, s nem érthetjük meg maradéktalanul, mi is ment végbe egy nemzedék tájékozódásában, technikájában s tudatában az elmúlt negyven év során.

Közvetlen örökségül pedig Bozay itt hagyta ránk utolsó operáját, a Madách Tragédiája alapján komponált *Öt utolsó színt*, amelyet egy éven belül bemutat az Operaházban.”

A magyar népzene és népköltészet hete

1999. november 15.-től rendezték meg hagyományosan *A magyar népzene és népköltészet hetét*.

Íme a műsorajánlat részlete: „Különös jelenség a népzene, a népköltészet. Megfoghatatlan.

Sokkal többet raktározott el a múlt szellemi értékeiből, mint az írásos emlékek.

Ezen a héten 31 műsor közül válogathatnak hallgatóink mindhárom adón. Több olyan egyedi összeállítás készült, amelyen keresztül népi hagyományainkhoz, a magyarság kultúrkincséhez, szellemi javaihoz még közelebb kerülhetünk. Bartók Béla szavaival élve: Akik örömeiket lelik majd ezekben a dallamokban, ezekben a versekben, gondoljanak meg-megújuló hálával azokra, akik ezt a kincset annyi viharon és viszontagságon keresztül számunkra megőrizték: a magyar falu népére.”

Pongrácz Zoltán: *Az utolsó stáció* – opera

1999. december 15-én a Pesti Vigadó különleges hangverseny helyszíne volt. A Rádiózenekar és kiváló énekesek, valamint az ELTE énekkara Kovács László vezényletével, ismeretlen operák részleteit mutatta be. Elhangzott: Dubrovay László *A váltságdíj*, Huszár Lajos *A csend* és Pongrácz Zoltán *Az utolsó stáció* című operájának részlete, valamint Takács Jenő *A holdbéli csónakos* című táncjátéka, amely Weöres Sándor mesejátékához készült.

A különleges bemutatók közül Pongrácz Zoltán *Az utolsó stációját* emelem ki, Hollós Máté *Művek bontakozóban* című interjújának részleteit idézve. Pongrácz Zoltán zeneszerző a legkülönösebb életutat járta be. 1912-ben született Diószegen (ma Szlovákia).

A Zeneakadémián 1935-ben kapott diplomát Kodály Zoltán növendékeként. A következő öt évben folytatta tanulmányait Berlinben, Bécsben, Salzburgban és Lipcsében Korrepetitor volt a Magyar Királyi Operaházban, majd karmester a Rádióban. 1954-től kezdve tanított a Debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakiskolában. A 60-as években érdeklődése az elektronikus zene felé fordult. A darmstadti és a kölni tanulmányok után Hollandiában az utrechti egyetemen – magyar zeneszerzők közül elsőnek szerzett képesítést elektronikus zenéből. 1975-1995-ig a budapesti Zeneakadémián az általa létrehozott elektronikus zeneszerzés-szak tanára volt. Pongrácz Zoltán egyike volt a magyar zeneszerzés nagy öregjeinek. (2007. április 3-án, 95. születésnapja után két hónappal halt meg.)

És most visszatérek *Az utolsó stáció* című operájára, amelyről többek között ezt mondta: „1960-ból származik *Odüsszeusz és Nauszikaá* című operám, amelyet Debrecenben mutattak be. A 80-as években pedig a Szegedi Nemzeti Színház felkérésére, az akkori igazgató, Pál Tamás biztatására komponáltam operát Polner Zoltán szegedi író szövegére. Címe: *Az utolsó stáció*. A történet a pogány kor végén, a kereszténység kezdetén játszódik, amikor e kettő még egymásba fonódott. A helyszín: a világ valamelyik országának fővárosa – tehát idő és hely nagyon tágra értelmezett. Az eredeti partitúrában szimfonikus zenekar és elektronika szerepelt. A mitikus tartalmakat az elektronika, a ma játszódó eseményeket a zenekar szólaltatta meg.” Pongrácz Zoltán *Az utolsó stáció* című operájának színházi bemutatása körül nagyon sok bonyodalom lehetett. A Rádiózenekar jóvoltából azonban legalább részletet ismerhetett meg belőle a közönség: Frankó Tünde, Várhelyi Éva, Mukk József és Bordás György operaénekesek közreműködésével.

2000.

Johann Sebastian Bach minden műve

A 2000. esztendőt a millennium ünnepei határozták meg. A muzsikuskok, zenekedvelők számára azonban az évet Johann Sebastian Bach neve és zenéje aranyozta be:

2000. július 28-án volt halálának 250. évfordulója. A zenetörténet legnagyobb alakjára való emlékezés az év első napján kezdődött és év végéig tartott. 2000. január 1 –én egész évet átfogó sorozat indult *Johann Sebastian Bach minden műve* címmel. A több mint 200 részes műsorfolym a liturgiához igazodva sugározta az egyházi kantátákat és korálelőjátékokat. A világi kantáták elhangzása is szorosan kapcsolódott első megszólalásuk időpontjához. A kantáták elhangzása előtt a hallgatók megismerhették a művek szövegének forrását is. A sorozatban elhangzott művek nemcsak az egyházi évhez kapcsolódtak, hanem zenei műfajok szerint is tagozódtak. Bánkövi Gyula, a sorozat szerkesztője feltette a kérdést? „Lehet-e Bach művészetét túlszárnyalni? De ha ez már lehetetlen, megtettünk-e mindent annak érdekében, hogy művészete a legtisztább fényben ragyogjon és mindenkihez eljusson, akinek lelke kész befogadására? ” A Bartók rádió hallgatói úgy érezhették, hogy a legteljesebb kínálatból válogathattak Bach műveinek megismerésében. Ezt szolgálta Somfai László *Különböző korok Bach-képei* című előadássorozata is, amelynek mottója ez lehetett: „Bach a zenészek bibliája”

Szokolay Sándor: *Symphonia Ungarorum*

2000. január 3-án a Magyar Állami Operaházban tartották a Rádió ének- és zenekarának, valamint Gyermekkorúsának **millenniumi** nyitóhangversenyét, Vásáry Tamás vezényletével.

A *Himnusz* elhangzása után Nemeskürty István kormánybiztos mondta az ünnepi beszédet. A millenniumi év méltó kezdete volt Szokolay Sándor *Symphonia Ungarorum* című művének bemutatója, valamint Kodály Zoltán *Budavári Te Deum*ának előadása.

Elsőként Breuer János zenekritikájából idézek: „*Hallod-e a magyarok szimfóniáját?* – kérdezte Szent Gellért püspök a kísérőjét, midőn az országot járván, kézi-malomban búzát őrölő leány énekére lett figyelmes. Legalábbis a jóval később lejegyzett legenda szerint így történt – néma zenetörténeti adat, hogy mit hallott, soha meg nem tudjuk. Hogy miként visszhangzik a mi szimfóniánk Szokolay Sándor alkotó fantáziájában, megismerhettük az Operaház millenniumi nyitóhangversenyén, megismerhették milliók a Nagy Gáspár verseire írt monumentális hangzó freskót, rádión, tévén, határainkon innen és túl.

Vásáry Tamás a Magyar Rádió zenekarának, énekkarának és gyermekkórusának élén tökéletes, átlékelített előadást teremtett, élvezve a két karigazgató Strausz Kálmán és Thész Gabriella példás betanító munkáját. Élményt adott Hamvasi Szilvia megannyi átszellemült szopránszólója, Rácz István (basszus) éneke. Hasonló színvonalon szólalt meg Kodály *Budavári Te Deumja*.”

Következzék Devich Márton *A megmaradás szimfóniája* című írásának részlete:

„Meghatóan szép és nemes, az alkalomhoz méltó új magyar zenemű csendült fel az Operaházban a millenniumi év ünnepi nyitó hangversenyén. A legtöbb művészi alkotás kihullik az idő rostáján. Szokolay Sándor *Symphonia Ungarorum* – Szent István és Szent Gellért emlékezete című oratórikus szimfóniája, mely Nagy Gáspár ihletett, veretes, balladisztikus versciklusára született, a *jövő muzsikája*, melyhez érdemes lesz újra és újra visszafordulni. Valamennyi hangja – érthetően, befogadhatóan és ami a legfontosabb, átélhetően – rólunk és hozzánk szól, erőt és hitet sugároz, hatásos, önvallásra késztet, elgondolkodtat. Monumentális, freskószerű örömszene, egyben fohász, és bár a szöveg nem történetírás, benne rejlik szinte az egész magyar sors. *Úton, Hitben, Háborúságban, Megmaradásban* – ez a szimfónia négy tételének címe, s a zene a múlt megidézésével valóban a jövő évezredbe vezeti át hallgatóját: „*mintha szép aranyló hídon / kelne át egy nép / mire meghajnallik*”

***A magyar zene évszázadai* – Bónis Ferenc műsora**

Bozay Attila emlékezete

2000. január 19-én hangzott el Bónis Ferenc sorozatában „Akik nem jöttek velünk a 21. századba: Bozay Attila, Carelli Gábor, Yehudi Menuhin és Tátrai Vilmos emlékezete” A műsor így kezdődött: „Nemrégiben még, ha egy jelenséget vagy magatartást nagyon újnak éreztünk, így jellemeztük: ízig-vérig 20. századi. Mára ez a jellemzés elavult. A 20. század immár a múltat jelenti, bár egyelőre még mindnyájunk közös múltját. Azt sem tudjuk – mert az ilyesmi több-évtizedes távlatból ítélhető csak meg -, hogy a szó szellemi értelmében vízválasztó-e a 2000-es esztendő. Hogy véget ért-e valamilyen nagy történelmi korszak 1999-cel és kezdődött-e valamilyen gyökeresen új 2000-rel? Egyelőre azt látjuk csupán – és ez a zenei műsor erről szól -, hogy többen azok közül, akik formálói voltak muzsikánk 20. századi alakulásának, nem jöttek velünk a 21.-be. Itt hagytak bennünket 1999-ben, két évezred határmezsgyéjén. Haláluk fájdalmasan érintette a hátramaradottakat. Mindegyikük jelentős életművet hagyott maga után – de még tele voltak tervekkel, gondolatokkal, melyek most már soha nem válhatnak művekké vagy tettekké.

A négy művész közül **Bozay Attila** volt a legfiatalabb. Éppen csak megérte 60. születésnapját. Róla elmondható: teljében volt alkotóerejének. Farkas Ferenc növendékeként sajátította el, ami a zeneszerzői mesterségből az iskolapadban elsajátítható. Egy ideig a 60-as években a Magyar Rádióban működött, zenei szerkesztőként. Azután egy külföldi ösztöndíj segítségével, hosszabb időt tölthetett Párizsban, talán legfogékonyabb korszakában, amikor szakmailag már biztosan állt a lábán és érdeklődési körét tudatosan tágíthatta. A magyar múlttal való kapcsolata soha nem lazult, de technikájának alakulásában nagy hatással voltak Webernek és követőinek új perspektívát adó újításai. Történelmi elkötelezettségű alkotó volt – s ebben, kétségkívül Kodály követője. Nem véletlen, hogy színpadi munkásságát a 19. század kiemelkedő drámaírói inspirálták: Vörösmarty Mihály és Madách Imre.

Vörösmarty legmaradandóbb színpadi alkotásával a *Csongor és Tündével*, Madách pedig *Az ember tragédiájának* öt utolsó színével ihlette szép opera írására.

Finom lírikus is volt: Radnóti Miklós, József Attila és Fodor András nyomán írt ciklusai vallanak erről. Új hangzású, új mondanivalóját világos, áttetsző formákban, magyar zenei nyelven fogalmazta. Tudta, hogy múlt nélkül nincs jövő: ez a felismerés vezette a zenei közéletben végzett munkáját is. Hiányát e tekintetben is fájdalmasan érezzük.”

Balassa Sándor: *Hunok völgye, Magyar koronázási zene*

1999. január 21-én, a magyar kultúra napja előestéjén rendezték meg a millenniumi év második ünnepi hangversenyét a Zeneakadémián. A koncerten Balassa Sándor két műve, a *Hunok völgye* és a *Magyar koronázási zene*, valamint Beethoven *VII. szimfóniája* hangzott el a Pécsi szimfonikus zenekar előadásában, Howard Williams vezényletével. A *Hunok völgye*, mely a kormánybiztosi hivatal felkérésére íródott, ösbemutató volt, a *Magyar koronázási zene* pedig Budapesten először csendült fel. Az est egyben Balassa Sándor köszöntése is volt, hiszen január 20-án ünnepelte 65. születésnapját. Breuer János zenekritikájából idézek: „Volt egy zeneszerző, aki az örök lázadó, szikrázóan nonkonformista Kassáknak állított síremléket (*Requiem*, 1969), Beney Zsuzsa szenvedéseit formálta kantátává (1970), Borchert döbbenetes drámai vízióját operává (*Az ajtón kívül*, 1977). Hangjegyekben másként gondolkozó, ki végtelenül bonyolult hangzásaival egyidejűleg készítette érzelmi és intellektuális azonosulásra híveit. Van egy zeneszerző, aki immár nem az örök emberit, hanem a magyar őstörténet és történelem hangzó képsorait keresi oly nyelven, amely 100-150 évnnyit visszalapoz a zenetörténetben. Posztmodern korunkban bárki lehet posztrégi, csak az a kérdés, mennyire hitelesíti azt napjaink személyisége.

Balassa Sándor nagy műgonddal megszerkesztett két új műve – nem örömmel és éppen nem kárörömmel írom ezt – nélkülözi a személyiség semmivel nem pótolható szuggesztív varázsát. Inkább zenei közhelyszótár, nem feltétlenül összeillő, vegyületet alkotó elemekből. A *Himnusz* születésnapján a *Huszt* Kölcseyjét juttatja eszembe: *Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér? /*

Messze jövőendővel komolyan vess összeve jelenkort „

Részlet Devich Márton írásából: „A hangversenyen elsőként felhangzó *Hunok völgye* francia formájú zenekari nyitány, amely valódi táj, a Svájcban Wallis (Valais) kantonban található Hunok völgye (Val d’Anniviers) és az ott élő emberek kultúrája ihletett. Attila halála után a hunok egy csoportja ebben a völgyben telepedett le, s leszármazottaik ma is ott élnek.

A mű tehát egyszerre kötődik az európai kultúrához és a magyarság őstörténetéhez.

Balassa Sándor *Magyar koronázás zene* című művét a pécsi zenekar mutatta be Pécsen.

Az emelkedett hangulatú, öttételes művében a zeneszerző megpróbálta összegyűjteni zenei anyanyelvének mindazon rétegeit, amelyek alkalmasak az ünnepélyesség, a vidámság kifejezésére.”

Bánkői Gyula „Istvánffy Benedek-díjat” kapott

Istvánffy Benedek (1733-1778) a zenetörténészek szerint – Bakfark Bálint lantkompozícióit leszámítva – az első magyar zeneszerző volt. A Magyar Zeneszerzők Egyesülete által 1999-ben létrehozott díjat róla nevezték el. A pályázaton 40 évesnél fiatalabb zeneszerzők vehettek részt, az előző (1999-es) évben nyilvánosan, ösbemutatóként elhangzott kompozícióikkal.

A Magyar Kultúra Napja alkalmából elsőként Bánkői Gyula *Ezüstszárnnyú lepkék* című, fuvolára, csellóra és élő elektronikára írt darabjáért vehette át az elismerést. Az élő hangszereket és elektronikát egyesítő darabot Matuz István fuvola- és Kántor Balázs csellóművész, valamint Horváth István hangmérnök mutatta be. Bánkői Gyula zeneszerzői tanulmányait Kocsár Miklósnál kezdte, majd a Zeneakadémián Bozay Attilánál folytatta. Tanulmányairól így beszélt: „A Zeneakadémián elsősorban a mesterségbeli tudást lehet megszerezni. Megtanítanak a szakmára, de a fiatal zeneszerzők egyénisége igazán csak a diploma után kezd kibontakozni. Bozay Attilának köszönhetően ismertem meg olyan fogalmakat, mint erkölcs, etika, világnézet, kollegialitás, egymás tisztelete. Nem telik el olyan hét, amikor ne jutnának eszembe Bozay intelmei a zenéről és az életről. Azt is tőle tanultam, hogy a stílus önmagában még nem sokat számít. Egy darab akkor nyeri el igazi jelentőségét, ha két-háromszáz év múlva egyrészt még emlékeznek rá, másrészt bizonyos jegyek alapján azonosítható lesz, hogy az 1970-es vagy az 1990-es években keletkezett. Sokan azt mondják, hogy a közönség a népszerű zenét szereti.

Én úgy vélem, ha egy modern darab valóban jó, akkor a közönségnek ugyanúgy tetszik, mint egy Bach-kantáta, vagy egy Beethoven-szimfónia. Másképpen fogalmazva: akit megfog a hagyományos zene, azt egy magas színvonalú 20. századi zenemű is megérinti. Nem tartom szerencsésnek, hogy a mai hangversenygyakorlat mereven szétválasztja a hagyományos és a kortárs zenét: inkább a kettő ötvözésére lenne szükség.” Bánkővi Gyula széles műfaji érdeklődését jelzi, hogy kamaraegyüttesre, gyermekkórusra, rézfúvós együttesre, szólóhangszerekre és elektronikára egyaránt komponál. Rendszeresen indul nemzetközi zeneszerzői versenyeken, s több alkalommal díjat is nyert. 1997-ben nagy sikerrel szerepelt a párizsi Tribün kortárs zenei szemlén, míg 1999-ben egy gyermekkari ciklusát díjazták. Az újságok kiemelték, hogy Bánkővi Gyula 33 esztendő, 3 kisgyermek édesapja és a Bartók rádió szerkesztője.

12. Mini-Fesztivál

2000. január 28-án 12. alkalommal kezdődött el a Mini-Fesztivál a pesti Vigadóban. A négynapos rangos zenei esemény szervezője a Magyar Zeneművészeti Társaság ez évben szélesebb választékát adta a 20. század magyar zeneszerzésének, és a magyar millennium szellemében kizárólag magyar műveket szerepeltetett a műsorban. A kiválasztott zeneművek a legkülönbözőbb generációk munkásságát képviselték, a 20. század már klasszikussá vált mestereitől a középnemzedéken át a legfiatalabb korosztályig. Január utolsó hétvégéjén a kamaraművek mellett zenekari koncert is volt: Bozay Attila, Dubrovay László, Durkó Zsolt és Szervánszky Endre egy-egy művét a Matáv Szimfonikus Zenekar szólaltatta meg Ligeti András vezényletével. A hangversenyek színvonalát kiváló szólisták és együttesek biztosították.

Petrovics Emil 70. születésnapja

2000. február 9-én ünnepelte 70. születésnapját Petrovics Emil zeneszerző. A Bartók rádió ez alkalomból műsorra tűzte azt a hangversenyt, amely *1999. november 17-én* volt a Zeneakadémia nagytermében. Ekkor mutatták be Petrovics Emil *Zongoraversenyét*, Prunyi Ilona szólójával, a Matáv Szimfonikus Zenekar előadásában, Hamar Zsolt vezényletével. A zeneszerző ezt a művét a kiváló zongoraművésznőnek ajánlotta, aki alapos felkészülés után nagy sikerrel mutatta be az új darabot. A Magyar Televízió Petrovics Emil 70. születésnapját portréműsor sugárzásával köszöntötte. A *Rádióújságban* jelent meg Várbíró Judit szerkesztő következő írása:

„Petrovics Emil rendkívüli népszerűsége – hiszen egy úgynevezett kortárs zeneszerzőt ritkán övez ilyen közszeretet a szakma és a nagyközönség részéről egyaránt – életfilozófiájából ered: „*Én a teljes életet szeretem!*” – vallja. Minden érdekli: a zene, a színház, az irodalom, a politika, a közélet, a kollégák munkája és a szigligeti szomszéd gondja, a régi értékek és az új csodák, az örömök és fájdalmak, az alkotók és az előadók – és a közönség – tehát az emberek. Tágabb értelemben az emberiség. Szangvinikus, indulatokkal, érzelmekkel gazdag személyiségét az ész, a gondolat rendje tartja mederben. Műveiben megfogalmazott szenvedélyes üzeneteit a világ dolgairól: háborúról, forradalomról, hatalomról, hazáról (melyet Európának ez e vidéke jelent számára), szerelemről, szenvedésről, erkölcsről, lelkiismeretről a mesterség tudása építi várakká. „*Mindig úgy éreztem, hogy másokért kell élnem*” – így fogalmaz. Ott van a fiatal zeneszerzők, karmesterek születésénél, követi a tehetségek útját, egyengeti művészek és közemberek sorsát, jelen van bölcsességével, kritikájával zenei életünk fontos intézményei, rendezvényei munkájában, eredményeiben, versenyek zsűrijében, társadalmi szervezetekben és a közönség soraiban. És február 9-én 70 évesen az MTV képernyőjén.”

Ujfalussy József zenetudós 80 éves

2000. február 13-án Ujfalussy Józsefet 80. születésnapján nagy szeretettel és tisztelettel köszöntötték egykori tanítványai, munkatársai és a zeneszerető közönség. Ujfalussy József zenetudós az egyik legváltozatosabb életutat járta be, mindig azon a helyen végezte feladatát a lehető legjobban, ahova az élet, vagy a körülmények helyezték. Hogy is történt mindez?

1920. február 13-án született Debrecenben zenekedvelő és zenét aktívan művelő polgári családban. Fuvolázni tanult, zenekarban játszott, majd a nagy múltú debreceni zeneiskolában Szabó Emil tanítványa lett (aki Kodálynál végzett és Bartókhhoz járt zongoraórákra), zeneelméletet, majd zeneszerzést tanult tőle. Érettségi után zeneelméleti érdeklődése szerint szeretett volna tovább tanulni, de erre a háborús években nem volt lehetőség. A debreceni egyetemen klasszika-filológiát végzett és doktorált. A debreceni Református Gimnáziumban még tanított is. 1946-ban felkerült Budapestre és ettől kezdve az élete megváltozott. (Sőt, folyton változott!) Jelentkezett a Zeneakadémiára, hogy kipróbálja mit ér az, amit addig Debrecenben tanult. (Sokat ért.) Végzett zeneszerzés és karnagyképző tanszakon. Közben dolgozott minisztériumi tisztviselőként. 1955-ben került át tanítani a Zeneművészeti Főiskolára. 1945-ben Bartók Béla halála után kezdett el foglalkozni a zeneszerző életművével. (Több kiadásban is megjelent Bartók életrajza.) Amikor létrejött a Bartók Archivum és a Zenetudományi Intézet, ott is munkatárs lett.

Sokasodó közéleti és hivatali funkciói sok időt és energiát elvontak Ujfalussy zenetudósi munkájától. Zeneesztétikai művei így is jelentősek.

Ismeretterjesztő munkát végzett Rádióinkban is, például: *Beszélgessünk zenéről*, *A hét zeneműve*, *A zene üzenete* című sorozatokban. Egy alkalommal így beszélt erről: „Asztalos Sándor, a *Muzsika* első szerkesztője egy alkalommal azt mondta nekem: nézd, a mi generációnkat belekeverik a malterbe. Hát malter is kell egy építményhez, mert különben széthull. Én elvállaltam ezt a szerepet. Különböző ismeretterjesztő előadások és írások százain keresztül megpróbáltam ráébreszteni a magyar közvéleményt, nem utolsósorban a zenész közvéleményt, hogy a zene emberformáló és az emberek magatartását meghatározó szerepe milyen fontos.”

Budapesti Tavaszi Fesztivál

2000. március 17. és április 3. között 20. alkalommal rendezték meg a Budapesti Tavaszi Fesztivált. Amikor megálmodói és életre hívói útjára bocsátották, az új rendezvénysorozatot, talán maguk sem gondolták volna, hogy az évek során a fesztivál Magyarország egyik legrangosabb és leglátogatottabb kulturális eseményévé női ki magát.

De szerencsére így történt. Sőt – bár elnevezésében megőrizte a főváros nevét – évek óta egyre több és több vidéki programot is égisze alá fogad. A Bartók rádió és a Magyar Televízió pedig bőségesen tudósít, vagy közvetít az eseményekről.

A Magyar Rádió énekversenye

2000. április 25-től május 3-ig rendezték meg a Magyar Rádió énekversenyét.

Ez volt a Rádió által meghirdetett 15. verseny, s az énekversenyek sorában pedig a 4.-ik.

Sándor Judit operaénekes, a zsűri elnöke többek között így nyilatkozott: „A Bartók rádió hűséges hallgatóihoz fordulok, ugyanis újabb zenei verseny fűltanúi lehetnek. A legutóbbi énekverseny óta már 23 év telt el. Bizony, ez nagy idő, új énekes nemzedék nőtt fel azóta, és persze a zenehallgatók tábora is részben kicserélődött, de biztos vagyok abban, hogy az, ami minden időben összetartja a közönséget, a nemes muzsika szeretete, változatlan maradt.

Nos, ez a közönség most szebbnél szebb dalok és áriák sorát fogja napokon keresztül hallani, Bachtól kezdve, mintegy 50 zeneszerző művein át egészen a kortárs szerzőkig.”

A versenyre mintegy 70 fiatal énekes jelentkezett, végül csak 40-en vállalták a megmérettetést.

Közülük csupán 11 volt a férfi, ráadásul egyikük sem jutott be a középdöntőbe.

Így a verseny döntőjében csak nők versenyeztek. A zártkörű középöntőket és döntőket a Bartók rádió a stúdiókból, a nyilvános zeneakadémiai díjkiosztó gálaestet pedig élőben közvetítette.

A döntőn és a gálán a Rádiózenekar kísérte az ifjú művészeket Kovács János vezényletével.

Az eredmény: a megosztott első díjat **Létai-Kiss Gabriella** (mezzoszoprán) és

Kolonits Klára (szoprán) nyerte.

Hangversenyciklus századunk zenéjéből

2000. április 26-án kezdődött el az évszázad utolsó hangversenyciklusa *Századunk zenéjéből*, Lázár Eszter szerkesztésében. Ez alkalommal kerek száz esztendő terméséből válogathatott. Most is talált olyan szerzőket, műveket, amelyek a hazai közvélemény számára ismeretlenek, pedig méltóak a felfedezésre, például az Európán kívüli szerzők kompozíciói. A nagyobb érdeklődés mégis a magyar zeneszerzők műveit kísérte.

Gyöngyössy Levente *Gólyakalifa* című operája keresztmetszetének bemutatója hangzott el a nyitóhangversenyen. A mű első felvonását a fiatal komponista diplomakoncertjén lehetett hallani. Az egyik kritikus többek között ezt írta róla: „Kétségtelen: Gyöngyössy káprázatos tehetség. A posztmodern darabokkal (A *Gólyakalifa* zenéje vitathatatlanul ide tartozik) rendszerint az a baj, hogy a komponista aránylag kevés „rég” stílust képes „hitelesen” megidézni, ha pedig parodizálni óhajt, humora nem elég csípős. Gyöngyössy viszont szokatlanul sokat tud. Rockban is otthonos, barokk stílusjátékot is biztonsággal és nagy fantáziával teremt. Hangszerelése abszolút profi, arányérzéke bámulatos. Amivel adós marad – örök problémája ez a posztmodernnek, nincsenek igazán emelkedett pillanatai.”

„A fiatal zeneszerzőnek bőven lesz ideje arra – ha tehetsége engedi – hogy beleszóljon a jövő század zenetörténetébe.” – írta Lázár Eszter.

Sári József: *Sonnenfinsternis (Sötétség délben)* – opera

Sári József zeneszerző sokáig „kimaradt” a *Rádiófónia* adásaiból. Ennek oka az volt, hogy 1971 és 1984 között az akkori Nyugat-Németországban élt és alkotott. Kompozícióinak híre is csak ritkán jutott el hozzánk. 14 éves távollét után azonban hazatért és a Zeneakadémia tanára lett, a '90-es években már elfoglalta az őt megillető helyet a magyar zeneszerző társadalomban. Számos megrendelés mellett díjakkal értékelték munkásságát. 1997-ben pedig elvállalta a Magyar Rádióban a zenei lektori munkát.

Farkas Zoltán zenetörténész írásából idézek:”Az ezredfordulóhoz közeledve váratlan fordulat következett be a zeneszerző munkásságában. Az énekhanggal sokáig hadilábon álló, s a zenekari technikát csak lassan meghódító Sári József elfogadta a Németországban lévő pforzheimi színház megrendelését egy opera megírására. A librettó – gyakorlott szövegkönyv-író, Elisabeth Gutjahr munkája – a vérzivataros 20. század krónikásának, a többször nyelvet és hazát cserélt Arthur Koestlernek életét dolgozza fel.

A téma a librettista választása, de a magyar és a német kultúrában egyként gyökerező Sári bizonyára nem érezte idegennek, annál is kevésbé, mivel a korabeli magyar szellemi élet alakjai, Németh Andor, József Attila, Kassák, Radnóti, Ignó is felbukkan Gutjahr színpadán.

A mű 11 tablószerű jelenetbe sűríti Koestler életének valóban megtörtént vagy fikciós is hiteles eseményeit. A vállalkozás legnagyobb meglepetése, hogy Sári saját korábbi terméséhez szervesen kapcsolódva, önmagához hű maradva, magas fokon teljesíti a színpad sajátos követelményeit. Az opera partitúrája Sári eddigi alkotói pályájának szerves folytatása, sőt logikus következménye. Néha kifejezetten az a benyomása (illúziója?) támad a komponista életművében jártas hallgatónak, hogy a régóta dédelgetett, vissza-visszatérő zenei gondolatok, gesztusok szinte új erőre kapnak, többletértelmet nyernek az opera beszédben kifejezett világában, vagy egyenesen itt találják meg igazi helyüket.

2000. május 4-én zajlott le Sári József *Sonnenfinsternis* című operájának ősbemutatója, a pforzheimi színház kiváló előadásában. A bemutatóra látogató hazai „küldöttség” sokkal jobbat és sokkal többet kapott, mint amennyit várt. Akik látták-hallották az előadást, azoknak nem lehet kétségük afelől, hogy a 65. évét betöltött Sári József szolgálhat még meglepetésekkel.”.

A 20. század végén új német operát mutattak be, de magyar zeneszerző alkotását. Budapesti bemutatójára – valószínű – már csak a 21. században kerül sor.

Nemzetközi Csembalóverseny a Zeneakadémián

2000. szeptember 19-én kezdődött el a 35. Budapesti Nemzetközi Zenei verseny. A zsűri elnöke: Sebestyén János többek között ezt mondta: „A versenyt mi magunk között 1. nemzetközi csembalóversenynek nevezzük. A 30 esztendőszakadémiái tanszakra épülve, hangszerünk „versenyéretté” vált. 14 országból 27 versenyző rajtol. A gyakorláshoz 10 csembalót biztosítunk, holland és cseh hangszeresek is érkeznek. A verseny anyaga a Millennium előtt is tiszteleg, Bartók Béla, Bakfark Bálint, Petrovics Emil, J. Haydn, Szokolay Sándor művei is szerepelnek, tehát nem historikus versengésre kerül sor. A nyitókoncert a Bach-évfordulót idézi.”

A Zene Világnapja

1975. október 1-én Yehudi Menuhin felhívására először ünnepelték a Zene Világnapját.

2000-ben a Bartók rádió gazdag kínálatból állította össze egész napos műsorát. Elhangzott

Johann Sebastian Bach *h-moll miséje*, a kamarazene-irodalom remekeiből közvetített hangverseny a Rádió Márványterméből és felcsendültek Menuhin Bartók-felvételei.

Különlegességnek számított Ernst Bloch oratóriumának magyarországi bemutatója a Rádió ének- és zenekarának előadásában a Zeneakadémia nagytermében.

Lázár Eszter szerkesztő írásából idézek: „A zene annyira jelen van az életünkben, hogy szinte észre sem vesszük, hogy van, de ha megszűnne, süket, halálos csönd venne körül bennünket.

Azt hiszem, Menuhin felhívása nem feltétlenül a magas esztétikai értékű, művészi zene megünneplésére szólított fel, hanem arra a gondolatra hívja fel a figyelmet, hogy a *zene olyan lételem*, mint a levegő. Legyen bár művészi, vagy triviális, halkan zümmögő, vagy fülsiketítő, hiányában elpusztulnánk a néma csendben.”

Elhunyt Farkas Ferenc zeneszerző

2000. október 10-én 95 éves korában elhunyt Farkas Ferenc zeneszerző.

Farkas Ferenc a Zeneakadémián Weiner Leó és Siklós Albert növendéke volt. Tanulmányait Rómában folytatta Ottorino Respighi mesteriskolájában. Azonban a Bartók és Kodály által képviselt magyar nemzeti zenei irányzat mindenkor erősen hatott rá.

Több mint 40 évig tanított Kolozsvárott és Budapesten, s ezalatt négy nemzedék zeneszerzői: Ligeti György, Kurtág György, Petrovics Emil, Szokolay Sándor, Bozay Attila, Kocsár Miklós és Jeney Zoltán voltak a tanítványai. Emlékezetes a *Csinom Palkó* című daljátékának nagy sikere, majd komponált három operát (*A bűvös szekrény*, *Vidróczki*, *Egy úr Velencéből*), továbbá számos kantátát, oratóriumot, dalt és kórusművet.

Búcsúzásként Petrovics Emil többek között ezt írta: „Nem méltatni akarom, hanem köszönetet mondani azért a ma még felmérhetetlen örökségért, amelyet ránk hagyott. Aligha van zeneszerető ember, aki ne találna kedvére való gyöngyszemet, élményt adó gyönyörűséget abban a barokk mestereket is pironkodásra készítő, hatalmas életműben. Aligha van előadóművész, együttes, zenekar, amely nélkülözné alkotásainak örömteli hangját, pompás anyagszerűségét, tökéletes formálását, bűvös dallamosságát, kristálytisza harmóniáit, ravasz ritmikáját és biztos sikert ígérő hatásosságát. Latin szellemisége nem rokonszenvezett a spekulatív újításokkal, de radikális elutasításban sem részesítette az ilyen kísérleteket. Sőt.

Ha kedve tartotta, felhasználta ezeket a szerkesztési elveket is: olyanokat, amelyekkel felfrissítette, megfűszerezte szilárdan kicsiszolt stílusát, nyelvezetét, közlési modorát.

Nála tökéletes egységben működött az alkotás és a gondolkodás, az élet és a komponálás, a képzelőerő és a szigorú, de sohasem tudálékos fegyelmezettség.”

Breuer János zenetörténész írásának befejező sorait idézem: „Varázsló volt Farkas Ferenc, nem egyszerű zeneszerző. Bármire nyúlt: történelmi múltunkhoz, időhöz nem köthető kamaramuzsikához – egyszóval bármire, arannyá vált a hang a kezében, volt bár délceg ifjú vagy mostanság hétrét görnyedt 90-es. Varázsló volt, a zene titkait nála mélyebben senki nem ismerte kortársai közül. Kortársai mi voltunk, mára mindannyian utókora. Felmérhetetlen, hogy mit veszítettünk távozásával. Maradandó mindaz, amit kottapapírra írt, amit tanítványainak átadott, maradandó a megragadó ember emléke, a muzsikusa, a humanistáé egyaránt. Mögötte hatalmas életmű, előtte – előttünk - mostantól űr és fájó hiány.”

Kókai Rezső: *István király* – opera-oratórium

2000. október 17-én az Erkel Színházban előadták Kókai Rezső *István király* című opera-oratóriumát. Kerényi Mária így írt a különleges előadásról: „Megszokhattuk már, hogy a Záborszky-család nevével hitelesített Szent István Király Szimfonikus Zenekar és Oratóriumkórus tervszerűen törleszti zeneéletünk nyomasztó adósságait, mégis meglepett (és meghatott), hogy a millennium alkalmával élve Kókai Rezső rég feledésre ítélt szcenikus oratóriumának előadására vállalkoztak. Az *István királyt* az 1938-ban meghirdetett pályázatra komponálta a 30-as évei elején járó szerző, aki korának rendkívül művelt muzsikusa volt: zeneszerzést Koesslernél – Bartók, Kodály és Dohnányi mesterénél – tanult, filozófiát Heideggernél hallgatott, disszertációját Liszt korai zongoraműveiről írta.

Első jelentős alkotása a történelmi tárgyú oratórium (szövegkönyvét is maga állította össze Vitnyédi Német István katolikus pap-költő nyomán), s noha a mű dramaturgiája igencsak kezdetleges, nemes és invenciózus zenei anyaga – mindenekelőtt a kórustablók nagyszabású sorozata – leginkább színpadi keretbe foglalva érvényesül. Az 1942-es operaházi ősbemutatót a zseniális Oláh Gusztáv rendezte. A mostani előadás rendezése: Horváth Zoltán impozánsan felépített, látványelemekben gazdag, képeskönyv-technikája telitalálat. Megvalósítja a zeneszerző eredeti szándékát: nemzeti múltunk kultikus alakját őszinte párosszal és a nagyságnak kijáró hódolattal emeli piedesztálra. Ami pedig a zenei megvalósítást illeti: minden elismerést megérdemel Záborszky Kálmán karmesteri irányításával az igényes partitúra magával ragadó hangszeres és vokális tolmácsolása.”

Bozay Attila: *Az öt utolsó szín* – opera

2000. október 21-én az Operaházban ősbemutatóként hangzott el Bozay Attila *Az öt utolsó szín*, a Millenniumi Operapályázat győztes műve. A három felvonásos opera szövegét Madách Imre *Az ember tragédiája* című műve alapján a zeneszerző írta. Hangszerelték a szerző tanítványai: Fekete Gyula, Kovács Zoltán és Tallér Zsófia. A három főszerepet Kiss B. Attila, González Mónika és Réti Attila énekelte. Vezényelt: Medveczky Ádám. Nemcsak az opera történetének alapja tragédia, hanem az opera írása és a bemutató előzményei is drámaiak voltak. Íme néhány idézet az akkor megjelent írásokból: Csák P. Judit: „Bozay Attilában éveken át érett az elhatározás, hogy operát ír Madách drámájából. Amikor a Millenniumi Operapályázatra benevezte készülő művét, szinte boldog megszállottsággal dolgozott. Az akkor már súlyos beteg zeneszerző örömmel mutatta meg az elkészült részleteket tanítványainak, zeneszerző társainak.” Petrovics Emil: „Hihetetlen, mire képes az emberi akaraterő. Csak a beavatottak tudhatják, milyen irgalmatlan erőfeszítést igényel egy egész estét betöltő opera megírása, meg azt, hogy a szerző e hatalmas munkát a kétségek, remények, bizonytalanságok útvesztői között végzi, egyedül, éjjel és nappal, szobában, utcán és szinte állandóan odaszögezve a zongora és az íróasztal közé, a mindent elborító – már teleírt és még kétségbeejtően üres – kottapapírok halmazában. LélegzetviSSzafojtva figyeltük – mindazok, akik szerettük és nagyra becsültük – hogy van-e elég ereje az elkezdett mű megírására, befejezésére. Szakadatlanul dolgozott, hogy aztán 1999. augusztus végén beleszóljon a telefonba: „Befejeztem”. Másfél éves kemény munka után jött el a minden zeneszerző számára oly ünnepélyes pillanat: a kettősvonal meghúzása. Tudta – én meg éreztem –, hogy élete főművét írta meg, ihletetten, gondolkodva, Madách felemelő társaságában.

Az ezután következő két hét méltán nevezhető apokaliptikusnak. Kétszer is hallhattam tőle zongorázva és énekelve a nagyszerű művet: meg akarta mutatni hogyan is gondolja, miként szeretné a megvalósítást. A zsűri egyhangú döntése: a millenniumi pályázat első díját Bozay Attila operája nyerte el. Azonban sohasem tudta meg, hogy ő a győztes. A díjkiosztás előtti hatodik napon megállt a szíve.”

Csák P. Judit: „A Millenniumi Operapályázat nyertese nem érhetette meg műve győzelmét, nem láthatta azt a színpadon, de nem végezhetette el zenéjének hangszerekre bontását, hangszerelését sem. A pályázat zsűrijének elnöke, Petrovics Emil gesztusértékű megoldást javasolt: fiatalok, lehetőleg az elhunyt szerző tanítványai fejezzék be a munkát.

A zsűri döntése és az operaházi bemutató (2000. október 21.) közötti rendkívül rövid idő nem lett volna elég, hogy valaki egymaga oldja meg a feladatot, ezért három tanítvány Fekete Gyula, Kovács Zoltán és Tallér Zsófia osztotta fel egymás között a nagy munkát.”

Medveczky Ádám karmester: „A mindig nagy kritikus zenekar Bozay operáját egyre fokozódó kedvvel és odaadással játszotta. Ez értékmérő. Ami a hangszerelést, a három fiatal zeneszerző munkáját illeti (fiatalok, de érett zeneszerzők), azt csak dicsérhetem. Miközben – legalábbis a muzsikások számára – érzékelhető volt, hogy három különböző karakterről, művészegéniségről van szó, csudás alkalmazkodást tapasztalhattunk egymáshoz és az operához.”

Kerényi Miklós Gábor rendező: „Ami Madáchot illeti – akár a drámai műről van szó, akár az arra komponált operáról, élő szerzőként kell kezelni, élő művész alkotásaként kell eljárni. Élő szerző annyiban, hogy a gondolatai élnek, aktuálisak és fontosak most, ezért kell játszunk a darabot. Nagyszerű volt a zeneszerző ötlete, hogy az öt utolsó színt zenésítette meg, hiszen a mából megy a jövőbe.

Olyan alapkérdéseket tesz a középpontba, mint a környezetszennyezés, a globalizáció, a Föld kihűlése ... Az Űr-jelenetben az emberiség, a lét alapvető kérdései kerülnek felszínre. Nagy örömet okozott nekem a befejező rész kórusa, Bozay zenéje és a madáchi gondolat. Együtt.

Szabadon bűn és erény közt / Választhatni, mily nagy eszme, /

S tudni mégis, hogy felettünk / Pajzsúl áll Isten kegyelme. /

Durkó Zsolt: Széchenyi-oratórium

2000. november 3-án a Zeneakadémia nagytermében *A magyar tudomány napján* rendezték meg Durkó Zsolt posztumusz akadémiai székfoglaló hangversenyét. Göncz Zoltán műsorajánlatában ezt írta: „Jeles napon kerül sora Magyar Rádió oratórium-bérletének második estjére: 175 évvel ezelőtt gróf Széchenyi István – egy évi jövedelmének felajánlásával – ezen a napon vetette meg a Magyar Tudományos Akadémia alapjait. A Rádió ének- és zenekara, valamint Gyermekkórusa előadásában, Vásáry Tamás vezényletével Liszt *Dante szimfóniája* mellett – a messze-tekintő reformkori államférfira emlékezve – felcsendül Durkó Zsolt *Széchenyi-oratóriuma* is.

Az 1982-ben befejezett kompozíció szövegét a zeneszerző Széchenyi István *Hitel, Világ, Stádium* és a *Kelet népe* című írásaiból vett mondatokból, mondattörésekből állította össze, törekedve arra, hogy Széchenyi messze-hangzó szavai: kétségbeesése, hite, reménye, áldozatvállalása a zenei gondolatok rendjében fejeződjön ki.

Mi pedig palotát állítsunk észnek, / tündöklő csodáit míveljük / szabad emberségnek.”

75 esztendő a Magyar Rádió

1925. december 1. a Magyar Rádió indulása és 2000. december 1. között 75 esztendő telt el.

A Magyar Rádió munkatársai már az előző esztendőben elkezdtek az ünnepségsorozatot, hogy méltó módon emlékezzenek arra a jeles napra, amikor először szólalt meg a hang az éterben.

Elsősorban **Szőts Ernő**re, a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt első ügyvezető igazgatójára emlékeztek. Juhász Judit sorait idézem: „Vitéz Sónvárad Szóts Ernő, a mindig elegáns, apró termetű, kerek arcú nyugalmazott huszárcapitány négy háborús évet szolgált le a hadseregben, s valamivel több békeévet a rádiónál. Legendás munkabírása, elhivatottsága és embersége a rádiózás hőskorának talán legkiemelkedőbb egyéniségévé avatta. „Mindenért én felelek. Mindenért engem támadjatok!” Közismert kijelentése nemcsak felelősségérzetéről, hanem arról is tudósít, hogy a 20-as évek végének rádiózása sem volt mentes a kritikába öltöztetett intrikától. Kezébe futott össze a bonyolult munka minden szála.

Hajnaltól éjszakáig dolgozott, szívéből fakadó jósága mellett példás fegyelmet tartott, s személyesen írta és szerkesztette az akkoriban még csak egyetlen rádióadó műsorfolyamát. Az egykori dokumentumokat lapozgatva döbbenünk rá, mit is jelentett a Trianon utáni esztendőben a magyar nyelvű műsorszórás. Szóts Ernő ennek tudatában dolgozott. Minden percét a rádiónak szentelte. Jellemző volt rá, hogy ha valamilyen rendkívüli esemény zárta le a napi műsort, soha nem felejtette el kollégái lelkére kötni: „Gyermekeim, nagyon vigyázzatok a *Himnusz*ra” – ugyanis az ő ötlete alapján született meg a Magyar Rádió legszebb állandó műsorszáma, a közvetítést befejező *Himnusz*.

„Szóts Ernő a munka halottja” – búcsúztatta őt Kozma Miklós elnök 1932-ben.

Szóts Ernő sírja

2000-ben 75 esztendő a Magyar Rádió.

Régi adósságunkat törlesztettük, amikor a Kerpesi temetőben Robotos Júlia szobrászművész által újjáalkotott obeliszket állítottunk Szóts Ernő elfeledett sírjára.

Nemzeti kincsünk: az 50 éves Rádióénekkar

A *Rádióújság*ban jelent meg Felvégi Andrea címlapfotóján az 50 éves Rádióénekkar, a háttérben pedig Szent István szobra, mint a millenniumi ünnepségek jelképe.

A Rádióénekkar

A gyönyörű fényképhez járult Kerényi Mária köszöntő szövege: „*Zenekertünk dísze, ékessége* – így szól Vásáry Tamás költői meghatározása arról a művésztestületről, mely kultúránk nemzetközi rangját hosszú évtizedek óta diadalmasan képviseli itthon és a nagyvilágban. Mégpedig megtorpanások és hullámvölgyek nélkül, ami azért figyelemre méltó, mert feljutni a csúcsra sokszor kevésbé nehéz, mint tartósan megmaradni a zeniten. A Magyar Rádió Énekkarának ez a bravúr napi penzum, szakmai alaptréning. Mi pedig természetesnek tartjuk, hogy koncertjein, felvételein a világszínvonal elengedhetetlen tényező, tudomásul vesszük és napirendre térünk fölötte.

Most azonban itt az ideje, hogy hálásan és büszkén ünnepeljük őket, akik művészetükkel annyi ünnepi percet szereztek már nekünk, hiszen jubileumi évadját kezdte el az 1999-2000-es koncertszezonban a kiváló együttes. A fél évszázada alapított, világhírűvé lett kórus születésnapjára meglepetése a közönség számára a 20 estére tervezett koncertsorozat.

A sors külön ajándéka, hogy a Magyar Rádió Énekkarának 50. születésnapja egybeesik államalapításunk millenniumával. Boldog születésnapot, kedves ünnepeltek!”

Magyar Millennium – Új évezred felé

Sediánszky János vasárnap reggeli műsora időről-időre tudósított arról, hogyan készülnek Európa országai a kettős jubileumra. Számunkra elsősorban a kereszténység születésének kétezredik évfordulója fontos, és a mi ezer évünk történelmi-kulturális szerepe, amellyel hozzájárulunk a közös jubileumhoz. A *Rádióújság*ban jelentek meg Sediánszky János ünnepi sorai: *„Lesz még egyszer ünnep a világon – hirdette a Szózat költője, a szabadságharc leverése után, a nemzet elnyomott állapotában, amikor minden reménytelennek, veszni látszott. S lám, 150 év múltán, mégis a bátrak, az önfeláldozó, okos hazafiak, nagy gondolkodók és a kisemberek, a hétköznapi munkásainak, építőinek, utód-nevelőinek eredményeit ünnepelhetjük. Azt, hogy „annyi balszerencse közt, oly sok vizsály után, megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán”.* Mert a költők álma, vakmerő jóslata éppúgy fenntartott a történelem viharos fordulatai után is, mint a hősök, tudósok, kézművesek, földművelők és néptanítók látványos vagy csendes buzgalma, szorgalma, állhatatossága.”

ZÁRSZÓ

A Magyar Rádió 75 éves történetét időrendben tekintetem át. A 3. kötet végén pedig az 1990-2000-ig tartó időszak rádiós történéseit: politikai-, szervezeti változásait, küzdelmeit, kudarcait és eredményeit foglalom össze.

Részletek *A Magyar Rádió zenei élete* című, 1998-ban megjelent írásomból:

„A Zenei főosztályon Faludi Rezső nyugdíjaztatása után Erkel Tibor vette át a vezetést (1983-1992). Erre az időre esett a rendszerváltozás és az átmeneti, forrongó időszakban a rádió zenei műsorának ügyei háttérbe szorultak. A Rádió következő zenei vezetője Szirányi János volt (1992-1993). Ebben az időben indult el az a folyamat, amely az egységes irányítású Kossuth, Petőfi és Bartók adót önálló szervezetként próbálta működtetni. (Ez csak 1996-ban valósult meg.) További rohamos változásokat hoztak a következő évek, időnként kaotikus állapotot teremtve az intézmény működésében. A Rádió a politikai csatározások, az ú. n. média-háború színterévé vált, amely a Zenei főszerkesztőség belső életét is megzavarta.

A következő zenei vezető Kiss Imre (1993-1994) idején előtérbe kerültek a szubjektív indulati elemek, közelharc kezdődött a műsoridőért, pénzért, státuszért, hatalomért. A személyi ellentétek évekre háttérbe szorították a szakmai reformtörekvéseket.

Fejérvári Sándor zenei vezetése alatt (1994-1995) csillapodtak az indulatok, majd 1995-ben Alföldy-Boruss Istvánt nevezték ki a Zenei főszerkesztőség élére és 1996-ban elkezdődött a Rádió struktúrájának teljes átszervezése.

1996. augusztus 1-jén, a médiatörvény előírásai szerint a Magyar Rádió részvénytársasággá alakult, költségvetési intézményből gazdálkodó rendszerbe lépett át, amelynek alaptevékenysége a közszolgálati műsorszolgáltatás. 1996. december 10-én a Rádió felépítésében lényeges változás történt: megalakult a Kossuth, a Petőfi, és a Bartók Rádió Adófőszerkesztőség, valamint a Művészeti és Produkciós Igazgatóság (MPI). A megszűnő Zenei főszerkesztőségből a könnyűzenei szerkesztőség teljes feladatkörét és személyi állományát (20 fő) a Petőfi Rádió Adófőszerkesztőség vette át.

Az MPI Szirányi János igazgatása alatt 24 fővel kezdte meg működését. Hozzájuk tartozik az MRT szimfonikus zenekarának (112 fő), énekkarának (67 fő) és gyermekkórusának (kb. 150 fő), a Stúdió 11-nek, a könnyűzenei produkciós szerkesztőségnek, valamint az Elektroakusztikus zenei stúdiónak a menedzselése, irányítása, felügyelete.

A Bartók Rádió Adófőszerkesztőségen (létszáma 60 fő) öt szerkesztőség: Hangversenyrendező, Ismeretterjesztő, Magazin, Zenei összeállítások és Népzenei szerkesztőség működik.”

2001-től kezdve újabb változások történtek a Magyar Rádió Rt szervezeti felépítésében és műsorrendjében. Ennek történetét azonban más fogja megírni.

UTÓSZÓ

A Rádiófónia 185 adásának létrejöttéért köszönetet mondok Szirányi Jánosnak, aki 1992-ben a Zenei főosztály vezetőjeként zöld utat adott elképzeléseimnek, Varga Ferenc szerkesztőnek, aki segítő készségével és nagy tudásával állt mellém, valamint Korbuly Péter bemondónak, aki a megírt szöveg felolvasásán kívül időnként színészi és versmondói képességével is hozzájárult a műsor sikeréhez.

Hajdúszoboszló, 2010. október

Bieliczky Éva

TARTALOMJEGYZÉK

1975.

Új magyar zene a Rádióban (Hajdú Mihály, Balassa Sándor)	1
Száz éve született Albert Schweitzer	1
Molnár Antal köszöntése 85. születésnapján	3
Rádióhangversenyek az MTA kongresszusi termében és a Csepeli Munkásotthon színháztermében	3
Láng István: A nagy drámaíró – vígopera	5
Durkó Zsolt: Halotti beszéd - oratórium	5
Hidas Frigyes Cédrus című balettje az Operaházban	7
Vántus István Aranykoporsó c. operája Szegeden	8
25 éves a Magyar Rádió énekkara	8
A Magyar Rádió Hegedűversenye	9
Öt esztendő új magyar zenéje	10
Bozay Attila: Improvizációk citerára	10
Sárai Tibor: II. szimfónia	11
Gáti István operaénekes nemzetközi sikerei	11
Budapesti Nemzetközi Zenei Verseny	12
Október elseje: a Zene Világnapja	12
Száz esztendő a Zeneakadémia	13
50 éves a Magyar Rádió	14

1976.

Új magyar zene a Rádióban	15
Mindenki zeneiskolája – Földes Imre sorozata	16
Hétvégi panoráma	16
Farkas Ferenc: „ <i>Aspirationes principis</i> ” című Rákóczi- kantáta	17
Gulyás György köszöntése 60. születésnapján	18
Szokolay Sándor: Ady-kantáta	18
Bozay Attila: Pezzo d'archi Op. 14.	19
Szóllósy András: Lehellet – V. concerto	19
Elhunyt Anda Géza zongoraművész	20
A Magyar Rádió Gyermekközse Japánban	21
A Bayreuthi Ünnepi Játékok 100 éves jubileuma	21
Ádám Jenő köszöntése 80. születésnapján	22

1977.

Erkel Ferenc Brankovics György c. operája a Rádióban	23
Új magyar zene a Rádióban	23
Kósa György: Bikasírató – kantáta	23
A 70 éves Ferencsik János köszöntése	24
Emlékezés Kodály Zoltánra, halálának 10. évfordulóján	25
Bozay Attila: Pezzo concertato – citerára és zenekarra	26
A Rádió Dalversenye	26
A Magyar Rádió énekkara a Milánói Scalában	27
Durkó Zsolt Mózes c. zenedrámája az Operaházban	27
Elhunyt Szervánszky Endre zeneszerző	28
Száz éve született Dohnányi Ernő	29
Ady Endre születésének 100. évfordulója	30
Szvjatoszlav Richter és Kocsis Zoltán négykezes zongoraestjei	31
Elhunyt Maria Callas operaénekes	31
Székely Zoltán hegedűművész Budapesten	32
A Magyar Televízió II. karmesterversenye	33
Hidas Frigyes Bösendorfer című operája	35
Elhunyt Kun Imre hangversenyrendező	35
Balassa Sándor. Az ajtón kívül - egyfelvonásos opera	35

1978.

Új magyar zene a Rádióban	37
Kurtág György: Eszka emlékezete - dalciklus	37
Elhunyt Palló Imre operaénekes	37
Nagy László költő emlékezete	38
Solti György karmester Budapesten	39
Kocsis Zoltánt és Ránki Dezsőt Kossuth-díjjal tüntették ki	40
Bartók Béla: A kékszakállú herceg vára – Moszkvában	40
A King's Singers Budapesten	41
A 75 éves Horowitz Zoltán köszöntése	41
Szvjatoszlav Richter Budapesten	42

Elhunyt Serly Tibor zeneszerző, karmester	43
Hangverseny délidőben a Magyar Nemzeti Galériában	43
A Budapesti Filharmóniai Társaság megalakulásának 125. évfordulója	44
Budapesti Nemzetközi zenei versenyek	44
Luigi Nono olasz zeneszerző Budapesten	45
Emlékezés Franz Schubertre	45

1979.

Új magyar zene a Rádióban	46
Durkó Zsolt: Turner illusztrációk	46
A Rádiózenekar Amerikában és Angliában	47
Ránki György: A holdbeli csónakos – operafantázia Győrben	48
Elhunyt Vaszy Viktor karmester	48
Lendvay Kamilló: A tisztességtudó utcalány – opera	49
Balassa Sándor: Glarusi ének Op. 29.	50
Elhunyt Martzy Johanna hegedűművésznő	50
A Magyar Rádió országos zongoraversenye	51
Elhunyt Sándor Frigyes karmester, pedagógus	51
Budapesti Nemzetközi Zenei Verseny	52
Bárdos Lajos köszöntése 80. születésnapján	52
Ligeti György szerzői estje	53
A Liszt Ferenc Társaság hangversenye	54
Szabó Miklós operaénekes köszöntése 70. születésnapján	55

1980.

A 90. esztendő Molnár Antal köszöntése	55
30 éves a Magyar Rádió énekkara	56
25 éves a Magyar Rádió Gyermekkórusa	56
Új magyar zene a Rádióban	57
Bárdos Lajos: Jeremiás próféta könyörgése – kórusmű	57
Peter Schreier és Ránki Dezső dalestje	57
Barangolás régi hanglemezek között	58
Búcsú Pernye András zenetörténészről	58
A Magyar Televízió III. karmesterversenye	59
Láng István: Hegedűverseny	60
Szvjatoszlav Richter hangversenyei	60
Így láttam Bartókot – Bónis Ferenc sorozata	61
Erkel Ferenc: Névtelen hősök	62

1981.

Új magyar zene a Rádióban	62
Kókai Rezső születésének 75. évfordulója	63
Ney Tibor emlékezete	64
Muszorgszkij halálának 100. évfordulója	64
Bartók Béla születésének 100. évfordulója	65
Szokolay Sándor zeneszerző 50. születésnapja	66
Doráti Antal karmester 75. születésnapja	67

Hidas Frigyes: Hárfaverseny	68
Karl Böhm karmester emlékezete	69
Geszty Szilvia dalestje Budapesten	69
Yehudi Menuhin gondolatai Bartókról	70
Rajeczky Benjamin köszöntése 80. születésnapján	71

1982.

A 75 éves Ferencsik János karmester köszöntése	72
Veress Sándor zeneszerző 75. születésnapja	73
Sugár Rezső: Savonarola – oratórium	74
Új magyar zene a Rádióban	75
A 85 éves Kósa György köszöntése	75
Polgár Tibor 75 éves	76
Cziffra György zongoraművész Budapesten	77
Joseph Haydn születésének 250. évfordulója	77
Új műsorok a Magyar Rádióban	78
A Magyar Rádió Országos Hegedűversenye	78
Elhunyt Ádám Jenő	79
Maros Rudolf zeneszerző emlékezete	80
Magyarország orgonái	81
Erkel-Kodály Énekverseny	81
Ránki György zeneszerző köszöntése 75. születésnapján	82
Elhunyt Bartók Béláné Pásztory Ditta	83
Szöllősy András: Phaedrus mese	84
Kálmán Imre operett-szerző 100 éve született	85
Kodály Zoltán születésének 100. évfordulója	85

1983.

Új magyar zene a Rádióban	86
Wagner: Parsifal – Ferencsik János vezényletével	87
Elhunyt Kadosa Pál zeneszerző	88
Illyés Gyula költő, író emlékezete	89
Hangversenyciklus századunk zenéjéből	89
Decsényi János: Weöres Sándor tizenkettedik szimfóniája	90
Dubrovay László: 4. concerto	90
A Magyar Televízió IV. Karmesterversenye	90
Lovro von Matatic Wagner-estje	91
Mahler VIII. szimfóniája Joó Árpád vezényletével	92
Szvjatoszlav Richter zongoraestjei	93
Emlékezés Zathureczky Ede hegedűművészre	93
A II. Budapesti Orgonaverseny	94
Perényi Miklós és Carlo Zecchi szonátaestje	95
Babits Mihály születésének 100. évfordulója	95
Elhunyt Molnár Antal zenetudós	96

1984.

Új magyar zene a Rádióban	96
Kocsár Miklós: Hat női kar Sandburg verseire	97
Határ-Idő-Napló. Interjú sorozat Ferencsik Jánossal	97
Lendvay Kamilló: Jelenetek Thomas Mann „József és testvérei” tetralógiájából	98
Soproni József: 3. szimfónia - Sinfonia da requiem	98
Sztereoó tévé-rádió	99
Peskó Zoltán hangversenye Budapesten	99
Elhunyt Ferencsik János	100
Kósa György zeneszerző búcsúztatása	101
Budapesti Nemzetközi brácsa- és trombitaverseny	102
A 100 éves Operaház felújítás utáni megnyitása	102
Bárdos Lajos köszöntése 85. születésnapján	104
Szőllősy András: Tristia (Maros sirató)	104
Liszt Ferenc szimfonikus költeményei	105

1985.

Bozay Attila: Csongor és Tünde – bemutató az Operaházban	106
Új magyar zene a Rádióban	107
Durkó Zsolt: Zongoraverseny	107
Megnyitották a Budapesti Kongresszusi Központot	108
300 éve született Händel és Bach	108
Emlékezés Weiner Leóra, születésének 100. évfordulóján	109
Elhunyt Horusitzky Zoltán zeneszerző	110
A Magyar Rádió Zongoraversenye	110
Otto Klemperer emlékezete	111
A Magyar Rádió Gyermekkorúsának új karnagjai	112
Harmat Artúr születésének 100. évfordulója	112
A Rádiózenekar új karmestere: Ligeti András	113
Budapesti Nemzetközi Gordonkaverseny	113
Öt esztendő új magyar zenéje	114
Láng István: IV. szimfónia	115
Boros Attila: Muzsika és mikrofon	116

1986.

Új magyar zene a Rádióban	116
Maros Rudolf: Szvit hárfára	117
Durkó Zsolt: Széchenyi-oratórium	117
A 60 éves Lehel György köszöntése	118
A Magyar Televízió V. Karmesterversenye	118
Karvezetők - a Rádió 25 részes sorozata	119
Elhunyt Gárdonyi Zoltán zeneszerző	120
Kórodi András emlékezete	120
Emlékműsorok Erkel Ferenc és Liszt Ferenc születésének 175. évfordulóján	121
Az Erkel-évforduló eseményei	121
A Liszt-év eseményei	122
Nemzetközi Liszt Ferenc Zongoraverseny	122

Bárdos Lajos emlékezete	123
Végh Sándor budapesti hangversenye	123

1987.

Muzsikáló reggel	124
Új magyar zene a Rádióban	125
Szokolay Sándor: Ecce homo – passióopera	125
Beethoven-szonátái	126
Hidas Frigyes: Dunakanyar – zenés párbeszéd	127
Csongrád megyei zenei hét	127
Rádiónap	128
A 3. műsor új neve: Bartók rádió	128
Egy nap Schuberttel	129
Ránki György köszöntése 80. születésnapján	130
A szovjet kultúra hónapja	130
Áprily Lajos születésének 100. évfordulója	131

1988.

Új magyar zene a Rádióban	132
Szöllősy András: Harsona-kvartett	133
Emlékezés Somogyi László karmesterre	133
Herbert von Karajan köszöntése 80. születésnapján	134
Száz éve született Geyer Stefi	135
A Bartók-év eseményei	135
Bartók Béla újratemetése Budapesten	137
Emlékezés István királyra halálának 950. évfordulóján	138
Elhunyt Doráti Antal karmester	139
Megalakult a Magyar Zeneművészeti Társaság	140
A Magyar Rádió fafúvós versenye	141
Nemzetközi Liszt Ferenc Orgonaverseny	141
Rahmaninov: Éjszakai virrasztás (Tomkins énekegyüttes)	142
Elhunyt Weöres Sándor	143

1989.

Új magyar zene a Rádióban	144
Szöllősy András Töredékek	144
Az első Mini-Fesztivál	145
Búcsú Márai Sándortól	146
A Magyar Rádió új műsorai	146
Március 15.	147
Lajtha László Mise fríg hangnemben	147
Elhunyt Székely Endre	148
Kocsár Miklós: Az éjszaka képei - oratórium	149
A Magyar Televízió VI. Karmesterversenye	149
1989. június 16: Végtisztesség	150
Elhunyt Rajeczky Benjamin	151
Elhunyt Lehel György karmester	152

1990.

Felhang – zenepolitikai magazin	153
Szóllósy András: Tájkép halottakkal (Paesaggio con morti)	154
Új magyar zene a Rádióban	155
Bozay Attila elismerései és új feladata	155
Ligeti András a Rádiózenekar új vezetője	156
Erkel-hangverseny Gyulán	157
Dohnányi Ernő kései elismerése	157
40 éves a Rádió énekkara	158
Erdei Péter a Rádiókórus új karnagya	159
Megnyílt a Kodály Zoltán Emlékmúzeum és Archivum	160
Ránki György: Káin és Ábel – oratórium	161
A Philharmonia Hungarica és Yehudi Menuhin Budapesten	162
Lajtha László: <i>A kék kalap</i> – vígopera	163
Erkel-Kodály nemzetközi énekverseny	164
Szokolay Sándor: Magyar zsoltár – kantáta	164
Ádám Jenő: Életem meséje	165
Solti György Budapesten	166
Hazabeszélünk! – a magyar rádiózás napján	166
Farkas Ferenc 85. születésnapja	167
Kocsis Zoltán nyilatkozata az „örök ellenzékiségről”	167

1991.

Pongrácz Zoltán zeneszerző	168
1991: Mozart-év	169
Új magyar zene a Rádióban	170
Decsényi János: Szimfónia	170
1991. március 15.	170
Farkas Ferenc: Egy úr Velencéből – opera	171
1991. június 30. : a Szabadság Napja	172
Szvjatoszlav Richter Budapesten	172
II. János Pál pápa magyarországi látogatása	173
Bach kantátái	174
Nemzetközi Liszt Ferenc Zongoraverseny	174
Széchenyi és a muzsika	174
Mozart: A varázsfuvola	175

1992.

100 éve született Lajtha László zeneszerző	176
Musica Sacra – egyházzenei magazin, valamint vallási műsorok	177
Új magyar zene a Rádióban	178
Hollós Máté: Rimbaud magánhangzói	178
Mini-Fesztivál	178
Kalmár László zeneszerző – önmagáról	179
Elhunyt Várnai Péter zenetörténész	180
Elhunyt Veress Sándor zeneszerző	180
Lajtha László és Veress Sándor „sorsa”	181

Szőllősy András: Canto d'autunno (Őszi ének)	182
Nemzetközi Karmesterverseny	182
Elhunyt Ránki György zeneszerző	183
Szent István király alakja zenében és irodalomban	185
Zempléni Művészeti Napok	185
Emlékezés nagy magyar hegedűművészekre	186
Budapesti Nemzetközi Szigeti József Hegedűverseny	187
Vass Lajos emlékezete	188
Rádiófónia sorozat kezdete	189

1993.

Új magyar zene – Hollós Mátéval	190
Láng István: V. szimfónia	190
A Magyar Kultúra Napja	191
Mini-Fesztivál	191
A Muzsika című folyóirat hangzó melléklete	192
Közvetítés a New York-i Metropolitanból	193
Yehudi Menuhin Budapesten	193
100 éves a Telefonhírmondó	194
1993: Erkel Ferenc-emlékév	194
Mosonyi Mihály: VII. vonósnégyes	195
30 éve alakult meg a Liszt Ferenc Kamarazenekar	195
100 éves a magyar Liszt Ferenc Társaság	196
József Attila minden verse – a Bartók-rádióban	197
Ligeti György zeneszerző köszöntése 70. születésnapján	197
Decsényi János: Régi magyar szövegek – oratórium	198
Elhunyt Erdélyi Miklós karmester	199
Mihály András zeneszerző-karmester emlékezete	199
Strausz Kálmán a Rádiókórus új karnagya	200
50 éves a Rádiózenekar	200
Vásáry Tamás a Rádiózenekar új karmestere	201
Az életmű fele – Hollós Máté sorozata	201
Szvjatoszlav Richter utolsó budapesti hangversenye	202
Gulyás György karnagy emlékezete	202

1994.

Operanapló – Huszár Klára sorozata	203
Elhunyt Cziffra György zongoraművész	204
Mini-Fesztivál - Soproni József: 6. vonósnégyes	205
25 éves a Ki nyer ma?	206
Huszár Lajos: Musica concertante	206
100 éve halt meg Kossuth Lajos	206
Szokolay Sándor: Concerto két hegedűre	207
Végh Sándor Budapesten	208
A Pünkösdi zenében és irodalomban	209
Dohnányi Ernő I. és II. zongoraversenye	209
Elhunyt ifjabb Bartók Béla	209
150 éves a Himnusz zenéje	210

Bozay Attila: Meggyfa – 6+1 dal Fodor András verseire	211
Durkó Zsolt: A gömb története – zongoraciklus	211

1995.

Mini-Fesztivál - Bozay Attila: I. vonósnégyes	212
Ujfalussy József köszöntése 75. születésnapján	212
A Bartók rádió napja	213
Elhunyt Fischer Annie zongoraművésznő	213
Emlékezés Sárai Tibor zeneszerzőre	214
Illyés Gyuláné dr. Kozmutza Flóra emlékezete	215
A Magyar Televízió VIII. Karmesterversenye	216
Elhunyt Kalmár László zeneszerző	216
Beszélgetések az egyházzenéről	217
Dohnányi Ernő: Simona néni – vígopera	217
Bartók Béla halálának 50. évfordulója	218
Bartók műhelyében – Somfai László 6 részes sorozata	218
Bartók Béla életműve CD-n	219
70 éves a Magyar Rádió	219
Farkas Ferenc köszöntése 90. születésnapján	220

1996.

Millecentenáriumi rendezvények	220
A szabadság eszméje muzsikánkban	221
Budapesti Tavasz Fesztivál	221
Pierre Boulez Bartók Bélára emlékezik	221
A költészet ünnepe a Bartók rádióban	222
A magyar nyelv hete	222
Paul Sacher 90 éves	223
Liszt Fesztivál	223
Századunk zenéje	223
Egy Weöres nap a Bartók rádióban	224
Elhunyt Reményi János	224
Hangversenyciklus zenei verseny-győztesekkel	225
Zenei világnap – és ismét Menuhin	225
A zene üzenete – Ujfalussy József műsora	226
Magyar hangtájak	226
Kodály Zoltán zongoraművei Fellegi Ádám előadásában	227
A magyar népzene és népköltészet hete	227
A millecentenáriumi rendezvénysorozat záróhangversenye	228

1997.

Zenetörténet mindenkinek – Földes Imre sorozata	228
Végh Sándor emlékezete	228
Sári József: ...es ist vollendet ...	229
Beethoven-ciklus Vásáry Tamással	229
Elhunyt Simándy József operaénekes	230
Durkó Zsolt zeneszerző emlékezete	231

100 éve született Kósa György	233
Emlékezés Fodor Andrásra	233
Búcsú Szvjatoszlav Richtertől	234
Szvjatoszlav Richter hagyatéka	235
Decsényi János: A tücsökszóra emlékszel-e még?	235
Solti György karmester emlékezete	236
Elhunyt Zsoldos Péter	236
Kroó Györgytől búcsúzunk	237
Magyar képek – Tallián Tibor előadásai	237

1998.

Petőfi Sándor minden verse	237
Új magyar zene	238
Kocsár Miklós: Fájva szeretni – dalciklus Tóth Árpád verseire	238
Kocsár Miklós: A kísértet dala – Weöres Sándor versére	239
Kocsár Miklós Két dal Radnóti Miklós verseire: A mécsvirág kinyílik és Bájoló	239
A 10. Mini-Fesztivál	239
Jubilate Deo	240
Századunk zenéje – Lázár Eszter szerkesztésében	240
Szóllósy András: Passacaglia Achatio Máthé, in memoriam	241
Dohnányi Ernő: II. hegedűverseny	241
A Magyar Televízió IX. Nemzetközi Karmesterversenye	242
Decsényi János: Emlékkönyv – audiovizuális oratórium	242
A Magyar Rádió országos gordonkaversenye	243
Pest-Buda-Óbuda egyesítésének 125. évfordulója	243
A Magyar Rádió születésnapja	244

1999.

Szokolay Sándor: Szávitri -opera	245
30 éves a Ki nyer ma?	245
Budapesti Tavaszi Fesztivál	246
Elhunyt Yehudi Menuhin	246
Körmendi Klára zongoraművész és a kortárs magyar művek	247
Hangversenyciklus századunk zenéjéből	248
Szabó Miklós operaénekes emlékezete	248
Szent István, az államalapító ünnepe	249
Liszt Ferenc orgonaverseny, 1999	249
Elhunyt Bozay Attila zeneszerző	250
Bozay Attila szerzői estje	251
A magyar népzene és népköltészet hete	251
Pongrácz Zoltán: Az utolsó stáció – opera	252

2000.

Johann Sebastian Bach minden műve	253
Szokolay Sándor: Symphonia Ungarorum	253
A magyar zene évszázadai - Bónis Ferenc műsora - Bozay Attila emlékezete	254
Balassa Sándor: Hunok völgye, Magyar koronázási zene	255

Bánkövi Gyula „Istvánffy Benedek-díjat” kapott	256
12. Mini-Fesztivál	257
Petrovics Emil 70. születésnapja	257
Ujfalussy József zenetudós 80 éves	258
Budapesti Tavaszi Fesztivál	259
A Magyar Rádió énekversenye	259
Hangversenyciklus századunk zenéjéből	260
Sári József: Sonnenfinsternis (Sötétség délben) – opera	260
Nemzetközi Csembalóverseny a Zeneakadémián	261
A Zene Világnapja	262
Elhunyt Farkas Ferenc zeneszerző	262
Kókai Rezső: István király – opera-oratórium	263
Bozay Attila: Az öt utolsó szín – opera	264
Durkó Zsolt: Széchenyi-oratórium	265
75 esztendő a Magyar Rádió	266
Nemzeti kincsünk: az 50 éves Rádióénekkar	267
Magyar Millennium – Új évezred felé	268
Zárszó, Utószó	269

NÉVMUTATÓ

Ádám Jenő	22, 80, 81, 166, 205
Ady Endre	18, 30, 159, 228
Albert István	7, 48, 76, 86, 88, 104, 107, 121, 127, 164
Anda Géza	20
Áprily Lajos	132, 133, 178
Babits Mihály	96, 97
Bach, Johann Sebastian	109
Balassa Sándor	1, 6, 23, 35, 36, 50, 60, 116, 141, 155, 157, 200, 225, 248, 256
Bánkövi Gyula	227, 239, 254, 257
Bárdos Lajos	39, 53, 57, 86, 97, 105, 120, 124, 205
Bartók Béla	12, 15, 28, 29, 31, 32, 40, 43, 65, 66, 67, 70, 84, 120, 129, 130, 136, 137, 138, 139, 141, 149, 167, 191, 197, 204, 206, 207, 208, 210, 211, 214, 219, 220, 222, 225, 229, 244, 247, 252, 259, 262
Bartók Béla ifjabb	138, 211
Bartók Péter	130, 138
Bartókné Pásztory Ditta	84
Batta András	79, 123, 129, 159, 212, 214
Beethoven, Ludwig van	127
Berlász Melinda	74, 177, 178, 190
Bónis Ferenc	26, 62, 68, 86, 97, 98, 130, 137, 158, 168, 171, 176, 181, 185, 188, 195, 196, 221, 222, 224, 229, 231, 255
Boros Attila	28, 69, 112, 117, 129, 160, 166, 201
Botka Valéria	21, 57, 113
Bozay Attila	10, 19, 26, 107, 108, 156, 200, 204, 212, 213, 248, 250, 251, 255, 258, 263, 264, 265
Böhm, Karl	69
Breuer János	40, 43, 56, 59, 115, 150, 154, 196, 200, 214, 226, 236, 254, 256, 263
Cziffra György	42, 77, 205, 206

Czigány György	207, 246
Csányi László	21, 57, 113
Csengery Kristóf	99, 106, 109, 115, 116, 131, 141, 163, 167, 194, 202, 203, 209
Debrecen	18, 31, 98, 118, 174, 189, 201, 204, 214, 239, 253, 259
Decsényi János	63, 90, 91, 171, 199, 227, 228, 236, 243, 248
Dobszay László	72, 152
Dohnányi Ernő	20, 27, 29, 30, 117, 154, 158, 159, 201, 202, 210, 218, 219, 220, 242, 244
Doráti Antal	68, 129, 130, 140, 163
Dubrovay László	39, 90, 91, 225, 252, 258
Durkó Zsolt	5, 6, 7, 12, 15, 27, 28, 46, 47, 63, 108, 118, 126, 141, 146, 176, 192, 200, 207, 212, 232, 233, 241, 248, 258, 266
Eöszé László	36, 197
Erdélyi Miklós	8, 46, 200
Erkel Ferenc	23, 44, 62, 104, 122, 158, 171, 192, 195, 197, 207, 211
Erkel Tibor	100, 122, 157
Farkas Ferenc	17, 108, 145, 164, 168, 172, 180, 191, 221, 232, 240, 251, 255, 263
Farkas Zoltán	142, 183, 184, 186, 187, 192, 193, 199, 208, 213, 251, 261
Ferencsik János	24, 40, 41, 67, 72, 73, 88, 98, 101, 102, 119, 121, 122, 149, 214, 216, 242
Fischer Annie	214, 215
Földes Imre	16, 202, 229
Frankl Péter	155, 156
Fricsay Ferenc	51
Gách Marianne	25, 39, 72, 73, 89, 138
Gárdonyi Zoltán	121, 250
Gerecsér Rita	146
Geyer Stefi	136
Gombos László	208
Gulyás György	18, 118, 120, 160, 203, 204
Gyöngyössy Levente	260
Hajdú Mihály	1
Händel, Georg Friedrich	109
Harmat Artúr	113, 114
Haydn, Joseph	78
Hidas Frigyes	7, 35, 68, 69, 128
Hollós Máté	59, 179, 191, 202, 212, 239, 240, 252
Horusitzky Zoltán	41, 42, 81, 111
Hubay Jenő	32, 50, 51, 94, 95, 124, 136, 188, 209
Huszár Lajos	207, 252
Igó Lenke	113
Illyés Gyula	89, 90, 129, 216
Jeney Zoltán	200, 207, 245, 263
Joó Árpád	92, 93, 106
József Attila	29, 89, 198, 216, 223, 238, 245, 256, 261
Kadosa Pál	40, 88, 89, 93
Kalmár László	108, 180, 191, 217, 218
Karajan, Herbert von	135, 167
Kárpáti János	5, 6, 11, 17, 18, 20, 85
Kertész Iván	21, 176, 245
Klemperer, Otto	35, 112, 113, 117, 180, 231
Kocsár Miklós	39, 98, 133, 145, 150, 156, 191, 239, 240, 263

Kocsis Zoltán	31, 40, 67, 89, 91, 112, 168, 229, 235, 247
Kodály Zoltán	25, 26, 31, 32, 38, 56, 66, 68, 80, 85, 86, 89, 105, 109, 111, 114, 118, 120, 121, 124, 145, 149, 161, 162, 165, 166, 169, 185, 204, 205, 210, 214, 220, 228, 244, 247, 253, 254
Koessler János	85
Kókai Rezső	23, 64, 264
Korbuly Péter	270
Kórodi András	23, 28, 63, 71, 74, 114, 121, 122
Kósa György	23, 24, 76, 87, 97, 102, 234
Kovács Sándor	53, 63, 91, 198, 214, 242
Kroó György	1, 6, 16, 32, 46, 54, 61, 77, 125, 155, 160, 167, 203, 206, 220, 238
Kun Imre	35
Kurtág György	37, 57, 87, 90, 93, 108, 222, 263
Lajtha László	64, 73, 133, 141, 148, 149, 164, 177, 178, 182
Láng István	5, 60, 61, 81, 115, 116, 191, 225
Lázár Eszter	26, 90, 110, 123, 127, 130, 132, 147, 183, 224, 226, 241, 248, 260, 261, 262
Lehel György	5, 6, 7, 8, 11, 15, 19, 24, 26, 36, 47, 50, 54, 60, 64, 81, 99, 109, 114, 116, 118, 119, 134, 153, 154, 157, 197, 201, 208, 216, 221
Lendvay Kamilló	49, 99
Ligeti András	10, 37, 114, 129, 157, 165, 171, 180, 192, 203, 207, 233, 258
Ligeti György	53, 54, 198, 199, 222, 263
Liszt Ferenc	13, 14, 15, 29, 44, 52, 54, 55, 63, 95, 104, 106, 122, 123, 124, 142, 168, 174, 175, 186, 196, 197, 202, 211, 222, 224, 225, 226, 232, 244, 250
Máder László	78
Márai Sándor	147, 172
Maros Rudolf	81, 105, 117, 118, 129, 141, 142, 145, 238
Martzy Johanna	50, 51
Matacic, Lovro von	92
Ménes Aranka	82, 97
Mengelberg, Willem	32, 93
Menuhin, Yehudi	12, 13, 35, 70, 71, 161, 163, 194, 226, 247, 255, 262
Mihály András	1, 8, 12, 87, 101, 104, 108, 200, 201
Molnár Antal	2, 3, 55, 56, 97
Mosonyi Mihály	37, 171, 195, 196
Muszorgszkij, Mogyeszt	65
Nagy László	38, 39, 99
Nemeskürty István	139, 254
Németh Amadé	38, 122, 158
Ney Tibor	64, 65
Nono, Luigi	45, 54
Orbán György	145, 156, 179
Palló Imre	37, 38
Pándi Marianne	94, 103
Papp Márta	65, 123, 152, 170, 173, 181, 193, 199, 229, 236, 238
Pernye András	59
Peskó Zoltán	100, 101, 174
Petrovics Emil	39, 51, 90, 145, 172, 217, 243, 245, 258, 262, 263, 265
Petur György	10, 66
Polgár Tibor	64, 72, 76, 77, 111, 137, 234
Pongrácz Zoltán	169, 252, 253
Puskás Tivadar	190, 195

Raics István	2, 28, 42, 44, 52, 83, 94
Rajeczky Benjamin	71, 72, 152, 153, 199
Ránki Dezső	15, 40, 58, 67, 89, 109
Ránki György	48, 72, 77, 83, 131, 162, 171, 184, 185
Reményi János	113, 225
Richter, Szvjatoszlav	31, 42, 61, 93, 173, 174, 203, 235, 236
Rolla János	186, 197
Sacher, Paul	136, 224
Sándor Frigyes	9, 52, 216
Sapszon Ferenc	9, 27, 56, 159, 160
Sárai Tibor	11, 215, 216
Schubert, Franz	46, 130, 200
Schweitzer, Albert	1, 2, 3
Sebestyén János	129, 262
Serly Tibor	43
Solti György	39, 167, 237
Solymosi János	78, 210
Somfai László	78, 211, 219, 254
Somogyi László	74, 134, 135
Soproni József	99, 145, 206, 210, 217, 248
Sosztakovics, Dmitrij	132
Strausz Kálmán	201, 231, 237, 254
Sugár Rezső	74, 75, 222, 238
Szabadi Vilmos	79, 80, 95, 112, 242
Szabolcsi Bence	148, 214
Széchenyi István	118, 175, 176, 266
Székely Endre	8, 56, 149, 159, 200
Székely Zoltán	32, 33
Szendrei Janka	72
Szervánszky Endre	28, 29, 238, 258
Szigeti István	154, 159, 169, 180
Szigeti József	53, 161, 187, 188
Szirányi János	86, 125, 129
Szokolay Sándor	18, 19, 21, 39, 66, 67, 91, 97, 108, 126, 127, 145, 165, 166, 171, 204, 208, 209, 210, 245, 254, 262, 263
Szőllősy András	6, 19, 20, 52, 85, 98, 105, 106, 117, 133, 134, 145, 152, 155, 171, 183, 192, 193, 197, 207, 221, 222, 242
Szőts Ernő	266, 267
Tallián Tibor	238
Telmányi Emil	187, 188
Thész Gabriella	113, 254
Thomán István	137
Tomkins énekegyüttes	143
Tóth Aladár	29, 166
Tusa Erzsébet	127
Ujfalussy József	43, 74, 137, 138, 147, 148, 158, 177, 213, 214, 227, 259
Vajda János	126, 179, 226
Vántus István	8, 48, 129
Várbíró Judit	217, 243, 258
Varga Bálint András	15, 79, 149, 199

Varga Ferenc	270
Várnai Péter	24, 32, 45, 54, 55, 58, 92, 94, 181
Vásárhelyi Zoltán	56, 120, 149, 159
Vásáry Tamás	202, 220, 230, 231, 242, 254, 266, 268
Vass Lajos	189, 190, 204
Vass M. Katalin	120, 178, 241
Vaszy Viktor	8, 48, 49, 249
Végh Sándor	124, 125, 209, 229, 230
Veress Sándor	72, 73, 74, 181, 182, 214, 224
Wagner, Richard	21, 22, 56, 88, 92, 104
Waldbauer Imre	187
Weiner Leó	110, 263
Weöres Sándor	48, 91, 144, 145, 147, 240, 252
Záborszky Kálmán	148, 149, 264
Zathureczky Ede	94, 95
Zsoldos Péter	65, 175, 237

Vége a Rádiófónia 3: 1975-2000-ig.

Következik : Rádiófónia 4 : Kiemelt zeneszerzők a Rádió műsorában 1925-2000-ig

RÁDIÓFÓNIA

75 esztendő a magyar zene hullámhosszán 1925 – 2000-ig

Bieliczkyne Buzás Éva összeállítása

- 1. kötet: 1925 – 1944**
- 2. kötet: 1945 – 1974**
- 3. kötet: 1975 – 2000**
- 4. kötet: Kiemelt zeneszerzők a Magyar Rádió műsorában**

Ára kötetenként: 500.-Ft

A 4 kötet ára: 2000.-Ft

